

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

*Διαπολιτισμικές και διαθεματικές προσλήψεις του πλούτου
και της φτώχειας στα λαϊκά παραμύθια:*
Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη Στ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της φοιτήτριας

Παπαδοπούλου Ελευθερίας

A.M. 215787

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Κακάμπουρα Ρέα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Λαογραφίας Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.
(επιβλέπουσα)

Μαλαφάντης Κωνσταντίνος, Καθηγητής Παιδαγωγικής Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.
(συνεπιβλέπων)

Κατσαδώρας Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής Λαογραφίας Π.Τ.Δ.Ε.,
Πανεπιστήμιο Αιγαίου (συνεπιβλέπων)

ΑΘΗΝΑ, 2019

Βαθύτερο νόημα βρίσκεται στα παραμύθια
που μου έλεγαν στα παιδικά μου χρόνια,
παρά στην αλήθεια που μας διδάσκει η ζωή.

Σίλερ

(The Piccolomini, II, 4)

Περίληψη

Ο πλούτος και η φτώχεια είναι θέματα παγκόσμια και διαχρονικά. Στην Ελλάδα τα τελευταία δέκα περίπου χρόνια έχει ενσκήψει φοβερή οικονομική κρίση, η οποία επηρεάζει όχι μόνο τους γονείς, άμεσα και καταλυτικά, αλλά και τα παιδιά. Το σχολείο συμπορεύεται με την οικογένεια με σκοπό τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και αφουγκράζεται τον κοινωνικό σφυγμό. Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία περιλαμβάνει το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση ενός σχεδίου διδασκαλίας για τη Στ' τάξη του δημοτικού σχολείου με βασική θεματική τα λαϊκά παραμύθια που περιέχουν τις έννοιες του πλούτου και της φτώχειας. Η μεθοδολογική προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή του Project και ακολουθήθηκε η διαθεματική – διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος. Στην υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος συμμετείχαν ενεργά 16 μαθητές και μαθήτριες, με τη συνδρομή και συμμετοχή των οποίων ολοκληρώθηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Η αξιολόγηση του προγράμματος κατέδειξε, μέσα από την ενθουσιαστική ανταπόκριση των μαθητών/τριών, ότι οι στόχοι που είχαν τεθεί στο ξεκίνημα επιτεύχθηκαν σε υψηλό βαθμό.

Λέξεις - κλειδιά: Λαογραφία, Λαϊκά παραμύθια, Ρεαλιστικές – Νοβελιστικές ιστορίες, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, Εκπαιδευτικό Πολιτιστικό Πρόγραμμα, Μέθοδος Project.

Abstract

It is universally acknowledged that poverty and wealth have troubled mankind since the early days. Greece is in the middle of a huge economic crisis for about the last ten years. The greek school wishes to stand beside the parents and support them morally and essentially in the upbringing of their children who are affected in many aspects of their lives by this situation. This master degree thesis attempts the planning, the application and the evaluation of a cultural education program for elementary school. The methodology that was followed was the Project combined with an interdisciplinary approach. It was implemented in sixteen students in the sixth grade.

Their enthusiastic response showcased that the goals set in the beginning were fulfilled.

Key-words: Folklore, Folktales, Realistic Tales, Primary school Education, Cultural education Program, Project.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	σελ.3
Πρόλογος.....	σελ.6
Εισαγωγή.....	σελ.7

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Λαϊκό παραμύθι.....	σελ.9
1.1.Τι είναι το λαϊκό παραμύθι.....	σελ.9
1.2. Λαϊκό παραμύθι: χαρακτηριστικά, μορφολογία, δομή, καταγωγή.....	σελ.12
1.3. Οι ρεαλιστικές-νοβελιστικές ιστορίες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.....	σελ.19
2. Οι λαοί των Βαλκανίων και της Μεσογείου από τα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας και εξής.....	σελ.21
3. Λαϊκό παραμύθι και παιδική λογοτεχνία.....	σελ.25
4.Τα οφέλη του παραμυθιού.....	σελ.27
4.1. Τα οφέλη του παραμυθιού από τη σκοπιά του παιδαγωγού.....	σελ.27
4.2. Τα οφέλη του παραμυθιού από τη σκοπιά της ψυχανάλυσης.....	σελ.29
5. Αφήγηση παραμυθιού και παραμυθάδες.....	σελ.31
6. Ο λαϊκός πολιτισμός στο αναλυτικό πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου.....	σελ.35
7. Εκπαιδευτικά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με θέμα το λαϊκό πολιτισμό και το λαϊκό παραμύθι.....	σελ.37
8. Παραμύθι και διαπολιτισμικότητα.....	σελ.42
9. Μέθοδος Project.....	σελ.45

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΑ ΛΑΪΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

1. Αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος.....	σελ.47
2. Κριτήρια επιλογής του θέματος.....	σελ.47
3. Σκοπός και στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος.....	σελ.48

4. Πεδία σύνδεσης με τη διαθεματικότητα.....	σελ.50
5. Καλλιέργεια διαπολιτισμικών αξιών.....	σελ.51
6. Πεδία σύνδεσης με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ.....	σελ.51
7. Στάδια υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος.....	σελ.52
8. Περιγραφή των δράσεων ανά διδακτική ώρα.....	σελ.53
8.1. Ανάλυση δραστηριοτήτων - μεθοδολογίας ανά διδακτική ώρα.....	σελ.55
8.1.1. 1 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.55
8.1.2. 2 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.58
8.1.3. 3 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.68
8.1.4. 4 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.76
8.1.5. 5 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.82
8.1.6. 6 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.89
8.1.7. 7 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.95
8.1.8. 8 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.101
8.1.9. 9 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.109
8.1.10. 10 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.122
8.1.11. 11 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.129
8.1.12. 12 ^ο διδακτικό δίωρο.....	σελ.135
8.2. Προτεινόμενες συνθετικές δραστηριότητες.....	σελ.164
9.Συμπεράσματα.....	σελ.165

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές.....	σελ.168
Βοηθήματα.....	σελ.168

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φωτογραφικό υλικό έρευνας.....	σελ.178
--------------------------------	---------

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί το επιστέγασμα μιας τετραετούς προσπάθειας. Άρχισε με διετή φοίτηση στο Μαράσλειο Διδασκαλείο με επιφανείς καθηγητές στον ευρύτερο κλάδο των ανθρωπιστικών επιστημών και με το ταυτόχρονο «δώρο» μιας εγκυμοσύνης χωρίς την οποία δεν θα είχα την εξαιρετική ευκαιρία και τιμή να φοιτήσω στα φοιτητικά μου έδρανα εκ νέου εξαιτίας του μόνιμου διορισμού μου ως δασκάλας στον Πόρο. Δόθηκε έτσι η ευκαιρία επανασύνδεσης με την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Ρέα Κακάμπουρα, την οποία από αυτή τη θέση ευχαριστώ σήμερα θερμά για την άοκνη προσπάθεια που κατέβαλε στην εν γένει επιστημονική κατάρτισή μου αλλά και στη σύνταξη της διπλωματικής μεταπτυχιακής εργασίας μου. Ακολούθησε επιστροφή στον Πόρο και εφαρμογή των όσων διδάχθηκα με την υλοποίηση του σχεδίου διδασκαλίας στη Στ' τάξη του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου για δύο συναπτά έτη. Κρίθηκε αναγκαίο να υλοποιηθεί εκ νέου το σχέδιο διδασκαλίας μετά τη μελέτη του βιβλίου «Οπτική Εθνογραφία και Εκπαίδευση», που εκδόθηκε τον Ιούνιο του 2018, ώστε να είναι το αποτέλεσμα αρτιότερο. Η διακριτική παρουσία της καθηγήτριάς μου με τα ενημερωτικά e-mail για ημερίδες ή παρουσιάσεις βιβλίων με στήριξε στη γνώση ότι είναι πάντα δίπλα μου και θα με βοηθήσει σε ό, τι κι αν προκύψει. Από την απειρία στην αρχή ενός συναρπαστικού ταξιδιού στο πέλαγος της γνώσης μέσα στη γεμάτη θησαυρούς βαρκούλα των παραμυθιών σας ευχαριστώ!

Από αυτή τη θέση θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου και στους κ. Κ. Μαλαφάντη και κ. Γ. Κατσαδώρα για την ευγενή συμμετοχή τους στην τριμελή συμβουλευτική επιτροπή.

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται το θέμα της φτώχειας και του πλούτου, όπως αυτό εκφράζεται μέσα σε λαϊκά παραμύθια που ανήκουν στις ρεαλιστικές – νοβελιστικές ιστορίες και αντιστοιχούν στους αριθμούς ATU 850-999 του Διεθνούς Καταλόγου Κατάταξης Παραμυθιών των A. Aarne, S. Thompson και H. Uther. Διερευνήθηκαν οι ακόλουθες κατηγορίες: η απόκτηση του πλούτου που μπορεί να συμβεί μέσω ανταλλαγών, με θεϊκή παρέμβαση ή με εύρεση θησαυρού, η χρησιμοποίηση του πλούτου για αγορά συμβουλών, η διατήρηση του πλούτου μέσω της εργατικότητας και τέλος η συμπεριφορά του πλούσιου και του φτωχού.

Η περίληψη μας εισάγει στην εργασία. Ακολουθεί η περίληψη στα αγγλικά, τα περιεχόμενα και ο πρόλογος που περιλαμβάνει τις ευχαριστίες. Στο πρώτο μέρος της εργασίας αναπτύσσεται η θεωρητική συζήτηση του θέματος. Αρχικά δίνονται κάποιοι ορισμοί του λαϊκού παραμυθιού και έπειτα εξετάζονται η δομή, η μορφολογία και τα χαρακτηριστικά του. Ακολούθως παρουσιάζεται η κατηγορία των ρεαλιστικών – νοβελιστικών ιστοριών, η οποία και απασχολεί την παρούσα εργασία. Στη συνέχεια ασχολούμαστε με τους λαούς των Βαλκανίων και της λεκάνης της Μεσογείου στα χρόνια της υποτέλειάς τους στους Οθωμανούς Τούρκους, εφόσον τα παραμύθια που εξετάστηκαν στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα βρίσκονταν στο συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο που συνάδει και με το μάθημα της Ιστορίας της Στ' τάξης και δίνεται η ευκαιρία να διερευνηθούν οι ομοιότητες των παραμυθιών και των αντιλήψεων των Ελλήνων με τις γείτονες χώρες. Έπεται το κεφάλαιο στο οποίο αναλύονται οι σχέσεις του λαϊκού παραμυθιού σε σχέση με την παιδική λογοτεχνία. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα οφέλη του παραμυθιού ιδωμένα από τη σκοπιά της ψυχανάλυσης. Έπειτα εξετάζεται η τέχνη της αφήγησης και οι δεξιότητες της, οι παραμυθάδες. Ακολουθεί η ψηλάφηση της ύπαρξης όψεων του λαϊκού πολιτισμού στο αναλυτικό πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου καθώς και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί στην ίδια βαθμίδα εκπαίδευσης σε θέματα που άπτονται του λαϊκού πολιτισμού. Εξετάζονται επιπλέον εκπαιδευτικά προγράμματα που η θεματική τους βρίσκεται στα πλαίσια του λαϊκού παραμυθιού. Ακολούθως μελετάται το παραμύθι σε συνάρτηση με τη διαπολιτισμικότητα και καταλήγει η θεωρητική εξέταση με την ανάλυση της μεθόδου Project.

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας αναλύεται διεξοδικά το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Διαπολιτισμικές και διαθεματικές προσλήψεις του πλούτου και της φτώχειας στα λαϊκά παραμύθια». Εξετάζεται το αντικείμενό του διεξοδικά, ο σκοπός και οι στόχοι που τέθηκαν στην αρχή του προγράμματος καθώς και τα κριτήρια επιλογής του συγκεκριμένου θέματος. Επισημαίνονται οι διαπολιτισμικές και διαθεματικές συνδέσεις του προγράμματος, όπως και η σύνδεσή του με τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Μετά τα στάδια υλοποίησης του προγράμματος, έπεται η αναλυτική παρουσίαση των δράσεων όπως σχεδιάστηκαν για την κάθε διδακτική ώρα. Εν συνεχεία, προτείνονται κάποιες συνθετικές δραστηριότητες. Ακολουθούν τα ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας και κλείνει η εργασία με τη

βιβλιογραφία. Το φωτογραφικό παράρτημα, στο τέλος, καταδεικνύει την ανταπόκριση των μαθητών και τον ενθουσιασμό που επέδειξαν κατά τη συμμετοχή τους στο παρόν πρόγραμμα.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Κεφάλαιο 1. Λαϊκό παραμύθι

1.1 Τι είναι το λαϊκό παραμύθι

Είναι γενική αλήθεια ότι όλοι έχουμε διαβάσει ή έχουμε ακούσει λαϊκά παραμύθια κι έχουμε εκτεθεί στη γοητεία τους. Πού οφείλεται η ακατανίκητη έλξη που ασκούν πάνω μας; Γιατί μας σαγηνεύουν τόσο πολύ; Θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα ερωτήματα που εγείρονται δίνοντας κάποιους ορισμούς, όπως έχουν διατυπωθεί από έγκριτους λαογράφους.

Ο Max Lüthi χαρακτηρίζει το παραμύθι ως ένα έργο τέχνης, ως ένα πολύχρωμο κομπολόι που οι γυάλινες χάντρες του αντικατοπτρίζουν τον κόσμο (Lüthi, 1986:3) ή ακόμη ως «μια πράξη αυθεντικής ποιητικής ενόρασης» (πρβλ. Αυδίκος, 1997: 33).

Ο Marc Soriano (1959) χαρακτηρίζει το παραμύθι ως ένα έργο τέχνης που δεν έχει απαρνηθεί τις ιστορικές του ρίζες (πρβλ. Μερακλής, 2004α:324).

Οι Johannes Bolte και Georg Polivka (1913-1932) το ορίζουν ως μια διήγηση δημιουργημένη με ποιητική φαντασία, μια ιστορία που περιέχει το θαύμα και δεν εξαρτάται από τους όρους της αληθινής ζωής (πρβλ. Μερακλής, 2007:117).

Ο Kurt Ranke (1958) το χαρακτηρίζει ως «φυγή από την τραγικότητα της καθημερινότητας» (πρβλ. Μερακλής, 2004α:335)

Η Marthe Robert επισημαίνει ότι τα παραμύθια δεν είναι απλές ιστοριούλες που φαντάστηκε ο αμόρφωτος λαός. Έχουν επιδείξει αντοχή στο πέρασμα των χρόνων συνεπώς κουβαλούν σοφία και βαθιά νοήματα (Robert, 2006:14).

Ο Μ. Γ. Μερακλής (1989) τονίζει ότι τα παραμύθια εκφράζουν τον τρόπο σκέψης ενός λαού, αποτελούν «συλλογικές αναπαραστάσεις» αλλά ταυτόχρονα παρουσιάζουν και τα βιώματα του ατόμου και με το συνδυασμό κίνησης και ακινησίας που διαθέτουν μας επιτρέπουν να εξετάζουμε τον πολιτισμό ως ιστορία (πρβλ. Καπλάνογλου, 2017: 41). Αυτός ο ορισμός μπορεί να συμπληρωθεί από τη διατύπωση του Erich Bethe (στο Megas,1965) πως το παραμύθι είναι ο πιο πιστός εκφραστής του χαρακτήρα ενός λαού (πρβλ. Καλλέργης, 1995: 39).

Η Άννα Αγγελοπούλου επισημαίνει ότι το παραμύθι είναι πατροπαράδοτος λόγος, ο οποίος μέσω της προφορικής αφήγησης απέκτησε παγκόσμια εξάπλωση. Μέσω της συλλογικής μνήμης του κάθε λαού διατηρήθηκε για αιώνες χωρίς να καταγραφεί (Αγγελοπούλου, 2014: 15).

Ο Friedrich von der Leyen (1953) πιστεύει πως τα παραμύθια μας ταξιδεύουν στην εποχή της απλότητας και της παιδικής αθωότητας συνακόλουθα με το ταξίδι στο μακρινό παρελθόν ώστε να ξεκουραστεί από τη ζωή της πολύβουης μεγαλούπολης και να γοητευθεί - για λίγο - με ιστορίες απίστευτες (πρβλ. Μερακλής, 2001: 33-34).

Το λαϊκό παραμύθι είναι μια διήγηση φανταστική. Δεν έχει σκοπό του το ηθικό δίδαγμα αλλά έμμεσα εκμαιεύεται κάποια διδαχή, αφού ο ήρωας στο τέλος δικαιώνεται ηθικά. Πρώτα και κύρια τέρπει την ακοή (Σακελλαρίου, 1995: 18-23).

Η Linda Dégh, συνοψίζοντας τη μακρά πείρα της στην επιτόπια έρευνα και στη συλλογή παραμυθιακού υλικού, αναφέρει ότι τα παραμύθια είναι τέλεια δομημένες λογικές κατασκευές. Τα πρόσωπα και οι πράξεις τους παρουσιάζονται συμβολικά και το κάθε τι έχει την κατάλληλη θέση. Τα επεισόδια ακολουθούν συγκεκριμένη αλληλουχία σε κάθε παραμύθι- είναι οργανικά δεμένα μεταξύ τους- αν και μεμονωμένα συναντώνται σε διάφορους τύπους παραμυθιών. Γι' αυτό και ένα παραμύθι πρέπει να αφηγείται από την αρχή ως το τέλος (Dégh, 1973: 62).

Το παραμύθι, λόγω ακριβώς του προφορικού του χαρακτήρα, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε πότε ειπώθηκε για πρώτη φορά. Γνωρίζουμε μόνο τις γραπτές πηγές που είναι, στο ξεκίνημα της έκδοσης παραμυθιακών συλλογών, λίγες. Πρώτη συλλογή, στα 1550, ήταν αυτή του Τζιανφραντσέσκο Στραπαρόλα και ακολούθως του Τζιανμπατίστα Μπαζίλε, το 1634, στην Ιταλία. Ακολουθεί το 1697 η συλλογή του Σαρλ Περρώ. Αίσθηση προκάλεσε η συλλογή των αδελφών Grimm, που πρωτοτυπώθηκε το 1812 και σε συνδυασμό με το κίνημα του Ρομαντισμού που επικρατούσε τότε στην Ευρώπη συνετέλεσε στην αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος όχι μόνο για τα λαϊκά παραμύθια αλλά και για την καταγραφή τους (Λαμπρέλλη, 2016: 22). Τα αδέρφια Jacob και Wilhelm Grimm εργάστηκαν ακαδημαϊκά και ακαταπόνητα ώστε να συγκεντρώσουν τα διακόσια έντεκα λαϊκά παραμύθια τους. Μια από τις λιγότερο γνωστές ιστορίες σχετικά με τα δύο αυτά αδέρφια είναι ότι ο Jacob Grimm έστειλε 400 επιστολές σε φίλους και γνωστούς- όπου απάντησαν οι 360!- καλώντας τους να συλλέξουν λαογραφικό υλικό, θέλοντας να δημιουργήσει ένα λαογραφικό σύλλογο. Τόνιζε στο γράμμα του ότι χρειαζόταν πιστή καταγραφή των εκάστοτε παραμυθιών, μύθων, δημωδών ασμάτων που θα του έστελναν. Η συνέχεια απέδειξε ότι δεν αντιστάθηκαν στον πειρασμό να επέμβουν στα κείμενα (Dundes, 1999: 3-5). Οπωσδήποτε, αναγνωρίζεται η προσφορά τους προς τις ανθρωπιστικές επιστήμες διότι συνέλεξαν έναν τεράστιο όγκο υλικού, χωρίς και οι ίδιοι τότε να αντιληφθούν την αξία που θα αποκτούσε στο μέλλον (Αλεξιάδης, 2010: 25).

Το παραμύθι είναι γνωστό και αγαπητό από την αρχαιότητα ακόμα. Ο Ι. Θ. Κακριδής αναφέρει ότι υπάρχει πλήθος παραμυθιακών στοιχείων στα έπη. Στον Όμηρο, στη ραψωδία Ι της Ιλιάδας, συναντάμε το παραμύθι σχετικά με το Μελέαγρο, το αγόρι αυτό που οι Μοίρες είχαν ορίσει πως θα πεθάνει όταν καεί το ξύλο που καιγόταν στο τζάκι. Στην Οδύσσεια έχουμε την περίφημη απάντηση του Οδυσσέα «Ούτις» (Κανένας) στην ερώτηση που του έκανε ο Κύκλωπας Πολύφημος σχετικά με το όνομά του. Ο Frazer, όπως σημείωσε ο Γεώργιος Μέγας (χ.χ.) στις πανεπιστημιακές παραδόσεις του μαθήματος «Συστηματική Λαογραφία», αναφέρει 36 παραλλαγές αυτού του μοτίβου σε νέες διηγήσεις, ελληνικές και ξένες. Μπορούμε ακροθιγώς να προσθέσουμε και την Αργοναυτική Εκστρατεία που στην ουσία της είναι το παραμύθι για ένα παλικάρι που προσπαθεί μέσα από δυσκολίες να κερδίσει ένα θησαυρό με τη συνδρομή μαγικών βοηθών (πρβλ. Καλλέργης, 1995: 28-32).

Από τον Όμηρο λοιπόν ξεκινάει το αόρατο νήμα της χρυσοκλωστής των λαϊκών παραμυθιών που φτάνει ως τις μέρες μας και βρίσκεται σε αέναη κίνηση και δημιουργική παραγωγή.

1.2. Λαϊκό παραμύθι: χαρακτηριστικά, δομή, μορφολογία, καταγωγή

Το λαϊκό παραμύθι είναι ένα περιεκτικό λογοτεχνικό είδος. Μπορεί να περιλάβει και να υποτάξει κάθε στοιχείο, αντανakλώντας όλα τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ύπαρξης. Ακόμη κι ένα μόνο λαϊκό παραμύθι περιέχει το μικρόκοσμο και το μακρόκοσμο, προσωπικά και δημόσια γεγονότα, σχέσεις με κοινούς θνητούς αλλά και με πλάσματα έξω από αυτό τον κόσμο. Εξετάζοντας όμως 4- 5 ιστορίες, βλέπουμε να ανοίγονται μπροστά μας οι πύλες των ανθρώπινων δυνατοτήτων. Βλέπουμε τη σύγκρουση ανάμεσα σε παιδιά και γονείς ή συζύγους, τον ήρωα να αποκτά γνώσεις και δεξιότητες ή δώρα επειδή έκανε μια καλή πράξη. Συναντάει δυσκολίες που για να τις υπερνικήσει πρέπει να υποβληθεί σε δοκιμασίες. Αποκτάει πλούτη, κοσμήματα, την πριγκίπισσα κι ένα βασίλειο.

Το παραμύθι είναι ο χώρος των αντιθέσεων που φτάνουν στα άκρα. Κάποιοι είναι πολύ φτωχός ή πολύ πλούσιος, πολύ όμορφος ή πολύ άσχημος, τρώει πλουσιοπάροχα ή ζει με ξεροκόμματα, πολύ αθώος ή εξαιρετικά ραδιούργος (Lüthi, 1986: 34). Μέσα από την ακραία αντίθεση αγρότης – βασιλιάς, φτωχός – πλούσιος έχει το παραμύθι την ελευθερία να κινηθεί και να αντιστρέψει ακόμη τους ρόλους, εφόσον είναι απλώς φιγούρες- τύποι ανθρώπων, κι ο φτωχός μπορεί να γίνει βασιλιάς και να πάρει και την πριγκίπισσα για γυναίκα του. Κι αυτό το πραγματοποιεί όχι με αυθαιρεσία αλλά με την υποταγή στα μοτίβα επειδή είναι υψηλό λογοτεχνικό είδος (ό.π.:76).

Το λαϊκό παραμύθι παρουσιάζει τον άνθρωπο και τις σχέσεις που αναπτύσσει με τους άλλους ανθρώπους και αφορά κάθε εποχή (Μερακλής, 2012: 24). Σύμφωνα με τον Lüthi (1969) το περιεχόμενό του είναι οικουμενικό (πρβλ. Μερακλής, 2007: 147). Έχει «αφαιρετική εξιδανίκευση»: περιλαμβάνει όλη την ανθρώπινη πραγματικότητα στην ιδανική της μορφή. Η λιτότητα του κειμένου ανοίγει δρόμους στην εξερεύνηση του κόσμου(ό.π.:148). Επιπρόσθετα, το χαρακτηρίζει ένας δυισμός. Από τη μία πλευρά είναι απλό και παιδικό αλλά από την άλλη, σε αυτή την απλότητα, κρύβει ώριμα νοήματα (ό.π.:122). Έχει διατηρηθεί στατικό επειδή όλα τα στοιχεία και οι συμβολισμοί του έχουν παραμείνει αμετάβλητα στο πέρασμα των αιώνων (Μερακλής, 2001: 34).

Τα παραμύθια δεν έχουν ψυχολογικό βάθος. Δεν περιγράφουν τα συναισθήματα των ηρώων, παρά μόνο όπου καθίσταται αυτό αναγκαίο. Παρατηρούμε τον ξενιτεμένο ψαρά (στο λαϊκό παραμύθι από την Κρήτη «Ο ξενιτεμένος ψαράς» του προγράμματος) να προσφέρει είκοσι λίρες για να μην ατιμαστεί το σώμα ενός άγνωστου σε αυτόν πεθαμένου. Ο λαϊκός δημιουργός δεν χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά του αλλά τον βλέπουμε να φέρεται με συμπόνοια και ευσπλαχνία (Lüthi, 1986: 13). Οι σχέσεις μεταξύ των προσώπων του παραμυθιού εκφράζονται με δράσεις. Δεν υπάρχουν χαρακτηρισμοί αλλά περιγράφεται είτε η σχέση είτε κάποιο ψυχικό χάρισμα (Μερακλής, 2004α: 320). Αυτή η αφηγηματική λιτότητα, η έλλειψη περιγραφών συναντάται επίσης σε εποχές φτώχειας, όπου η καρτερία των ανθρώπων δίνει ψυχολογικό βάθος στο κείμενο (Ιωάννου, 2017: 8).

Το παραμύθι ξεκινάει τη στιγμή που ο ήρωας αφήνει το χωριό του. Δεν δείχνει να έχει συναισθηματικό δέσιμο με τον τόπο καταγωγής του (Μερακλής, 2004α: 16). Ζει αποκομμένος από την οικογένειά του. Στο λαϊκό παραμύθι «Ο Τούρκος» (που το κατέγραψε η Linda Dégh) περνάνε δεκαεννιά χρόνια μέχρι να επιθυμήσει ο ήρωας την επιστροφή στο σπίτι του και να επιστρέψει. Ταξιδεύει με διάφορα μέσα μεταφοράς, αλλά κυρίως μόνος του. Ψάχνει να βρει τη νύφη που από ένα λάθος έχασε και συνήθως περνάει τρεις δοκιμασίες για να την ξαναβρεί. Από κει και πέρα, όμως, τίποτε άλλο κακό δεν του συμβαίνει (Lüthi, 1986: 29). Τα μέλη της οικογένειάς του δεν αναφέρονται παρά μόνο όταν αυτό είναι απαραίτητο για την εξέλιξη της πλοκής (Μερακλής, 2004α: 17). Η συνέχιση της αφήγησης γίνεται με δράση ή κάποιο δώρο, το οποίο δεν είναι απαραίτητα υλικό αλλά και συμβουλή, βοήθεια από κάποιον άλλο άνθρωπο ή τιμωρία. Και όταν στο τέλος συναντιέται με τη γυναίκα του, που την άφησε πολύ σύντομα μετά το γάμο, γιορτάζουν το αντάμωμά τους απλά και χωρίς εξάρσεις (ό.π.:14).

Το ίδιο το παραμύθι έχει αυστηρή δομή. Τα επεισόδιά του όμως έχουν χαλαρή δομή, μπορούν να προστεθούν ή να αφαιρεθούν ανάλογα με το κοινό που παρακολουθεί, χωρίς να αλλοιωθεί ο βασικός κορμός. Συνεπώς υπάρχει ταυτόχρονα απόλυτη ελευθερία στη διαχείριση της δομής (ό.π.:320). Η επανάληψη αποτελεί επίσης σημαντικό στοιχείο για την εξέλιξη της δράσης και την εδραίωση της γνώσης (Μερακλής, 2007: 150). Δικαιολογείται, επίσης, από τη χαλαρή δομή των επεισοδίων μεταξύ τους. Εφόσον το κάθε επεισόδιο δεν έχει οργανική συνάφεια με το επόμενο, μπορεί ο λαϊκός δημιουργός να επαναλαμβάνει αυτούσιες φράσεις ή και προτάσεις (Lüthi, 1986: 50).

Η απομόνωση των επεισοδίων εφαρμόζεται με επιτυχία στο παραμύθι διότι υπάρχει η δυνατότητα για τη χαλαρή, μεταξύ τους, σύνδεση (ό.π.:51). Το κέντρο που ενώνει όλα τα μεμονωμένα επεισόδια είναι ο ήρωας. Είναι ο μόνος που μπορεί να δημιουργήσει διαπροσωπικές σχέσεις. Η ιστορία μας δείχνει το στενό μονοπάτι που βαδίζει ο ήρωας και στο δρόμο του μπορεί όχι μόνο να δημιουργήσει αλλά και να διακόψει σχέσεις, αν δεν χρησιμεύουν πλέον στην πλοκή. Όποιες ευκαιρίες του παρουσιάζονται τις δράττει, όχι για να ικανοποιήσει εγωιστικές επιδιώξεις αλλά για να εκπληρώσει τα καθήκοντά του. Ο ήρωας στον «Ξενιτεμένο ψαρά» σώζει το σώμα του νεκρού από τη σκύλευση, δίνοντας τα χρήματα που μόλις απέκτησε και τα οποία σίγουρα τα χρειαζόταν και η οικογένειά του. Αυτή η προσφορά, αν και φαίνεται άσκοπη εκείνη τη στιγμή, τους προσφέρει πολύ περισσότερα – ένα μεγαλοπρεπέστατο σπίτι (ό.π.:64).

Το λαϊκό παραμύθι δεν δίνει στους ήρωές του πράγματα αλλά ευκαιρίες. Οδηγεί τον ήρωα στα μέρη όπου πρόκειται να συμβεί κάτι κι έπειτα επιδρασιεύει τη βοήθεια στο άτομο το οποίο είναι έτοιμο να πραγματοποιήσει μια καλή πράξη. Το δώρο δεν είναι απλά οικονομική βοήθεια. Η υπόσχεση ενός δώρου βοηθάει τον ήρωα να φτάσει εκεί για το οποίο είναι πλασμένος, στον τελικό προορισμό του. Κανείς δεν είναι μονάχος του αρχιτέκτονας της τύχης του. Σε όλους χαρίζονται δώρα (ό.π.:86-87).

Το γνήσιο λαϊκό παραμύθι έχει ως κανόνα να ταιριάζει ένα ουσιαστικό με ένα μόνο επίθετο, όπως ‘σιδερένιες πύλες’. Με αυτόν τον τρόπο έχει περιγράψει σε αδρές γραμμές, σχηματικά, αυτό που θέλει να πει. Όσο πιο πολύ επεκταθούμε στην περιγραφή αντικειμένων θα παρατηρήσουμε ότι όσα και να πούμε, σίγουρα κάτι θα ξεφύγει. Ταυτοχρόνως, εμποδίζουμε την εξέλιξη της δράσης. Γιατί το παραμύθι είναι δράση, δράση, δράση (ό.π.:25).

Διαβάζοντας ένα παραμύθι, συναντάμε μεταλλικά ή πέτρινα αντικείμενα. Συντελούν κι αυτά- ως άκαμπτα υλικά- στη διαμόρφωση της σχηματοποιημένης μορφής του παραμυθιού (ό.π.:27). Στο θέμα των χρωμάτων, το παραμύθι προτιμάει τα έντονα χρώματα: χρυσό, κόκκινο, μπλε, όπως οι μαγικές πέτρες που χάρισε ο βασιλιάς στην πριγκίπισσα Ζίνα στο παραμύθι «Το Αγόρι που έπαιζε μπουζούκι», ενώ στην πραγματική ζωή συνήθως συναντάμε μίξεις χρωμάτων (ό.π.:28). Αν στη ροή του παραμυθιού συμβεί να χρειαστεί ο ήρωας ή κάποιος άλλος να επαναλάβει κάτι, το κάνει χρησιμοποιώντας τα ίδια λόγια. Αυτό, εκτός από το ότι χρησιμεύει στο ακροατήριο για να θυμηθούν τα προηγούμενα και ειδικά σε μια μακροσκελή αφήγηση, συντελεί στο να καταδείξει τη σχηματοποίηση των πάντων στο παραμύθι. Το ίδιο αποτέλεσμα έχουν οι τυπικές ενάρξεις και κατακλείδες (ό.π.:33).

Στο παραμύθι όλα συμβαίνουν τη στιγμή που τελειώνει το χρονικό περιθώριο που είχαν μέχρι να συμβούν (ό.π.:31). Στο παραμύθι που προαναφέρθηκε, η πριγκίπισσα φτάνει στην πόλη τότε που πρόκειται να δικαστεί ο άντρας της. Αυτό δεν συνιστά τύχη αλλά ακρίβεια (ό.π.:52).

Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό των λαϊκών παραμυθιών είναι οι παραλλαγές. Ένα συγκεκριμένο λαϊκό παραμύθι μπορεί να καταγραφεί σε δύο διπλανά χωριά και να έχει διαφορές. Ο Αδαμάντιος Αδαμαντίου καταγράφει «Το παραμύθι της στρίγγλας» σε τέσσερις παραλλαγές από διπλανά χωριά στην Τήνο (Αδαμαντίου, 1897). Ο Νικόλαος Πολίτης (1909) δήλωνε ότι οι παραλλαγές διέσωζαν την ποικιλομορφία ενός πολιτισμού, τις διαφορετικές μορφές εκδήλωσης του ίδιου φαινομένου μέσα στον εθνικό μας χώρο (πρβλ. Κακάμπουρα - Τίλη, 2006: 114).

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε την πρωτότυπη σκέψη τριών λαογράφων, όπου ο ένας διαπίστωσε το ξεχωριστό ύφος και χρώμα του ίδιου παραμυθιακού τύπου σε διαφορετικούς λαούς, ο δεύτερος ομαδοποίησε κάποια χαρακτηριστικά που εμφανίζονται κοινά σε παραμύθια όλων των λαών κι ο τρίτος επεσήμανε 31 λειτουργίες που παραμένουν αμετάβλητες και αφορούν μονάχα στα μαγικά παραμύθια.

Ο Carl Wilhelm von Sydow, επηρεασμένος από την επιστήμη της βοτανολογίας όπου ένα ίδιο φυτό διαφοροποιείται αν είναι φυτεμένο κοντά στην ακτή ή στην ενδοχώρα, δημιούργησε τον όρο «οικότυπος», από την ελληνική λέξη «οίκος», για να επισημάνει τα διαφορετικά χαρακτηριστικά που μπορεί να εμφανίζει ένα λαϊκό παραμύθι, που βρίσκεται σε συγκεκριμένο νούμερο της κατάταξης Aarne-Thompson- Uther, όταν το συναντάμε σε διαφορετική περιοχή (von Sydow, 1999: 137-151).

Ο Axel Olrik επινόησε τους επικούς νόμους οι οποίοι εφαρμόζονται όχι μόνο στα παραμύθια αλλά και στους μύθους, τα τραγούδια και τα ηρωικά έπη. Τους δημιούργησε, επειδή όταν άκουγε ένα παραμύθι από μια άλλη χώρα της οποίας τον πολιτισμό δεν γνώριζε, παρ' όλα αυτά παρατηρούσε κάποιες ομοιότητες στο κείμενο με παραμύθια άλλων χωρών. Πρώτος είναι ο νόμος της έναρξης. Κανένα παραμύθι δεν ξεκινάει απότομα αλλά από την ηρεμία πηγαίνει στη δράση. Και πάλι, κανένα παραμύθι δεν τελειώνει απότομα αλλά από τη δράση πηγαίνει στην ηρεμία. Αυτός είναι ο δεύτερος νόμος: της κατακλείδας. Τρίτος, ο νόμος της επανάληψης, ο οποίος εμπλουτίζει την αφήγηση και σε κάθε επανάληψη του επεισοδίου δυσκολεύουν οι δοκιμασίες, υπάρχει κλιμάκωση της έντασης. Η επανάληψη συνδέεται στενά με το νόμο των τριών. Τρία πρόσωπα ή αντικείμενα υπάρχουν σε μια σκηνή, τρεις δοκιμασίες βάζει ο βασιλιάς στον ήρωα. Άλλος νόμος με αριθμούς είναι ο νόμος των δύο σε μία σκηνή. Δύο άτομα αλληλεπιδρούν κάθε φορά. Αν υπάρχουν άλλοι, είναι απλοί παρατηρητές. Ο νόμος της αντίθεσης ακολουθεί τον προηγούμενο. Συμβαίνει αυτοί που αλληλεπιδρούν και συνομιλούν να είναι άκρα αντίθετα: πλούσιος – φτωχός, βασιλιάς – αγρότης, όμορφος – άσχημος, μεγαλόσωμος – μικρόσωμος. Ο νόμος των διδύμων τώρα: δύο άτομα που εμφανίζονται στον ίδιο ρόλο έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά, όπως δύο παιδιά που κυνηγούνται, ο Χάνσελ και η Γκρέτελ. Ο νόμος της επικέντρωσης σε ένα μόνο χαρακτήρα δηλώνει ότι το παραμύθι ακολουθεί τις πράξεις του πρωταγωνιστή. Ο πρωταγωνιστής είναι συνήθως ο μικρότερος, ο τρίτος ή αυτός που παρουσιάζεται τελευταίος και αυτόν συμπαθεί το παραμύθι, όπως φαίνεται από το νόμο της σημαντικότητας της τελευταίας θέσης. Στο νόμο της μονοεπεισοδιακής ακολουθίας της δράσης τα επεισόδια ακολουθούν το ένα το άλλο. Στη λαϊκή αφήγηση δεν μπλέκονται τα επεισόδια. Στο νόμο της επίτασης ή κορύφωσης παρατηρούμε τη συνεχή κλιμάκωση της έντασης. Ο νόμος της σχηματοποίησης αποδεικνύει την έλλειψη ψυχολογικού βάθους των ηρώων και των ενεργειών τους. Είναι βασική επίσης η διατήρηση της ενότητας της πλοκής. Από τη στιγμή που ένα αγέννητο παιδί τάζουν να το δώσουν σε ένα τέρας, όλη η δράση και όλα τα επεισόδια κατευθύνονται στο πώς θα καταφέρει να του ξεφύγει όταν μεγαλώσει (Olrik, 1999: 83-97).

Ο Vladimir Iacolevic Propp μελέτησε 100 μαγικά παραμύθια από τη συλλογή του Afanassiev τα οποία τα κατέταξε σύμφωνα με τη δομή τους κι όχι με το περιεχόμενό τους. Διατύπωσε την πρόταση των 31 λειτουργιών, ότι δηλαδή οι ήρωες περνούν από αυτούς τους συγκεκριμένους σταθμούς, με την ίδια κάθε φορά σειρά ώσπου να φτάσουμε στο ευτυχές τέλος (Καπλάνογλου, 2017: 50). Οι λειτουργίες είναι οι εξής: Απουσία, απαγόρευση στον ήρωα, παράβαση απαγόρευσης, ανίχνευση από τον ανταγωνιστή, εκχώρηση πληροφοριών αναφορικά με τον ήρωα από τον ανταγωνιστή, εξάπτηση του ήρωα από τον ανταγωνιστή, συννεοχή του ήρωα στην απάτη, δολιοφθορά σε κάποιο από τα μέλη της οικογένειας του ήρωα στον ανταγωνιστή, γνωστοποίηση της δυστυχίας, απόφαση του ήρωα να αυτενεργήσει, απόφαση του ήρωα να εγκαταλείψει το σπίτι του, δοκιμασία, αντίδραση στις πράξεις του μελλοντικού δωρητή, απόκτηση μαγικού μέσου, μετακίνηση σε άλλο τόπο, συνάντηση του ήρωα με τον ανταγωνιστή σε άμεση πάλη στην οποία σημαδεύεται, ήττα ανταγωνιστή, εξάλειψη της δυστυχίας, επιστροφή του ήρωα, καταδίωξη, σωτηρία από την καταδίωξη, άφιξη στο σπίτι του χωρίς να αποκαλυφθεί η ταυτότητά

του, προβολή αβάσιμων απαιτήσεων από έναν ψεύτικο ήρωα, δύσκολο πρόβλημα προς τον ήρωα που το λύνει, αναγνώριση, ξεσκέπασμα του ψεύτικου ήρωα, μεταμόρφωση του ήρωα, τιμωρία του εχθρού, γάμος ήρωα και αναβίβασή του στο θρόνο (Σακελλαρίου, 1995: 48-57). Παρατηρούμε ότι με αυτό το πρότυπο που κατασκεύασε ο Propp, μέσα από ένα ομολογουμένως στενό παραμυθιακό φάσμα, μπορεί πολύ εύκολα κάποιος να συνθέσει το δικό του μαγικό παραμύθι.

Ως προς την καταγωγή του παραμυθιού, δύο είναι οι βασικές προσεγγίσεις, η γενετική και η μορφολογική. Θα αναφέρουμε εν συντομία τα ονόματα των εμπνευστών των θεωριών και όπου κρίνεται απαραίτητο κάποιες περαιτέρω πληροφορίες για κάποιες θεωρίες.

Ξεκινώντας από τη γενετική προσέγγιση, πρώτη κατά σειρά εμφάνισης είναι η ινδοευρωπαϊκή θεωρία των αδελφών Grimm. Ακολουθεί η ινδική θεωρία του Theodor Benfey και η εθνολογική θεωρία την οποία ανέπτυξαν ο N. Γ. Πολίτης, ο P. Saintyves, ο F. von der Leyen, ο Hartland και ο Mac Gulloch (Μαλαφάντης, 2011: 35-41). Αυτή η θεωρία επηρεάστηκε από το έργο του J. Frazer «Ο χρυσός κλώνος», όπου ο συγγραφέας προτείνει ότι όλοι οι μύθοι προέρχονται από αρχαίες τελετές ανθρωποθυσίας με σκοπό τη γονιμότητα (Dorson, 1973: 38). Η μυθολογική θεωρία αντιπροσωπεύτηκε από τους M. Mueller, J. Fiske και G. Cox. Σ' αυτή πιστευόταν ότι τα παραμύθια έλκουν την καταγωγή τους από αρχαίους, αστρολογικούς μύθους. Η συμβολιστική θεωρία του P. Saintyves αναφερόταν σε τελετές μύησης. Η θεωρία των ονείρων δημιουργήθηκε από τους L. Laistner και F. von der Leyen. Η ψυχολογική-ψυχαναλυτική θεωρία είχε ως κύριους εκφραστές της τους S. Freud, C. Jung και B. Bettelheim. Την ανθρωπολογική θεωρία δημιούργησε ο E. Tylor ενώ τη δομική ο Claude Levi – Strauss. Στην εκλεκτική θεωρία των P. Delarue και E. Legros συνενώθηκε ό, τι θεώρησαν προτιμητέο από τις προηγούμενες θεωρίες και παράλληλα τονίστηκε ο ρόλος του αφηγητή, που μπορεί να αφήσει την ιδιαίτερη σφραγίδα του στο παραμύθι (Μαλαφάντης, 2011: 43-53).

Στη συνέχεια συναντάται η κοινωνιολογική προσέγγιση των μύθων και των παραμυθιών από τους Emile Durkheim, B. Malinowski και Franz Boas (Μαλαφάντης, 2011: 42). Ο Boas, ο πατέρας της σύγχρονης Αμερικάνικης Ανθρωπολογίας, προτιμούσε να συγκεντρώνει εθνογραφικό υλικό στις επιτόπιες έρευνες και καθοδηγούσε τους φοιτητές του να πράττουν το ίδιο. Ενδιαφέρθηκε πολύ να καταδείξει τη διάχυση των προφορικών αφηγήσεων από φυλή σε φυλή για να αντιπαλαίσει τη θεωρία της γραμμικής πολιτισμικής εξέλιξης και την ανεξάρτητη επινόηση των ιστοριών (Dorson, 1973: 38). Ήταν για χρόνια επιμελητής του Journal of American Folklore, στο οποίο σε ένα άρθρο του έκανε σαφή διάκριση μεταξύ μύθου και παραμυθιού- αναγκαίο στα 1914 που γράφτηκε- και επικεντρώθηκε στις διάφορες φυλές των ιθαγενών της Αμερικής, καταδεικνύοντας τις διαφορές τους και επισημαίνοντας τρόπους ώστε να είναι αποδοτική η επιτόπια έρευνα αφού προσπελαστούν προβλήματα, όπως οι διάφορες διάλεκτοι (Boas, 1914).

Η μυθολογική θεωρία αντιπροσωπεύτηκε από τους M. Mueller, J. Fiske και G. Cox. Σ' αυτή πιστευόταν ότι τα παραμύθια έλκουν την καταγωγή τους από αρχαίους, αστρολογικούς μύθους. Η συμβολιστική θεωρία του P. Saintyves

αναφερόταν σε τελετές μύησης. Η θεωρία των ονείρων δημιουργήθηκε από τους L. Laistner και F. von der Leyen. Η ψυχολογική- ψυχαναλυτική θεωρία είχε ως κύριους εκφραστές της τους S. Freud, C. Jung και B. Bettelheim. Την ανθρωπολογική θεωρία δημιούργησε ο E. Tylor ενώ τη δομική ο Claude Levi – Strauss. Στην εκλεκτική θεωρία των P. Delarue και E. Legros συνενώθηκε ό, τι θεώρησαν προτιμητέο από τις προηγούμενες θεωρίες και παράλληλα τονίστηκε ο ρόλος του αφηγητή, που μπορεί να αφήσει την ιδιαίτερη σφραγίδα του στο παραμύθι. Η ιστορικογεωγραφική θεωρία των Aanti Amatus Aarne και Stith Thompson ξεκίνησε από τη Φινλανδία και ήταν αυτή που τελικά χρησιμοποιείται ως τις μέρες μας. Η θεωρία αυτή ενδιαφέρεται να βρει σε κάθε παραμύθι έναν αρχικό τύπο, ένα αρχέτυπο, από το οποίο προέρχονται όλες οι παραλλαγές. Εξετάζει επίσης και τα επιμέρους τμήματα, διηγηματικά τμήματα, τα οποία μπορούν να συναντηθούν σε διάφορους τύπους παραμυθιών. Το βασικό τους έργο είναι το «Motif - Index of folklore». Τέλος, στη μορφολογική προσέγγιση του παραμυθιού συναντάμε τον V. I. Propp (Μαλαφάντης, 2011: 43-54).

Στην ελληνική παραμυθιολογία συνέβαλαν οι Jean Pio, J. G. Von Hahn, Bernard Schmidt και R. M. Dawkins που ήρθαν στην Ελλάδα και κατέγραψαν παραμύθια. Επίσης, οι καθηγητές Ν.Γ. Πολίτης, Σ. Κυριακίδης και Γ. Μέγας προέβησαν σε πολλές εκδόσεις παραμυθιών για να αντιμετωπιστούν οι απόψεις του Fallmerayer (Μαλαφάντης, 2011: 72). Ο Fallmerayer διακήρυττε ότι η Ελλάδα είναι νεκρή και άκληρη. Ο θάνατός της ήταν φυσικός και νομοτελειακός δια χειρός του Βυζαντίου, των Σλάβων και των Αλβανών (Σκοπετέα, 1995: 26-27). Το ελληνικό τοπίο, εξαιρέτως δε το αττικό τοπίο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με δέος από τους Γερμανούς ελληνολάτρες, του προκαλούσε βαθύτατη αντιπάθεια (ό.π.:54). Οι Έλληνες δεν επέδειξαν δύναμη στα όπλα, εκτός αν ήταν να επιδοθούν σε αμυντικό πόλεμο. Εγκωμίασε τη δύναμη των Αλβανών – τίποτε άλλο πέρα από αυτό – και χρησιμοποίησε στις «Αλβανικές μελέτες» του το έργο του von Hahn (ό.π.:157). Φιλοτέχνησε ένα τερατώδες πορτρέτο των Νεοελλήνων, οι οποίοι εκτός από τα εγγενή, ταπεινά χαρακτηριστικά τους είχαν και επίκτητα, το «χάιδεμα» από τους Ευρωπαίους (ό.π.:165-166) και χαρακτηρίζει συνολικά την Ελλάδα «ασυγχώρητο ευρωπαϊκό λάθος» που ζωογονήθηκε από το γερμανικό φιλελληνισμό (ό.π.:168). Αναμενόμενη, λοιπόν, ήταν και η αντίδραση των Ελλήνων επιστημόνων προς αυτές τις απόψεις (Κακάμπουρα - Τίλη, 1999: 141). Ο καθηγητής της Λαογραφίας Δημήτριος Πετρόπουλος από το 1964 υπογράμμιζε την ανάγκη να παρουσιαστεί ένας ολοκληρωμένος ελληνικός πολιτισμός για να μην αλλοτριωθούμε και ισοπεδωθούμε από τη Δύση.

Εκτός από την καταγραφή παραμυθιών και άλλων μνημείων του γραπτού και του προφορικού λόγου, ένα ακόμα αποτέλεσμα των απόψεων του Fallmerayer ήταν η δημιουργία τμημάτων λαογραφικών σπουδών. Ο Michael Herzfeld (2002) διατυπώνει την άποψη ότι η πανεπιστημιακή λαογραφία συνέβαλε στη δημιουργία της σύγχρονης Ελλάδας, βάζοντας τάξη στο χάος των απόψεων που επικρατούσαν, συνδυάζοντας τα βιώματα των αγραμμάτων με τη μεθοδολογία των λογίων, ώστε να εφαρμόσουν το αρχαίο ρητό «γνώθι σαυτόν» (πρβλ. Κακάμπουρα, 2006: 128).

Τέλος, ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των νεότερων παραμυθιών, όπως το επισημαίνει ο Στίλπων Κυριακίδης (1965), είναι η «αποπαίδωση», όπως την ονόμασε.

Οφείλεται στο γεγονός ότι το παραμύθι χρησιμοποιήθηκε για τη διαπαιδαγώγηση των μικρών παιδιών. Συνεπώς, έγινε επιλογή κειμένων, έκδηλα συμβουλευτικών, με ήρωες συνήθως ζώα, για να μην επιβαρυνθεί ο ευαίσθητος, ψυχικός κόσμος τους (πρβλ. Αυδίκος, 1996β: 262-263). Ο Dawkins τονίζει ότι αυτή η αποπαίδωση συνέβαινε από την αρχή σε άλλους λαούς και φέρνει ως παράδειγμα τη συλλογή των αδελφών Grimm και τον τίτλο της, «Haus und Kindermärchen». Ξεχωρίζει τον ελλαδικό χώρο και βεβαιώνει ότι τα παραμύθια λέγονταν από ενήλικες προς ενήλικες. Μπορεί οι άνθρωποι να ήταν απλοί και αμόρφωτοι αλλά κατείχαν την πείρα της ζωής και μια ιδιαίτερη ευστροφία, κληρονομιά των αρχαίων προγόνων τους (Dawkins, 1953:xx&xxviii).

1.3. Οι ρεαλιστικές-νοβελιστικές ιστορίες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους

Τα παραμύθια χωρίζονται σε σύνθετα (complex tales) και απλά (simple tales). Οι ρεαλιστικές – νοβελιστικές ιστορίες (ATU 850 – 999) ανήκουν στα σύνθετα παραμύθια που έχουν ως βασικό κοινό χαρακτηριστικό τους την τάση προς το ρεαλισμό. Οι ήρωες είναι κοινοί θνητοί αντί για βασιλιάδες κι έχουν ένα όνομα. Το παραμύθι λαμβάνει χώρα σε κάποιο γήινο τόπο και χρόνο. Οι ήρωες δεν ξεπερνούν τα ανθρώπινα όρια παρά το γεγονός ότι επιθυμούν την περιπέτεια. Οι ανταγωνιστές τους δεν είναι δαίμονες αλλά άνθρωποι μοχθηροί και αδίστακτοι, η κακία των οποίων κρύβει πάντα ένα ανθρώπινο κίνητρο (Dégh, 1973: 67-68). Εδώ παρουσιάζεται η πραγματικότητα, αλλά πολλές φορές σε μεγέθυνση (Μερακλής, 2012: 89).

Τα θέματα αυτών των παραμυθιών είναι περιπετειώδη, δραματικά και περισσότερο συναισθηματικά παρά θαυμαστά. Δίνεται έμφαση σε ανθρώπινες ιδιότητες όπως έξυπνάδα, ευστροφία, σοφία, πονηριά, αντοχή και υπομονή. Δεν τονίζεται τόσο το ηρωικό στοιχείο. Ο κατάλογος Aarne – Thompson – Uther περιλαμβάνει τα παρακάτω θέματα στην κατηγορία των ρεαλιστικών – νοβελιστικών ιστοριών:

- Με τον άντρα να παντρεύεται την πριγκίπισσα.
- Με τη χωρική να παντρεύεται τον πρίγκιπα επειδή είναι έξυπνη.
- Ιστορίες που ο βασιλιάς επιβραβεύει το νέο που έλυσε γρίφους.
- Ιστορίες με έξυπνους κλέφτες που δοκιμάζονται στην τέχνη τους.
- Ιστορίες με απείθαρχες γυναίκες που μαθαίνουν την υπακοή από τους συζύγους τους.
- Ιστορίες με το έξυπνο κορίτσι που ξεγελάει τον επίδοξο μνηστήρα που προσπαθεί να υπονομεύσει την τιμή της.
- Η ηθική, αθώα γυναίκα που υποφέρει υπομονετικά την κοινωνική κατακραυγή μέχρι να δικαιωθεί.
- Ιστορίες με τον πλούσιο που δεν ξεφεύγει από τη μοίρα του παρά τον πλούτο του (Dégh, 1973: 67-68).

Οι ρεαλιστικές – νοβελιστικές ιστορίες είναι νεότερης ηλικίας από τα άλλα παραμύθια. Τα πρώτα συναντώνται στην εποχή της Αναγέννησης, αρχής γενομένης από το Βοκκάκιο και τον Μπαζίλε (Μερακλής, 2007: 88).

Τα μοτίβα αυτών των παραμυθιών προέρχονται από την πραγματική ζωή και όχι από τη σφαίρα του φανταστικού (Lüthi, 1986: 66). Επί παραδείγματι, η ατεκνία που ταλανίζει το νεαρό ζευγάρι στο παραμύθι «Ο Τούρκος» είναι κάτι που συνέβαινε από παλιά και προκαλούσε κοινωνικό στιγματισμό.

Η σοφία είναι το κύριο μοτίβο των παραμυθιών στα οποία ο ήρωας αγοράζει συμβουλές, ως αντάλλαγμα της καλής υπηρεσίας που είχε προσφέρει, μέσω των οποίων κατακτά την ευτυχία (Dégh, 1973: 68). Ο Lüthi, από την άλλη πλευρά, χαρακτηρίζει μηχανικό το δόσιμο συμβουλών, ως μια πράξη βοήθειας που δίνονται για να βοηθήσουν στην εξέλιξη της πλοκής. Ο ήρωας δεν παρακινείται αφ' εαυτού του. Αντίθετα από αυτά που συμβαίνουν στην αληθινή ζωή, οι συμβουλές δίνονται όχι επειδή έχει ένα πρόσωπο μια ιδιαίτερη σχέση με τον ήρωα αλλά επειδή είναι δυνατόν να μας εισαγάγουν στα επόμενα στάδια της πλοκής. Το κοινό των λαϊκών παραμυθιών είναι εξοικειωμένο και περιμένει να συναντήσει σοφούς ανθρώπους, ερημίτες, νονές, υπηρέτριες που κατέχουν ιδιαίτερη γνώση. Οι συμβουλές κατέληξαν να θεωρούνται μια φόρμουλα που βοηθάει τη συνέχιση της αφήγησης (Lüthi, 1986: 72).

Στο συνηθισμένο, στη λαϊκή ποίηση, μοτίβο του ευγνώμονος νεκρού που συναντάμε σε αυτό το παραμύθι, ο πεθαμένος πρέπει να μείνει πεθαμένος. Από τους «Νόμους» του Πλάτωνα μέχρι τα χριστιανικά χρόνια και την τιμή που αποδίδεται στους αγίους πιστεύεται ότι οι νεκροί έχουν δύναμη και ο λαός το εκφράζει με το δικό του τρόπο μέσα από τη μυστηριώδη και άγνωστη φιγούρα που δωρίζει στη γυναίκα του ψαρά τα αναγκαία, γι' αυτήν, χρήματα (Μερακλής, 2001:62-63). Ο ευγνώμων νεκρός είναι βοηθός και συμβάλλει στην επιτυχία και ευτυχία του ήρωα (Μερακλής, 2007: 152).

Κεφάλαιο 2

Οι λαοί των Βαλκανίων και της Μεσογείου από τα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας και εξής

Σύμφωνα με τον Ζαν Κιουιζενιέ (1990) τα παραμύθια, επειδή αντανακλούν την αληθινή ζωή, διαδραματίζονται σε συγκεκριμένο τόπο κάθε φορά (πρβλ. Ζαν, 1996: 116). Τα παραμύθια που παρουσιάζονται στο παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα εστιάζουν στους λαούς των Βαλκανίων αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου στα πλαίσια μιας προβιομηχανικής, αγροτοκτηνοτροφικής κοινωνίας από όταν ήταν υπήκοοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έως και τις απαρχές της σύστασης των νέων, ανεξάρτητων κρατών. Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποίησε η Anna Birgitta Rooth, προσπαθώντας να καταγράψει παραλλαγές του γνωστού παραμυθιού «Σταχτοπούτα», διαπίστωσε, με της βοήθεια της χαρτογραφικής μεθόδου, ότι υπάρχει μια συνάφεια στην παράδοση της νοτιοδυτικής Ευρώπης και της Εγγύς Ανατολής (Rooth, 1988: 133). Συνεπώς, κρίνεται σκόπιμη η εξέταση της Ιστορίας της περιόδου προ των επαναστάσεων και της δημιουργίας ανεξάρτητων κρατών. Μέσα σε αυτή την περίοδο είναι γραμμένα τα παραμύθια με τα οποία ασχοληθήκαμε γι' αυτό και δίνεται το ιστορικό πλαίσιο των παραμυθιών. Σκοπός είναι να γίνει αντιληπτό ότι τα παραμύθια παράχθηκαν από το λαό ως ανάγκη και αντίδοτο στην κακοπάθεια από τον κατακτητή. Το συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο εξετάζεται στα πλαίσια διαθεματικής σύνδεσης του εκπαιδευτικού προγράμματος με το μάθημα της Ιστορίας της Στ' δημοτικού που εξετάζει αυτή την ιστορική περίοδο.

Τα Βαλκάνια βρίσκονται ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ασία. Ανήκουν γεωγραφικά στην Ευρώπη αλλά δεν αποτελούν οργανικό κομμάτι της (Mazower, 2000: 9). Πληροφορίες για τα χρόνια αυτά έχουμε από περιηγητικά κείμενα ξένων οι οποίοι ήρθαν με σκοπό να καταγράψουν στοιχεία της πολιτικής ζωής και της διαμόρφωσης των τμημάτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε ανεξάρτητα κράτη αλλά παράλληλα διασώζουν και στοιχεία της καθημερινής ζωής, όπως τα παραμύθια, τις «ηδονικές αναγνώσεις» (Καπλάνογλου, 2017: 65), που σκοπό είχαν τη διασκέδαση των κουρασμένων από τη δουλειά της ημέρας αγροτών. Ο Γάλλος περιηγητής J. A. Buchon ήρθε στην Ελλάδα για να δει και να υπερθεματίσει ότι θα συνταχθεί η νέα χώρα με τα συμφέροντα της Γαλλίας. Ταυτόχρονα, παρουσιάζει στο χρονικό του τρεις παραλλαγές ενός παραμυθιού που σκοπό έχει να παρουσιάσει την εναλλαγή της ημέρας και της νύχτας. Ο μελετητής Halliday επισημαίνει ότι πρόκειται για παραμύθι που συναντάται σε βαλκανικούς λαούς (Καπλάνογλου, 1995: 205-210).

Οι ταξιδιώτες της εποχής ανέφεραν τα σημάδια του εξευρωπαϊσμού. Έβλεπαν σπίτια με γυάλινα παράθυρα, ξενοδοχεία με δωμάτια μπιλιάρδου. Όμως αυτά αποτελούσαν την ευρωπαϊκή βιτρίνα που από πίσω της έκρυβε την ανατολίτικη ζωή – χωρίς πρόγραμμα, με μυρωδιές και ενίοτε με βρωμιά. Οι σιδηρόδρομοι ανήκουν στην Ευρώπη, τα κάρα όχι. Η τεχνολογία είναι ευρωπαϊκή, η θρησκευτική συνέπεια όχι. Η πραγματικότητα των λαών που ζούσαν υποδουλωμένοι στους Οθωμανούς ήταν η δύναμη της θρησκείας και η φτώχεια των αγροτών. Αυτά ήταν φαινόμενα

απαράλλαχτα για χρόνια (Mazower, 2000: 11). Οι χωρικοί ήταν υποχρεωμένοι να δουλεύουν τη γη των γαιοκτημόνων. Οι άνθρωποι δεν τους ανήκαν, αυτό δεν ίσχυε όμως και για τα προϊόντα που παρήγαγαν. Οι φόροι, επίσης, συλλέγονταν στο μεγαλύτερο μέρος τους από τους χωρικούς (ό.π.:32)

Οι κάτοικοι των Βαλκανίων είχαν διατηρήσει το παραδοσιακό ντύσιμο, το οποίο προξενούσε ζοηρή εντύπωση στους περιηγητές. Ο τρόπος ζωής τους αναφερόταν ότι είχε μείνει στην εποχή της Βίβλου(!) (ό.π.:29-30). Ο Denes Sebestyen, κάτοικος του χωριού στο οποίο έλαβε χώρα η επιτόπια έρευνας της Linda Dégh, ανέφερε ότι στην υπαίθρια αγορά που λάμβανε χώρα σε ένα κεφαλοχώρι κάθε Παρασκευή μπορούσε κάποιος εύκολα να ξεχωρίσει την καταγωγή κάποιου από τη φορεσιά του και μόνο. Οι Ούγγροι φορούσαν άσπρες κάλτσες, μποτάκια και γούνα το χειμώνα ή λινά παντελόνια το καλοκαίρι. Οι Ουκρανοί φορούσαν κιλτ, όπως και οι Ρουμάνοι, και τα πανωφόρια τους είχαν κεντημένα λουλούδια. Οι Γερμανοί, μακριά παντελόνια και καλά παπούτσια (Dégh, 1989: 20-21). Το πολύχρωμο μωσαϊκό των εθνοτήτων ήταν ευχάριστο για τους κατοίκους που παρατηρούσαν την ενδυμασία για να ανακαλύψουν την καταγωγή. Για έναν ξένο ήταν σίγουρα εντυπωσιακό το θέαμα!

Τα Βαλκάνια αποτελούνται από ορεινούς όγκους κυρίως και κάποιες μικρές πεδιάδες. Στα βουνά ζούσαν οι βοσκοί. Σύμφωνα με έγγραφο του 1609, στρατιώτες κατελάμβαναν εγκαταλελειμμένα νοικοκυριά και έβαζαν εκεί κοπάδια. Βοσκούσαν στα λιβάδια των κοιλάδων από την εορτή του Αγίου Δημητρίου για να ξεχειμωνιάσουν και ανέβαιναν στα βουνά από την εορτή του Αγίου Γεωργίου για να περάσουν το καλοκαίρι και διανύοντας στην πορεία εκατοντάδες χιλιόμετρα. Έπρεπε να πληρώνουν τους φόρους με μετρητά, άρα ήταν γνώστες της εγχρήματης οικονομίας και προσπαθούσαν να αποκτούν χρήματα πουλώντας ζώα, τα δέρματά τους, τυρί και μάλλινα προϊόντα στις αγορές των χωριών ή στις μεγάλες ετήσιες εμποροπανηγύρεις – τους κινητήριους μοχλούς της οικονομίας των Βαλκανίων μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Σε χωριά, όπως τα Άγραφα, που το έδαφος δεν ευνοούσε την καλλιέργεια, το ένα τρίτο των κατοίκων ζούσε από την πώληση υφαντών. Στη Σκοτίνα υπήρχε μια βιοτεχνία κατασκευής σπαθιών, σφαιρών και εξαρτημάτων πιστολιών. Άλλοι δούλευαν το ασήμι και το χρυσό. Αλλά οι εισαγωγές από τη Δύση τους ζημίωσαν και κατασκευαστές, όπως τα Αμπελάκια, περιήλθαν σε μαρασμό. Όπου επιβίωσαν τέτοιες δραστηριότητες, μεταφέρθηκαν στις πόλεις.

Οι Οθωμανοί γνώριζαν καλά ότι χωρίς τις πόλεις δεν δύναται να κινηθεί η οικονομία γι' αυτό επανακατοίκησαν τις πόλεις μέσω της υποχρεωτικής μετανάστευσης με Μουσουλμάνους ή Σεφαραδίτες της Ισπανίας, ενώ η επαρχία κατοικούνταν ως επί το πλείστον από χριστιανικούς πληθυσμούς. Στις καταγραφές των φόρων των ετών 1520-1530, το 80% των κατοίκων των Βαλκανίων ήταν χριστιανοί. Το 1600 η Κωνσταντινούπολη ήταν η πολυπληθέστερη πόλη των Βαλκανίων με 250.000 κατοίκους και επισκίαζε το Λονδίνο, το Παρίσι, τη Ρώμη, το Βερολίνο, τη Μαδρίτη και τη Βιέννη. Στις πόλεις γινόταν η συλλογή φόρων, ο έλεγχος του εμπορίου και μονοπωλίων, όπως το αλάτι. Με την πάροδο των ετών το εμπόριο περνούσε από τους Μουσουλμάνους και τους Εβραίους στα χέρια των Χριστιανών εμπόρων οι οποίοι, καταλαβαίνοντας ότι είναι ευάλωτοι, διατηρούσαν

σχέσεις με πόλεις, όπως η Βιέννη, η Μασσαλία και η Οδησός, στις οποίες θα μπορούσαν να μεταφέρουν τα κεφάλαιά τους αν συνέβαινε κάτι. Οι πόλεις ήταν, ακόμα, επιρρεπείς στη χολέρα και τις πυρκαγιές, λόγω της κατασκευής των σπιτιών από ξύλο μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Ένα σημαντικό πρόβλημα των κατοίκων των Βαλκανίων ήταν η έλλειψη ασφάλειας. Προσπαθώντας να προφυλαχθούν από τις θηριωδίες των Τούρκων, είχαν άγρια λυκόσκυλα. Αυτά, βέβαια, δεν μπορούσαν να τους προστατεύσουν από την υπερφορολόγηση. Ένας περιηγητής στη Ρουμανία έγραψε ότι προτιμούσαν να κάθονται αργοί παρά να δρέψει τους καρπούς των κόπων τους ένας αφέντης με την πρόφαση του φόρου (Mazower, 2000: 37-45). Οι προσπάθειες που έκαναν οι άνθρωποι για να προφυλαχθούν από τη διοίκηση ήταν συνεχείς και κοπιώδεις. Βρίσκονταν διαρκώς σε ετοιμότητα. Αναφέρεται ότι στη Βλαχία είχαν ένα ειδικό αμάξι, μονίμως φορτωμένο με τα αναγκαία τρόφιμα και εργαλεία, το οποίο διέθετε τιμόνι και μπροστά και πίσω για να μην αργούν με τη μετακίνησή του μέσα στα πυκνά δάση (Καστελλάν, 1991: 159).

Η πολιτική ανεξαρτησία που άρχισε να έρχεται με το διαμελισμό του «μεγάλου ασθενούς», της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δεν πρόσφερε στους αγρότες των Βαλκανίων ευημερία. Αυτό αποδεικνύουν οι φωτογραφίες των μεταναστών στο νησί Ellis, όπου έπρεπε όλοι να εξεταστούν από γιατρούς πριν εισέλθουν στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Απεικονίζουν ανθρώπους που προέρχονται κυρίως από την Ελλάδα, την Κροατία, τη Ρουμανία και το Μαυροβούνιο. Μέχρι το 1912, 250.000 Έλληνες είχαν μεταναστεύσει στη Αμερική, περισσότεροι από κάθε άλλο ευρωπαϊκό κράτος μετά το 1900.

Μετά τους παγκόσμιους πολέμους, η αγροτική κοινωνία των Βαλκανίων εξέλιπε. Η γραφειοκρατία ήρθε να αντικαταστήσει την αναρχία, η κυβέρνηση ανέλαβε να μορφώσει τους χωρικούς να στείλει φοροεισπράκτορες και να χαρτογραφήσει τη γη. Με το σχηματισμό και την οριοθέτηση των κρατών, στη συνέχεια, έχασαν οι αγρότες τη χειμερινή και θερινή βοσκή. Η γη μοιράστηκε σε πολλούς και δεν επαρκούσε να τους θρέψει (Mazower, 2000: 46-48). Τα παιδιά μιας οικογένειας όταν μεγάλωναν περίμεναν να πάρουν κάτι από την πατρική περιουσία. Αν μια οικογένεια είχε εννιά παιδιά και έναν μικρό κλήρο γης, έπαιρναν όλοι ένα κομμάτι γης που δεν επαρκούσε να τους θρέψει. Στο Kakasd οι κάτοικοι αναγκάζονταν να περνούν τα σύνορα της χώρας για να βρουν δουλειά στη γειτονική Μολδαβία, κόβοντας ξύλα ή κάνοντας μεταφορές. Μικρά παιδιά, κοριτσάκια ακόμα κι από την ηλικία των εννιά ετών δούλευαν στα χωράφια για να βοηθήσουν την οικογένεια να εξοικονομήσει το μεροκάματο. Οι χειμώνες περνούσαν πάντα πιο δύσκολα από τα καλοκαίρια γιατί οι δουλειές ήταν λιγοστές. Έστελναν και οι πλουσιότερες οικογένειες τις κόρες τους για να δουλέψουν, με αποτέλεσμα οι φτωχοί πολλές φορές να μη βρίσκουν καθόλου δουλειά (Dégh, 1989: 12-15).

Τέλος, όλοι οι κάτοικοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχαν κάποια πίστη και ευλάβεια. Λέγεται ότι κάποτε ένας Τούρκος ναύτης, κατά τη διάρκεια μιας θαλασσοταραχής, έβαλε έναν Γάλλο κρατούμενο να προσευχηθεί στην Παρθένο

Μαρία διότι είχε ακούσει ότι η βοήθειά της είναι ταχύτατη. Θεωρούνταν τότε πολύ χειρότερη η ασέβεια, παρά η πίστη σε διαφορετική θρησκεία (Mazower, 2000: 65).

Κεφάλαιο 3

Λαϊκό παραμύθι και παιδική λογοτεχνία

Η παιδική λογοτεχνία αποτελεί μία από τις κατηγορίες στις οποίες διαιρείται η λογοτεχνία. Το λαϊκό παραμύθι δεν εμπίπτει στην κατηγορία αυτή όπως θα παρουσιάσουμε παρακάτω.

Όταν αναφερόμαστε στην παιδική λογοτεχνία εννοούμε τα γραπτά δημιουργήματα ενηλίκων, συνήθως, που απευθύνονται σε παιδιά. Μπορούμε να θυμίσουμε τον Τέλλο Άγρα που πρωτοδημοσίευσε έργο του σε ηλικία δώδεκα ετών (Αναγνωστόπουλος & Δελώνης, 1988: 17). Η θεματολογία τους είναι ποικίλη, από τη φύση και το στενό οικογενειακό περιβάλλον μέχρι το διάστημα και τις διαφόρων ειδών διακρίσεις. Τα θέματα αναπτύσσονται με ρεαλιστική διάθεση, ανοίγοντας στο παιδί νέους διαύλους σκέψης. Προκαλούν την εμβάθυνση στις έννοιες που παρουσιάζονται και ενισχύουν το διάλογο, κατ' αρχάς του παιδιού με το κείμενο και στη συνέχεια του παιδιού με τους συνομηλίκους του, όπου υπάρχει διαφορετική ερμηνεία (Καλογήρου, 2005: 537). Επίσης καλλιεργείται η φαντασία και η γλωσσική έκφραση. Ο Μπενέκος αναφέρει ότι ο λογοτέχνης οφείλει να γνωρίζει τις ψυχικές ανάγκες του παιδιού κατά τα διάφορα στάδια της ανάπτυξής του και να προσαρμόζει το υλικό του ανάλογα, για να είναι επιτυχημένα τα βιβλία του (Αναγνωστόπουλος & Δελώνης, 1988: 18).

Τα τελευταία 200 χρόνια έχει διαμορφωθεί η παιδική λογοτεχνία με τον τρόπο που την ξέρουμε σήμερα διότι έχει αλλάξει ο τρόπος που αντιμετωπίζονται τα παιδιά και η παιδική ηλικία, αρχής γενομένης από το εμβληματικό έργο του Philippe Ariès, «Αιώνες παιδικής ηλικίας», (*L' enfant et la familiale sous l' ancien régime*). Στο Μεσαίωνα, μόλις ένα παιδί μπορούσε να αυτοεξυπηρετηθεί, έμπαινε στον κόσμο των μεγάλων, δούλευε μαζί τους, συμμετείχε στις κοινωνικές δραστηριότητες και ντυνόταν με τον ίδιο τύπο ρούχων. Αλλά σιγά σιγά στο πέρασμα των αιώνων, άλλαξε ο τρόπος που αντιμετωπίζονταν τα παιδιά και αναγνωρίστηκε η ανάγκη να εκπαιδευθούν. Όσο συστηματοποιούνταν ο τρόπος εκπαίδευσης, άρχισε να αναφύεται και η παιδική λογοτεχνία, ως ένας τρόπος διαπαιδαγώγησης και καλλιέργειας των παιδιών, σύμφωνα με την ηλικία και τη δυνατότητά τους σε κάθε στάδιο ανάπτυξης να αντιλαμβάνονται τον κόσμο (Shavit, 1989: 130-132). Ο Αυδίκος επισημαίνει ότι στον ελληνικό παραδοσιακό πολιτισμό υπήρχε στοργή στην οικογένεια προς τα παιδιά. Έχουμε πολλά νανουρίσματα και ταχταρίσματα που το αποδεικνύουν. Επίσης, αντιλαμβάνονταν οι ενήλικοι τις ιδιαιτερότητες της παιδικής ηλικίας, τουλάχιστον έως τα επτά έτη. Μέχρι το Νικόλαο Πολίτη, όμως, απουσιάζουν τα συγγραφικά έργα που θα κατοχυρώσουν θεωρητικά την παιδική ηλικία (Αυδίκος, 1996α: 35-36). Ο Νικόλαος Πολίτης προέτρεψε τους δασκάλους να συλλέξουν λαογραφικό υλικό για να διασωθούν τα μνημεία του λόγου - ανάμεσα σε αυτά και παιδικά τραγούδια και παιχνίδια, νανουρίσματα, ταχταρίσματα, παραμύθια, αινίγματα, κ.ά.- όπως αυτά λέγονταν στον κάθε τόπο ξεχωριστά (Κακάμπουρα-Τίλη, 2006).

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρείται αύξηση των παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων που κυκλοφορούν. Μόνο στην πρώτη μεταπολεμική δεκαετία κυκλοφόρησαν περίπου 6.000 βιβλία (Αναγνωστόπουλος, 2010: 87). Ταυτόχρονα, όμως, παρατηρείται και υποβιβασμός του περιεχομένου, ειδικά στην κατηγορία των διασκευών των κλασικών έργων, όπως της Μυθολογίας ή των Ομηρικών Επών ή ακόμη και της Πηνελόπης Δέλτα. Από την προσωπική εμπειρία της γράφουσας, ως μητέρας μικρών παιδιών, πρόκειται για απλουστευμένες εκδοχές των αυθεντικών έργων που έχουν ξαναγραφτεί από συγγραφείς, χάνοντας την ατμοσφαιρικότητα και τη μαγεία του πρωτοτύπου. Η υπόλοιπη σύγχρονη εκδοτική παραγωγή χαρακτηρίζεται από τη μαζικότητα με στόχο την εμπορική επιτυχία εις βάρος της ποιότητας. Η Σουηδή συγγραφέας Σέλμα Λάγκερλεφ, η πρώτη γυναίκα που βραβεύτηκε με Νόμπελ Λογοτεχνίας, επισημαίνει έναν απλό τρόπο επιλογής παιδικών βιβλίων: αν διαβάζεται ευχάριστα κι από έναν ενήλικο, τότε είναι ποιοτικό (Αναγνωστόπουλος & Δελώνης, 1988: 18-19).

Το παραμύθι, εξεταζόμενο σε σχέση με την παιδική λογοτεχνία, είναι ένα αφήγημα που ξεκινά με μια μεγάλη δυσκολία ή πρόβλημα για τον ήρωα και λύνεται μετά από δοκιμασίες. Με αυτό τον τρόπο, οδηγεί το παιδί στην αυτογνωσία και την ωριμότητα. Ο ήρωας αποτελεί πρόσωπο και μαθαίνοντας για τη ζωή του το παιδί ξεπερνά τα δικά του άγχη και ανασφάλειες. Στην παιδική λογοτεχνία ο ήρωας δεν ακολουθεί τις νόρμες του παραμυθιού, ούτε είναι βγαλμένος από τα σπλάχνα του λαϊκού δημιουργού, αλλά δρα σύμφωνα με τη φαντασία και τις αντιλήψεις του εκάστοτε συγγραφέα (Σακελλαρίου, 1995: 118-119).

Σκοπός στο παραμύθι είναι η απόκτηση ενός βασιλείου χωρίς να δίνονται περαιτέρω λεπτομέρειες για τη ζωή του ήρωα ως βασιλιά πια. Το παραμύθι ενδιαφέρεται για το να κατακτήσει ο ήρωας τη βασιλεία, να φτάσει δηλαδή στην ωριμότητα. Επίσης, δεν παίρνει το βασίλειο από τον πατέρα του αλλά είτε τον διαδέχεται όταν αυτός γεράσει και δεν έχει άλλες δυνάμεις είτε γίνεται κάπου αλλού βασιλιάς. Το παραμύθι υπόσχεται το καλό τέλος και γι' αυτό το λόγο το παιδί το πιστεύει. Ταυτόχρονα όμως διδάσκεται ότι για να καταλήξει στην ευτυχία θα δοκιμαστεί πολλές φορές και για να τα καταφέρει θα χρειαστεί βοήθεια. Διδάσκει το παραμύθι με σύνεση και λεπτότητα για να διαμορφωθούν συνετές προσωπικότητες.

Ιστορίες όπως η «Οικογένεια Ελβετών Ροβινσώνων» ασχολούνται με την φυγή από την πραγματικότητα και προσφέρουν παρηγοριά σε ένα παιδί που βιώνει δύσκολες οικογενειακές καταστάσεις χωρίς όμως να προσφέρουν την ελπίδα για την αίσια έκβαση των πραγμάτων στο μέλλον (Μπέτελχαϊμ, 1995: 184-195). Επιπρόσθετα, πολλές σύγχρονες ιστορίες δεν έχουν καλό τέλος κι έτσι το παιδί χάνει την ελπίδα ότι θα ελευθερωθεί από ό, τι το βασάνιζε (ό.π.:207).

Κεφάλαιο 4.Τα οφέλη του παραμυθιού

4.1. Τα οφέλη του παραμυθιού από τη σκοπιά του παιδαγωγού

Μπορεί ο Πλάτων να είχε στηλιτεύσει στην «Πολιτεία» τους «γρῶδεις ὕθλους» και «τιτθὼν λόγους» (Αναγνωστόπουλος, 2010: 78) όμως η διδασκαλία των λαϊκών παραμυθιών και η σύγχρονη έρευνα αντίκειται στην άποψη αυτή.

Οι Έλληνες λόγιοι της διασποράς που τύπωναν στις αρχές του 19^{ου} αιώνα την εφημερίδα «Ερμής ο Λόγιος» πίστευαν ότι τα παιδιά χρειάζεται να ξεκινούν να διδάσκονται μέσα από τα παραμύθια, τα οποία είναι γνωστά σε όλους, ευχάριστα στην ακοή και μέσα από αυτά εύκολα θα μάθουν ανάγνωση τα Ελληνόπουλα που βγαίνουν από μακροχρόνια σκλαβιά (Αυδίκος, 1999α: 23&30).

Κατόπιν μελέτης σε πρότυπο σχολείο, ο καθηγητής Α. Τσιρίμπας και η δασκάλα Χ. Παπακωνσταντίνου συνέγραψαν οδηγό διδασκαλίας των παραμυθιών διότι προέκριναν τα οφέλη που είχε στους μαθητές. Ανέφεραν πρώτα και κύρια την ψυχαγωγία, έπειτα την παροχή γνώσεων, την καλλιέργεια της ηθικότητας, της εκφραστικής ικανότητας και της δημιουργικότητας (Μαλαφάντης, 2011: 127). Ο Ευάγγελος Παπανούτσος σημειώνει ότι το παραμύθι αγκαλιάζει όλες τις ψυχικές δυνατότητες του παιδιού, την αντίληψη, τη μνήμη, τη φαντασία, την κρίση και το συναίσθημα και έχει ως αποτέλεσμα την ισχυροποίηση της βούλησής του (ό.π.:241). Επιπλέον, καλλιεργεί το συναισθηματικό κόσμο του παιδιού, εμπλουτίζοντάς τον με συμπάθεια προς τους ήρωες και ταυτόχρονη αντιπάθεια για τους ανταγωνιστές (ό.π.:247). Ο Ανδρέας Μιχαηλίδης – Νουάρος τονίζει ότι το παιδί, που αισθάνεται μικρό κι αβοήθητο στον κόσμο των μεγάλων, όπως ο Κοντορεβιθούλης, ενισχύεται ψυχολογικά κατά την ανάπτυξή του από τους ήρωες των παραμυθιών (ό.π.:186).

Ο Walter Scherf επισημαίνει ότι το παραμύθι έχει συγκρούσεις που οδηγούν τους ήρωες, αλλά και τους αναγνώστες, στη χειραφέτηση και την αυτογνωσία (Μερακλής, 2012: 130). Η Έλγκα Τσίτσλσπεργκερ τονίζει ότι το παραμύθι μπορεί να συγκινήσει αλλά και να μορφώσει, χάρη στην αναπλαστική ικανότητα που διαθέτει ο κάθε άνθρωπος, τη δύναμη να αλλάζει τις συνθήκες στις οποίες γεννήθηκε και να εξελίσσεται (ό.π.:152). Τα παραμύθια δεν παρουσιάζουν μόνο τις ανθρώπινες αδυναμίες αλλά και τον τρόπο που αντιμετωπίζονται (ό.π.:166). Καταπολεμούνται τα άγχη επειδή το παιδί αισθάνεται ταύτιση με τους ήρωες που βιώνουν παρόμοιες καταστάσεις με αυτό και παρηγορείται που καταφέρνουν και τις ξεπερνούν(ό.π.:76-77). Ο Κάσπαρ Σπίννερ παρατηρεί ότι εφόσον το παραμύθι δεν έχει συγκεκριμένο συγγραφέα και τα επεισόδια εύκολα αλλάζουν ή αφαιρούνται, μπορεί να ερμηνεύει ένα παιδί τα κείμενα όπως νομίζει. Με κάθε νέα ερμηνεία φτιάχνει εκ νέου μια πραγματικότητα. Δεν υπάρχει μόνο μια σωστή ερμηνεία. Μπορούν τα παιδιά να δίνουν την προσωπική τους ερμηνεία που καθρεφτίζει τις δικές τους εμπειρίες (ό.π.:55-56). Η φαντασία που ξυπνούν ή καλλιεργούν τα παραμύθια καλό είναι να οδηγεί το παιδί σε τρόπους καλλιτεχνικής έκφρασης, όπως

μουσική, χορός, ζωγραφική, τραγούδι, θέατρο. Αν έχει πολλά ενδιαφέροντα δύσκολα θα αποχωνωθεί ή και θα χαθεί μπροστά στην τηλεόραση και το διαδίκτυο (ό.π.:44).

Το παραμύθι δείχνει ξεκάθαρα τις κοινωνικές σχέσεις και σε έναν υπερθετικό βαθμό. Υπογραμμίζει τις ανισότητες, χωρίς ο ήρωας να βαλτώνει εκεί. Αντιθέτως, τις ξεπερνάει (Ζαν, 1996: 289).

4.2. Τα οφέλη του παραμυθιού από τη σκοπιά της ψυχανάλυσης

Ο ψυχίατρος Graf Wittgenstein θεωρούσε άκρως απαραίτητη την έκθεση των παιδιών στον κόσμο των παραμυθιών. «Παιδιά που δεν συναντήθηκαν με τα παραμύθια, θα τα βρει απροετοίμαστα η ζωή» (Μερακλής, 1996: 21).

Απ' όταν ένα παιδί αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως αυθύπαρκτη προσωπικότητα, αναζητά νόημα στη ζωή του. Για να το βρει, πρέπει να ξεπεράσει τα στενά όρια του εαυτού του και να καλλιεργήσει τα συναισθήματα, τη φαντασία και τη νόησή του (Μπέτελχαϊμ, 1995: 12). Τα λαϊκά παραμύθια είναι ένας δόκιμος τρόπος για να περάσουν νοήματα στην παιδική ψυχή που δεν έχει φτάσει στην ψυχολογική ωριμότητα. Είναι πρόσφορος τρόπος διότι κεντρίζουν τη φαντασία, βοηθούν στην ανάπτυξη της νόησης, βοηθούν στην επίγνωση των συναισθημάτων και του άγχους που μπορεί να τα διακατέχει καθώς και στην αναγνώριση των δυσκολιών που θα συναντήσει, προσφέροντας ταυτόχρονα τη λύση σε καταστάσεις που φαντάζουν αδιέξοδες (ό.π.:13). Τα νοήματα αυτά δίνονται ξεκάθαρα και με σαφήνεια, όχι ως αφηρημένες έννοιες. Τα παραμύθια, σύμφωνα με το ψυχαναλυτικό μοντέλο, αγγίζουν και ένα παιδί που δεν έχει αναπτυχθεί αλλά και έναν ενήλικο και μεταφέρουν μηνύματα στο συνειδητό, στο υποσυνείδητο και στο ασυνείδητό τους (ό.π.:14).

Το παραμύθι δεν επιτάσσει την ωρίμανση του παιδιού, το πότε θα ανοιχτεί προς την εξερεύνηση του κόσμου. Προτείνει διακριτικά ή υπονοεί συμβολικές λύσεις για το ποια πρέπει να είναι τα καθήκοντά του σε κάθε ηλικία ή με ποιόν τρόπο μπορεί να διαχειριστεί τα συναισθήματά του ή, τέλος, πώς να προστατευθεί από πιθανές παγίδες (ό.π.:167-168). Επίσης, ο αριθμός 3, που χρησιμοποιείται τόσο συχνά στο παραμύθι, εκφράζει τις δοκιμασίες κλιμακούμενης δυσκολίας που πρέπει να περάσει ένα παιδί για να οδηγηθεί στην ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του (ό.π.:159-160). Ο Mircea Eliade (1963) εξηγεί το γιατί αρεσκομέθα να ακούμε κατ' επανάληψιν τα παραμύθια. Δηλώνει, λοιπόν, ότι είναι μυητικός ο λόγος. Ο άνθρωπος, έχοντας ανάγκη να ζήσει συνταρακτικές καταστάσεις, όπως το να πάει στον Άλλο Κόσμο, τις βιώνει σε φανταστικό επίπεδο μέσα από τις εμπειρίες των ηρώων των παραμυθιών (ό.π.:55). Ο Χάρολντ Βάινριχ (1978) αναφέρει ότι η αφήγηση παραμυθιών μυεί το παιδί σε έναν κόσμο ευρύτερο από αυτό και τις περιορισμένες ανάγκες του και το μαθαίνει να βγαίνει από το άτομό του και να ενδιαφέρεται για τους άλλους (πρβλ. Ζαν, 1996: 195).

Το παιδί γνωρίζει ότι ένα παραμύθι ανήκει στη χώρα της φαντασίας. Συνεπώς, δεν το ενδιαφέρει τόσο να απαντήσει αν αυτό που άκουσε ήταν αλήθεια ή ψέματα αλλά να βρει ποιος ήταν ο καλός και ποιος ο κακός, διότι μέσα από την κατεύθυνση που του δίνει το παραμύθι, παίρνει μηνύματα για τη δική του ζωή (Μπέτελχαϊμ, 1995: 170).

Ακόμα, τα παραμύθια ενισχύουν τη φαντασία. Της προσφέρουν άφθονο υλικό για να τραφεί. Θεωρείται, λανθασμένα, ότι ζώντας μέσα σε έναν κόσμο φαντασιώσεων ένα παιδί δεν αναπτύσσεται υγιώς. Για να υπάρξει σωστή ανάπτυξη, πρέπει να αναπτύσσονται εξίσου όλα τα συστατικά της προσωπικότητας του ατόμου,

όπως παρουσιάστηκαν από τον S. Freud: το Εγώ, το Εκείνο, το Υπερεγώ, το συνειδητό και το ασυνείδητο. Έχει παρατηρηθεί ότι μια πλούσια φαντασία προσφέρει άφθονο υλικό στο Εγώ για να τραφεί (ό.π.:172). Οι φαντασιώσεις ενός μικρού παιδιού δεν είναι πραγματικές αλλά δημιουργούν καλά αισθήματα, τα οποία είναι πραγματικά και τα χρειάζονται για να τα στηρίξουν στην πορεία της ζωής τους (ό.π.:182).

Το παιδί διψά για απόδοση δικαιοσύνης ενώ ο ωριμότερος ενήλικος προτιμά την ευσπλαχνία προς τον κακό σφετεριστή. Η δικαιοσύνη του προσφέρει την ασφάλεια ότι και αυτό θα δικαιωθεί στο τέλος. Η τιμωρία του άδικου το φέρνει αντιμέτωπο με την επιλογή είτε να ενδώσει στις δικές του παρορμήσεις, οπότε θα τιμωρηθεί, είτε να ανέβει σε ένα ανώτερο επίπεδο. Κατανοεί ότι το έγκλημα, όσο μικρό κι αν είναι, επισύρει την τιμωρία (ό.π.:207).

Ένα άλλο στοιχείο που περιέχει το παραμύθι είναι η απειλή ενάντια στον ήρωα. Απειλείται με σωματικούς κινδύνους αλλά και με το ότι θα μείνει μόνος του. Αυτό αίρεται στο τέλος του παραμυθιού όπου παντρεύεται την ηρωίδα. Σε ψυχαναλυτικό επίπεδο σημαίνει την εναρμόνιση όλων των πλευρών της προσωπικότητας εκεί που πριν υπήρχε σύγκρουση (ό.π.:208-209). Η «ανώτερη μορφή ανθρώπινης ύπαρξης» είναι ο γάμος με τη βασιλοπούλα και η απόκτηση της βασιλείας (ό.π.:210).

Σύμφωνα με τον καθηγητή ψυχολογίας Λόρενς Στάινμπεργκ (2006), τα παιδιά έχουν ανάγκη τα όρια και τους περιορισμούς που υπάρχουν στα παραμύθια και αισθάνονται ασφαλή μέσα σε αυτά, σε αντίθεση με έναν ενήλικο που δεν θέλει να του υποδεικνύουν τι να κάνει. Τα όρια βοηθούν το παιδί να αντιλαμβάνεται καλύτερα τα προτερήματα και τα ελαττώματά του και το προετοιμάζουν με τα κατάλληλα εφόδια για τη ζωή, στην οποία θα συναντήσει συμβιβασμούς και κανόνες. Ακόμη, το εξασκούν να αντιμετωπίζει τις απογοητεύσεις και να αναβάλλει την άμεση ικανοποίηση των επιθυμιών του (πρβλ. Honoté, 2011: 336).

Ο Αμερικάνος ψυχολόγος Jerome Bruner υποστηρίζει ότι τα παραμύθια αποτελούν για τα παιδιά τρόπο εισαγωγής και μύησης στην κουλτούρα τους. Οι ιστορίες τους περιλαμβάνουν πλήθος χαρακτήρων, παισίων και δράσεων από τα οποία μπορεί να επιλέξει το παιδί όποιο ρόλο επιθυμεί να υποδυθεί. Οικοδομεί τον εαυτό του μέσω της αλληλεπίδρασης με τον κόσμο, αφού πρώτα φιλτράρει τα ερεθίσματα που λαβαίνει (Μαλαφάντης & Μουλά, 2015: 62). Ο ψυχίατρος – ψυχαναλυτής Erik Erikson τονίζει ότι τα παραμύθια συμβάλλουν στην ανάπτυξη της αυτονομίας και της αυτοπεποίθησης των παιδιών. Η τυπική τους έναρξη και κατακλείδα παρουσιάζουν στο παιδί μια ιστορία στην οποία οι ήρωες θα συναντήσουν εμπόδια, θα καταφέρουν να τα ξεπεράσουν και θα βρεθούν σε αρμονία με τον κόσμο (ό.π.:76-77).

Κεφάλαιο 5. Αφήγηση παραμυθιού και παραμυθάδες

Η αφήγηση είναι μια λαϊκή τέχνη. Προέρχεται από την ανάγκη ενός ανθρώπου να μοιραστεί με τους άλλους ιστορίες που του έκαναν ζωντανή εντύπωση. Ο αφηγητής κάνει την ιστορία δική του, τη φέρνει στα μέτρα του, βάζει σ' αυτή την προσωπική του σφραγίδα (Dégh, 1969: xxxii) και την προσαρμόζει στο κοινό που έχει μπροστά του κάθε φορά. Δεν έχει σημασία η ηλικία: μπορεί ένα παιδί δέκα χρονών και μια φυλακισμένη γυναίκα να έχουν το ταλέντο να καθηλώνουν το ακροατήριό τους σε σημείο που να μην παρατηρούν ποιος το λέει αλλά να ζουν την ιστορία (Sawyer, 1976: 26-28).

Η ιστορία αποτελείται από το παραμύθι, τον αφηγητή και το κοινό. Το παραμύθι ιδανικά έχει προορισμό να λέγεται από έναν προικισμένο αφηγητή σε ένα κριτικά σκεπτόμενο ενήλικο κοινό που το γνωρίζει. Δηλαδή, οι ενεργητικοί φορείς της παράδοσης προς τους παθητικούς φορείς της παράδοσης, οι οποίοι δυνητικά μπορούν να γίνουν ενεργητικοί φορείς της παράδοσης, αν αφηγηθούν κι αυτοί την ιστορία μπροστά σε κοινό στο μέλλον (Ó Duilearga, 1999:160).

Ο Αδαμάντιος Αδαμαντίου, τα χρόνια που υπηρετούσε ως σχολάρχης στην Τήνο, κατέγραψε σχεδόν 300 παραμύθια με τη βοήθεια των μαθητών του αλλά και γενική μελέτη γι' αυτά με τον τίτλο «Τηνιακά». Σ' αυτή μας μιλάει για τα σπεροκαθίσματα, όπου μαζεύονταν οι άνθρωποι σε κάποιο σπίτι ή στο φούρνο του χωριού για να ζεσταίνονται, επειδή ήταν φτωχότατοι ή σε τσαγκαράδικα ή στον ποδαρόδρομο. Έλεγαν παραμύθια όσοι γνώριζαν και κυρίως οι παραμυθάδες. Έχαιραν εκτιμήσεως σε όλη την περιφέρεια, ιδιαίτερα εκείνος που αφηγούνταν πολλές νύχτες το ίδιο παραμύθι. Αν τους καλούσε ένας πλούσιος άρχοντας, δέχονταν αμοιβή (Αδαμαντίου, 1897: 277-281). Ο χρόνος της αφήγησης ήταν η νύχτα και οι τόποι της αφήγησης συγκεκριμένοι. Τα παραμύθια είχαν ως σκοπό να συντροφεύσουν τις αγροτικές εργασίες όπως το γνέσιμο μαλλιού, την αποξήρανση φρούτων, τη συντήρηση φρούτων σε βάζα, το ξεπουπούλιασμα πουλερικών, το ξεκόκκισμα καλαμποκιού (Dégh, 1969: xxxii) ή το ακόνισμα των όπλων (Sawyer, 1976: 46) καθώς και κατά την αφαίρεση του καρδιού του βαμβακιού και του λοβού των φασολιών (Αυδίκος, 1997: 46). Επίσης, εάν ο πατέρας ήθελε να μάθει το γιο του να σκάβει, του έδειχνε πώς να χρησιμοποιήσει το εργαλείο και όση ώρα ο γιος του έσκαβε, ο πατέρας έλεγε ένα παραμύθι. Όταν σταματούσε ο γιος σταματούσε και ο πατέρας. Τα παιδιά έτσι μεγάλωναν σε επαφή με την προφορική παράδοση και ο χρόνος θα έδειχνε αν θα γίνονταν και οι ίδιοι προικισμένοι αφηγητές (Dégh, 1969: xxxv). Εκτός από τα μέλη της οικογένειας, μπορούσαν να αφηγηθούν φίλοι, γείτονες, υπηρέτες, τροφοί, υπάλληλοι, επισκέπτες (Dégh, 1994: 19).

Άλλη κατηγορία αφηγητών ήταν οι περιπλανώμενοι ζητιάνοι. Κατά τα έτη που δεν είχε συσταθεί ακόμη το κράτος πρόνοιας και οι άνθρωποι δεν συνταξιοδοτούνταν, όταν κάποιος δεν μπορούσε να πληρώσει το ενοίκιο, του έκαναν έξωση. Οι άποροι γύριζαν, λοιπόν, στους δρόμους και ζητούσαν στέγη και τροφή με αντάλλαγμα ιστορίες και τραγούδια. Αν και ήταν όλοι φτωχοί, πάντα βρισκόταν κάτι

να προσφέρουν στους ζητιάνους και λίγα άχυρα μπροστά στο τζάκι ήταν το κρεβάτι του φτωχού. Ο Ιρλανδός Séamus Ó Duilearga μας διασώζει μια ιστορία όπου δύο ζητιάνοι με εξαιρετικό ταλέντο στην αφήγηση είχαν κόντρα: ο ένας δεν επέτρεπε στον άλλο να ακούσει τις ιστορίες του. Μια φορά ο ένας κρύφτηκε κάτω από το τραπέζι της κουζίνας του χωρικού στο σπίτι του οποίου αφηγούνταν ο άλλος ζητιάνος και άκουσε μια ιστορία που επιθυμούσε πολύ. Μόλις τελείωσε η αφήγηση, αποκαλύφθηκε και κατόπιν αφηγήθηκε κι εκείνος το παραμύθι. Συνέβαινε, όταν ο αφηγητής ήταν υποδειγματικά καλός, να μπορούν να αναπαράγουν κάποιοι αμέσως μετά την ιστορία του (Ó Duilearga, 1999: 173).

Κατά τον Στίλπωνα Κυριακίδη (1965), η αφήγηση του παραμυθιού ακολουθεί τους ίδιους κανόνες με τη διήγηση του έπους (πρβλ. Ιωάννου, 2017: 13). Επιπρόσθετα, όταν ο παραμυθάς χρησιμοποιούσε λέξεις που έχουν εκλείψει πια, έδινε ο ίδιος την εξήγηση. Αν ήθελε να πει κάτι και δεν έβρισκε λέξη, έπλαθε μια καινούρια ή προσπαθούσε με θεατρικότητα να αποδώσει το νόημα που επεδίωκε. Άλλοι, πάλι, που γνώριζαν αρχαία ελληνικά, προσπαθούσαν να εξαρχαΐσουν λέξεις της δημοτικής (Αλεξιάδης, 2004: 49-50). Ο Δημήτριος Λουκάτος σημειώνει σχετικά με τις παραλλαγές ότι εκατό αφηγήσεις αν καταγράψουμε από το ίδιο χωριό ούτε δύο δεν θα μοιάζουν μεταξύ τους. Τα παραμύθια διατυπώνονται με μεγάλη προσοχή στη λεπτομέρεια (Ιωάννου, 2017: 16).

Ο Κινέζος Μο Χογκουάντ υποστήριξε ότι για να είναι επιτυχημένος ένας αφηγητής πρέπει να γνωρίζει τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής στην οποία αφηγείται, να ζει τον κάθε ρόλο κι όχι απλώς να τον απαγγέλει, είτε είναι άντρας, είτε γυναίκα, είτε παιδί, για να μπορεί το κοινό του να βιώνει τα συναισθήματα των ηρώων (Παπάκου - Λάγου, 2004: 73).

Σύμφωνα με τον καθηγητή Βασίλη Αναγνωστόπουλο (1994) απαραίτητα για έναν αφηγητή είναι: η σωστή άρθρωση και προφορά του λόγου, ο τονισμός και ο χρωματισμός της φωνής. Η Sara Cone Bryant (1969) προσθέτει στα στοιχεία μιας καλής αφήγησης την απλότητα, την αμεσότητα, τη δραματικότητα και τον ενθουσιασμό. Η Γαλλίδα παιδαγωγός Sylvie Loiseau (1992) προτείνει μέσα από ένα δεκάλογο τα στοιχεία που πρέπει να έχει μια επιτυχημένη αφήγηση: Να αρέσει το παραμύθι στον ίδιο τον παραμυθά, να είναι οργανωμένος ο χώρος ώστε όλα τα παιδιά να έχουν βλεμματική επαφή με τον παραμυθά, να έχει επαρκή χρόνο στη διάθεσή του ο αφηγητής ώστε να μη βιάζεται, να χρησιμοποιεί τυπική εισαγωγή, να εμπλουτίζει την αφήγηση με ήχους, χειρονομίες και γκριμάτσες, να σωπαίνει σε κάποιες στιγμές αλλά και να μην κάνει άσκοπες παύσεις, να μη σταματά την αφήγηση για να δώσει διευκρινίσεις για κάτι, να έχει τυπική κατακλείδα και τέλος να αφηγείται για την απόλαυση και όχι για τη διδασχή (Καλαμπαλίκη-Μπάου, 2004: 133-134).

Το στοιχείο εκείνο του παραμυθιού, σύμφωνα με τον Ανδρέα Μιχαηλίδη-Νουάρο (1964), που το κάνει ιδιαιτέρως αγαπητό στο παιδί είναι η επανάληψη. Το παραμύθι εξελίσσεται σε «κύκλους εντυπώσεων» που ο καθένας διαρκεί 40 δευτερόλεπτα. Ο λαϊκός αφηγητής γνώριζε εκ πείρας ότι αυτό είναι το χρονικό διάστημα που μπορεί ένα παιδί μικρής ηλικίας να παραμείνει συγκεντρωμένο κι έτσι ρύθμιζε αριστοτεχνικά την εξέλιξη του παραμυθιού σε αυτούς τους κύκλους

εντυπώσεων, τους οποίους επαναλάμβανε (πρβλ. Μαλαφάντης, 2004: 203). Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η επανάληψη είναι ένας από τους τρόπους μάθησης στο συμπεριφορικό μοντέλο διδασκαλίας (ό.π.:208). Αλλά και σε σχέση με το παραμύθι ο Max Lüthi (1986) αναφέρει ότι δημιουργείται μια αισθητική απόλαυση στα παιδιά όταν ακούνε ξανά πράγματα που ήδη γνωρίζουν (πρβλ. Μαλαφάντης, 2004: 211).

Η αφήγηση ενός αληθινά προικισμένου παραμυθά είχε, και έχει ακόμα και σήμερα, θεατρικότητα. Η λαογράφος Maja Bošković-Stulli (1985) τονίζει ότι ο αφηγητής χρησιμοποιεί τέσσερα είδη θεατρικής ερμηνείας ενός παραμυθιού: τη γλώσσα, τον τόνο της φωνής, τη μιμική και τις χειρονομίες (πρβλ. Μερακλής, 2004β: 25). Ο λαϊκός αφηγητής αφηγείται μια ιστορία που δεν έχει γράψει ο ίδιος αλλά τη διανθίζει με προσωπικά του βιώματα ή προσωπικές του δεξιότητες. Ο Bogatyren (1962) αναφέρει για έναν αφηγητή, ο οποίος έβαζε τον εαυτό του στη θέση του κουτσού Ivanushka του παραμυθιού και με αυτόν τον τρόπο διασκεδάζε το ακροατήριό του (πρβλ. ό.π.:26). Οπωσδήποτε, η μεγάλη θεατρικότητα των αφηγητών οφειλόταν στο έμφυτο ταλέντο. Σε καταγεγραμμένες ιστορίες ζωής Σουηδών ξυλοκόπων αναφέρεται ότι όταν αφηγούνταν ιστορίες τις μακριές νύχτες του χειμώνα, κάποιος μπορούσε να κρατάει ένα λουκάνικο στο ένα χέρι κι ένα κομμάτι ψωμί στο άλλο και ταυτόχρονα να μιλάει μπροστά στο τζάκι. Άλλος έκλαιγε την ώρα της αφήγησης (Johansson, 1993: 138). Ο Δημήτριος Λουκάτος αναφέρει ότι μεγαλύτερη θεατρικότητα παρουσίαζαν οι αφηγήσεις παραμυθάδων πάνω στα πλοία – αυτά που έκαναν υπερπόντια ταξίδια. Χρησιμοποιούσαν πολλές χειρονομίες, ως μεσογειακός λαός (Λουκάτος, 2004: 33). Ο Αδαμάντιος Αδαμαντίου (1897) συμπληρώνει ότι ήταν κατά κύριο λόγο τολμηρές οι ιστορίες των ναυτικών (πρβλ. Λουκάτος, 2004: 35). Συνήθιζαν, ακόμη, να ρωτάνε κάποιον από το κοινό τους αν συμφωνεί ή διαφωνεί με τον ήρωα για να καταλάβουν αν έχουν την προσοχή του ακροατηρίου (Αλεξιάδης, 2004: 52).

Ο Ιταλός Giuseppe Pitre (1892) αναφέρει στην εισαγωγή του τέταρτου τόμου της Biblioteca delle tradizioni popolari siciliana την Agatuzza Messina, η οποία υπήρξε αγράμματη μοδίστρα, τροφός του ιδίου αλλά και βασική πληροφορήτριά του όσον αφορά τα λαϊκά παραμύθια. Κάνει σύγκριση μεταξύ των αφηγητών και καταλήγει ότι αυτό που ξεχώριζε τη συγκεκριμένη ήταν ένα ιδιαίτερο αφηγηματικό τάλαντο που διέθετε και μια οξύμνη διάκριση ως προς το λεξιλόγιο που έπρεπε να χρησιμοποιήσει. Αν διηγείτο για ναυτικούς χρησιμοποιούσε όλη την ορολογία των πλοίων, αν και δεν είχε ξεμυτίσει ποτέ από την κουζίνα του σπιτιού του. Βέβαια, ο συλλέκτης των λαϊκών παραμυθιών μας μεταδίδει μόνο κρύες λέξεις στο χαρτί. Λείπει η αμεσότητα της αφήγησης (πρβλ. Dundes, 1999: 58-59).

Ο Δημήτριος Οικονομίδης σημειώνει ότι μέχρι το 1917 Ηπειρώτες παραμυθάδες αφηγούνταν μακροσκελή παραμύθια και άλλες διηγήσεις στα νυχτέρια. Τώρα με το ηλεκτρικό φως και όλη τη σύγχρονη τεχνολογία, τα νυχτέρια έχουν εκλείψει (Οικονομίδης, 1998: 246). Ο Richard Dorson προσθέτει ότι το γεγονός ότι τυπώθηκαν τα παραμύθια των Grimm δεν εμπόδισε την κατ' οίκον αφήγησή τους. Η δημιουργία λαϊκών παραμυθιών σταμάτησε λόγω της αλλαγής από την αγροτική κοινωνία στην εποχή της βιομηχανίας και της τεχνολογίας (Dorson, 1973: 465).

Τέλος, η Linda Dégh (1969) εισηγήθηκε την «κοινωνική λειτουργία της αφήγησης ιστοριών», για να εξηγήσει ότι οι ιστορίες συνοδεύονται από νοήματα, ελπίδες και φιλοδοξίες, φέρνοντας το παράδειγμα μιας κοινότητας ψαράδων από την κομητεία Zemplén της Ουγγαρίας. Όταν έγινε η διανομή γης και από ψαράδες έγιναν αγρότες, έπαψαν και οι αφηγήσεις ιστοριών που έλεγαν στις συναντήσεις τους ως ψαράδες. Οι ιστορίες, χωρίς ένα κοινό που να ανταποκρίνεται σε αυτές, δεν έχουν νόημα (πρβλ. Dorson, 1973: 24).

Και τι συμβαίνει με τη διαρκώς εξελισσόμενη εποχή μας; Επιβιώνει η τέχνη της αφήγησης στην εποχή των υπολογιστών και του διαδικτύου; Επιβιώνει διότι μετεξελίσσεται και αυτή μαζί με τους ανθρώπους, δημιουργώντας νέες δυναμικές και συσχετίσεις (Κατσαδώρας, 2009: 1068).

Κεφάλαιο 6

Ο λαϊκός πολιτισμός στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Στ' τάξη του δημοτικού σχολείου, όπως είναι διαμορφωμένο από το 2011, έχει ως σκοπό οι μαθητές να χειρίζονται την ελληνική γλώσσα με επάρκεια, με αυτοπεποίθηση, συνειδητά, υπεύθυνα, αποτελεσματικά και δημιουργικά ώστε να έχουν ενεργή συμμετοχή στο σχολείο και την κοινωνία. Περιλαμβάνονται κάποιοι άξονες γνωστικού περιεχομένου, τους οποίους θα εξετάσουμε ξεχωριστά.

Στη θεματική ενότητα «Είδη προφορικού λόγου» οι μαθητές/ήτριες καλούνται να περιγράφουν γεγονότα, να αφηγούνται από μνήμης και να χρησιμοποιούν όλο και πιο πλούσιο λεξιλόγιο (Α.Π.Σ. 2011:20-21). Στην ενότητα «Γραπτός λόγος – Ανάγνωση» αναφέρεται ότι σκοπός είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες εκτός από την διαμόρφωση θετικής αλλά και κριτικής στάσης απέναντι στα κείμενα, να εξοικειωθούν με τον ιδιωματικό λόγο (ό.π.:25). Στην ενότητα «Λογοτεχνία» οι μαθητές/ήτριες πρέπει να διδαχθούν να απολαμβάνουν ένα λογοτεχνικό κείμενο ως έργο τέχνης, να γνωρίσουν δειγματικά κείμενα της βαλκανικής και μεσογειακής λογοτεχνίας, να εξοικειωθούν με τις μετασημασιολογήσεις και τη λειτουργία της λογοτεχνικής μεταφοράς καθώς και να αποδίδουν το νόημα κειμένων με απαιτητική σύνταξη, λεξιλόγιο και νοηματική δομή. Στην ενότητα «Γραπτός λόγος – Γραφή και παραγωγή γραπτού λόγου» προτείνεται ο μαθητής/ήτρια να εξοικειωθεί να μετασχηματίζει ένα κείμενο σε διαφορετικό είδος γραπτού λόγου, ενώ στην ενότητα «Γραπτός λόγος – Λογοτεχνία» προτείνεται η καλλιέργεια της θεατρικής έκφρασης μέσα από αυτοσχεδιασμούς, παντομίμα και διασκευή λογοτεχνικών κειμένων σε θεατρικό έργο καθώς και η διδασκαλία της δημιουργικής γραφής (ό.π.:44). Στην ενότητα «Λεξιλόγιο» οι μαθητές/ήτριες καλούνται να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους κατά τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων και κατά την προετοιμασία και τη διεξαγωγή των σχολικών εκδηλώσεων με σκοπό την καλλιέργεια του «αναφορικού» λόγου. Το λαϊκό παραμύθι, ως λογοτεχνικό είδος, μπορεί να γίνει το μέσον με το οποίο θα εκπληρωθούν οι παραπάνω στόχοι του Αναλυτικού Προγράμματος.

Στα προηγούμενα Αναλυτικά Προγράμματα (1913-1982) το λαϊκό παραμύθι ήταν ενταγμένο στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου και της Α' και Β' τάξης του δημοτικού σχολείου. Ο ρόλος του περιοριζόταν μόνο στην καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας και υπήρχε περισσότερο στα Ανθολόγια των μικρότερων τάξεων (Μαλαφάντης, 2011: 148-150) χωρίς να είναι ενταγμένο ως ξεχωριστή ενότητα στο Αναλυτικό πρόγραμμα είτε το λαϊκό παραμύθι είτε ο λαϊκός πολιτισμός (ό.π.:169). Από το πρόγραμμα «Μελίνα» και εξής, το οποίο θα παρουσιάσουμε στο επόμενο κεφάλαιο, άρχισε μια στροφή προς το λαϊκό πολιτισμό και την ωφέλεια που θα αποκομίσουν οι μαθητές/ήτριες ερχόμενοι σε επαφή με τον πλούτο και τη σοφία των ηθών, των εθίμων και των παραδόσεων. Παρατηρείται, όμως, ότι παραχωρείται μια σχετική ευελιξία και ελευθερία στον/ην εκπαιδευτικό ώστε μέσα από την εφαρμογή

προγραμμάτων να εισαχθεί η μελέτη του λαϊκού πολιτισμού στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα. Οποσδήποτε δυσχεραίνει αυτό το στόχο το γεγονός ότι στη Στ' τάξη δεν διατίθενται ώρες Ευέλικτης Ζώνης ούτε και Θεατρικής Αγωγής, οπότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί, κατά περίπτωση, μία ώρα ή ένα δίωρο από το μάθημα της Γλώσσας, που διδάσκεται επτά (7) ώρες την εβδομάδα.

Κεφάλαιο 7

Εκπαιδευτικά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με θέμα το λαϊκό πολιτισμό

Τα προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχοντας ως θεματική το λαϊκό πολιτισμό είναι πολλά. Πολλά έχουν σχεδιαστεί από την καθηγήτρια Λαογραφίας κυρία Ρέα Κακάμπουρα, που ήταν και επιστημονικά υπεύθυνη, και έχουν υλοποιηθεί με ιδιαίτερη επιτυχία σε ελληνικά σχολεία με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών της εκάστοτε τάξης. Κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν με χρονολογική σειρά.

Το «Πρόγραμμα Διδασκαλίας Λαϊκού Πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» σχεδιάστηκε από τον καθηγητή Μ. Γ. Μερακλή και τη Δρ. Ρέα Κακάμπουρα κατά το σχολικό έτος 1997-1998 στις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού και στην πρώτη τάξη του Γυμνασίου σε τρία Δημοτικά Σχολεία της Αθήνας και στο Γυμνάσιο του Δήμου Ιωλκού του νομού Μαγνησίας. «Το αντικείμενο του Προγράμματος ήταν η εισαγωγή των μαθητών στο περιεχόμενο του παραδοσιακού και σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού. Το Πρόγραμμα περιλάμβανε στοιχεία από την εθιμική ζωή και την προφορική παράδοση (σε διάφορες εκφράσεις: λαϊκή λογοτεχνία, παραστατικά έθιμα από την περιοχή της λατρείας ή της κοινωνικής ζωής, επαγγελματικές ασχολίες), στοιχεία αναφερόμενα στη σχέση του πολιτισμικού παρόντος με τον πολιτισμό του παρελθόντος, ή στη σχέση προφορικής (λαϊκής) με τη γραπτή (λόγια) παράδοση. Η παρουσίαση των θεμάτων του Λαϊκού Πολιτισμού αποφασίστηκε να ακολουθήσει τη λογική του κυκλικού χρόνου της παραδοσιακής κοινωνίας (παρουσίαση παραγωγικών πρακτικών, συνηθειών, τελετουργιών κ.λπ. στα πλαίσια της εναλλαγής των εποχών). Ο σκοπός του ήταν η περισσότερο συστηματική επαφή των μαθητών με τη λαϊκή παράδοση μέσα από το ειδικά για το σκοπό αυτό επεξεργασμένο Πρόγραμμα. Οι εκπαιδευτικοί που εφάρμοσαν το Πρόγραμμα παρακολούθησαν ειδική επιμόρφωση που σκοπό είχε την κατάρτισή τους στο αντικείμενο του λαϊκού πολιτισμού» (Κακάμπουρα - Τίλη, 2000:17-18).

Εφαρμόστηκε πιλοτικά από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο κατά το σχολικό έτος 1997-98 σε τρία Δημοτικά Σχολεία και ένα Γυμνάσιο και από το 2000-01 εντάχθηκε ως ένα από τα προγράμματα επιλογής της Ευέλικτης Ζώνης του Δημοτικού Σχολείου. Σκοπεύει σε μια συστηματικότερη επαφή των μαθητών με το σύγχρονο αλλά και το λαϊκό, παραδοσιακό πολιτισμό σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. «Είναι ένα πρόγραμμα ανοιχτό σε επεξεργασία από τους εκπαιδευτικούς, διότι τους αφήνει μεγάλα περιθώρια ελευθερίας και αυτενέργειας γι' αυτό και επιλέχθηκε ο ενδιάμεσος τύπος Αναλυτικού προγράμματος με τη μορφή Curriculum, ο οποίος περιλαμβάνει τα τέσσερα δομικά στοιχεία του Curriculum, τους στόχους, τα περιεχόμενα, τις μεθοδολογικές υποδείξεις και τους τρόπους αξιολόγησης» (Μερακλής & Κακάμπουρα - Τίλη, 2001: 7).

«Το αντικείμενο του προγράμματος είναι η εισαγωγή των μαθητών στο περιεχόμενο του ελληνικού παραδοσιακού και σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού. Ο σκοπός του έργου είναι η περισσότερο συστηματική επαφή των μαθητών με την ελληνική - καταρχήν - λαϊκή παράδοση» (ό.π.:9). Τα σχέδια διδασκαλίας αναφέρονται στα ονόματα και τα έθιμα των μηνών Σεπτεμβρίου, Οκτωβρίου και Νοεμβρίου, στο δωδεκάημερο, τις μεταμφιέσεις και τα έθιμα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς.

Κατά το σχολικό έτος 2008-2009 πραγματοποιήθηκε το ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Όταν οι πρόγονοί μου ήταν παιδιά: Βιογραφικές προσεγγίσεις της οικογενειακής ιστορίας από μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης» με την επιστημονική ευθύνη της καθηγήτριας Ρέας Κακάμπουρα. Υλοποιήθηκε στα δύο τμήματα της Ε' τάξης και ένα τμήμα της Στ' τάξης του 7ου Δημοτικού Σχολείου Αιγάλεω και συμμετείχαν 24 μαθητές της Ε' και 7 μαθητές της Στ' τάξης.

Τα παιδιά πήραν συνεντεύξεις από παππούδες, γιαγιάδες ή γονείς εστιάζοντας «στα βιώματα της παιδικής τους ηλικίας, στον τόπο, τη μορφή της οικογένειάς τους, τη διαπαιδαγώγηση, την καθημερινότητα του σπιτιού αλλά και τις επίσημες εορταστικές στιγμές της οικογένειας, την παιδική εργασία, το παιχνίδι και τη σχολική εμπειρία. Σκοπός του προγράμματος ήταν η συνειδητοποίηση από τους μαθητές ότι η σχολική εκπαίδευση δεν πρέπει να συμβάλλει μόνο στην κοινωνικοποίηση των παιδιών αλλά και στην πολιτισμικοποίησή τους (enculturation), δηλαδή τη συνειδητοποίηση ότι κάθε άνθρωπος ανήκει σε μία ή περισσότερες πολιτισμικές ομάδες» (Κακάμπουρα, 2016: 284).

Το πρόγραμμα «Τοπογνωσία: Ενδυναμώνοντας την τοπική ταυτότητα μέσω ψηφιακών παιχνιδιών στην εκπαίδευση», σχεδιάστηκε από το δάσκαλο και υποψήφιο διδάκτορα Λαογραφίας στο ΠΤΔΕ, Πανεπιστημίου Αιγαίου Βαγγέλη Βαλασιάδη με την επίβλεψη των καθηγητών Γ. Κατσαδώρου, Ρ. Κακάμπουρα και Ε. Φωκίδη. Εγκρίθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και πραγματοποιήθηκε στο Γαλάτσι στους 285 από τους 397 μαθητές της Δ' τάξης Δημοτικών Σχολείων του Γαλατσίου, οι οποίοι είχαν τη συναίνεση των γονέων. Αναγνωρίζεται από την επιστήμη της Λαογραφίας η συμβολή του διαδικτύου στη διάσωση παλαιότερων μορφών πολιτισμού και στη δημιουργία νέων, καθώς μετά τον «homo urbanus», προϊόν της αστυφιλίας, σειρά έχει ο «homo interneticus», με διαφορετικές αξίες και πλαίσια αναφοράς. (Βαλασιάδης, Κατσαδώρος, Κακάμπουρα & Φωκίδης, 2017: 1027). Για να μην επέλθει λοιπόν η «πολιτιστική ομοιογενοποίηση» (ό.π.:1026) καταρτίστηκε το παρόν πρόγραμμα. Οι μαθητές ήταν χωρισμένοι σε τρεις ομάδες. Η πρώτη ομάδα πραγματοποίησε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα διάρκειας 20 ωρών, η δεύτερη ομάδα εκτός από το πρόγραμμα είχε και πρόσβαση στα ψηφιακά παιχνίδια και η τρίτη ομάδα δεν έκανε τίποτα από τα παραπάνω (Valasiadis, Katsadoros, Kakampoura & Fokides, 2017: 261). Τα παιχνίδια, που βρίσκονται στο σύνδεσμο sites.google.com/site/galatsigames, περιλαμβάνουν ενότητες όπως «Λύκοι στα Τουρκοβούνια» και «Κούλουμα στο Γαλάτσι». Τα ψηφιακά παιχνίδια μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό βοήθημα στη σχολική γνώση αν έχουν σχεδιαστεί

παιδαγωγικώς σωστά διότι κάνουν τη μάθηση παιχνίδι και είναι ελκυστικά προς τους μαθητές. Όμως δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση πανάκεια, ούτε και όλοι οι μαθητές μαθαίνουν με αυτόν τον τρόπο (ό.π.:262).

Ποιος είναι όμως ο σκοπός της διδασκαλίας της τοπικής ιστορίας και λαογραφίας; Η εποχή στην οποία ζούμε και κυριαρχείται από τον σχετικισμό δεν συνεισφέρει στο σταθερό κοινωνικό και συναισθηματικό περιβάλλον που έχουν ανάγκη τα παιδιά για να έχουν ισορροπημένη ανάπτυξη. Είναι πιθανό να τα εκθέτει σε σύγχυση, να χάνουν την εμπιστοσύνη και να επηρεάζει την προσαρμοστική διαδικασία, διασπώντας τη δημιουργία των γνωστικών σχημάτων. Επιπρόσθετα, επηρεάζει τις πολιτισμικές ταυτότητες επειδή τις επανερμηνεύει, επηρεάζοντας κάθε άτομο ξεχωριστά. Ιδιαίτερα επηρεάζονται οι νέοι, των οποίων η κοινωνική ταυτότητα είναι ακόμα υπό διαμόρφωση. Η τοπικότητα θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για τη δημιουργία μιας σταθερής, κοινωνικοπολιτικής ταυτότητας, η οποία ενώνει τους κατοίκους της περιφέρειας που συμπράττουν παρά τις διαφορές φύλου, τάξης, θρησκείας, φυλής, εθνικότητας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ομογενοποιούνται. Η μελέτη της τοπικής Ιστορίας δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα να αποκτήσουν πιο ολοκληρωμένη προσωπική, κοινωνική και εθνική ταυτότητα (ό.π.:260) .

Οι Νέες Τεχνολογίες συνολικά, δηλαδή η τηλεόραση, ο κινηματογράφος, το ραδιόφωνο, η φωτογραφία και το διαδίκτυο αποτελούν και πηγές μάθησης εκτός από τρόπο ψυχαγωγίας για τους μαθητές και μπορούν να χρησιμοποιηθούν και στη σχολική αίθουσα για τον εμπλουτισμό σχεδίων διδασκαλίας που αφορούν στο λαϊκό πολιτισμό (Κακάμπουρα, Κασσαβέτη, Σαμαρτζή & Μπαμπάλης, 2018: 75). Με σκοπό τον οπτικό εγγραμματισμό και την πολιτισμική ενσυναίσθηση των μαθητών/ριών, σχεδιάστηκαν έξι (6) σχέδια διδασκαλίας και δύο από αυτά πραγματοποιήθηκαν. Το πρώτο είναι: «Γαμήλιες τελετουργίες και έθιμα άλλοτε και τώρα, στην Ελλάδα και στον κόσμο». Υλοποιήθηκε στη Γ΄ τάξη του 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου Δάφνης. Παρουσιάστηκαν φωτογραφίες παραδοσιακών γάμων, εθίμων του γάμου, αναβιώσεων γάμων και γάμων από άλλες χώρες και φυλές. Το δεύτερο σχέδιο διδασκαλίας είναι: «Μεταμφιέσεις του Δωδεκαημέρου και της Αποκριάς στο χωριό και στην πόλη, στην Ελλάδα και στον κόσμο». Υλοποιήθηκε στη Δ΄ τάξη του 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου Δάφνης. Παρουσιάστηκαν φωτογραφίες από εθιμικές μεταμφιέσεις και βίντεο από αποκριάτικα δρώμενα. Το τρίτο σχέδιο διδασκαλίας είναι: «Κάλαντα του Δωδεκαημέρου στην Ελλάδα και στην Ευρώπη». Προτείνεται η εφαρμογή του στην Α΄ ή και Β΄ τάξη. Περιλαμβάνει δέκα βίντεο και μια φωτογραφία με κάλαντα ελληνικά, παραδοσιακά και από άλλες χώρες. Το τέταρτο σχέδιο διδασκαλίας έχει τίτλο: «Χαρταετοί στον ουρανό της Ελλάδας και του κόσμου, στο παρελθόν και στο παρόν». Προτείνεται η εφαρμογή του στο νηπιαγωγείο και στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Περιλαμβάνει φωτογραφίες και βίντεο από τον εορτασμό της Καθαράς Δευτέρας στην Ελλάδα αλλά και το πέταγμα του χαρταετού στη Γερμανία, την Ιαπωνία, την Ινδία και την Ινδονησία. Το πέμπτο σχέδιο διδασκαλίας έχει τον τίτλο: «Γιορτάζοντας το Πάσχα στο παρελθόν και στο παρόν, στην Ελλάδα και στον κόσμο». Προτείνεται η εφαρμογή του στην Ε΄ τάξη. Εξετάζονται έθιμα του Πάσχα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και συγκρίνονται οι επιτάφιοι της ορθόδοξης και της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας. Το έκτο σχέδιο

διδασκαλίας είναι: «Πανηγύρια, τοπικές γιορτές, φεστιβάλ στην Ελλάδα και στον κόσμο». Προτείνεται η εφαρμογή του στη Στ' Δημοτικού. Περιλαμβάνει φιλμ και φωτογραφίες από παλαιότερα, θρησκευτικά αλλά και σύγχρονα πανηγύρια από την Ελλάδα αλλά και την Ινδία, την Ισπανία και την Αμερική (Κακάμπουρα & Κασσαβέτη, 2018: 69-247). Ένα βιβλίο που μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο βοηθό για κάθε εκπαιδευτικό της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Με κάποιες αλλαγές και με πιο σύνθετη προσέγγιση μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ο καθηγητής Λαογραφίας Ευάγγελος Αυδίκος συνεργάστηκε με τρεις δασκάλες από το νομό Θεσσαλονίκης και μία από το νομό Ροδόπης και πραγματοποίησαν το ερευνητικό πρόγραμμα «Μια φορά κι έναν καιρό... αλλά... μπορεί να γίνει και τώρα. Η εκπαίδευση ως χώρος διαμόρφωσης παραμυθάδων», το οποίο εκδόθηκε σε καλαίσθητο βιβλίο από τις εκδόσεις «Ελληνικά γράμματα» το 1999. Στόχος του προγράμματος ήταν να διερευνηθεί η σχέση ανάμεσα στο δάσκαλό - αφηγητή, το παραμύθι και τα παιδιά μέσα από μια δομημένη αφηγηματική διαδικασία αλλά και η χρησιμοποίηση του αφηγηματικού υλικού από τους μαθητές για να δημιουργήσουν τα δικά τους παραμύθια. Επιλέχθηκαν δεκαπέντε παραμύθια από τους δύο τόμους με επιμέλεια Γεωργίου Μέγα, με εμφανές το μαγικό στοιχείο, για να μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι λειτουργίες του Propp ως στέρεη βάση πάνω στην οποία θα χτίσουν οι μαθητές τα δικά τους παραμύθια. Είναι, πραγματικά, ένα ζωντανό βιβλίο που αποδεικνύει περίτρανα πόσο πολύ ωφελούνται οι μαθητές και σε πόσους τομείς από ένα σωστά οργανωμένο πρόγραμμα και από σωστά εκπαιδευμένους παιδαγωγούς που βρίσκονται σε διαρκή διάλογο με το λαϊκό πολιτισμό (Αυδίκος, 1999β: 14-15 & 95-96).

Ένα ακόμη πρόγραμμα που πραγματοποιήθηκε ήταν «Τα παραμύθια του γείτονα», με εμπνευστή – συντονιστή τον Κ. Μάγο και συμμετέχοντες 15 μαθητές ελληνικής καταγωγής στα πλαίσια των θερινών δράσεων φιλοναγνωσίας του Συλλόγου Γονέων ενός δημοτικού σχολείου της Αθήνας. Ασχολήθηκαν με τουρκικά λαϊκά παραμύθια αλλά γνώρισαν και συνομίλησαν με μια Ελληνίδα συνταξιούχο δασκάλα που τα πρώτα είκοσι χρόνια της ζωής της τα πέρασε στην Κωνσταντινούπολη κι έναν Τούρκο φοιτητή που βρισκόταν στην Ελλάδα με το πρόγραμμα Erasmus. Έφτιαξαν το δικό τους ελληνοτουρκικό λεξικό και, στο τέλος, τις δικές τους ιστορίες αναδομώντας, στην πορεία, τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που είχαν αρχικά (Μάγος, 2013: 480-495).

Περνώντας σε ευρωπαϊκό πλαίσιο, συναντάμε το πρόγραμμα EUMOF. Είναι τα Ευρωπαϊκά παραμύθια για την Κινητικότητα (European Mobility Folktales) που πραγματοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και τα Εκπαιδευτήρια «Πλάτων» από την Ελλάδα και ιδρύματα από άλλες τρεις χώρες κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σκοπός του προγράμματος είναι η καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των προκαταλήψεων μέσα από τη γνωριμία με τα λαϊκά παραμύθια και τους θρύλους των λαών αυτών, με θέμα το ταξίδι, μεταφρασμένα αλλά και ακούγοντάς τα στη μητρική τους γλώσσα. Μέσα από τη σύγκριση ξεπροβάλλουν τα κοινά μοτίβα και μέσα από τα

ταξίδια τα παιδιά ταξιδεύουν σε άλλους πολιτισμούς (Αγγελίδης & Πανάου, 2013: 506-510).

Κεφάλαιο 8

Παραμύθι και διαπολιτισμικότητα

Η δημογραφική σύνθεση της ελληνικής κοινωνίας έχει επηρεαστεί από τη μαζική εισροή αλλοδαπών μεταναστών διαμορφώνοντας μια κοινωνική πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται από την πολυπολιτισμικότητα. Το εκπαιδευτικό σύστημα, που είναι ο βασικός θεσμός κοινωνικοποίησης των ανθρώπων, καλείται να αντιμετωπίσει τον πλουραλισμό των γλωσσών και των πολιτισμών, με την προϋπόθεση να ανοίξει το παραδοσιακό, μονογλωσσικό και μονοπολιτισμικό μοντέλο με την καλλιέργεια του σεβασμού και της κοινωνικής συναίνεσης, δημιουργώντας πρόσφορο πεδίο «πολιτισμικής συνάντησης», παρουσιάζοντας κοινά στοιχεία των πολιτισμών που συνυπάρχουν και αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τα ιδιαίτερα στοιχεία της ταυτότητας του κάθε λαού (Κακάμπουρα, 2010: 216).

Κατά τον Hohmann (1983 στο Δαμανάκης, 1997:39), διαπολιτισμικότητα είναι η ιδανική μορφή συνύπαρξης ατόμων, ενώ η πολυπολιτισμικότητα η πραγματική μορφή συνύπαρξης ατόμων (πρβλ. Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2011: 29).

Δύο είναι οι βασικές κατευθύνσεις πάνω στις οποίες συνυφάνεται η θεωρία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης: η θεωρία του πολιτισμικού οικουμενισμού, στην οποία αναζητώνται τα κοινά στοιχεία των λαών και η θεωρία του πολιτισμικού σχετικισμού, όπου στόχος είναι η ανάδειξη των ιδιαίτερων πολιτισμικών ταυτοτήτων (Κακάμπουρα-Τίλη, 2005: 267). Ο Pommerin (1984, στο Πανταζής, 1999) τονίζει ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση κατανοεί ότι υπάρχουν συγκρούσεις λόγω διαφορετικών αντιλήψεων, νοοτροπίας και τρόπου ζωής και επιδιώκει την επίλυσή τους ώστε να συνυπάρχουν οι λαοί ειρηνικά. Ο Nieke (1994: 81 στο Πανταζής, 2003) συμπληρώνει ότι η διαπολιτισμική αγωγή μορφώνει τα παιδιά ώστε να μην έχουν ρατσιστική συμπεριφορά απέναντι σε άτομα με διαφορετικά βιώματα αλλά να τα ανέχονται για να αποφεύγονται οι συγκρούσεις και να επέλθει ισότητα στην αγωγή εντοπίων και μεταναστών μαθητών(πρβλ. Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2011 :33-34).

Οι κύριοι στόχοι της Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής όπως τέθηκαν από τη Διεθνή Επιτροπή για την Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα είναι οι παρακάτω:

1. Μαθαίνω να γνωρίζω: Να έχουν αποκτήσει οι μαθητές γνώσεις γενικού ενδιαφέροντος από την ενασχόληση με μικρά σχέδια διδασκαλίας.
2. Μαθαίνω να κάνω: Να μπορούν να ανταποκρίνονται οι μαθητές σε προκλήσεις και δυσκολίες στα πλαίσια μιας ομάδας ή σε τοπικό επίπεδο.
3. Μαθαίνω να συμβιώνω: Να επιδεικνύουν σεβασμό απέναντι στις αξίες των άλλων για να αποφεύγονται οι συγκρούσεις.
4. Μαθαίνω να είμαι: Να γίνουν αυθύπαρκτες προσωπικότητες με αξίες και ευθύνη (ό.π.:39-40).

Σύμφωνα με τον Helmut Essinger (στο Γεωργογιάννης, 1997), η διαπολιτισμική εκπαίδευση πρέπει να πληροί τέσσερις αρχές, την ενσυναίσθηση, την αλληλεγγύη, το σεβασμό στην πολιτισμική ετερότητα και την εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης. Οι αρχές αυτές βασίζονται στα αξιώματα της ισότητας των πολιτισμών και της ισότητας των ευκαιριών στην εκπαίδευση (πρβλ. Παλαιοιόλου & Ευαγγέλου, 2011: 41). Ενώ ο Parekh (2006: 343) προσθέτει ότι οι πολιτισμοί συμπληρώνουν ο ένας τον άλλο. Κάθε πολιτισμός δεν αναπτύσσεται από μόνος του πλήρως όλες τις δεξιότητες του ανθρώπου. (πρβλ. Παλαιοιόλου & Ευαγγέλου, 2011: 54).

Γιατί είναι όμως αναγκαία η διαπολιτισμική εκπαίδευση; Οι πολλοί πόλεμοι του 20^{ου} και του 21^{ου} αιώνα οδήγησαν σε αθρόες μετακινήσεις λαών. Στα πλαίσια της εξαπλωνόμενης παγκοσμιοποίησης, με σκοπό την επικράτηση του δυτικού, τεχνοκρατικού πολιτισμού, θα πρέπει να γυρίσουμε λίγο πίσω και να θυμηθούμε ότι οι ευφυέστεροι των κατακτητών, επιζητώντας την πολιτική σταθερότητα, προσπαθούσαν να διατηρούν το ξεχωριστό «χρώμα» του πολιτισμού των κατακτημένων ώστε να προσαρμόζονται πιο εύκολα στο νέο καθεστώς (Κατσαδώρας, 2011: 91-93). Πολύ περισσότερο καθίσταται αναγκαίο, σήμερα, να διατηρήσουν την «προσωπικότητά» τους οι πολιτισμοί των προσφύγων και μεταναστών που αναζητούν καταφύγιο στη χώρα μας.

Για να εφαρμοστεί, όμως, ουσιαστικά η διαπολιτισμική εκπαίδευση θα χρειαστεί η αλλαγή του Αναλυτικού Προγράμματος, των σχολικών εγχειριδίων, των στρατηγικών με τις οποίες γίνεται η διδασκαλία καθώς και του κλίματος της σχολικής τάξης (Μπαμπάλης & Μανιάτης, 2013: 65).

Ακόμη, τα άτομα μέσα σε μια σχολική τάξη δεν αλληλεπιδρούν μόνο ως ατομικότητες αλλά και ως μέλη μιας συγκεκριμένης συλλογικότητας – ομάδας και ως εκ τούτου διαμορφώνεται ένα πλέγμα σχέσεων, ως προς τα άτομα και ως προς τις ομάδες (ό.π.:69). Σε ένα πολυπολιτισμικό πλαίσιο υπάρχει δυσκολία στην αποκρυπτογράφηση των λεκτικών και μη λεκτικών σχημάτων και συμβόλων και συνεπώς η δυνατότητα παρερμηνείας τους αλλά και μείωση του αισθήματος ασφάλειας (ό.π.:71). Είναι γεγονός πως ένας αλλοδαπός μαθητής κοινωνικοποιείται διπλά. Από τη μία πλευρά βρίσκονται οι πρακτικές και οι προσδοκίες του οικείου περιβάλλοντός του και από την άλλη πλευρά οι αξίες και τα κανονιστικά πρότυπα της σχολικής εκπαίδευσης και της κοινωνίας ολόκληρης (ό.π.:77).

Ένα ακόμη γεγονός είναι ότι οι ταυτότητες των αλλοδαπών μαθητών τείνουν να υποτιμώνται σε ένα πλαίσιο ιεράρχησης των πολιτισμών (ό.π.:81). Ο έτερος, ο άλλος, βρίσκεται σε μια σχέση άνιση με τον οικείο. Οι εικόνες για τον άλλο παίζουν σημαντικό ρόλο διότι αποκτούν καθολική, στερεοτυπική αποδοχή. Οι μαθητές, ανάλογα με την αντίληψή τους τις φιλτράρουν και επηρεάζουν τον τρόπο αλληλεπίδρασης. (ό.π.:83). Αν οι μετανάστες μαθητές βιώνουν την αποδοχή στο νέο χώρο και στο νέο σχολικό περιβάλλον θα μπορούν να αναπτύξουν ισχυρές διαπροσωπικές σχέσεις αλλά και να αποκτήσουν θετική αυτοεικόνα. Σημαντική, κατά τον Honneth, είναι η αναγνώριση των ταυτοτήτων, που έχει τρεις μορφές: την ηθική στάση, την προστασία απέναντι στις ηθικές προσβολές για να διατηρηθεί η ακεραιότητα των υποκειμένων και την αλληλεγγύη για να αναγνωρίζεται το άτομο ως

πρόσωπο (ό.π.:88). Για να γίνει η συνάντηση με τις ταυτότητες των άλλων, ουσιαστική είναι η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας, που περιλαμβάνει κίνητρα, δεξιότητες και γνώσεις που πρέπει να έχει το άτομο που θέλει να αλληλεπιδρά αποτελεσματικά με άτομα προερχόμενα από άλλους πολιτισμούς (ό.π.:92-93).

Για να εφαρμοστεί η διαπολιτισμικότητα στα πλαίσια της σχολικής τάξης, ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι «border crosser», να διαπερνά και να ξεπερνά τις προκαταλήψεις και τις στρεβλές οπτικές και αντιλήψεις που κουβαλούν οι μαθητές αλλά και να είναι σε θέση να τους βοηθήσει να τις θέσουν υπό αμφισβήτηση (ό.π.:96), να είναι σε «διαπολιτισμική ετοιμότητα» (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2011: 73).

Η παγκόσμια, οικουμενική γλώσσα της τέχνης ενώνει τους λαούς, συνεπώς η λογοτεχνία μπορεί να αποτελέσει άμεσο αρωγό στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, ώστε να απαλλαγούν οι μαθητές από προκαταλήψεις και στερεότυπα (Ερμολέων & Παντέλα, 2013: 422). Η διαπολιτισμική λογοτεχνία δεν έχει σκοπό να ωραιοποιήσει αλλά να αναπαραστήσει ρεαλιστικότερα την πραγματικότητα και την πολιτισμική ποικιλία καθώς και να αναλύσει κριτικά τις διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις και αξίες.

Ειδικότερα το λαϊκό παραμύθι, ως διαχρονικό είδος, καταδεικνύει τη διαχρονικότητα των προβλημάτων, τους κοινούς καημούς και πόθους των λαών (ό.π.:425-426), αποδεσμεύει τη φαντασία, και καλλιεργεί την ενσυναίσθηση – εφόσον το παιδί βλέπει τον κόσμο μέσα από τα μάτια των άλλων. Παρουσιάζει συχνά παγιωμένες στάσεις και προκαταλήψεις, κάτι το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ως αρνητικό. Έγκειται, λοιπόν, στην καίρια καθοδήγηση από τον εκπαιδευτικό να κεντρίσει την κριτική σκέψη των μαθητών με στοχευμένες δράσεις (ό.π.:427). Το λαϊκό παραμύθι δημιουργεί την κατάλληλη συναισθηματική ατμόσφαιρα που διευκολύνει την πρόσληψη της γνώσης επειδή είναι «κιβωτός γνώσης και σοφίας» (Τσιλιμένη, 2013: 454), βγαίνει από τα σπλάγχνα του λαού σε αντίθεση με τα σύγχρονα αφηγήματα που στερούνται λογοτεχνικότητας (ό.π.:461) και δεν είναι αυθεντικά (Αγγελίδης & Πανάου, 2013: 503).

Ο πιο πρόσφορος τρόπος παρουσίασης των λαϊκών παραμυθιών κρίνεται πως είναι η αφήγηση που υπερτερεί έναντι της ανάγνωσης. Η αφήγηση γίνεται το εργαλείο που δημιουργεί κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον αλλά και το μέσον για να περάσουν στους μαθητές μηνύματα, αντιλήψεις, γνώσεις, αξίες, συμπεριφορές (ό.π.:500-501). Υπάρχει συνεχής βλεμματική επαφή, ενώ κατά την ανάγνωση το βλέμμα μοιράζεται ανάμεσα στις σελίδες του βιβλίου και τους ακροατές. Ο αφηγητής δεν δεσμεύεται από το βιβλίο και μπορεί να έχει ελευθερία κινήσεων στο χώρο (Τσιλιμένη, 2013: 456-457). Δημιουργείται, έτσι, μια αφηγηματική κοινότητα (storytelling community) κατά την Dégh, ενώ ο Αудίκος μας μιλά για τη δημιουργία σχέσεων ανάμεσα σε διδάσκοντα και μαθητές (ό.π.:462). Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές συνομιλούν επί ίσοις όροις όταν μοιράζονται εμπειρίες και προτιμήσεις όσον αφορά τα παραμύθια (ό.π.:471).

Κεφάλαιο 9

Μέθοδος Project

Όταν χρησιμοποιούμε τον όρο «Project», το κάνουμε για να δηλώσουμε τη μελέτη σε βάθος ενός συγκεκριμένου θέματος, το οποίο επεξεργάζεται συνήθως το σύνολο μιας τάξης ή και μικρότερες ομάδες μαθητών/τριών (Katz & Chard, 2011:37). Ξεκίνησε από την επιστημονική μέθοδο εργασίας του Dewey και τα σχέδια εργασίας του Kilpatrick στην Αμερική. Αντίστοιχα προγράμματα ανέπτυξαν: ο Cousinet στη Γαλλία, ο Makarenko στη Σοβιετική Ένωση, οι Otto, Kerschensteiner, Gaudig και Petersen στη Γερμανία. Στην Ελλάδα πρώτος τα εφάρμοσε ο Δελμούζος με τον Παπαμαύρο στο Μαράσλειο Διδασκαλείο και ο Κουντουράς στο Διδασκαλείο Θηλέων Θεσσαλονίκης (Ματσαγγούρας, 2005:509-510).

Το ελληνικό σχολείο σήμερα είναι προσανατολισμένο στην ακαδημαϊκή εκπαίδευση. Όμως, μέσα από προγράμματα όπως το «Μελίνα» ή το «Comenius» η γνώση εφαρμόζεται στην πράξη. Δρώντας, λοιπόν, τα παιδιά οδηγούνται στη γνώση. Αναλαμβάνουν πολλούς και ποικίλους ρόλους: μαθαίνουν, σκέφτονται, εφαρμόζουν, δρουν, συμμετέχουν, συνεργάζονται, δημιουργούν, πρωτοπορούν (Ματσαγγούρας, 2004α: 184-186).

Σχηματίζονται ομάδες, διμελείς, τριμελείς ή τετραμελείς και τα μέλη τους δραστηριοποιούνται ώστε όλοι μαζί αλλά και ο καθένας ξεχωριστά να πραγματοποιήσουν την εργασία που τους ανατέθηκε, παρέχοντας βοήθεια και στήριξη σε όσα από τα μέλη δυσκολεύονται (Ματσαγγούρας, 2005: 515-517). Τα παιδιά των μειονοτήτων εντάσσονται ευκολότερα στην ομάδα της τάξης μέσα από τη συμμετοχή σε αυτού του είδους τα προγράμματα. Τα μέλη της ομάδας αποκτούν συνοχή και κατά συνέπεια μειώνεται το σχολικό άγχος του κάθε ατόμου ξεχωριστά. Είναι θέματα που κινητοποιούν το ενδιαφέρον των παιδιών και γι' αυτό πειθαρχούν εύκολα κατά την υλοποίηση ενός project, δεν υπάρχουν παρεκτροπές. Η συνεργασία αναπτύσσει, εκτός από τη μάθηση, τη νόηση, τη γνώση και τη μεταγνώση. Ακόμη, η αντιπαράθεση και η σύγκρουση, που αναφέρει ο Piaget(1951), στα πλαίσια ισότιμων μελών μιας ομάδας, αναπτύσσει το άτομο και την ομάδα και ηθικά (πρβλ. Ματσαγγούρας, 2005: 520-523).

Για να λειτουργήσει αποτελεσματικά ένα project, υπάρχει αποκέντρωση εξουσίας από το δάσκαλο/α προς τους μαθητές/ήτριες, η οποία οδηγεί στο συναίσθημα της προσωπικής αξιοσύνης (self-efficacy), εφόσον επιτεύχθηκαν οι στόχοι (ό.π.:517). Ακόμη, κατά τη δασκαλοκεντρική διδασκαλία, ο διδακτικός χρόνος μονοπωλείται από το δάσκαλο/α ενώ εδώ το άτομο έχει την ευκαιρία να αναπτύξει τον προφορικό λόγο εφόσον ο χρόνος που μπορεί να μιλήσει στα πλαίσια της διδακτικής ώρας αυξάνεται ποσοτικά και ποιοτικά, διότι δεν αποκρίνεται μόνο σε ερωτήσεις εξέτασης αλλά διηγείται, αναλύει υποθέτει, εξηγεί, συμπεραίνει (ό.π.:524).

Η Webb (1974) αναφέρει τους συντελεστικούς και τους εσωτερικούς σκοπούς της εκπαίδευσης. Οι συντελεστικού συντελούν στην ανάπτυξη ενός ατόμου που θα

ενταχθεί στην κοινωνία και θα εργαστεί. Οι εσωτερικοί σκοποί ωφελούν το ίδιο το άτομο, τη γνωστική του ανάπτυξη, την ευφυΐα, την κριτική σκέψη, την ενσυναίσθηση. Η μέθοδος Project πληροί και τους δύο σκοπούς, όπως κρίνουμε (πρβλ. Katz & Chard, 2011: 258-259).

Εμείς εφαρμόσαμε το project με σχετική ευκολία. Ήταν πιο ευχάριστο για τους/ τις μαθητές/ήτριες από τα υπόλοιπα μαθήματα. Η συγκεκριμένη τάξη είχε δεκαέξι (16) παιδιά, που αποτελούν έναν καλό αριθμό ομάδας από την άποψη ότι δεν είναι πολλά και συνεπώς μπορούν όλα να εμπλακούν περισσότερο στις δραστηριότητες. Τα αγόρια ήταν επτά (7) και τα κορίτσια εννιά (9). Και αυτή ήταν μία επιτυχημένη σύνθεση, διότι όταν είναι περισσότερα τα αγόρια τείνει να επικρατεί μεγαλύτερη ζοηράδα και ανησυχία. Τέσσερα (4) από τα παιδιά ήταν αλβανικής καταγωγής, δύο (2) αγόρια και δύο (2) κορίτσια. Τα αγόρια ήταν πλήρως ενταγμένα στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας και της σχολικής τάξης, τα κορίτσια αναζητούσαν ακόμα τη θέση τους. Πιστεύουμε ότι αυτός ήταν ο λόγος που ενθουσιάστηκαν τόσο με το παραμύθι από την Αλβανία, αισθάνθηκαν ταύτιση. Όσον αφορά τη σχολική επίδοση των μαθητών/ριών, το γνωστικό επίπεδο ήταν μέτριο προς υψηλό. Μία μαθήτρια ήταν άριστη, τα υπόλοιπα παιδιά ήταν συνολικά συνεπή στις υποχρεώσεις τους αλλά όχι πάντοτε πρόθυμα στα μαθήματα. Την ώρα του project όμως την περίμεναν με ενθουσιασμό και ανταποκρίνονταν σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς και σε όλες τις εργασίες. Στο τέλος της χρονιάς έμαθαν τους ρόλους τους και τους υποδύθηκαν με μεγάλη επιτυχία.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ **«Διαπολιτισμικές και διαθεματικές προσλήψεις του πλούτου και της φτώχειας στα λαϊκά παραμύθια»**

1. Αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος

Το αντικείμενο του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος αφορά στα λαϊκά παραμύθια, που έχουν ως θέμα τη φτώχεια και τον πλούτο. Εξετάζονται μέσα από τα παραμύθια που επιλέχθηκαν η απόκτηση του πλούτου, η διατήρηση του πλούτου, η χρησιμοποίησή του, η σχέση του πλούσιου με το φτωχό και η αντιμετώπιση του πλούσιου άντρα και της πλούσιας γυναίκας από την κοινωνία.

Η αγροτοκτηνοτροφική κοινωνία των Βαλκανίων, δύο αιώνες πριν, βρισκόταν εν μέσω αλλαγών σε πολιτικό επίπεδο από την πτώση των αυτοκρατοριών και την αλλαγή τους σε δημοκρατικά κράτη. Οι πόλεμοι οδήγησαν σε μετακινήσεις πληθυσμών άρα και σε κοινωνικές και πολιτισμικές ζυμώσεις. Ο απλός άνθρωπος της εποχής είχε πολλές αλλαγές να αντιμετωπίσει, όμως αυτό που προσδοκούσε, τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του, δεν το έβρισκε. Χρειαζόταν να μεταναστεύσει με την ελπίδα μιας καλύτερης αμοιβής και μιας καλύτερης ζωής, χωρίς να είναι σίγουρος ότι θα πετύχει. Κατέγραφε τις περιπλανήσεις του, όπως οι δύο περιπλανώμενοι ζαχαροπλάστες στο βιβλίο *«Δύο Ζαχαροπλάστες στην Ευρώπη του 19ου αιώνα. Διαδρομές & Ταυτότητες Περιπλανώμενων Τεχνιτών»* της Μαρίας Παπαθανασίου (Παπαθανασίου, 2012), κι έτσι γνωρίζουμε τα βάσανα και τις δυσκολίες που ορθώνονταν μπροστά στον απλό λαό. Για να παίρνει δύναμη, θάρρος και παρηγοριά - παραμυθία έλεγε παραμύθια. Οραματιζόταν μέσα από αυτά ότι θα πετύχει το ακατόρθωτο, τον πλούτο, έναν καλό γάμο. Ήλπιζε ότι θα απαλλαγεί από το μονάρχη – δυνάστη και θα ευτυχήσει, όμως το κράτος συνέχισε να τον καταδυναστεύει. Έπαιρνε λοιπόν παράδειγμα από πρόσωπα φανταστικά, κι όμως τόσο γνωστά, όπως το Γιάννη ή τη Μαρία του παραμυθιού, γνωρίζοντας καλά ότι κρατάει την τύχη του στα χέρια του. Άλλωστε η ατομική προσπάθεια και οι ιδιοφυΐες πήγαν μπροστά τον κόσμο, ενώ οι κυβερνήσεις επέβαλλαν στασιμότητα και ομοιομορφία (Friedman, 2012: 23-27).

2. Κριτήρια επιλογής του θέματος

Το παρόν θέμα επιλέχθηκε επειδή στην Ελλάδα βιώνουμε μια οικονομική κρίση που διαρκεί μια δεκαετία και δεν γνωρίζουμε πότε και πώς θα τελειώσει. Κατά την εκπαιδευτική διαδικασία ερχόμαστε αντιμέτωποι με ιστορίες μαθητών/τριών που είτε τις εκμυστηρεύονται, είτε είναι γνωστές αλλά γίνεται αντιληπτό ότι τα παιδιά υποφέρουν μαζί με τις οικογένειές τους και το σχολείο οφείλει να στηρίξει τον αγώνα

των οικογενειών για τη δημιουργία υγιών προσωπικοτήτων. Η κρίση και οι οικονομικές δυσκολίες πρέπει να συσπειρώνουν τους ανθρώπους. Κρίνουμε ότι το λαϊκό παραμύθι μπορεί να βοηθήσει την προσπάθεια του σχολείου για επικοινωνία και ουσιαστικό διάλογο με την οικογένεια. Πώς θα παρακολουθήσει ένα παιδί το μάθημα όταν πεινάει; Πώς θα προγραμματίσει το μέλλον του όταν αγωνιά για το παρόν; Παιδιά που έχουν μια φυσική συστολή και δειλία θα εκφραστούν και θα επικοινωνήσουν ευκολότερα μέσα από τα παραμύθια, διότι εκεί ο δάσκαλος κατεβαίνει από την έδρα, γίνεται πιο προσιτός και μέλος της αφηγηματικής κοινότητας (Αυδίκος, 1999: 96). Τα παραμύθια που επιλέχθηκαν είναι τα πιο «σύγχρονα», ανήκουν στις ρεαλιστικές – νοβελιστικές ιστορίες, όπου το μαγικό στοιχείο είναι περιορισμένο, γι’ αυτό και κρίναμε σκόπιμο να υλοποιηθεί το πρόγραμμα στη Στ’ τάξη, όπου τα παιδιά μπαίνουν στην εφηβεία και αρχίζουν να προβληματίζονται για τον κόσμο που τους περιβάλλει και τη θέση τους μέσα σε αυτόν.

Το σχολείο αποτελεί την πρώτη ομάδα κοινωνικοποίησης του παιδιού. Το σχολείο διαμεσολαβεί ανάμεσα στην οικονομία και το παιδί. Παρέχει εργατικό δυναμικό με εξειδικευμένες γνώσεις στην οικονομία ενώ, παράλληλα, μεταλαμπαδεύει στο παιδί τις αξίες, τους κανόνες και τα πρότυπα συμπεριφοράς, «την κοινή πολιτισμική κληρονομιά» (Μπαμπάλης, 2011: 49). Για την περαιτέρω διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού απαραίτητη είναι η ενεργητική και όχι η παθητική συμμετοχή στο μάθημα (ό.π.: 27). Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που άπτεται των ενδιαφερόντων και των αγωνιών τους.

3. Σκοπός και στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος

Σκοπός

Ο βασικός σκοπός του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος είναι η γνωριμία των μαθητών/τριών με τα λαϊκά παραμύθια εν γένει και με τις ρεαλιστικές – νοβελιστικές ιστορίες περαιτέρω ώστε να εξοικειωθούν με αυτό το λογοτεχνικό είδος, να μπορούν να αφηγούνται παραμύθια αλλά και να συγγράφουν τα δικά τους παραμύθια. Επιπρόσθετα, το σχέδιο διδασκαλίας σκοπεύει στη διαπολιτισμική εξέταση των παραμυθιών, εφόσον παρουσιάζονται παραμύθια με τον ίδιο θεματικό άξονα αλλά από άλλες χώρες.

Γενικοί στόχοι

A. Γνωστικοί

- Να γνωρίσουν το λαϊκό παραμύθι ως λογοτεχνικό είδος ξεχωριστό από τα παραμύθια που κυκλοφορούν ευρέως στο εμπόριο.
- Να γνωρίσουν το Διεθνή Κατάλογο Κατάταξης παραμυθιών με τον πλούτο των κατηγοριών του.

- Να κατανοήσουν τη δομή των παραμυθιών και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.
- Να γνωρίσουν τις ρεαλιστικές – νοβελιστικές ιστορίες και να μπορούν να διακρίνουν τις διαφορές τους από τα υπόλοιπα παραμύθια.
- Να αντιληφθούν το κοινωνικό πλαίσιο της αφήγησης παραμυθιών και τον τρόπο που λειτουργούσε η αφηγηματική κοινότητα τότε αλλά και τώρα.
- Να γνωρίσουν τα παραμύθια γειτονικών λαών και να μπορούν να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές.

Β. Συναισθηματικοί

- Να αναπτύξουν θετική στάση προς την αφήγηση λαϊκών παραμυθιών και τη συνέχισή της.
- Να καλλιεργήσουν το σεβασμό προς τα διαφορετικά παραμύθια των άλλων λαών και όλη την κουλτούρα που περιέχουν.

Γ. Ψυχοκινητικοί

- Να συνεργαστούν με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους και να δημιουργήσουν ομάδα με συνοχή και κέφι.
- Να εργαστούν ομαδικά στις συνθετικές εργασίες.
- Να συνεργαστούν κατά τη δραματοποίηση των παραμυθιών, στα μικρά δρώμενα και στο ανέβασμα της θεατρικής παράστασης.

Δ. Ειδικοί στόχοι

- Να κατανοήσουν τη σημαντικότητα της αφήγησης παραμυθιών πριν την εκβιομηχάνιση(1880).
- Να αντιληφθούν τις κατηγορίες λαϊκών παραμυθιών και τη διαφορά που έχουν από τη σύγχρονη παιδική λογοτεχνία.
- Να μπορούν να εντοπίζουν τους επικούς νόμους του Olrik στα παραμύθια που διαβάζουν, ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσης.
- Να μπορούν να προσθέσουν επεισόδια σε ένα παραμύθι, χωρίς να αλλοιώνεται η αφηγηματική δομή.
- Να μπορούν να αλλάξουν το τέλος ενός παραμυθιού, βάζοντας τυπική κατακλείδα.
- Να γράψουν δικά τους παραμύθια.
- Να μετατρέψουν ένα παραμύθι σε θεατρικό διάλογο, αφού το χωρίσουν σε επεισόδια.
- Να κατασκευάσουν το σκηνικό ενός παραμυθιού.

- Να φτιάξουν επιτραπέζιο παιχνίδι, χρησιμοποιώντας στοιχεία από ένα παραμύθι.
- Να αντιληφθούν την ιστορική συνέχεια, το γεγονός ότι οι σύγχρονοι άνθρωποι είναι τα παιδιά των προγόνων τους και η παρούσα οικονομική κρίση δεν είναι πρωτοφανής αλλά έχει σχέση και επηρεάζεται από το εκάστοτε ιστορικό πλαίσιο. Οι άνθρωποι, που αποδείχτηκαν δυνατοί και μέσα από τα βάσανά τους έπλασαν τα παραμύθια, θα ξεπεράσουν και τις παρούσες δυσκολίες, παίρνοντας παράδειγμα από την πείρα του λαού.

4. Πεδία σύνδεσης με τη διαθεματικότητα

Τα διαθεματικά/ διεπιστημονικά προγράμματα σπουδών έχουν ως σκοπό να καταδείξουν την εσωτερική ενότητα της γνώσης και την ολιστική θεώρηση του κόσμου μέσω της συσχέτισης των διακριτών μαθημάτων (Ματσαγγούρας, 2004β: 59). Οι παιδαγωγοί που υποστηρίζουν τη διαθεματική μέθοδο διδασκαλίας προτείνουν το Αναλυτικό Πρόγραμμα να οργανώνεται με βάση σημαντικά θέματα και ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος και όχι με αντικείμενα μαθημάτων (ό.π.:62). Στη διαρκώς εξελισσόμενη κοινωνία μας υπάρχει πλέον εξειδίκευση σε κάθε αντικείμενο. Αλλά μέσα από τη σημασία στη λεπτομέρεια, χάθηκε η συνολική θέαση του κόσμου (ό.π.:66), την οποία μπορεί να προσφέρει η διαθεματικότητα. Ως προς τον τρόπο διδασκαλίας της, οι παιδαγωγοί συνιστούν τη διατήρηση του Αναλυτικού Προγράμματος με τα διακριτά μαθήματα με ταυτόχρονη προσπάθεια να γίνονται όσο είναι δυνατόν περισσότερες διεπιστημονικές διασυνδέσεις. Αυτό ισχύει για την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ στην τριτοβάθμια οι φοιτητές έχουν τις απαραίτητες νοητικές ικανότητες για να προβούν σε συσχετίσεις και άρα μπορεί να εφαρμοστεί η διαθεματική διδασκαλία συνολικών θεμάτων (ό.π.:73-74).

Στο παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα, κύριος άξονας είναι το μάθημα της Γλώσσας, όπου γίνεται η μελέτη, η αφήγηση και η συγγραφή παραμυθιών. Γίνεται διασύνδεση με το μάθημα της Ιστορίας, και συγκεκριμένα με την κοινωνική και την οικονομική ζωή των υπόδουλων Ελλήνων, ώστε να γίνουν κατανοητές οι περιστάσεις μέσα από τις οποίες δημιουργήθηκε και συντηρήθηκε η δημιουργία και η αφήγηση παραμυθιών. Αναφερόμαστε στους λαούς των Βαλκανίων συνολικά και όχι μόνο στους Έλληνες, διότι όλοι ήταν κάτω από το ζυγό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είναι ιδιαίτερος χρήσιμο το ιστορικό πλαίσιο, ιδιαίτερα κατά τη συγγραφή των παραμυθιών των μαθητών/ριών. Διερευνώνται επίσης οι θρησκείες των λαών, από τους οποίους παρουσιάζονται παραμύθια. Στο χειροτεχνικό πλαίσιο, γίνεται διασύνδεση με το μάθημα των Μαθηματικών και συγκεκριμένα με την κατασκευή τρισδιάστατων σπιτιών.

5. Καλλιέργεια διαπολιτισμικών αξιών

«Τα παραμύθια του κάθε λαού διατηρούν το ξεχωριστό χρώμα και ύφος τους. Τα γερμανικά είναι γεμάτα μυστήριο, σκοτεινά δάση και επική ποίηση. Τα κέλτικα μαζί με τη μαγεία έχουν τον πόθο για τη γη της ειρήνης και την αιώνια νεότητα. Τα γαλλικά είναι σαν το αφρώδες κρασί της γαλλικής υπαίθρου. Κυριαρχούν σε αυτά η δράση παρά η μαγεία, οι νεράιδες και τα τέρατα παρά κάποια άλλα φανταστικά όντα. Τα μεσογειακά είναι γεμάτα φως. Ο ήλιος αποτελεί συχνά δρον πρόσωπο που χαρίζει ομορφιά στους νέους ανθρώπους. Οι ηρωίδες έχουν θηλυκότητα αλλά καταλαμβάνουν και ρόλους που παραδοσιακά ανήκουν στους άνδρες. Για παράδειγμα, το παραμύθι «Ωραία Κοιμωμένη» σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου το συναντάμε με αλλαγμένους ρόλους: η ηρωίδα, μέσω της υπομονής της, ξυπνάει τον πρίγκιπα που βρισκόταν σε ληθαργικό ύπνο για πολλά χρόνια» (Delarue, 1956: xvii).

Μέσα από αυτή την πραγματικά ακριβή αποτύπωση του ξεχωριστού ύφους των παραμυθιών του κάθε λαού, όπως μας την παρουσιάζει ο Paul Delarue, παρουσιάστηκαν στους μαθητές/ήτριες παραμύθια από την Ουγγαρία, την Αλβανία, τα Σκόπια, την Κύπρο, την Ιταλία και την Παλαιστίνη ώστε να αντιληφθούν ότι εκτός από την κοινή δομή έχουν και τα δικά τους, ξεχωριστά χαρακτηριστικά. Άλλο κλίμα, άλλες αντιλήψεις για την οικογένεια και την κοινωνία, άλλη θρησκεία. Συνήθως δεν γνωρίζουμε πολλά για τους άλλους και η άγνοια οδηγεί στη δημιουργία στερεοτυπικών αντιλήψεων. Η γνώση της κουλτούρας του άλλου διορθώνει τα κακώς έχοντα και ωφελεί τους γηγενείς και τους μετανάστες. Παραδείγματα για τη χρησιμότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης υπάρχουν πολλά. Θα μνημονεύσουμε αυτό που αναφέρει ο Jim Cummins για το πρόγραμμα «Γνωρίστε το συγγραφέα». Στο Pajaro Valley, μια περιοχή της Καλιφόρνιας, όπου οι περισσότεροι κάτοικοι είναι Ισπανόφωνοι και οι περισσότεροι μαθητές εγκατέλειπαν το σχολείο, πριν τελειώσουν το Λύκειο, οργανώθηκε η προαναφερόμενη δράση από το βιβλιοθηκάριο του σχολείου ώστε να γνωριστούν τα παιδιά αλλά και οι γονείς της κοινότητας και να διαβαστούν ποιήματα και κείμενα παιδικής λογοτεχνίας στην ισπανική γλώσσα. Τα αποτελέσματα ήταν θετικότερα από τα αναμενόμενα ως προς την αποδοχή της ταυτότητας των ισπανόφωνων μαθητών και των γονέων τους (Cummins, 2005:51-55).

6. Πεδία σύνδεσης με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνδέεται με:

- το μάθημα της Γλώσσας της Στ' Δημοτικού, ενότητα 4 με τίτλο «Διατροφή» και σελίδες 61 -65 όπου παρατίθεται το λαϊκό παραμύθι από τη συλλογή του Γεωργίου Μέγα «Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης».

- το μάθημα της Ιστορίας της Στ' Δημοτικού, ενότητα Β' και κεφάλαιο 2 «Οι συνθήκες ζωής των υπόδουλων», (σσ. 32-35).
- το μάθημα των Μαθηματικών της Στ' Δημοτικού, 6η θεματική ενότητα, κεφάλαιο 66: «Να το κάνω πακέτο; Κύβος και ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο: έδρες και αναπτύγματα», (σσ. 157-158).

7. Στάδια υλοποίησης του σχεδίου διδασκαλίας

Το σχέδιο εργασίας σχεδιάστηκε από τη γράφουσα και υλοποιήθηκε, κατόπιν ενημέρωσης των γονέων, στη Στ' τάξη του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Πόρου, στο οποίο φοιτούσαν δεκαέξι (16) παιδιά, από τα οποία τα εννιά (9) ήταν κορίτσια και τα επτά (7) αγόρια. Από το σύνολο των παιδιών, τέσσερα (4) ήταν αλβανικής καταγωγής, και τα υπόλοιπα παιδιά ελληνικής καταγωγής.

Διάρκεια: είκοσι τέσσερις (24) ώρες διδασκαλία, χωρισμένες σε δώδεκα (12) δίωρα, πέντε (5) εβδομάδες πρόβες και παρουσίαση της θεατρικής παράστασης την τελευταία μέρα του σχολικού έτους. Υλοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2018-2019, από τον Οκτώβριο έως τον Ιανουάριο το project και από το Μάιο έως τον Ιούνιο οι πρόβες και η παρουσίαση της θεατρικής παράστασης.

1 ^ο δίωρο	Παρουσίαση του θέματος
2 ^ο δίωρο	Λαϊκό παραμύθι «Ο ξενιτεμένος ψαράς» Υλοποίηση δράσεων
3 ^ο δίωρο	Λαϊκό παραμύθι «Τρεις συμβουλές για να πορεύεσαι» Υλοποίηση δράσεων
4 ^ο δίωρο	Λαϊκό παραμύθι «Τρεις σοφές συμβουλές» Υλοποίηση δράσεων
5 ^ο δίωρο	Λαϊκά παραμύθια «Οι γάτες» και «Η πλούσια και τα δαδιά» Υλοποίηση δράσεων
6 ^ο δίωρο	Λαϊκό παραμύθι «Ο τσαγκάρης κι ο βασιλιάς» Υλοποίηση δράσεων
7 ^ο δίωρο	Λαϊκό παραμύθι «Το κουμουντρί» Υλοποίηση δράσεων

8 ^ο δώρο	Λαϊκό παραμύθι «Το αγόρι που έπαιζε μπουζούκι» Υλοποίηση δράσεων
9 ^ο δώρο	Λαϊκό παραμύθι «Το χαμαλάκι» Υλοποίηση δράσεων
10 ^ο δώρο	Λαϊκό παραμύθι «Η τεμπέλα» Υλοποίηση δράσεων
11 ^ο δώρο	Λαϊκό παραμύθι «Το μαγικό κουτί» Υλοποίηση δράσεων
12 ^ο δώρο	Λαϊκό παραμύθι «Ο Τούρκος» Υλοποίηση δράσεων
Καλοκαιρινή γιορτή	Αξιολόγηση του προγράμματος Παρουσίαση των αποτελεσμάτων – θεατρική παράσταση

Μέσα υλοποίησης: Η συλλογή του παραμυθιακού υλικού έγινε από τη συμμετοχή της γράφουσας στο παρόν μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, από βιβλία, από το διαδίκτυο και από τη συμμετοχή σε σεμινάρια λαογραφίας και παραμυθιού. Στα μέσα υλοποίησης περιλαμβάνονται: γεωγραφικός χάρτης Ελλάδας, Ευρώπης και παγκόσμιος, τα κείμενα των παραμυθιών φωτοτυπημένα για κάθε μαθητή/ήτρια, χαρτόνια, κόλλες, μαρκαδόροι, επιτραπέζιο παιχνίδι «Μια φορά κι έναν καιρό», εκδόσεις Κάισσα, επιτραπέζιο παιχνίδι «Fantasiterninger Storyteller dice» από το κατάστημα Tiger(www.flyingtiger.com), παζλ «Hugo Prades – Fairy Tales» με 1500 κομμάτια, εκδόσεις Heye, «Κάρτες αισθητικής αγωγής και χειροτεχνίας – Στ’ Δημοτικού» από τις εκδόσεις Πατάκη.

8. Περιγραφή των δράσεων ανά διδακτική ώρα

Το σχέδιο διδασκαλίας έχει ως στόχο τη γνωριμία των μαθητών/ριών με τα λαϊκά παραμύθια από την Ελλάδα και τον κόσμο.

Διαπολιτισμικές προσεγγίσεις: Θα παρουσιαστούν λαϊκά παραμύθια από την Ουγγαρία, την Αλβανία, τα Σκόπια, την Κύπρο, την Ιταλία, τη Μικρά Ασία και την Παλαιστίνη.

Ο/η εκπαιδευτικός, πριν από την εφαρμογή του σχεδίου διδασκαλίας, μπορεί να κάνει μια γενική εισαγωγή στο θέμα με τις εξής ερωτήσεις:

- Ποια παραμύθια γνωρίζετε;

- Όταν ακούτε τη λέξη «παραμύθι» ποιες λέξεις σας έρχονται στο μυαλό;

Οι μαθητές/ριες προτείνεται να καταγράψουν τις απαντήσεις τους σε δύο χαρτόνια κανσόν και να τα αναρτήσουν σε κάποιο σημείο της τάξης. Ο/η εκπαιδευτικός δεν θα σχολιάσει τις απαντήσεις τους. Θα επιστρέψουν σε αυτά και θα τα σχολιάσουν όταν ολοκληρωθεί η δίωρη διδασκαλία.

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Η διδασκαλία του project ξεκινάει τον Οκτώβριο, συνεπώς έχει ήδη γνωρίσει η δασκάλα τους/τις μαθητές/ήτριες. Κρίνεται σκόπιμο να υπάρξει μια γενική εισαγωγή στο project με την ερώτηση «Όταν ακούτε τη λέξη παραμύθι, ποιες λέξεις σας έρχονται στο μυαλό;»

M1: Ζώα.

M2: Πριγκίπισσες.

M3: Χάρτες.

M4: Μάγισσες.

M5: Τέρατα.

M6: Τριαντάφυλλο.

M7: Στοιχειωμένο κάστρο.

M8: Γίγαντας.

M9: Βασίλειο.

M10: Σπαθί.

M11: Κακός λύκος.

M12: Αισθήματα.

M13: Ουράνιο τόξο.

M14: Κόκκινο σκουφί.

M15: Όπλα.

M16: Μύθος.

M17: Δέντρα.

M18: Σπίτια.

8.1. Ανάλυση δραστηριοτήτων - μεθοδολογίας ανά διδακτική ώρα

8.1.1. 1^ο διδακτικό δίωρο

Σκοπός του πρώτου δίωρου είναι η γνωριμία των μαθητών/ ριών με τα λαϊκά παραμύθια και το Διεθνή Κατάλογο Κατάταξης παραμυθιών και η άρση των προκαταλήψεων σχετικά με την ηλικιακή ομάδα στην οποία μπορεί να απευθύνονται.

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστεί ένας πολιτικός γεωγραφικός χάρτης της Ευρώπης.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο/η εκπαιδευτικός ρώτησε τους μαθητές και τις μαθήτριες:

- Ποια γνώμη έχετε σχετικά με τα παραμύθια;
- Σε ποιες ηλικίες απευθύνονται;
- Τι διαφορά έχει το λαϊκό παραμύθι με τις ταινίες του Disney που έχουν δημιουργηθεί παίρνοντας ως αφορμή γνωστά παραμύθια;

Στην απάντηση ότι απευθύνονται σε παιδιά βρεφικής και νηπιακής ηλικίας, ο/η εκπαιδευτικός θα ρωτήσει αν γνωρίζουν κάποιον που να έχει ασχοληθεί επιστημονικά με το λαϊκό παραμύθι. Θα αναφερθεί στον Aanti Aarne και στην ιστορικογεωγραφική μέθοδο ανάλυσης των παραμυθιών. Θα παρουσιάσει γραπτώς στον πίνακα τον Διεθνή Κατάλογο Κατάταξης παραμυθιών με όλες τις κατηγορίες του (Μαλαφάντης, 2011:59-64). Οι κατηγορίες είναι:

A. Μύθοι ζώων (ATU 1 - 299)

B. Καθαρά παραμύθια

- ο Μαγικά παραμύθια (ATU 300 – 749)
- ο Θρησκευτικά παραμύθια (750 – 849)
- ο Ρεαλιστικές – νοβελιστικές ιστορίες (ATU 850 – 999)
- ο Παραμύθια για τον κουτό διάβολο ή δράκο (ATU 1000 – 1199)

Γ. Ευτράπελες διηγήσεις (ATU 1200 – 1999)

Δ. Τυπολογικά παραμύθια

- ο Κλιμακωτά παραμύθια (ATU 2000 – 2199)
- ο Απαντητικά παραμύθια (ATU 2200 – 2249)
- ο Άλλα τυπολογικά παραμύθια (ATU 2300 – 2399)

Σε κάθε κατηγορία μπορεί να ρωτάει τα παιδιά αν γνωρίζουν κάποιο παραμύθι που να ταιριάζει. Είναι πιθανό να γνωρίζουν μύθους ζώων, μαγικά παραμύθια ή με δράκους. Προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να γνωρίζει από ένα παραμύθι, ως παράδειγμα, σε κάθε κατηγορία και ειδικά παραμύθια που του/της αρέσουν διότι θα τα αφηγηθεί με μεγαλύτερη ζωντάνια. Εμείς χρησιμοποιήσαμε τη δίτομη συλλογή

του Γεωργίου Μέγα των εκδόσεων Εστία, επειδή είναι πλήρης. Στις σημειώσεις αναφέρει την αρίθμηση με βάση το Διεθνή Κατάλογο και την προέλευση του κάθε παραμυθιού.

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Καταγράφηκαν τα παραμύθια που γνώριζε το κάθε παιδί. Οι απαντήσεις είναι οι εξής:

M1: Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες.

M2: Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ.

M3: Η κοκκινοσκουφίτσα.

M4: Τα επτά κατσικάκια.

M5: Τα τρία γουρουνάκια.

M6: Η ωραία κοιμωμένη.

M7: Ζουμπαίος και Ιουλιέτα.

M8: Χιονάτη.

M9: Η Σταχτοπούτα.

M10: Η πεντάμορφη και το τέρας.

M11: Άριελ.

M12: Ο Μάγκας.

M13: Ο μάγειρας του μαγεμένου τσίρκου.

M14: Ο βασιλιάς των λιονταριών.

Οι απαντήσεις δεν σχολιάστηκαν. Περάσαμε απευθείας στην επόμενη ερώτηση και οι απαντήσεις των παιδιών αναφορικά με τη γνώμη τους για τα παραμύθια ήταν:

M1: Κυρία, αυτά είναι για μωρά!

M2: Είμαστε οι μεγάλοι του σχολείου, παραμύθια θα λέμε;

M3: Το λέει και η έκφραση «Αυτά που λες είναι παραμύθια».

M4: Εμένα μου αρέσουν.

M5: Κι εγώ διαβάζω καμιά φορά στη μικρή μου αδερφή.

Στην ερώτηση για τη σύνδεση των παραμυθιών με τις ταινίες και τα βιβλία Disney, οι απαντήσεις ήταν από ενθουσιώδεις έως αδιάφορες:

M: Έχω δει όλες τις ταινίες!

M2: Εννοείται, ίδια είναι τα παραμύθια και οι ταινίες του Disney.

M3: Ακόμα τα βλέπω, έχω πολλά dvd.

M4: Εγώ τα χάρισα στο ξαδερφάκι μου, βλέπω ταινίες με ηθοποιούς.

Στη συνέχεια, κατά την παρουσίαση του Διεθνούς Καταλόγου Κατάταξης παραμυθιών, πολλά παιδιά εκφράζουν γενικά απορία και έκπληξη. Μιλούν ψιθυριστά μεταξύ τους, την ώρα που αντιγράφουν τις κατηγορίες από τον πίνακα στο τετράδιό τους παρατηρώντας ότι αυτά δεν είναι τα παραμύθια που έχουν συνηθίσει ή ότι ξέρουν πολύ λίγα από αυτά. Στην ερώτηση της δασκάλας, ποια από αυτά γνωρίζουν, απαντά ένας μαθητής «τα μαγικά». Η δασκάλα τονίζει ότι μπορεί να υπάρχει η έκφραση «λες παραμύθια» για να υποδηλώσουμε κάτι μη πραγματικό, όμως τα λαϊκά παραμύθια υπάρχουν και είναι ένας θησαυρός που θα μας καταπλήξει με τη σοφία του σε αυτό το project. Εξέφρασαν γενική επιδοκιμασία στο παραμύθι από τους μύθους ζώων «Η αλεπού 10 χρονώ και το αλεπουδάκι 11», απολύτως λογικό εάν θυμηθούμε τη διατύπωση του Johann Jacob Breitinger (1740) ότι οι μύθοι αποτελούν «παιδαγωγικά θαύματα» (πρβλ. Κατσαδώρας, 2007: 146) Τα σχόλια ήταν: «κοίτα το πονηρό», «κι εγώ κάτι τέτοια κάνω στους δικούς μου». Στην κατηγορία των ρεαλιστικών – νοβελιστικών ιστοριών δεν ειπώθηκε παραμύθι και, όταν ρωτήθηκε η δασκάλα το γιατί, τους ζήτησε να μαντέψουν την απάντηση. Ένας μαθητής το βρήκε: «Μάλλον με αυτά θα ασχοληθούμε».

Αξιολόγηση: Στο τέλος, επανερχόμαστε στα χαρτόνια με τα παραμύθια που κατέγραψαν οι μαθητές/ήτρίες. Τους/τις ρωτάμε ποια από αυτά είναι παραμύθια, λαϊκά παραμύθια ή λογοτεχνικά κείμενα.

Αφού ολοκληρώθηκε η διδασκαλία, οι απαντήσεις των παιδιών καταγράφηκαν σε ένα χαρτί A4, το οποίο φωτοτυπήθηκε και μοιράστηκε σε κάθε μαθητή/ήτρια. Έπρεπε να κυκλώσουν μόνο όσα ήταν λαϊκά παραμύθια. Οι απαντήσεις ήταν: Η κοκκινোসκουφίτσα, Τα εφτά κατσικάκια, Τα τρία γουρουνάκια, Η ωραία κοιμωμένη, Χιονάτη, Η Σταχτοπούτα, Η πεντάμορφη και το τέρας. Όλα τα παιδιά κύκλωσαν τα σωστά παραμύθια.

Γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες
 Ο βασιλιάς των Λονδρινών
 Τα ταξίδια του Γιουλιανού
 Η κοκκινοσκουφίτσα
 Τα 7 κατοικίδια
 Τα 3 γουρουνάκια
 Η ωραία κοιμημένη
 Σουμπασί και σουλτάνα
 Χιονάτη
 Η εξαχαστούσα
 Η πεντάφορη και το σέρας
 Αριετ
 Ο μάγος
 Ο μάγειρος του μαγεμένου τσίρκου

Βιβλιογραφία:

Κατσαδώρας, Γ. (2007). Η παιδαγωγική σημασία του μύθου ζώων. Στο: Μαλαφάντης, Κ.Δ. & Κούτρας, Σ. (επ.). *Η παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση του παραμυθιού*. (σσ. 143-159). Αθήνα: Γρηγόρη.

Μαλαφάντης, Κ.Δ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση. Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.

Μέγας, Γ.Α. (2016). *Ελληνικά παραμύθια*. Τόμοι Α' και Β'. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» - Ι.Δ. Κολλάρου & Σίας Α.Ε.

8.1.2. 2^ο διδακτικό δίωρο

Αφού έχει ολοκληρώσει την παρουσίαση του συνόλου των κατηγοριών των παραμυθιών στο προηγούμενο δίωρο, ο/η εκπαιδευτικός θα ξεκινήσει την παρουσίαση των παραμυθιών ξεκινώντας με το «Ο ξενιτεμένος ψαράς» από την Κρήτη. Σκοπός αυτής της διδασκαλίας είναι η γνωριμία των μαθητών/ριών με τη

δομή του λαϊκού παραμυθιού και συγκεκριμένα με τις τυπικές ενάρξεις και κατακλείδες και τα επεισόδια. Το παραμύθι παρατίθεται αυτούσιο. Προτείνεται η αφήγηση και όχι η ανάγνωση από τον/την εκπαιδευτικό για μεγαλύτερη αμεσότητα και πιθανή θεατρικότητα στην απόδοση. Αυτό ισχύει για όλα τα παραμύθια του project. Από το δεύτερο έως το τέταρτο δίωρο τα παραμύθια έχουν ως θέμα τη χρησιμοποίηση του πλούτου για την αγορά συμβουλών.

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστούν ένας πολιτικός γεωγραφικός χάρτης της Ελλάδας και το κείμενο του παραμυθιού φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο/η εκπαιδευτικός αρχίζει τη διδασκαλία με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού «Ο ξενιτεμένος ψαράς» (Τζανιδάκης & Πετράκη, 1992: 16-23).

«Ο ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΣ ΨΑΡΑΣ» - ΚΡΗΤΗ

Μια φορά κι έναν καιρό ζούσε σ' ένα μικρό χωριουδάκι ένας ψαράς. Προκομμένος και δουλευτής όπως ήτανε, εδούλευε ολημερίς κι ολονυχτίς για να βγάλει το καθημερινό του. Ζούσε με τη γυναίκα του και σε λίγους μήνες περιμένανε το πρώτο τους παιδάκι.

Τα βολεύανε όπως όπως, μα ήρθαν κάποτε οι κακές μέρες. Η πάντερμη θάλασσα δεν έβγανε πράμα! Ούτε ψάρι εύρισκε ο φτωχός, ούτε θαλασσινό, ούτε σουπιοχτάποδα. Ίντα να κάνει, ίντα να γενεί! Καλά το 'βαλε στο μυαλό του πως θα πεθάνει της πείνας κι αυτός κι η γυναίκα του. Συλλογιζόταν ν' αλλάξει δουλειά, να πάει να δουλεύει στ' αμπέλια και στα χωράφια με μεροκάματο. Μα κι εκεί δεν είχε ψωμί...

Το σκεφτόταν από δω, το σκεφτόταν από κει κι η μόνη λύση που έβρισκε ήταν να ξενιτευτεί. Να φύγει αλόγγο από τον τόπο του, να δώσει των αμαθιών, μπας κι αλλάξει το ριζικό του. Το είπε και στη γυναίκα του, μα κείνη που ν' ακούσει τέτοιο πράμα! Μα σαν επέρασε ακόμη κάμποσος καιρός κι είδε και αποείδε και κείνη, μια μέρα αποφάσισε και του το είπε μοναχή της: -Κάμε άντρα μου το σταυρό σου και πήγαινε στα εφτά καλά του Θεού...

Την άλλη κιόλας μέρα του ετοίμασε το βουργιαλάκι του και ξεκίνησε ο ψαράς για την ξενιτιά. Περπάτησε μερόνυχτα πολλά, εγύρευε τόπους και πολιτείες, μα δουλειά δεν έβρισκε. Κατέληξε στα τελευταία σε μια πολιτεία αποκαμωμένος από την πείνα και την κούραση. Κουράγιο δεν είχε ο κακομοίρης ούτε να μιλήσει, ούτε να πει ίντα γυρεύει.

Ετυχε όμως ένας καλός άνθρωπος, ένα ήσυχο γεροντάκι που είχε ανάγκη από έναν πιστό δουλευτή. Πήρε κοντά του το φτωχό ψαρά και σιγά σιγά τον αγάπησε σαν παιδί του κι ακόμη πιο πολύ, γιατί ήταν τίμιος κι εργατικός.

Εκέρδιζε αρκετά ο φτωχός, αλλά άντε να δουλέψω ακόμη ένα χρόνο να βάλω στην άκρη πιο πολλά, άντε να δουλέψω άλλον ένα να χτίσω κι ένα σπιτάκι, άντε ακόμη δυο χρόνους ν' αφήσω λίγη περιουσία στο παιδί μου, ξεχάστηκε ο λεγάμενος και καθίζει είκοσι ολόκληρα χρόνια δίπλα στο γεροντάκι.

Άρχισε να γερνά πια, ήταν και του αφεντικού του τα ψωμιά λίγα, όταν ανιστορήθηκε πως έχει γυναίκα και κοπέλι. Αποφασίζει λοιπόν να ξαναγυρίσει στον τόπο του. Λογαριάζεται με το αφεντικό του, παίρνει τα λεφτουδάκια του κι ετοιμαζότανε να φύγει.

Καθώς τον αποχαιρετούσε το αφεντικό του, του είπε: -Είκοσι χρόνια μού δούλεψες πιστά και τίμια. Τώρα που χωρίζουμε θέλω να σου πω κι έναν παλιό λόγο που αξίζει πολλά. Μόνο που θα μου τότε πληρώσεις μια λίρα.

Ο δουλευτής του κοντοστάθηκε: -Ίντα λόγος να 'ναι τούτος που αξίζει μια λίρα, σκεφτότανε. Μα για να μην φανεί αγάριστος στο γέρο που τον προστάτεψε τόσα πολλά χρόνια, βγάνει και του δίνει τη λίρα.

-«Κάμε το καλό και ρίξε το στο γιαλό». Ακουσέ μου αυτόν το λόγο καλά και δε θα το μετανιώσεις, είπε σοβαρός-σοβαρός ο γέρος.

Εχαμογέλασε ο ψαράς, φορτώθηκε στους ώμους το βουργιαλάκι του κι έκανε να ξεκινήσει. Το αφεντικό του όμως του ξαναφωνάζει: -Αν σου πω άλλον ένα, θα μου τότε πληρώσεις δυο λίρες;

Κοντοστέκεται πάλι ο ψαράς, ντρεπόταν βέβαια να πει το «όχι». Βγάνει από το σακούλι του τις δύο λίρες και του τις δίνει.

-«Το δε σε νοιάζει μη ρωτάς, ποτέ κακό δεν έχεις». Αυτός ο λόγος είναι μεγαλύτερης αξίας γι' αυτό και είναι ακριβότερος, είπε το γεροντάκι. Αν θες τώρα, να σου πω ακόμη άλλον ένα, μα για τούτον θα μου δώσεις τρεις λίρες.

Ο ψαράς σκεφτόταν πως το αφεντικό του ή τον περιπαίζει, ή θέλει με κατεργαριά να του πάρει πίσω τα λεφτά που του 'χε δώσει. Ο γέρος όμως κατάλαβε τις υποψίες του: -Άκουσέ με καλά ίντα θα σου πω. Μη λυπάσαι τις λίρες, γιατί τούτα τα λόγια έχουν πιο μεγάλη αξία απ' όλο το χρυσάφι του κόσμου. Πρόσεξέ τα καλά και μια μέρα θα συγχωράς την ψυχή μου.

Αποφασίζει πάλι ο ψαράς να δώσει τις τρεις λίρες. Τις παίρνει τ' αφεντικό του και του λέει: -«Φύλαξε το θυμό σου για το αύριο». Αυτός είναι ο τελευταίος μου λόγος. Πήγαινε τώρα στην ευχή μου και μην ξεχάσεις ποτέ αυτά τα λόγια που πλήρωσες με χρυσάφι...

Ξεκίνησε ο ψαράς και πήγαινε κατά τον τόπο του. Δεν του 'φευγε από το μυαλό πώς αλάφρωσε το κομπόδεμά του χωρίς καλά -καλά να το καταλάβει.

Είχε σκοτεινιάσει πια όταν περνούσε από ένα νεκροταφείο. Εκεί που χάζευε, θωρεί έναν άνθρωπο πάνω από κάποιο τάφο να προσπαθεί να ξεθάψει έναν πεθαμένο. Αυτός να δει τέτοιο πράμα, σηκώθηκε η τρίχα του. -Τι είναι και τούτο πάλι! Να μην αφήνουνε τον πεθαμένο άνθρωπο στην ησυχία του! Μεγάλη αμαρτία, σκεφτόταν. Πλησίασε σιγά -σιγά πάνω από τον τάφο.

-Γιάντα άνθρωπέ μου δεν αφήνεις τον κακομοίρη τον πεθαμένο εκεί που κείτεται και δεν πειράζει κανένα;

-Είκοσι λίρες μου χρωστούσε και πέθανε χωρίς να μου τις πληρώσει. Από πού θα τις πάρω τώρα εγώ; Γι' αυτό τον ξεθάβω. Θα του βγάλω το χρυσό δαχτυλίδι που φορεί να πάω να το πουλήσω.

Ο ψαράς θυμήθηκε τότε την πρώτη συμβουλή του αφεντικού του. «Κάνε το καλό και ρίξε το στο γιαλό». –Ας κάνω στον πεθαμένο ένα καλό κι ο Θεός μπορεί να το δώσει στο παιδί μου καμιά μέρα, είπε με το νου του. Βάνει τον άνθρωπο τότε και ξαναφτιάχνει τον τάφο. Βγάζει από το σακούλι είκοσι λίρες και του τις δίνει.

Με ήσυχη τη συνείδησή του πήρε πάλι το δρόμο του. Πήγαινε, πήγαινε μέχρι που έφτασε σ' ένα χάνι. Κανένας άνθρωπος δεν ήταν έξω. Όμως, μπροστά στην πόρτα έστεκε ένας τρούλος από ανθρώπινα κεφάλια. Επάγωσε το αίμα του μόλις το πρόσεξε και τρύπωσε γερά – γερά μέσα στο χάνι. Τον είδε ο χανιτζής που 'χε αλλάξει εκατό χρώματα και τον πλησίασε. – Τι σου συμβαίνει άνθρωπέ μου;

Έτοιμος ήταν ο ψαράς να τον ρωτήσει για τον τρούλο με τα ανθρώπινα κεφάλια, μα πάλι συλλογίστηκε τη συμβουλή του γέρον: «Το δε σε νοιάζει μη ρωτάς, ποτέ κακό δεν έχεις». Έκανε πως δεν κατάλαβε, σιώπησε. Μα πάλι δεν επρόκειτο να ησυχάσει. Ξαφνικά επέσανε τα μάτια του σε μια γωνιά και θαμπωθήκανε. Άλλο πάλι και τούτο! Μια χρυσή μηλιά με ολόχρυσα μήλα ήταν ακουμπισμένη παραπέρα. Τον έτρωγε η περιέργεια, μα θυμήθηκε πάλι τη συμβουλή που είχε πληρώσει δύο λίρες. Γύρισε κι είπε στον ταβερνιάρη να του δώσει κάτι να φάει.

-Μετά χαράς, ξένε- του λέει εκείνος- μα δε μου λες, έτσι για να χαρείς ό,τι αγαπάς, δεν απόρησες εσύ με τούτα που 'δες; Γιάντα δε ρώτηξες ίντα 'ναι;

-Δε με νοιάζει μένα να ρωτώ για ό,τι θωρώ. Αν θες βάλε μου ένα κρασάκι να ξεδιψάσω και για τέτοια πράματα δε σκοτίζομαι...

-Μπράβο σου, ξένε, του λέει τότε ο χανιτζής με χαρά. Η μηλιά αυτή από σήμερα είναι δική σου!

Ο φτωχός ψαράς σάστισε. Σκεφτόταν πως τον κοροϊδεύει τούτος ο άνθρωπος ή πως τον πέρασε για κανένα κουζουλό. –Μη σαστίζεις, ξένε, σωστά σου μιλώ. Ο βασιλιάς έστησε εδώ τούτη τη μηλιά. Διέταξε όποιος περάσει και δε ρωτήσει για ό,τι δει, να 'ναι δική του. Μα αν ρωτήσει, να του κόβουνε το κεφάλι και να το στήνουνε εκεί απ' όξω μαζί με τ' άλλα. Ο τρούλος που θωρείς έχει γίνει από τα κεφάλια των περαστικών που ρωτούσανε.

Δεν πίστευε στ' αυτιά του ο φτωχός. Έλα όμως που του δώσανε τη μηλιά! Τη φορτώνεται κι αυτός στον ώμο και ξεκινάει. Στο δρόμο σκεφτότανε το αφεντικό του. –Μωρέ καλά μου το 'λεγε το γεροντάκι πως τα λόγια του αξίζουν πιο πολύ κι απ' όλο το χρυσάφι του κόσμου! Ο Θεός ν' αγιάσει την ψυχούλα του. Και τη χρυσή μηλιά με τα χρυσά μήλα πήρα και το κεφάλι μου γλίτωσα!

Την άλλη μέρα πια έφτασε στο χωριουδάκι του. Ετρέμανε τα φυλλοκάρδια του από χαρά και συγκίνηση, μόλις είδε από μακριά τα χαμηλά του σπιτάκια. Φύλαξε σ' ασφαλές μέρος τη μηλιά του για τα περίεργα μάτια του κόσμου και πήρε το δρόμο του. Τα πόδια του δεν τον βαστούσαν καθώς ανηφόριζε στη γειτονιά του. Κανείς δεν τον

εγνώριζε , τον παίρνανε για ξένο. Αυτός όμως θυμότανε όλα τα κατατόπια και πήγε γραμμή στο σπίτι του. Ίντα να δει όμως! Πουθενά το φτωχοκάλυβό του, στη θέση του ήταν χτισμένο ένα μεγάλο, δίπατο σπίτι. –Μωρέ πέθανε η γυναίκα μου κι ήρθε κανείς πλούσιος και το 'χτισε ή μπας και ξαναπαντρεύτηκε και πήρε κανένα με πολλά λεφτά, συλλογιζόταν.

Δε χάνει καιρό και χτυπά την πόρτα. Προβάλλει η γυναίκα του μα δεν έδειξε να τον γνώρισε. –Ίντα γυρεύεις ξέने; -Νυχτώθηκα, κυρά μου, σε τούτο τον τόπο και δεν έχω πού να μείνω. Αν είσαι καλή χριστιανή, φιλοξένησέ με απόψε. Ο Θεός που 'ναι μεγάλος θα σου το πληρώσει... -Μετά χαράς μια κι έχω τόπο. Είναι κι εμένα ο άντρας μου στα ξένα χρόνους πολλούς. Ίσως βρεθεί και γι' αυτόν ένας καλός άνθρωπος να του δώσει στέγη καμιά φορά. Ορίστε, περάστε.

Ο ψαράς μόνο που δε ρίχτηκε στην αγκαλιά της γυναίκας του. Μα βαστήχτηκε. Επρεπε πρώτα να σιγουρευτεί καλά για την πίστη της.

Η γυναίκα του 'δειξε την κάμαρα που θα τον φιλοξενούσε και τον άφησε έπειτα να ξεκουραστεί. Εκεί που καθότανε ακούει ξαφνικά μιλιές στην πόρτα, μια αντρική και μια γυναικεία. Αμέσως πέρασε από το νου του πως ο άντρας που ακουγότανε ήταν ο αγαπητικός της γυναίκας του. Φούντωσε, συλλογιζότανε να πάει να τους σφάζει και τους δυο. Θυμήθηκε όμως πάλι την τελευταία συμβουλή του αφεντικού του. «Φύλαξε το θυμό σου για το αύριο». Φυλάει κι αυτός το μαχαίρι του και στις μύτες των ποδιών του κατεβαίνει στη σάλα. Ζάρωσε σε μια γωνιά και κρυφάκουγε. Ο άντρας με τη γυναίκα γλυκοκουβεντιάζανε. Τίποτα αστεία θα λέγανε γιατί γελοχαχανίζανε κι οι δυο τους. Ο ψαράς όλο και φούντωνε. Το μαχαίρι δεν του 'φευγε απ' το μυαλό. Ξαφνικά όμως ακούει τον άντρα να λέει: -Μάνα, βάλε μου κι εμένα λίγο νερό. Η μούρη του ψαρά γίνηκε σαν το κερί κίτρινη. –Ίντα πήγαινα να κάνω ο κακομοίρης, το παιδί μου θα σκότωνα..., σκεφτότανε. Αχ, ο άνθρωπος άμα θυμώνει χάνει το λογικό του!

Μόλις συνέφερε απ' την τρομάρα, σηκώθηκε και παρουσιάστηκε όσο πιο ήρεμος γινότανε. –Κυρά μου, δεν μπορεί να με πάρει ο ύπνος. Άκουσα πως είσαστε κι εσείς ξυπνητοί κι ήρθα να βεγγερίσουμε. Αν δε σας γίνομαι βάρος, βέβαια...

Τον δεχτήκανε κι οι δυο με ευγένεια και πιάσανε τις συζητήσεις. Από κουβέντα σε κουβέντα φτάσανε και στους ξενιτεμένους. –Μου 'πες, θαρρώ, πως κι ο άντρας σου λείπει πολλά χρόνια στην ξενιτιά, είπε ο ψαράς στη γυναίκα. –Καλή του ώρα, λέει η γυναίκα. Είκοσι χρόνια μας λείπει. Να 'ξερες, ξέने, με πόση αγωνία τον καρτερούμε ακόμη. Είμαστε περήφανοι γι' αυτόν. Βλέπεις τούτο το σπιτάκι; Μια βδομάδα το 'χουμε. Πριν ξενοδουλεύαμε και ζούσαμε από δω κι από κει. Το καλυβάκι μας το 'χαμε πουλήσει από τότε που 'φυγε ο άντρας μου. Πώς να τα βγάλουμε πέρα; Μα πριν λίγες μέρες ήρθε και με βρήκε ένας καλός άνθρωπος μ' ένα πουγκί χρυσές λίρες. Για το καλό που μου 'καμε ο άντρας σου' μου είπε και μου τις έδωσε. Έτσι πήραμε αυτό το σπιτάκι και ζούμε τώρα μια χαρά.

Ο ψαράς αμέσως κατάλαβε. Θυμήθηκε τον πεθαμένο που τον είχε βοηθήσει ν' αναπαυθεί ήσυχος. Να το καλό που 'χε κάνει, να κι η ανταμοιβή του! Με δυσκολία μπορούσε τώρα να κρύψει τη συγκίνησή του. –Κι άμα έβλεπες, κυρά, τώρα τον ξενιτεμένο άντρα σου, θα τον γνώριζες; -Πού να τον γνωρίσω καλέ μου άνθρωπε, που

λείπει τόσα χρόνια! Δε θωρείς κοτζάμ γιο που 'χουμε και δεν τον έχει δει ακόμα; Τα μάτια της γυναίκας γεμίσανε δάκρυα. –Δεν είχε κανένα σημάδι στα χέρια, στα πόδια, κάπου αλλού, που να το θυμάσαι καλά; ξαναρωτά ο ξένος. Συλλογίζεται λιγάκι η γυναίκα κι ύστερα λέει: -Ναι, στο μεσακό δαχτύλι του δεξιού χεριού είχε ένα σημαδάκι. Μια φορά του κάρφωσε ένα αγκίστρι –γιατί ήτανε ψαράς- και για να του το βγάλουνε του σκίσανε το δαχτύλι.

Ο ψαράς δε βάσταζε άλλο. Σιμώνει στη γυναίκα, της δείχνει το δαχτύλι και τη ρωτά γελαστός: -Γνωρίζεις το; Αυτή απόμεινε σαν αποσβολωμένη. Ρίχτηκε στην αγκαλιά του και μια γελούσε, μια έκλαιγε. Σίμωσε και το κοπέλι κι αγκαλιαστήκανε κι οι τρεις.

Από τότε ζούνε αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα!

Μετά το πέρας της αφήγησης ο/η εκπαιδευτικός υποβάλλει κάποιες ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης:

- Ποιος θα δείξει τη θέση της Κρήτης στο χάρτη;
- Τι σας έκανε εντύπωση στο παραμύθι που ακούσατε;
- Πώς άρχιζε και πώς τελείωνε;
- Συνήθως με ποιον τρόπο αρχίζουν και τελειώνουν τα παραμύθια;

Στην πιθανή απάντηση των μαθητών/ριών ότι το παραμύθι άρχιζε με το «Μια φορά κι έναν καιρό» και τελείωνε με το «ζούνε αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα», που είναι και η σωστή, ο/η εκπαιδευτικός θα τους/τις βοηθήσει να θυμηθούν και άλλα παραμύθια που έχουν ακούσει ή έχουν διαβάσει και να επισημάνουν την έναρξη και την κατακλείδα τους. Είναι παρατηρημένο ότι, προϊόντος του χρόνου, οι μαθητές/ήτριες αρχίζουν να ανακαλούν στην μνήμη τους και άλλα παραμύθια πέρα από τις συλλογές των Grimm και του Perrault που αποδεικνύουν την, έστω παθητική, γνώση του λαϊκού πολιτισμού(Καπλάνογλου, 2017:34).

Κάποιες πρωτότυπες ενάρξεις και κατακλείδες είναι δυνατόν να αναφερθούν για να τις γνωρίζουν οι μαθητές/ήτριες και να μπορούν να εμπλουτίσουν τα δικά τους κείμενα.

- Πράσινη κλωστή κλωσμένη,/ στην ανέμη τυλιγμένη,/ πάτα κλώτσα την ανέμη,/ να γυρίζει όπως θέλει/ και καθόλου μη σε μέλει./ Αρχή του παραμυθιού καλησπέρα σας,/ και καλώς ορίστε/ και πολύ να μην αργήστε.
- Και όργανα, τούμπανα, χαρές μεγάλες, εγινήκαν οι γάμοι και περάσανε κείνοι καλά κι εμείς καλύτερα.
- Στο τέλος έκαμαν μεγάλες βασιλικές χαρές σωστό ένα μήνα. Ήμουν κι εγώ εκεί/ με το κόκκινο βρακί/ κι έφαγα μια σούβλα φακή. Κι όσο περνά η φακή στη σούβλα, τόσο να πιστέψετε κι εσείς το παραμύθι μου (Μερακλής, 2012:111-113).

Στο παραμύθι παρουσιάζεται, ακόμη, το μοτίβο της ξενιτείας. Ο πατέρας, ο ψαράς του παραμυθιού, αναγκάζεται να μεταναστεύσει για την εύρεση εργασίας και η μητέρα μεγαλώνει μόνη της το παιδί της. Η Μαρία Παπαθανασίου πραγματοποίησε επιτόπια έρευνα στο Κροκύλειο Δωρίδας και διαπίστωσε ότι στο χωριό κατοικούσαν είκοσι έξι (26) μονογονεϊκές οικογένειες στις αρχές του εικοστού αιώνα, όπως φαίνεται από το Βιβλίο Μητρώου. Η αιτία ήταν η μετανάστευση και συγκεκριμένα η υπερπόντια μετανάστευση. Στις υπόλοιπες οικογένειες κατοικούν οι οικογένειες των παιδιών μαζί με τους γονείς. Αναγκάζονταν, επίσης, να συγκατοικήσουν λόγω των εργασιακών συνθηκών, όπως κτηνοτρόφοι που πήγαιναν για κάποιους μήνες τα κοπάδια σε βοσκοτόπια. (Παπαθανασίου, 2003: 72-75). Ο Kaser (1996) αναφέρει ότι στην ηπειρωτική Ελλάδα κυριαρχούν οι πυρηνικές οικογένειες και για λίγα μόνο χρόνια αναγκάζονται να ζήσουν σε πιο σύνθετο οικογενειακό πλαίσιο (πρβλ. Παπαθανασίου, 2003: 75).

Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός καλεί τους/τις μαθητές/ήτριες να προβούν στο χωρισμό του κειμένου σε επεισόδια και να παρατηρήσουν ότι η κάθε συμβουλή και οι συνέπειες από την εκτέλεσή της βρίσκονται σε μεμονωμένα, διακριτά επεισόδια όπου εύκολα μπορεί να αφαιρεθεί ένα επεισόδιο και να προστεθεί ένα άλλο στη θέση του (Μαλαφάντης, 2011: 26).

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Οι μαθητές/ήτριες ακούνε την αφήγηση με μεγάλη προσοχή και απόλυτη ησυχία. Μόλις τελειώνει εκφράζουν γενικό ενθουσιασμό. «Κυρία, πολύ ωραίο ήταν». «Άμα είναι έτσι τα λαϊκά παραμύθια, μου αρέσουν».

Αφού δείξουν τη θέση της Κρήτης στο χάρτη (που την ξέρουν όλοι και γίνεται φασαρία για το ποιος θα σηκωθεί), στην ερώτηση «Τι σας έκανε εντύπωση στο παραμύθι που ακούσατε;» οι απαντήσεις είναι ποικίλες:

M: Καλά, μετά από είκοσι χρόνια θυμήθηκε την οικογένειά του;

M2: Τηλέφωνο δεν είχαν, το ξέρουμε. Ούτε ταχυδρομείο υπήρχε;

M3: Θα τους έστελνε τα γράμματα με περιστέρι και θα το σκότωναν κυνηγοί!

Η δασκάλα εξηγεί ότι, την εποχή εκείνη, ήταν πολύ περισσότερες οι δουλειές που είχαν να κάνουν οι άνθρωποι και δεν είχαν πολύ χρόνο. Επίσης, το σπίτι που έμενε ο ξενιτεμένος ψαράς μπορεί να ήταν πολύ μακριά από την πόλη. Επίσης, στα παραμύθια, οι αφηγητές έλεγαν μόνο τα απαραίτητα. Αλλιώς δεν θα κρατούσαν την προσοχή του ακροατηρίου τους. Παρατηρεί ότι και τα ίδια τα παιδιά άκουγαν με προσοχή γιατί ήθελαν να μάθουν τι θα γίνει τελικά.

M: Ωραία, με την οικογένεια δεν επικοινωνούσε. Το αφεντικό του τον πλήρωσε μαζεμένα είκοσι χρόνια;

M2: Πιο πριν δεν χρειαζόταν καθόλου λεφτά;

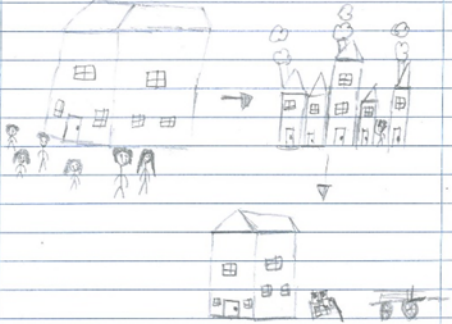
Η δασκάλα τους/τις ρωτάει να σκεφτούν γιατί δεν πληρωνόταν. Μία μαθήτρια σηκώνει το χέρι της. «Δεν πλήρωνε ενοίκιο, αφού έμενε στο σπίτι του αφεντικού». «Ναι, αλλά δεν έτρωγε;» ρωτάει ένας συμμαθητής της. «Ταχυδρομείο δεν είχε κοντά, εσύ λες να είχε πολλά εστιατόρια; Μαζί με το αφεντικό έμενε, μαζί του θα έτρωγε». Τα παιδιά μόνα τους αρχίζουν να συνθέτουν το σκηνικό της εποχής και του παραμυθιού. Η δασκάλα προσθέτει ότι συνηθιζόταν να προσφέρουν οι κτηματίες διαμονή και φαγητό στους εργαζομένους που έρχονταν από μακριά. Στη συνέχεια τους ρωτάει αν γνωρίζουν κάποιον από το οικογενειακό τους περιβάλλον που έχει αναζητήσει εργασία στο εξωτερικό. Ένας μαθητής αναφέρει ότι ο νονός του εργάζεται στη Γερμανία και τον είχε επισκεφθεί πριν από δύο χρόνια. Ένας άλλος μαθητής αναφέρεται στον πατέρα του, που είναι ναυτικός και λόγω οικονομικών δυσκολιών αναγκάζεται να κάνει συνεχώς ταξίδια στο εξωτερικό. Όταν είναι πολύ μακριά, δυσκολεύονται να μιλήσουν στο skype. Προσθέτει, με παράπονο ότι θα ήθελε να τον έχει μαζί του πιο συχνά και του λείπει πολύ. Ένας άλλος μαθητής, προσπαθώντας να τον εμπνεύσει, σημειώνει ότι «Κυρία, ο Αντώνης έχει συναντήσει αληθινούς πειρατές με το μπαμπά του σε ένα ταξίδι στη Σομαλία!», οπότε και αλλάζει το κλίμα της τάξης.

Μια μαθήτρια εκφράζει αυτό που της έκανε μεγάλη εντύπωση. «Παιδιά, εσείς συζητάτε για ταχυδρομεία και χρήματα. Τα κομμένα κεφάλια και να ξεθάβει κανείς πεθαμένο δεν σας έκαναν καθόλου εντύπωση;» Όλοι/ες συμφωνούν ότι φοβήθηκαν κι ένας μαθητής προσθέτει ότι περίμενε να το πει κάποιος άλλος πρώτα «γιατί εμείς οι άντρες δεν φοβόμαστε τόσο εύκολα». Τα αγόρια συμφωνούν πανηγυρικά. Τα κορίτσια απαντούν ότι «όλοι φοβόμαστε, είναι φυσικό».

Αξιολόγηση:

1. Οι μαθητές/ήτριες καλούνται να συγγράψουν το δικό τους παραμύθι χρησιμοποιώντας τις τρεις συμβουλές του παραμυθιού. Το παραμύθι τους πρέπει να έχει τυπική έναρξη και κατακλείδα και κάθε επεισόδιο να έχει από μία από τις τρεις συμβουλές.
2. Οι μαθητές/ήτριες καλούνται να δημιουργήσουν το χάρτη του παραμυθιού που άκουσαν, με στόχο την ευκολότερη απομνημόνευσή του, σε περίπτωση που χρειαστεί να το αφηγηθούν (Corbett, 2016:12-14).
3. Οι μαθητές/ήτριες καλούνται να γράψουν το δικό τους τέλος του παραμυθιού. Χρησιμοποιούν τις ίδιες συμβουλές αλλά επινοούν διαφορετικές δοκιμασίες, κατά τις οποίες εφαρμόζει τις συμβουλές.

Ακολουθεί ένα από τα παραμύθια που συνέγραψε ένας μαθητής, χρησιμοποιώντας τις τρεις συμβουλές. Σχεδίασε, επίσης, και το χάρτη του δικού του παραμυθιού.

«Ο φτωχός Ίουδαίος» Μια φορά και έναν καιρό ήταν ένας φτωχός Ίουδαίος που ζούσε σε ένα μικρό σπιτάκι κοντά σε ένα χωριό μαζί με τη γυναίκα του και τα 4 παιδιά του. Ήταν ένας ταπεινός και καλός άνθρωπος. Ήταν ένας ταπεινός και τίμιος άνθρωπος που βοηθούσε πάντα τους συνανθρώπους του και πολλές φορές δεν πληρωνόταν. Πάντα έλεγε: «κάνε το καλό και ρίξτε στο γυαλί». Γι' αυτό και όλοι τον αγαπούσαν και τον επικραύσαν. Όμως πολλά από τους συγχωριανούς του τσακωνόταν για πολλά θέματα, όμως ο Ίουδαίος ποτέ δεν έδεινε σπινάκια. Πάντα έλεγε: «Το δε σε νοιάζει με ρωτάς, ποτέ κακό δεν έχεις». Μια φορά όμως, συνέβη κάτι κακό. Κάποιος συγχωριανός του, του έκοψε κάποια ξύλα που είχε κόψει για να τα πουλήσει στην αγορά. Όταν το έμαθε σ' ενοχλήθηκε και ήθελε να πάει να του ζητήσει το λόγο που το έκανε. Αλλά σκέφτηκε: «Πήραφε το θιμό του για το αύριο». Και γι' αυτό δεν είχε άδικο. Αυτός ο άνθρωπος τα είχε ανάγκη και χρειάστηκε να του δώσει ξύλα χωρίς χρήματα. Την άλλη μέρα πήγε να τον πληρώσει και να ζητήσει συγχώρη για την πράξη του.	Ο Ίουδαίος τον λυπήθηκε και δεν πήρε τα ξύλα. Αντιθέτως του έδωσε και άλλα ξύλα με όλη του την καρδιά. Για όλα τα κακά που είχε προσφέρει, οι συγχωριανοί του, έκαναν έναν έρωτα και μαζεύαν αρκετά χρήματα για να τα προσφέρουν σ' αυτόν και την οικογένειά του.
--	---

Παρατίθεται ο χάρτης του παραμυθιού «Ο ξενιτεμένος ψαράς», όπως σχεδιάστηκε από δύο μαθήτριες. Όταν τους ζητήθηκε να αφηγηθούν το παραμύθι σε αδρές γραμμές και χωρίς πολλές λεπτομέρειες, το θυμούνταν με ευκολία.

Βιβλιογραφία:

Corbett, P. (2016). *Έλα να φτιάξουμε μια ιστορία. 150+ δραστηριότητες δημιουργικής γραφής για παιδιά 7-12 χρονών*. Αθήνα: Πατάκη.

Καπλάνογλου, Μ. (2017). *Παραμύθι και αφήγηση στην Ελλάδα: Μια παλιά τέχνη σε μια νέα εποχή. Το παράδειγμα των αφηγητών από τα νησιά του Αιγαίου και από τις προσφυγικές κοινότητες των Μικρασιατών Ελλήνων*. Αθήνα: Πατάκης.

Μαλαφάντης, Κ.Δ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση. Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.

Μερακλής, Μ.Γ. (2012). *Για το λαϊκό παραμύθι. Διδακτικές προτάσεις για νηπιαγωγούς και δασκάλους*. Αθήνα: Διάδραση.

Παπαθανασίου, Μ. (2003). *Μεγαλώνοντας στον ορεινό χώρο. Παιδιά και παιδική ηλικία στο Κροκύλειο Δωρίδας τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Ι.Α.Ε.Ν. & Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

Τζανιδάκης, Μ. & Πετράκη Ζ.-Ι. (επ.). (1992). *Παραμύθια της Κρήτης*. Αθήνα: Νέοι Ακρίτες.

8.1.3. 3^ο διδακτικό δίωρο

Σκοπός του τρίτου διδακτικού δίωρου είναι η εισαγωγή της έννοιας της παραμυθιακής παραλλαγής. Το ίδιο μοτίβο, οι τρεις συμβουλές, συναντάται σε έναν άλλο τόπο.

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστεί ένας πολιτικός γεωγραφικός χάρτης της Ευρώπης και το παραμύθι φωτοτυπημένο για τους μαθητές/ήτριες.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού «Τρεις συμβουλές για να πορεύεσαι» (Προύσαλης, 2013: 122-130).

«ΤΡΕΙΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΝΑ ΠΟΡΕΥΕΣΑΙ» - ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

Μια φορά κι έναν καιρό λένε πως ήταν ένα παλικάρι. Αυτός, σαν πέθανε ο πατέρας του, πήρε κληρονομιά το βιός του, αλλά χαράμισε όλα του τα πλούτη μέσα σε σπατάλες, δίχως να σκεφτεί τις μέρες που θα 'ρθούνε. Μετά από καιρό κατάλαβε τι έκανε. Είδε τα χάλια της φτώχειας του κι άρχισε να κλαίει για την αποκοτιά του και τα σφάλματά του.

Μια μέρα αποφάσισε να φύγει από τα μέρη του και να πάει να μείνει σε ξένο τόπο. Εκεί θα μπορούσε να ζήσει σαν εργάτης, χωρίς να συναντήσει κόσμο που τον ήξερε ή να αντικρίσει τη χαιρεκακία στα μούτρα εκείνων που τον ζήλευαν από παλιά. Η φτώχεια, λένε, πως χωρίζει τους ανθρώπους και κάνει ξένο τον φτωχό στον ίδιο του τον τόπο. Έτσι λοιπόν πήρε το δρόμο της ξενιτιάς έχοντας μονάχα τρεις δεκάρες στην τσέπη και λίγο φαΐ σ' ένα τρύπιο σακούλι που κρέμασε στον ώμο του.

Την ώρα που περπάταγε και πήγαινε, συνάντησε στο διάβα του ένα γέροντα. Ήταν αυτός φορτωμένος με τα χρόνια της ζωής. Τα μακριά του άσπρα γένια και μαλλιά γεννούσαν ευλάβεια και σεβασμό. Το παλικάρι τον χαιρέτησε κι όταν ο γέροντας τον ρώτησε για πού τραβάει, εκείνος του είπε όλη την ιστορία του.

«Παιδί μου, είμαι ένας γέρος που τα μάτια του είδαν πολλά σ' αυτόν εδώ τον κόσμο. Πουλάω γνωμικά και συμβουλές για μια δεκάρα. Όποιος βάλει βαθιά μέσα στο μυαλό του κι ακολουθήσει αυτά που θα του πω, θα βρει απάγκιο από τις φουρτούνες της ζωής και την κακοτυχία. Θα σε συμβούλευα να αγοράσεις τρεις από δαύτες τις συμβουλές για τις δεκάρες που 'χεις αντί να τις σκορπίσεις σε πράγματα που δεν έχουνε αξία», είπε ο γέροντας.

Το παλικάρι άκουσε τις κουβέντες του γέροντα κι αγόρασε τις τρεις συμβουλές του. Η πρώτη έλεγε: «Ποτέ μην προδώσεις αυτόν που σ' εμπιστεύεται». Η δεύτερη που ακούστηκε απ' τα χείλια του ήταν: «Αγάπα την καλή σου ακόμα κι αν γεράσει». Η τρίτη συμβουλή έλεγε: «Δώσε στην πεινασμένη σου ψυχή ένα ψίχουλο φαγί και μη χάσεις μιας χαράς στιγμή».

Υστερα ο γέροντας σώπασε και τον κοίταζε στα μάτια. Το παλικάρι κράτησε μέσα στο νου του τα λόγια του γέροντα, τον αποχαιρέτησε και συνέχισε το δρόμο του.

Σαν φάνηκε από μακριά η πολιτεία που ήθελε να φτάσει, άρχισε να ξελιγώνεται από την πείνα, δίχως να κουβαλάει πάνω του μήτε μια δεκάρα τσακιστή για ν' αγοράσει μια μπουκιά ψωμί. «Τζάμπα ξόδεψα τα λεφτά που κουβαλούσα. Πώς θα φάω μέχρι να βρω δουλειά;» μουρμούρισε μέσα σε στενοχώρια.

Προχώρησε στο δρόμο και στάθηκε μπροστά σ' ένα μαγαζί που πουλούσε σαπούνι, ρύζι, αλεύρι, ζάχαρη κι άλλα τέτοια. Ο μαγαζάτορας, που ήταν πλούσιος, δεν είχε παιδιά. Είχε όμως αποθήκες. Εκεί δουλεύανε γι' αυτόν άνθρωποι πολλοί και φτιάχνανε σαπούνι. Είδε το παλικάρι μέσα σε κακά χάλια. Γνώρισε την απελπισία που φώλιαζε στα μάτια του κι απ' τα ρούχα που φορούσε κατάλαβε πως ήταν ξένος στα μέρη τους.

Τον ρώτησε: «Θέλεις κάτι, παιδί μου; Μου φαίνεσαι κομματάκι χαμένος. Είσαι περαστικός στον τόπο μας;» Τότε τα δάκρυα κύλησαν πάνω στα μάγουλα του παλικάριου. Γύρισε και είπε στο μαγαζάτορα: «Ναι, αδερφέ. Είμαι ξένος στα μέρη σας, περαστικός. Κουβαλάω μιαν ιστορία γεμάτη στενοχώριες...» Κι άρχισε να του λέει για τη ζωή του μέχρι τότε. Ο μαγαζάτορας αποκρίθηκε: «Ο Αλλάχ να σ' ευλογεί που σε έστειλε και στάθηκες μπροστά στο μαγαζί μου. Αν φερθείς καλά και προσέξεις αυτά που θα σου πω, ο Θεός θα σου χαρίσει έναν καινούριο πατέρα!» «Θα κάνω ό,τι μου ζητήσεις. Κι αν μου δώσεις δουλειά, με το θέλημα του Αλλάχ, δε θα 'χεις κανένα παράπονο από μένα!» είπε το παλικάρι. Ο μαγαζάτορας μίλησε ξανά: «Θα σου δώσω δουλειά και θα σε κάνω παιδί μου. Θα ζήσεις μαζί μου στο σπίτι μου και θα με βοηθάς με τις δουλειές του μαγαζιού. Το μόνο που σου ζητώ είναι να είσαι τίμιος και να μπορώ να σ' εμπιστευτώ. Πώς σε λένε, παιδί μου;» «Με λένε Σαρίφ Μπεν Ασράφ» είπε το παλικάρι. Ο μαγαζάτορας μίλησε: «Λοιπόν, από σήμερα κι ύστερα θα είσαι ο Σαρίφ Μπεν Μιγκντάντ Αλ Σαλέχ».

Ο μαγαζάτορας μάζεψε τις πράματιες του που ήταν απλωμένες στη μεριά του δρόμου κι αμπάρωσε την πόρτα του μαγαζιού του. Πήρε μαζί του το παλικάρι και του έκανε το τραπέζι. Σαν το παλικάρι έφαγε και χόρτασε, του έδωσε καινούρια ρούχα και τον οδήγησε εκεί που πλενόταν ο κόσμος. Το παλικάρι πλύθηκε και πέταξε από πάνω του τα παλιόρουχα που φορούσε μέχρι εκείνη τη στιγμή.

Όταν γύρισαν στο σπίτι του μαγαζάτορα Μιγκντάντ, η γυναίκα του θέλησε να σκεπάσει το πρόσωπό της αλλά εκείνος τη σταμάτησε κι είπε: «Αυτό το παλικάρι, γυναίκα, δεν είναι ξένος. Είναι ο γιος που μας ευλόγησε να 'χουμε στα στερνά μας ο Αλλάχ! Να τον προσέχεις πολύ και να του φέρεσαι σαν να είναι παιδί σου...»

Ο Σαρίφ πέρασε ενάμιση χρόνο με το μαγαζάτορα Μιγκντάντ κι έμαθε κοντά του τα μυστικά του εμπορίου. Λένε πως δούλεψε ακόμα μαζί με τους εργάτες που έφτιαχναν σαπούνι κι έκλεψε την τέχνη τους. Έγινε αυτός παιδί πραγματικό του μαγαζάτορα κι άνθρωπος αγαπητός και λατρεμένος απ' όλο το σόι του.

Σαν κατάλαβε ο Μιγκντάντ πως ο Σαρίφ έγινε πια για τα καλά άνθρωπος να τον εμπιστευτεί, την ώρα που εκείνος ήταν μπροστά στο μαγαζί ή την ώρα που έλειπε από

δαύτο, πήρε την απόφαση να φύγει για προσκύνημα στη Μέκκα. Φώναζε τότε τον Σαρίφ και του είπε να προσέχει το σπίτι και να έχει το νου του στο μαγαζί. Του ζήτησε ακόμη να πηγαίνει πού και πού στις αποθήκες όπου έφτιαχναν σαπούνι. Έγνοια του ήταν ακόμα να ελέγχει τη δουλειά του επιστάτη και να υπακούει στη μητέρα του. Να της δίνει ό,τι αυτή χρειαστεί και ό,τι ζητήσει για το νοικοκυριό και για την ίδια. Ο Σαρίφ έδωσε υπόσχεση πως θα κάνει όσα του παρήγγειλε ο πατέρας του. Προσευχήθηκε στον Αλλάχ να τον προστατεύει και να τον φωτίζει στο δρόμο του πηγασιού του για το μεγάλο προσκύνημα.

Μετά από λίγες μέρες ο μαγαζάτορας ετοιμάστηκε κι έφυγε μ' ένα καραβάνι από προσκυνητές προς τα μέρη της Ανατολής. Εκείνο τον καιρό ένα ταξίδι στ' άγια χώματα της Μέκκας μαζί με το προσκύνημα και το γυρισμό βαστούσε μήνες ολάκερους. Ο Σαρίφ έκανε όσα έπρεπε: είχε στο νου του τη δουλειά του μαγαζιού, φρόντιζε για όσα χρειάζονταν στο σπίτι και πήγαινε συχνά στις αποθήκες που φτιάχναν το σαπούνι. Κι ήταν πολύ χαρούμενος με τη ζωή που ζούσε τώρα, γιατί καταλάβαινε πως την περιουσία τη φέρνει η σκληρή δουλειά και τα λεφτά που είναι κερδισμένα με τίμιο ιδρώτα. Η τύχη του χαμογελούσε κι οι μέρες του φαίνονταν λουσμένες στον ήλιο, μακριά απ' τη σκοτεινιά που έκρυβαν τα περασμένα χρόνια.

Η γυναίκα του μαγαζάτορα Μιγκντάντ ήτανε κοντά στα σαράντα, μόλις δέκα χρόνια πιο νέα από τον άντρα της, μα η καρδιά της πετάριζε. Και μιας και δεν είχε κάνει παιδιά, αυτή δεν έβλεπε το Σαρίφ όπως βλέπει μια μάνα το παιδί της, γιατί αυτός ήταν παλικάρι όμορφο και καλοφτιαγμένο. Τώρα το ταξίδι του άντρα της της έδωσε καιρό και ευκαιρία να δοκιμάσει πώς να ρίξει στα δίχτυα της το νέο παλικάρι. Και λένε πως αυτή κόντεψε να τα καταφέρει μια μέρα, που στρίμωξε μονάχο του τον όμορφο Σαρίφ. Ο νέος άντρας τραβήχτηκε μακριά της σαν κατάλαβε τι θέλει απ' αυτόν η κυρά του. Έφερε στο νου του την πρώτη συμβουλή του γέροντα: «Ποτέ μην προδώσεις αυτόν που σ' εμπιστεύεται» και φυλάχτηκε όπως έπρεπε. Της είπε: «Θυμήσου πως στέκεσαι στο πλευρό ενός ανθρώπου τίμιου, που σου φέρθηκε με αγάπη κι όλο σέβας, μ' όλο που θα μπορούσε να πάρει μια γυναίκα για να του κάνει πολλά παιδιά. Όσο τούτος ο άνθρωπος με λογαριάζει για παιδί του, άλλο τόσο πρέπει κι εσύ σαν παιδί σου να με βλέπεις! Έλα στα συγκαλά σου και μη λερώνεις την τιμή σου. Ποτέ μου δεν θα πρόδιδα εκείνον που μου στάθηκε σαν δεύτερος πατέρας...»

Υστερα απ' αυτά ο Σαρίφ δεν ήθελε να την ξαναδεί στα μάτια του κι άρχισε να σκαρφίζεται τρόπους για να την αποφεύγει. Πότε έμενε μέχρι αργά στο μαγαζί και πότε έφευγε να κάνει δουλειές στη διπλανή πολιτεία. Πότε αργούσε τάχα στο σπίτι να γυρίσει κι άλλες φορές κλείδωνε την πόρτα της μικρής του κάμαρας.

Πέρασε έτσι καιρός κι ήρθε η ώρα του Μιγκντάντ, του μαγαζάτορα, να πάρει το δρόμο του γυρισμού. Ο Σαρίφ τον καλωσόρισε όπως ο γιος τον πατέρα που λείπει για καιρό. Η Μπαχιτζά, πάλι, γέμισε κακία και λύσσα. Φοβήθηκε μήπως ο νέος, που την αρνήθηκε, φανέρωνε του άντρα της αυτά που είχαν γίνει. Αποφάσισε λοιπόν να μιλήσει πρώτη στον Μιγκντάντ. Δεν έβαλε με το νου της πως η αγάπη του Σαρίφ για το δεύτερο πατέρα του θα του κρατούσε το στόμα κλειστό.

Μια μέρα, εκεί που μιλούσε με τον άντρα της, του λέει: «Μιγκντάντ, μήπως ξέρεις τη Σούρα στο ιερό μας Κοράνι που λέει πως τιμωρούνε εκείνον που σκέφτεται να

κάνει κακό σε μια γυναίκα παντρεμένη σαν τη δική σου;» Τα μάτια του Μιγκντάντ σκοτεινίασαν και το στέρνο του φούσκωσε με οργή μεγάλη. Στο νου του έφερε την ιστορία του Σαρίφ για τα καμώματά του στη ζωή, που του 'χε πει ο ίδιος τη μέρα που γνωρίστηκαν.

Ο μαγαζάτορας πίστεψε στα λόγια της γυναίκας του, κατάλαβε πως του μιλούσε για τον Σαρίφ και η ψυχή του πλημμύρισε με θυμό. Πώς τόλμησε να τον προδώσει ο άνθρωπος που ο ίδιος είχε βάλει μέσα στο σπίτι του; Πήρε τότε την απόφαση να τον ξεκάνει με ένα σχέδιο. Ήξερε πως λίγο παραπέρα απ' το σπίτι του ήτανε μια καλύβα ρημαγμένη, που ίσα ίσα στεκότανε ορθή. Οι ιστορίες των παλιών λέγανε πως εκεί ζούσε ένα παλιό πνεύμα διαβολικό, ένα Γκουλ φοβερό κι άσχημο στην όψη, που σκότωνε όποιον τολμούσε να του χαλάσει την ησυχία. Ο Μιγκντάντ, για να τα 'χει καλά μαζί του, πού και πού του άφηνε σε μια γωνιά λίγο κρέας. Πρόσταζε τώρα τον Σαρίφ, να πάει στην καλύβα ένα κοτόπουλο, για να τον ξεκάνει το πνεύμα.

Το παλικάρι κίνησε και πήγε. Λένε πως βρήκε το πνεύμα να κάθεται σε μια γωνιά. Απ' τη μια του μεριά είχε μια ζαρωμένη γριά κι απ' την άλλη μια όμορφη κοπέλα. Το χαιρέτησε βιαστικά με φόβο και του λέει: «Γκουλ, σε χαιρετώ στο όνομα του Αλλάχ του μεγαλοδύναμου. Με στέλνει ο πατέρας μου, ο Μιγκντάντ, με καλούδια για σένα, για να κάνεις, λέει, αυτό που ξέρεις να κάνεις καλά». Το πνεύμα κατάλαβε κι αποκρίθηκε μ' ένα σκούξιμο, που κούνησε ολόκληρη την καλύβα. Όμως ο Σαρίφ ξεστόμισε το όνομα του μεγαλοδύναμου και δεν ήταν εύκολο το πνεύμα μεμιάς να του κάνει κακό. Γι' αυτό και το Γκουλ βάλθηκε να τον ρωτήσει κάτι. Κι αν έδινε λάθος απόκριση, να τον κάνει κομματάκια. «Παλικάρι, πες μου ποια απ' τις δυο γυναίκες που έχω στο πλάι μου είναι η πιο όμορφη κι η πιο ξεχωριστή;» Ο Σαρίφ γύρισε, κοίταξε τη μια και την άλλη. Η γριά ήταν τόσο άσχημη που δεν ήθελες ούτε να την αντικρίσεις και η όμορφη σ' έκανε να χάνεις τα λογικά σου. Τότε θυμήθηκε τη δεύτερη συμβουλή του γέροντα, που είχε συναντήσει στο δρόμο του: «Αγάπα την καλή σου, ακόμα κι αν γεράσει» κι αποκρίθηκε μ' εκείνα τα λόγια. Τα μάτια του Γκουλ έμειναν για μια στιγμή ορθάνοιχτα κι ύστερα είπε: «Καλά κι ορθά μίλησες, παλικάρι! Οι κουβέντες που ξεστόμισες σ' έσωσαν. Γύρνα ξανά στον πατέρα σου».

Ο Μιγκντάντ ξαφνιάστηκε σαν αντίκρισε τον Σαρίφ να έρχεται από μακριά και σκέφτηκε πως ίσως ήταν θέλημα του Αλλάχ να μην τον σκοτώσει το Γκουλ. Μα το μυαλό του το τύφλωνε η δίψα για εκδίκηση εκείνου που ο ίδιος είχε σώσει από την πείνα, που τον έκανε παιδί του και τον εμπιστεύτηκε όσο κανέναν άλλο μέχρι τότε. Πώς μπόρεσε ο Σαρίφ και τον πρόδωσε; Είχε πάρει απόφαση να τον σκοτώσει στα κρυφά κι αυτό θα έκανε σίγουρα. Πήγε και βρήκε τη γυναίκα του στην κάμαρά της. Της φανέρωσε τι θα έκανε και τη ρώτησε, για μια ακόμα φορά, τι είχε γίνει στ' αλήθεια. Εκείνη ήταν όλο φαρμάκι και μανία μεγάλη για το παλικάρι που τόλμησε να την αρνηθεί και είπε ξανά στον άντρα της όσα του ξεστόμισε την πρώτη φορά. Έστειλε άνθρωπο δικό του να δώσει μαντάτο φοβερό σ' εκείνον που έφτιαχνε σαπούνια για λογαριασμό του: «Σε προστάζω να βράσεις όσα πρέπει απ' τα βοτάνια και τα μυρωδικά που ξέρεις σ' ένα μεγάλο καζάνι, απ' αυτά που φτιάχνεις τα σαπούνια, και να πετάξεις με τρόπο μέσα σ' αυτό τον πρώτο άνθρωπο που θα στείλω αύριο στο μαγαζί μου. Φρόντισε τούτο

να μην το φανερώσεις πουθενά!» Ο σαπουνάς υποσχέθηκε να κάνει όσα του ζήτησε το αφεντικό του.

Σαν ήρθε η ώρα που έπρεπε, νωρίς το πρωί, ο Μιγκντάντ έστειλε τάχα για δουλειά τον Σαρίφ στο εργαστήριο του ανθρώπου που έφτιαχνε σαπούνια. Το παλικάρι πήρε το δρόμο χωρίς να βάλει κακό με το νου του. Εκεί που πήγαινε έφτασαν στ' αυτιά του μουσικές και τραγούδια. Λίγο πιο πέρα, σ' ένα σπίτι, γιόρταζαν ένα γάμο και το γλέντι κράτησε όλη νύχτα και τώρα συνεχίζονταν οι χοροί και το πανηγύρι. «Είναι νωρίς να πάω από τώρα στο σαπουνάδικο για τη δουλειά του πατέρα μου. Πώς του ήρθε να με στείλει τόσο πρωί; Ας περάσω να δώσω τις ευχές μου στους νιόπαντρους...» σκέφτηκε ο Σαρίφ. Τότε έφερε στο νου του την Τρίτη συμβουλή του γέροντα: «Δώσε στην πεινασμένη σου ψυχή ένα ψίχουλο φαγί και μη χάσεις μιας χαράς στιγμή». Οι άντρες του σπιτιού τον καλοδέχτηκαν, τον έβαλαν να καθίσει μαζί τους και να μοιραστεί τη χαρά του γλεντιού. Οι ώρες πέρασαν πια κι ο ήλιος είχε σηκωθεί για τα καλά και στάθηκε καταμεσής στον ουρανό, όταν ο Σαρίφ έδωσε τις ευχές του κι αποφάσισε να φύγει για το σαπουνάδικο. Έφτασε στο εργαστήριο, ζήτησε ένα σακί σαπούνι για το μαγαζί του πατέρα του. Το έβαλε στην πλάτη του και πήρε το δρόμο του γυρισμού.

Ο Μιγκντάντ απόμεινε με το στόμα ανοιχτό σαν τον είδε να γυρνάει και πάλι ζωντανός. Τρέχει γρήγορα στο σαπουνάδικο και βρίσκει το σαπουνά και του λέει με θυμό: «Σου είπα να πετάξεις μέσα στο καζάνι τον πρώτο άνθρωπο που θα σου στείλω! Γιατί δεν το έκανες;» Ο σαπουνάς σκιάχτηκε και αποκρίθηκε: «Μα τι λες, αφεντικό; Η γυναίκα σου ήρθε το πρωί κι εγώ την έριξα μέσα στο καζάνι!» Ο Μιγκντάντ μουρμούρισε: «Ο Αλλάχ έσωσε τον ψυχογιό μου δυο φορές απ' τις παγίδες μου. Μήπως η γυναίκα μου μου είπε ψέματα κι ήταν αυτή που με πρόδωσε;»

Πήγε τότε και βρήκε τον Σαρίφ στο μαγαζί να κάνει δουλειές. Τον φώναξε παράμερα και του είπε τι είχε γίνει. Ύστερα τον έβαλε να ορκιστεί πως θα του πει όλη την αλήθεια για όσα είχαν συμβεί. Κι ο Σαρίφ του τα φανέρωσε όλα και δεν έκρυψε τίποτα. Ο μαγαζάτορας φώναξε: «Δοξασμένο το όνομα του Αλλάχ που σε προστάτεψε απ' το θάνατο και με φύλαξε από την αμαρτία. Κι η γυναίκα μου, που νόμιζα πως με τιμούσε τόσο, που δε θέλησα να τη χωρίσω για μια άλλη γυναίκα που θα μπορούσε να μου κάνει παιδιά, τιμωρήθηκε όπως έπρεπε κατά το θέλημά του!»

Κι όταν ήρθε ο καιρός, ο μαγαζάτορας βρήκε μια νύφη από σπίτι ξεχωριστό για τον Σαρίφ και του άφησε όλο του το βιος για να περάσει την υπόλοιπη ζωή του ευτυχισμένα.

Μετά την ολοκλήρωση της αφήγησης, ο/η εκπαιδευτικός υποβάλλει τις ακόλουθες ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης:

- Ποιος μπορεί να δείξει τη θέση της Παλαιστίνης στο χάρτη;
- Τι σας έκανε εντύπωση στο παραμύθι που ακούσατε;
- Έχει κάποια σχέση με το παραμύθι που είπαμε την προηγούμενη φορά;

Στην πιθανή απάντηση των μαθητών/ριών ότι γνωρίζουν τη θέση της Παλαιστίνης, μπορούμε, στη συνέχεια, να ρωτήσουμε:

- Τι άλλο γνωρίζουμε για τη χώρα αυτή;
- Συναντάμε τις τρεις συμβουλές, όμως είναι οι ίδιες; Γιατί;

Αναφερόμαστε στο γεγονός ότι τα λαϊκά παραμύθια παρουσιάζουν, μέσα στην πλοκή τους, συγκρούσεις και τη επίλυσή τους. Πολλές συγκρούσεις αφορμώνται από την κοινωνική δομή, αποτελώντας έτσι ένα πορτρέτο της παλαιστινιακής κοινωνίας. Η παλαιστινιακή κοινωνία δομείται πάνω στην οικογενειοκρατία (kinship system) και οι επιθυμίες κάποιων ατόμων την αψηφούν αλλά πρέπει τελικά να εναρμονιστούν μ' αυτή. Μόνο αν αναλογιστούμε τη δομή της παλαιστινιακής οικογένειας, μπορούμε να καταλάβουμε πολλά σε σχέση με τη σύγκρουση και την εναρμόνιση. Είναι εκτεταμένη, πατριαρχική, πολυγαμική, ενδογαμική και ο τόπος κατοικίας είναι το σπίτι του πατέρα και στη συνέχεια του συζύγου. Τα παραπάνω αποτελούν τα δομικά χαρακτηριστικά που δημιουργούν τους τύπους συμπεριφοράς που συναντάμε στα παραμύθια (Muhawi & Kanaana, 1989: 13). Αν και λόγω της δομής της παλαιστινιακής κοινωνίας ο άντρας αντιμετωπίζεται ως ο Εαυτός και η γυναίκα ως ο Άλλος, δε σημαίνει ότι δεν έχει δύναμη διότι συνήθως ενεργοποιεί τη δράση/ πλοκή (ό.π.:18) και χειρίζεται τον άντρα όπως θέλει αυτή (manipulative) (ό.π.:36). Αν και η οικογένεια είναι πολύ σημαντική, τα παλαιστινιακά παραμύθια εστιάζουν στο άτομο που παρουσιάζει την ικανότητα διαχωρισμού της θέσης του από τη συλλογική ταυτότητα (ό.π.:31). Επιπρόσθετα, οι Παλαιστίνιοι εκτιμούν τα παιδιά και θέλουν να γεννούν πολλά (ό.π.:32). Καταλήγοντας, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επισημάνει ότι μέσα από τα παραμύθια των παλαιστινίων παρατηρούμε την πολιτισμική συνέχεια του αξιακού συστήματος του παλαιστινιακού λαού, αν και βρίσκονται ακόμα στη διασπορά ή στην εξορία (ό.π.:12).

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

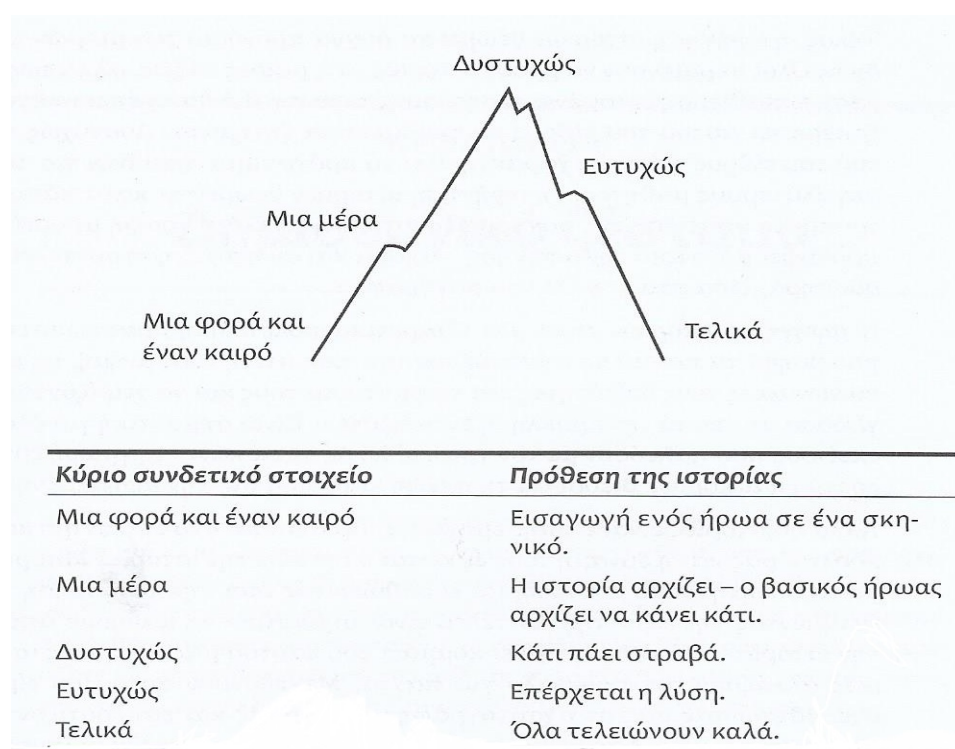
Από τη δεύτερη αφήγηση και εξής υπήρχε ένας γενικότερος ενθουσιασμός κατά την ώρα της αφήγησης. Τα κορίτσια, αυτοβούλως σηκώνονταν κι έκλειναν τις κουρτίνες και τα φώτα για να δημιουργήσουν «ατμόσφαιρα» και «επειδή είναι και λίγο τρομακτικά τα παραμύθια που μας λέτε και μας αρέσουν».

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού και πριν προλάβει η δασκάλα να ρωτήσει τι τους έκανε εντύπωση, ένας μαθητής σήκωσε το χέρι του. «Πώς βάζουν ένα ξένο παιδί στο σπίτι τους και λένε ότι είναι γιος τους; Πραγματικά απορώ! Γίνεται αυτό;» Μία μαθήτρια είπε ότι συνήθως δεν γίνεται αλλά όλα γίνονται στα παραμύθια. Η δασκάλα συμφώνησε αλλά ρώτησε αν το έχουν ξανασυναντήσει σε παραμύθια. Κάποιος είπε ότι δεν το έχει ξανακούσει αλλά μάλλον φέτος θ' ακούσουν πολλά πρωτότυπα παραμύθια. Ακολούθησε συζήτηση σχετικά με την παλαιστινιακή κοινωνία και τη σημαντική θέση που κατέχει σε αυτή η απόκτηση παιδιών. Στη συνέχεια, όλοι/ες συμφώνησαν στο ότι τους άρεσε το στοιχειωμένο σπίτι, επειδή συνηθίζουν να το συναντούν σε θρίλερ που παρακολουθούν.

Στην ερώτηση «Τι σχέση έχει με το προηγούμενο παραμύθι;» ένα κορίτσι είπε πως έχει πάλι τρεις συμβουλές που όμως δεν είναι ίδιες με του άλλου παραμυθιού. Η δασκάλα είπε ότι αυτή είναι μία παραλλαγή και εξήγησε τι είναι αυτό, αφού ερωτήθηκε από τη μαθήτριά της.

Αξιολόγηση:

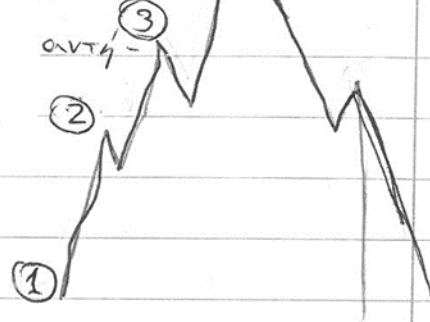
1. Οι μαθητές/ήτριες συζητούν σε ομάδες για να εντοπίσουν το σημείο όπου υπάρχει η κορύφωση της έντασης στο παραμύθι. Ανακοινώνουν τα αποτελέσματά τους στην ολομέλεια της τάξης. Εργάζονται σύμφωνα με το ακόλουθο σχήμα (Corbett, 2016:17):

2. Οι μαθητές/ήτριες καλούνται να εντοπίσουν τις τρεις συμβουλές και να συγγράψουν τη δική τους παραμυθιακή παραλλαγή χρησιμοποιώντας όποιες συμβουλές τους άρεσαν περισσότερο από τα δύο παραμύθια. Τονίζουμε ότι πρέπει να διατηρηθεί ο αριθμός των τριών συμβουλών.

Επισυνάπτεται μία από τις εργασίες των παιδιών. Η μαθήτριά έχει σχεδιάσει τα κομβικά σημεία του παραμυθιού και έχει επιλέξει το επεισόδιο όπου κατά τη γνώμη της βρίσκεται η στιγμή της κορύφωσης.

ή της χραίφω ση
) ξενιτεμένος ψαράς
 εις αγορά
 μπαίνει σε

① ΑΡΧΙΚΑ

Ο Σαρίφ ψάχνει
 για δουλειά επειδή
 είναι φτωχός.

② Συναντάει

ένα χέροντα
 και αγοράζει
 τρεις συμβουλές
 με τις τρεις τελευταίες
 του δεκάρες

④ Απαντάει

βωσταί στο Γουλι και
 σώζεται.

⑤ Πηχαίνει σ' ένα χά-
 μο και χλιτώνει από
 βέβαιο θάνατο

③ Δεν προδίδει

την τιμή και
 εμπιστοσύνη
 του αφεντικού του

⑥ Συμφιλιώνεται με το
 αφεντικό του.

Βιβλιογραφία:

Corbett, P. (2016). *Έλα να φτιάξουμε μια ιστορία. 150+ δραστηριότητες δημιουργικής γραφής για παιδιά 7-12 χρονών*. Αθήνα: Πατάκη.

Muhawi, I. & Kanaana, S. (1989). *Speak bird, speak again. Palestinian Arab Folktales*. U.S.A.: University of California Press.

Προύσαλης, Δ. (επ.). (2013) *Λαϊκά παραμύθια των Παλαιστινίων*. Αθήνα: Ασυνέχεια.

8.1.4. 4^ο διδακτικό δίωρο

Εφόσον έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία περί της παραλλαγής, ο/η εκπαιδευτικός συνεχίζει με μία ακόμη παραλλαγή με το μοτίβο των τριών συμβουλών. Σκοπός της συγκεκριμένης διδασκαλίας είναι να κατανοήσουν οι μαθητές/ήτριες το χαρακτηριστικό της επανάληψης (Μαλαφάντης, 2011 :26-28; Lüthi, 1986: 46-49). Η επανάληψη ξεκινάει από τον Όμηρο και τα έπη. Μέσω αυτής, το παραμύθι αποκτά στέρεη βάση και βοηθά τον ήρωα να ξεπεράσει κάθε δυσκολία (Lüthi, 1986: 49).

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστεί το κείμενο του παραμυθιού φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή/ήτρια.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού «The three words of advice» (Thompson, 1975: 359-361), που έχει μεταφράσει η γράφουσα από τα αγγλικά.

«ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ» - ΕΛΛΑΔΑ

Ήταν κάποτε ένας σιδεράς που δεν είχε δουλειά. Έβλεπε ότι πολύ σύντομα η οικογένειά του θα πεινούσε, γι' αυτό είπε μια μέρα στη γυναίκα του: «Γυναίκα, δεν μπορώ να βρω δουλειά πια εδώ και θα πεθάνουμε της πείνας. Πρέπει να ξενιτευτώ. Μπορεί εκεί ν' ανοίξει η τύχη μου και να δούμε άσπρη μέρα. Να φροντίζεις το παιδί μέχρι να γυρίσω και να ξανασμίξουμε. Τώρα φτιάξε μου λίγα μπισκότα από καλαμποκάλευρο για το δρόμο και άσε με να πάω στην ευχή του Θεού». Η γυναίκα του τα έφτιαξε κι αυτός πήρε το δρόμο του.

Περπατούσε και περπατούσε και μετά από δέκα μέρες έφτασε σε μια μεγάλη πόλη. Ρώτησε εδώ κι εκεί και τελικά βρήκε δουλειά σε ένα αγρόκτημα. Μετά από δεκαπέντε χρόνια είπε στον αφέντη του: «Θέλω να γυρίσω πίσω στο σπίτι μου». Ο αφέντης του έβγαλε και του έδωσε διακόσια χρυσά νομίσματα και τον άφησε να φύγει. Όταν έφτασε στην εξώπορτα τον φώναξε να γυρίσει πίσω και του είπε: «Έχω κάτι να σου πω. Δώσε μου δέκα χρυσά νομίσματα και θα σου δώσω μια συμβουλή». Ο άντρας έβγαλε τα δέκα νομίσματα από την τσέπη του και του τα έδωσε. Ο αφέντης του είπε:

«Ποτέ να μην ανακατεύεσαι σε ξένες υποθέσεις. Δεν είδες τίποτα, δεν ξέρεις τίποτα.» «Σ' ευχαριστώ, αφέντη» είπε ο άντρας και κίνησε να φύγει. «Έλα πίσω! Έχω να σου πω κάτι ακόμα» φώναζε ο αφέντης ενώ εκείνος έφευγε. «Δώσε μου ακόμα δέκα χρυσά νομίσματα και θα σου πω άλλη μια συμβουλή». Και πάλι ο άντρας του έδωσε τα νομίσματα και περίμενε ν' ακούσει τη συμβουλή. «Ποτέ μην αφήνεις το δρόμο το βασιλικό για να πας από μονοπάτια». «Να έχεις καλό αφέντη, σ' ευχαριστώ» είπε ο άντρας και πήγε να βγει στο δρόμο. «Περίμενε, γύρνα πίσω! Έχω να σου πω και κάτι ακόμα» φώναζε ο αφέντης. «Δώσε μου άλλα δέκα χρυσά νομίσματα και θα σου πω την τελευταία συμβουλή μου». Ο άντρας μουρμούρισε: «Ο αφέντης με τις συμβουλές θα μου πάρει πίσω όσα μου έδωσε. Παρ' όλα αυτά, ας ακούσω τι έχει να μου πει». «Πρώτα να σκέφτεσαι και μετά να πράττεις». «Να είσαι καλά, αφέντη μου! Σε χαιρετώ» είπε και έφυγε γρήγορα.

Την ώρα που περπατούσε συνάντησε ένα νέο παλικάρι και συνέχισαν το δρόμο τους μαζί. Όταν άρχισε να σουρουπώνει, σταμάτησαν σε ένα πανδοχείο. Ο πανδοχέας δεν είχε ούτε ένα δωμάτιο γι' αυτούς και τους είπε, αν ήθελαν, να περάσουν τη νύχτα στο στάβλο και δέχτηκαν. Όταν πήγαν εκεί, είδαν τρία περσικά άλογα να τρώνε αμέριμνα τη βρώμη τους σ' ένα παχνί. Οι άντρες ξάπλωσαν σε φρέσκο άχυρο και σύντομα αποκοιμήθηκαν. Τα μεσάνυχτα όμως άκουσαν έναν ελαφρύ θόρυβο και ξύπνησαν. Είδαν τρεις άντρες να ετοιμάζουν τα άλογα για να φύγουν. Έστησαν αυτή οι δύο σύντροφοι για ν' ακούσουν τι έλεγαν. «Μόνο τρεις ώρες μένουν μέχρι το ξημέρωμα» είπε ένας από αυτούς. «Πάμε να φύγουμε γρήγορα για να στήσουμε καρτέρι μπροστά τους. Εκεί που κάνει ο δρόμος τη μεγάλη στροφή θα βρούμε μπροστά από τους φρουρούς και θα πάρουμε το θησαυρό που κουβαλάνε». Οι τρεις άντρες καβαλίκεψαν και πήραν το δρόμο τους.

Ο νεαρός είπε στο σιδερά: «Πρέπει να το πούμε του πανδοχέα». «Όχι, ας κοιμηθούμε» είπε ο σιδεράς. «Μην ανακατεύεσαι στις δουλειές των άλλων. Ούτε είδες ούτε άκουσες τίποτα, δεν μας αφορά αυτό». Ο νεαρός δεν τον άκουσε και πήγε να το πει στο χανιτζή. Αλλά εκείνος ήταν μέλος της συμμορίας. Φοβήθηκε ότι το παλικάρι θα το έλεγε σε κάποιον άλλο κι έτσι τον άρπαξε και τον κρέμασε σε μια λεύκα. Όταν ξύπνησε το πρωί ο σιδεράς είδε το σύντροφό του κρεμασμένο. Καμώθηκε πως δεν είδε τίποτα και συνέχισε το δρόμο του. Κι όσο περπατάγε σκεφτόταν: «Άξιζαν τα δέκα χρυσά νομίσματα που πλήρωσα στον αφέντη μου, γλίτωσα απ' την κακοτυχία».

Περπατούσε και περπατούσε και περπατούσε ώπου στο δρόμο συνάντησε δύο καμηλιέρηδες. Είχαν δέκα καμήλες φορτωμένες με περσικά σάλια και μεταξωτά υφάσματα. Συνέχισαν το δρόμο και οι τρεις μαζί. Κάποτε πείνασαν. Τι θα έκαναν; «Πρέπει να αφήσουμε το βασιλικό δρόμο τώρα» του είπαν οι καμηλιέρηδες. «Πίσω από αυτό το λόφο είναι ένα πανδοχείο. Θα πάμε να φάμε κάτι και θα γυρίσουμε να συνεχίσουμε το ταξίδι μας». «Ελόγου μου ποτέ δεν αφήνω το δρόμο το βασιλικό» τους αποκρίθηκε ο σιδεράς. «Αν θέλετε, πάτε και θα σας περιμένω εδώ». Οι καμηλιέρηδες άφησαν τις καμήλες σ' αυτόν και πήγαν στο πανδοχείο πίσω από το λόφο. Δεν πέρασε πολλή ώρα κι ο σιδεράς άκουσε ένα θόρυβο όμοιο με κεραυνό. Κουνιόταν όλη η γη. Τι είχε συμβεί; Οι άνθρωποι στο πανδοχείο είχαν σε μια αποθήκη μπαρούτι. Κι από μια φωτιά, κανείς δεν ξέρει πώς, σπίθες πετάχτηκαν ως εκείνη την αποθήκη κι όλα

τινάχτηκαν στον αέρα. Οπότε έμεινε ο σιδεράς με τις καμήλες. Τι μπορούσε να κάνει; Ήταν θέλημα Θεού. Κι έτσι πήρε τις καμήλες και συνέχισε πάλι το δρόμο του.

Δέκα μέρες αργότερα έφτασε στο σπίτι του κι ήταν μια νύχτα κατασκότεινη. Πλησίασε στην πόρτα κι από μια χαραμάδα τι να δει; Η γυναίκα του κι ένας καλοφτιαγμένος νέος κάθονταν πλάι πλάι δίπλα στη φωτιά. Του μπήκαν υποψίες. Θύμωσε κι αμέσως έβγαλε το όπλο του να σκοτώσει το νέο. Εκείνη τη στιγμή θυμήθηκε την τρίτη συμβουλή. Κατέβασε το όπλο του και άρχισε να σκέφτεται ποιος θα μπορούσε να είναι αυτός. Κι όπως σκεφτόταν τον άκουσε να λέει: «Μάνα, το πρωί θα πάω στο χωράφι. Βάλε το φαΐ κοντά στη φωτιά και φέρε λίγα ζύλα». «Παιδί μου, ζύλα θα πάω να φέρω αλλά τι θα φάμε; Ο πατέρας σου, καλέ μου, ξενιτεύτηκε. Έχει χαθεί και μας έχει ξεχάσει». «Ακόμα κι αν μας ξέχασε ο πατέρας, μάνα μου, ο Θεός είναι καλός κι Αυτός δεν μας ξεχνάει». Εκείνη ακριβώς τη στιγμή ο πατέρας του άνοιξε την πόρτα και με δάκρυα στα μάτια έτρεξε μέσα και τους αγκάλιασε και τους φίλησε. Κι από τότε έζησαν ευτυχισμένοι.

Αφού ολοκληρωθεί η αφήγηση, ο/η εκπαιδευτικός ρωτάει τους/τις μαθητές/ήτριες:

- Τι σας έκανε εντύπωση στο παραμύθι που ακούσατε;
- Τι κοινό έχει με τα δύο προηγούμενα παραμύθια;
- Τι συμβουλές θα δίνετε εσείς;

Στην πιθανή απάντηση των μαθητών/ριών ότι συναντάμε και πάλι τις τρεις συμβουλές, ο/η εκπαιδευτικός τους/τις κινητοποιεί να βρουν και κάποια άλλη ομοιότητα που έχει, ιδιαίτερα με το παραμύθι «Ο ξενιτεμένος ψαράς», εφόσον συναντώνται και τα δύο στον ελλαδικό χώρο. Στη συζήτηση σχετικά με την επανάληψη στα παραμύθια τους/τις ρωτά αν είναι όλες οι επαναλήψεις πανομοιότυπες. Ο λαϊκός δημιουργός ποτέ δεν αναδιηγείται κάτι ακριβώς το ίδιο αλλά, μέσα από την εμπλουτισμένη επανάληψη, πλουτίζει το παραμύθι και κάνει απολαυστικότερη την ακρόασή του. Στα παιδιά προσφέρει σταθερότητα μέσα στην αενάως κινούμενη πραγματικότητα (Μαλαφάντης, 2011:26-28).

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Μετά την αφήγηση του τρίτου παραμυθιού με τις τρεις συμβουλές, ένας μαθητής σήκωσε το χέρι του. «Κυρία, κι αυτό παραλλαγή είναι!» Η δασκάλα συμφώνησε και ρώτησε αν κάτι τους έκανε ιδιαίτερη εντύπωση.

M1: Πολλά πανδοχεία υπήρχαν τότε!

M2: Αυτός ο νεαρός ανακατεύτηκε και το έφαγε το κεφαλάκι του.

M3: Μα, να τον κρεμάσουν;

M4: Από τους ληστές τι περιμένεις; Ευγένεια;

Δ: Οι συμβουλές πώς σας φάνηκαν;

M: Μοιάζουν με του πρώτου.

Δ: Εσύ γιατί πιστεύεις ότι μοιάζουν;

M: Είναι και τα δύο από την Ελλάδα, αν και το σημερινό δεν αναφέρει από ποιο μέρος ακριβώς.

Δ: Πολύ σωστά. Εσείς ποια άλλη συμβουλή θα δίνετε στον πρωταγωνιστή;

M2: Μην ταξιδεύεις μαζί με κάποιον που δεν εμπιστεύεσαι.

Δ: Γιατί;

M2: Μπορεί σε άλλη παραλλαγή κάποιος να παρίστανε τον ξάδερφό του αλλά στην πραγματικότητα να ήθελε να τον ληστέψει.

M3: Μην περάσεις από δρόμο που πετάνε γεράκια.

Δ: Επειδή;

M3: Θα τρώνε κανένα πτώμα.

Όλοι γελάνε. Έχουν αρχίσει να καταλαβαίνουν τους κινδύνους που αντιμετώπιζε ένας ταξιδιώτης στα παλιότερα χρόνια και τη χρησιμότητα των συμβουλών που απέβαιναν σωτήριες.

Αξιολόγηση: Οι μαθητές/ήτριες καλούνται να συγγράψουν το δικό τους παραμύθι χρησιμοποιώντας όποιες από τις συμβουλές των παραμυθιών προτιμούν. Το παραμύθι θα πρέπει να έχει: τυπική έναρξη και κατακλείδα, διακριτά επεισόδια και επανάληψη των γεγονότων σε κάθε επεισόδιο.

Ακολουθεί η συγγραφική απόπειρα μιας μαθήτριας.

Κάποτε ζούσε μία οικογένεια. Ο πατέρας
ήταν πλίκρος. Μια μέρα γνώρισε μια γυναίκα
και την παντρεύτηκε. Εκείνη η γυναίκα
δεν ~~ήθελε~~ ~~καθόλου~~ τα παιδιά, κάποια
βελήμη, ένα βράδυ τους είπε ότι το επό-
μενο πρωί θα φύγαν από το σπίτι. Ο
πατέρας τους ήταν πολύ στεναχωρημένος,
~~και~~ δεν μπορούσε να κάνει κάτι. ~~Ο~~
~~πατέρας~~ Όμως τους είπε: << Να ταξιδεύετε
μόνο τη μέρα, τη νύχτα να ζητάτε φιλοξε-
νεία αλλά σε σπίτι που είναι εκεί ο αφέντης
του >>. Έτσι τα παιδιά έφυγαν.

Ταξίδεψαν όλη τη μέρα, όμως έφτασε και
η νύχτα, λίγο παρακάτω, είδαν ένα σπίτι.
Κοίταξαν από το παράθυρο και είδαν
έναν παππού. Ζήτησαν την πόρτα. Ο παπ-
πούς τους άνοιξε. Τα παιδιά του είχαν
την ιστορία τους, και έπειτα πήγαν να
κοιμηθούν. Όταν ξημέρωσε ο παππούς τους
έφτασε φαγητό για να τάρουν μαζί τους
και τους έδωσε δύο συμβουλές: << Να
ταξιδεύετε πάντα από τον πατημένο δρόμο
και όχι από τα μονοπάτια >>, << Φυλάξτε τον
θυμό σας για αύριο >>. Τα παιδιά συνέχισαν

→

το παξίδι τους. Κάποια βελχμή είδαν μπροστά τους ένα σταυροδρόμι. Ο ένας δρόμος ήταν πατημένος, ενώ ο άλλος όχι. Επέλεξαν τον πατημένο δρόμο. Όσο περπατούσαν, σκεφτόντουσαν τον πατέρα τους, και ήταν πολύ θυμωμένα μαζί του.

Βρέθηκαν σε ένα δάσος και σταμάτησαν εκεί να φάνε το φαγητό τους. Άκουσαν κάποιον να έρχεται. Αυτός που ερχόταν ήταν ο πατέρας τους. Δεν ήξεραν τι να κάνουν. Θυμήθηκαν όμως τη δεύτερη συμβουλή του παππού, και έτρεξαν να αγκαλιάσουν τον πατέρα τους. Ο πατέρας τους χάρηκε πολύ που τα είδε. Τα πήρε παθί στο σπίτι και χώρισε τη γυναίκα του και έβγαλαν ξανά όμορφα και ευχαρίστη.

Βιβλιογραφία:

Μαλαφάντης, Κ.Δ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση. Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.

Thompson, S. (1975). *One hundred favorite folktales*. U.S.A.: Indiana University Press.

Lüthi, M. (1986). *The European Folktale*. Transl. J.D. Niles. U.S.A.: Indiana University Press.

8.1.5. 5^ο διδακτικό δίωρο

Αφού ολοκληρωθεί η διδασκαλία για κάποια μορφολογικά στοιχεία των παραμυθιών, ο/η εκπαιδευτικός συνεχίζει τη διδασκαλία με δύο παραλλαγές μικρές σε μέγεθος που παρουσιάζουν τον πλούσιο και το φτωχό. Σκοπός της παρούσας διδασκαλίας είναι η εκμάθηση της αφήγησης παραμυθιών. Στο πέμπτο και έκτο δίωρο τα παραμύθια έχουν ως θέμα τη συμπεριφορά του πλούσιου και του φτωχού και την αλλαγή της τύχης τους.

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστούν ένας πολιτικός γεωγραφικός χάρτης της Ευρώπης και το κείμενο των παραμυθιών φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή/ήτρια.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά με την αφήγηση του πρώτου παραμυθιού (Ιωάννου, 2017: 261-262).

«ΟΙ ΓΑΤΕΣ» - ΣΚΙΑΘΟΣ

Μια φορά κι έναν καιρό ήτανε δυο αδέρφια. Ο ένας λεγότανε Μητράκης κι ο άλλος Μπαμπάκης. Ο Μητράκης ήτανε πλούσιος και ο Μπαμπάκης φτωχός. Ο φτωχός πήγαινε κάθε μέρα για ξύλα. Μια μέρα δεν είχε ο φτωχός ψωμί να πάρει μαζί του. Στέλνει το κορίτσι του στον αδερφό του τον πλούσιο να του δώσει λίγο ψωμί, να πάρει μαζί του στον τρουβά. Κείνος δεν του 'δωσε και το κορίτσι γύρισε πίσω παραπονεμένο και το 'πε του πατέρα του. Σκώνεται τότες ο κακόμοιρος, παίρνει τον τρουβά του άδειον και πήρε το δρόμο. Βγήκε απ' το χωριό και πήγε μακριά. Κει που πήγαινε στο δρόμο, βρίσκει ένα μάρμαρο με μια χρυσή κρικέλα. Πιάνει την κρικέλα, ανασκώνει το μάρμαρο, βρίσκει σαράντα σκαλιά. Κατεβαίνει τα σκαλιά και βρίσκει μια κάμαρη. Ανοίγει την κάμαρη και βλέπει μέσα πολλές γάτες. «Καλημέρα» τις λέει ο Μπαμπάκης. «Καλημέρα» είπαν κι οι γάτες. Τις ξαναρωτάει πάλι αυτός: «Πού είναι ο αρχηγός σας;» «Πάρα μέσα» του λεν οι γάτες.

Πάει πάρα μέσα αυτός και μπαίνει σε μια άλλη κάμαρη, που ήταν ο βασιλιάς κι η βασίλισσα απ' τις γάτες. Ήτανε κι αυτοί γάτες. Λέει και σ' αυτές ο Μπαμπάκης: «Καλημέρα». «Καλημέρα» του λένε. «Έχεις κανένα τρουβά;» τον ρωτήσανε. «Έχω» είπε κείνος.

Τον παίρνουν τον τρουβά του, τον γεμίζουνε φλουριά κι από πάνω βάνανε κάτι πελεκούδια και κάτι ξεροκόμματα ψωμί. Παίρνει τον τρουβά με τα φλουριά ο Μπαμπάκης, ανεβαίνει τα σκαλιά και πάει σπίτι του. Αδειάζει τα φλουριά. Χαρά κι αυτός και το κορίτσι! Αγόρασε σπίτια, πήρε καλούδια ένα σωρό. Ζούσανε πλιά χωρίς στεναχώριες.

Ο αδερφός του ο Μητράκης, σαν είδε πως ο αδερφός του είχε χρήματα και ζούσε καλά, τον αρώτησε μια μέρα: «Πού τα βρήκες αυτά τα χρήματα, αδερφέ;» Κείνος ήτανε καλός ο κακόμοιρος, και του 'πε πού τα βρήκε. Του λέει ο Μητράκης: «Πάμε μαζί αδερφέ να μου δώσουνε και μένα;» «Πάμε» είπε ο Μπαμπάκης.

Σκώνονται το πρωί, πάνε, βρίσκουνε το μάρμαρο με την κρικέλα. Σκώνει ο Μπαμπάκης την κρικέλα, βρήκανε τα σαράντα σκαλιά. Κατεβαίνουν κάτω, μπαίνουν μες στην κάμαρη, βρίσκουν τις γάτες. Ο Μπαμπάκης τους είπε πάλι: «Καλημέρα». Ο Μητράκης, σαν είδε τις γάτες, δεν τις είπε «Καλημέρα», μονάχα έλεγε: «Αυτές οι γάτες θα με φάνε». Πάνε και στην άλλη την κάμαρη, που ήταν ο βασιλιάς και η βασίλισσα. Ο Μπαμπάκης τους είπε πάλι: «Καλημέρα». Ο Μητράκης δεν τους είπε «Καλημέρα». Τον αρωτάνε ύστερα οι γάτες: «Έχεις κανέναν τρουβά;» «Έχω» είπε κείνος.

Υστερα διατάζανε και φκιάσανε στον πλούσιο τσάι και στο φτωχό φκιάσανε γάλα. Και μέσα στον τρουβά του φτωχού βάνανε πάλι φλουριά και μέσα στον τρουβά του Μητράκη βάνανε δυο μεγάλα φίδια κι αποπάνω απ' τους τρουβάδες βάνανε κάτι πελεκούδια. Και λένε του Μητράκη: «Άμα πας στο σπίτι σου, να πας σε μια κάμαρη, να κλείσεις πόρτες και παραθύρια και ν' απλώσεις ένα μεταξωτό σεντόνι κι απάνω ν' αδειάσεις τον τρουβά σου».

Σκωθήκαν αυτοί, ανεβήκανε τα σκαλιά και πήγανε στα σπίτια τους. Πάει ο Μητράκης στο σπίτι του, κλείνει πόρτες και παραθύρια, απλώνει κι ένα σεντόνι μεταξωτό κι αδειάζει απάνω τον τρουβά του. Πετιούνται τα φίδια, χυμούν απάνω στον πλούσιο και τον πνίγουν. Ο Μπαμπάκης άδειασε πάλι τα φλουριά απ' τον τρουβά του και ζήσανε με το παιδί του καλά κι εμείς καλύτερα.

Ο/η εκπαιδευτικός συνεχίζει με την αφήγηση του δεύτερου παραμυθιού (Crews & Αγγελοπούλου, 2013: 209-210), χωρίς να σταματήσει για ερωτήσεις ή απορίες.

«Η ΠΛΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΑΔΙΑ» - ΣΚΟΠΙΑ

Ήταν κάποτε ένας φτωχός που είχε έναν γείτονα πλούσιο. Ο φτωχός επωφελείτο από το φως του πλούσιου. Φωτίστηκε έτσι μια νύχτα, δυο νύχτες, τρεις νύχτες. Αλλά η γυναίκα του πλούσιου έβαλε κουρτίνες για να μην μπορεί πια να εκμεταλλευτεί το φως της. Επειδή είδε πως και έτσι φωτιζόταν ακόμη με το φως της, είπε: «Θα σβήσω το κερί μου για να μην μπορεί να επωφελείται!».

Η γυναίκα του φτωχού πήρε ένα καλάθι στο χέρι και βγήκε στο δρόμο να μαζέψει μερικές σχίζες και δαδιά. Γέμισε τρία καλάθια και τα έβαλε στο κάτω δωμάτιο. Και τα δαδιά χρύσωσαν ολόκληρο το δωμάτιο κι έλαμψε. Η πλούσια γειτόνισσα βγήκε στο παράθυρό της και είδε τη λάμψη στο δωμάτιο της φτωχής. Σκέφτηκε: «Μπα! Κι εγώ που έκρυσπα το κερί για να μη δει το φως μου!». Την άλλη μέρα πήρε κι εκείνη ένα μικρό καλάθι και πήγε να μαζέψει δαδιά και τα έφερε και τα έβαλε στο δωμάτιό της. Το βράδυ δεν άναψε τη λάμπα, γιατί νόμιζε πως θα τη φώτιζαν τα δαδιά. Περίμενε μια ώρα, δυο ώρες, τρεις ώρες ν' ανάψουν τα δαδιά. Ήρθε ο άντρας της και τη ρώτησε: «Γιατί δεν ανάβεις τη λάμπα;» «Περιμένω να φωτίσουν τα δαδιά». «Σε παρακαλώ, άναψε τη λάμπα. Δε χρειάζομαι δαδιά για να με φωτίζουν. Έχω τόσα πλούτη που θα

μου φτάσουν μέχρι το τέλος της ζωής μου. Μη δίνεις σημασία στη φτωχιά. Σίγουρα τη λυπήθηκε ο Θεός και της έδωσε το φως!»

Αναψε λοιπόν η πλούσια τη λάμπα. Έβαλε τα δαδιά στο δωμάτιό της. Το πρωί, όταν ξύπνησαν, έφυγε ο άντρας της. Αλλά τα δαδιά που είχε μαζέψει η πλούσια έγιναν φίδια. Και τα δαδιά την καταβρόχθισαν. Δεν έμειναν παρά τα κόκκαλά της κάτω από την κουβέρτα. Όταν γύρισε από τη συναγωγή, ο άντρας της τη φώναζε: «Άντε, είναι ώρα να ξυπνήσεις». Αυτή όμως πώς να απαντήσει που την είχαν φάει τα φίδια; Ο άντρας της τη φώναζε. Τέλος, σήκωσε την κουβέρτα και είδε πως την είχαν φάει τα φίδια. Είπε λοιπόν: «Το μάτι του πλούσιου δε γεμίζει ποτέ! Να τώρα που αυτή η γυναίκα έβγαλε μόνη της τα μάτια της!».

Αφού ολοκληρωθεί η αφήγηση των δύο παραμυθιών, ο/η εκπαιδευτικός απευθύνει τις εξής ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης:

- Ποιος μπορεί να δείξει στο χάρτη τη θέση της Σκιάθου και της πόλης των Σκοπίων;
- Μοιάζουν τα παραμύθια που ακούσατε;
- Ποια είναι η βασική ιδέα των αφηγήσεων; Πώς παρουσιάζονται οι πλούσιοι και πώς οι φτωχοί και γιατί κατά τη γνώμη σας;

Στη σωστή απάντηση των μαθητών ότι είναι παραλλαγές, ο/η εκπαιδευτικός τους/τις χωρίζει σε τρεις (3) ομάδες και ζητάει να βρουν τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο παραμυθιών. Η κάθε ομάδα ανακοινώνει τα αποτελέσματά της στην ολομέλεια.

Ο/η εκπαιδευτικός αναφέρεται στη μέριμνα των φτωχών ανθρώπων να εξασφαλίσουν τον επιούσιο άρτο. Ανάλογα με το επάγγελμα που εξασκούσε κάποιος, είτε είχε επάρκεια τροφίμων η οικογένειά του κατά τους χειμερινούς μήνες, είτε πεινούσαν. Επαγγέλματα όπως του κληρικού, του έμπορου, του κρατικού υπαλλήλου (όπως ταχυδρόμος) εξασφάλιζαν όχι μόνο τρόφιμα σε ποσότητα αλλά και ποικιλία τροφών. Οι άνθρωποι που αναγκάζονταν να εργάζονται, να «ξενοδολεύουν» όπως η χήρα του παραμυθιού, επειδή πιθανόν είχαν ξερικά, άνυδρα χωράφια, δυσκολεύονταν να περάσουν το χειμώνα (Παπαθανασίου, 2003: 81-86).

Ακολούθως, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να δείξει τη φωτογραφία της Zsuzsanna Palko (Dégh, 1995: xii) και να ρωτήσει:

- Ποια μπορεί να είναι αυτή η γυναίκα;

Στην πιθανή εκδήλωση άγνοιας των μαθητών, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να αναφέρει λίγα βιογραφικά στοιχεία για τη συγκεκριμένη αφηγήτρια. Γεννήθηκε το 1880 και ήταν το τρίτο από τα δέκα παιδιά της οικογένειας. Από 8 ετών δούλευε στα χωράφια και 13 ετών ως οικιακή βοηθός σε σπίτια και υπάλληλος στο παντοπωλείο της περιοχής. Παντρεύτηκε 18 ετών, αλλά μέσα σε τρία χρόνια πέθαναν ο άντρας της και τα δύο παιδιά τους. Πέντε χρόνια αργότερα ξαναπαντρεύτηκε. Γέννησε 11 παιδιά και έμεινε ξανά χήρα το 1927. Από τότε άρχισε πάλι να δουλεύει στα χωράφια ή όπου

αλλού έβρισκε δουλειά. Όταν τη γνώρισε η Linda Dégh, μόνο τέσσερα από τα παιδιά της ζούσαν (ό.π.: xviii-xix).

Οι αφηγητές, λοιπόν, ήταν άνθρωποι πολύ βασανισμένοι που είχαν το παραμύθι ως άμυνα απέναντι στις αλλεπάλληλες κακουχίες της ζωής. Δεν έμεναν στις δυσκολίες αλλά πάντα κοιτούσαν μπροστά και έλπιζαν σε ένα καλύτερο μέλλον. Ο κάθε αφηγητής ανέπτυξε το δικό του στιλ αφήγησης, το οποίο διέφερε από χώρα σε χώρα. Με άλλο τρόπο αφηγούνταν οι ιθαγενείς της Βόρειας Αμερικής ή της Αφρικής και διαφορετικά οι Ευρωπαίοι παραμυθάδες. Οι τελευταίοι συνήθιζαν να διηγούνται μακροσκελή παραμύθια, με τόσες λεπτομέρειες που ξεχνούσαν τη συνέχεια και έπρεπε να τους τη θυμίζει το ακροατήριο ή αναπαρήγαγαν πιστά τα παραμύθια που είχαν απομνημονεύσει. Άλλοι είχαν θεατρική έκφραση στην αφήγηση. Άλλοι πάλι συμμετείχαν στην αφήγηση και, όταν τελείωνε η αγροτική εργασία, άλλος παρίστανε το δικαστή, άλλος τον πρίγκηπα, άλλος το λύκο. Οι γυναίκες συνήθως διηγούνταν απλά παραμύθια για τα παιδιά (Pellowski, 1990: 148-150).

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Μετά την αφήγηση των παραμυθιών, το πρώτο σχόλιο μιας μαθήτριας ήταν: «Μου άρεσαν πιο πολύ τα παραμύθια με τις συμβουλές!» Οι υπόλοιπες απαντήσεις των μαθητών/ριών, σχετικά με αυτά που τους εντυπωσίασαν, είναι:

M: Φίδια;

M2: Πολύ τρομακτικό.

M3: Μα γιατί έκλεισε όλα τα πορτοπαράθυρα;

M4: Αφού ακολουθούσε συμβουλές.

M5: Καλά, οι γάτες δεν σας εντυπωσίασαν;

M6: Δεν νομίζω να ήταν γάτες στ' αλήθεια.

M7: Αφού είναι παραμύθια, όλα είναι δυνατά.

M8: Εγώ θα ήθελα να ήμουν στη θέση του Μπαμπάκη.

M7: Αλλά πριν δεν περνούσε καλά, ήταν φτωχός, πάμφτωχος.

M8: Ναι, θα ήθελα να ήμουν ο Μπαμπάκης μετά τη συνάντηση με τις γάτες. Και να κληρονομήσω και τον κακό αδερφό.

Δ: Κατά τη γνώμη σας, πώς παρουσιάζονται οι πλούσιοι και πώς οι φτωχοί;

M: Οι πλούσιοι είναι κακοί.

M2: Σκληρόκαρδοι.

M3: Η μαμά μου λέει την έκφραση «δεν δίνουν νερό ούτε στον άγγελό τους».

M4: Να πούμε και για τους φτωχούς, παιδιά! Είναι συμπονετικοί και βοηθάνε.

M3: Γι' αυτό στο τέλος πάντα κερδίζουν. Ανταμείβονται για την καλοσύνη τους.

Δ: Μοιάζουν τα δύο παραμύθια;

Όλοι/ες: Ναι!

Δ: Σε τι;

Μ: Είναι παραλλαγές.

Δ: Ποιοι αφηγούνταν τις παραλλαγές;

Μ2: Οι δασκάλες.

Μ3: Οι γιαγιάδες κι οι μαμάδες.

Μ4: Οι παραμυθάδες.

Μ5: Οι παππούδες καμιά φορά.

Δ: (δείχνοντας τη φωτογραφία της Palko) Αυτή ποια λέτε να είναι;

Μ: Κάποια που έχει πεθάνει; Επειδή είναι ασπρόμαυρη η φωτογραφία.

Δ: Σωστό αυτό. Αλλά τι λέτε να έκανε;

Μ2: Έλεγε παραμύθια;

Η δασκάλα στη συνέχεια αναφέρεται στη ζωή αυτής της αφηγήτριας, τις δυσκολίες που αντιμετώπισε, μέσα στα επιφωνήματα έκπληξης ή συμπόνοιας των μαθητών/ριών. «Η ζωή ενός παραμυθά δεν είναι στρωμένη με ροδοπέταλα», σχολιάζει μια μαθήτρια.

Αξιολόγηση: Οι μαθητές/ήτριες αφηγούνται τη δική τους παραλλαγή. Οι ομοιότητες πρέπει να παραμείνουν σταθερές, ενώ στις διαφορές μπορούν να βάλουν τη δική τους φαντασία να δουλέψει!

Ακολουθεί η παραλλαγή του παραμυθιού από μια μαθήτρια, όπως τη συνέγραψε και την αφηγήθηκε.

Διαφορές

πλούσιος - φτωχός	γυναίκες	αίτρες πρωταγωνιστές
φίδια	γειτονιστές	αδέρφια
πρεβαίνουν οι πλούσιοι	δαδιά	φλουριά
ο φτωχός πλουτίζει	δασός	κάνου μακριά
ο πλούσιος αklipos	πλούσια φαίνεται	ο πλούσιος θέλει περισσότερο φλουριά
ο φτωχός με παδιά στο δάσος πάνε	το μέρος που	δούσαν οι γάτες είναι μυστική
	όλοι	
	—	δείχνει σε βασικό σου
	—	βασίλειάδες των γατών

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν δύο αδέρφια. Η μία ήταν πλούσια και η άλλη φτωχή. Η φτωχή καθημερινά πήγαινε στα γόρεφα για να έχει να φάει κατζί. Αντίθετος η πλούσια είχε δύο υπηρέτριες που τις έκαναν όλες τις δουλειές.

Μια μέρα η φτωχή στα γόρεφα είδε να επιπλέει ένα καράκι. Τότε το πήρε και χιλιάδες από καμήλοι την πήραν με τη βάρκα σε απόμακρο νησί. Οι απόκαμποι της έδωσαν μια σακούλα με οσάστια και της είπαν να την περρίξει στον κόδο ανακωκλώσης. Εκείνη έδωσε τον κόμμο, τα αδέρφια

και πέταξε και την σακούλα.
Τότε οι θρόναμοι της έδωσαν
χιλιά χρυσά νομίσματα και την
ξύρισαν εκεί που ήταν. Εκείνη πήρε
σε ένα καλύτερο σπίτι και το έρταξε.

Η πλούσια αδελφή της όταν τα
είδε όλα αυτά την ρώτησε που
βρήκε τα λευτά. Εκείνη την έβαλε στη
βάρκα της. Πήγαν, στήλωσαν τα καπνιά
και οι θρόναμοι έκαναν το ίδιο.
Η φτωχιά που είχε πλούσια έκανε
τα ίδια με την σακούλα ενώ η
πλούσια από πέταξε την σακούλα.
Της φτωχιάς που είχε πλούσια
της έδωσαν μια σακούλα με φλουριά.
Ενώ τις πλούσιες μια σακούλα με
ψίδια, χωρίς να το ξέρει. Έτσι τα
και οι δύο χύριαν σιτίσια τους
η πλούσια με το που άνοιξε
της σακούλα τα ψίδια την ένησαν
και εξαφανίστηκαν.

Η φτωχιά που είχε πλούσια
παντρεύτηκε ένα πρίγκιπα και έζησαν
αυτοί καλά και εφείς καλύτερα.

Βιβλιογραφία:

Crews, C. & Αγγελοπούλου, Α. (2013). *Σεφαραδίτικα παραμύθια των Βαλκανίων*. Αθήνα: Απόπειρα.

Dégh, L. (1995). *Hungarian Folktales. The art of Zsuzsanna Palko*. U.S.A.: University Press of Mississippi, Jackson.

Ιωάννου, Γ. (επ.). (2017) *Παραμύθια του λαού μας*. Αθήνα: Ερμής.

Παπαθανασίου, Μ. (2003). *Μεγαλώνοντας στον ορεινό χώρο. Παιδιά και παιδική ηλικία στο Κροκύλειο Δωρίδας τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Ι.Α.Ε.Ν. & Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

Pellowski, A. (1990). *The World of Storytelling. A Practical Guide to the Origins, Development and Applications of Storytelling*. New York: The H. W. Wilson Company.

8.1.6. 6^ο διδακτικό δίωρο

Αφού ολοκληρωθεί η διδασκαλία για τη δημιουργία παραλλαγών, ο/η εκπαιδευτικός συνεχίζει με τους επικούς νόμους του Axel Olrik. Ο Δανός λαογράφος κατάφερε οι νόμοι του να έχουν εφαρμογή σε παγκόσμιο επίπεδο (Olrik, 1999: 87). Σκοπός της παρούσας δίωρης διδασκαλίας είναι να μπορούν οι μαθητές να εντοπίζουν τους νόμους μέσα στα παραμύθια.

Πεδία σύνδεσης με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ.:

- το μάθημα της Γλώσσας της Στ' Δημοτικού, ενότητα 4 με τίτλο «Διατροφή» και σελίδες 61 -65 όπου παρατίθεται το λαϊκό παραμύθι από τη συλλογή του Γεωργίου Μέγα «Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης».

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστούν ένας πολιτικός γεωγραφικός χάρτης της Ευρώπης και το κείμενο του παραμυθιού φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή/ήτρια.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο /η εκπαιδευτικός ξεκινά τη διδασκαλία με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού «Ο τσαγκάρης κι ο βασιλιάς» (Μαραγκού, 1994: 65-68).

«Ο ΤΣΑΓΚΑΡΗΣ ΚΑΙ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ» - ΚΥΠΡΟΣ

Μια φορά ζούσε ένας τσαγκάρης που το μαγαζί του ήταν απέναντι από το παλάτι του βασιλιά. Κάθε απόγευμα που ο τσαγκάρης τέλειωνε τη δουλειά του, έπαιρνε κρασί, λίγο μεζέ και καθόταν στο τραπέζακι του στο σπίτι του, έπαιζε το μαντολίνο του και διασκεδάζε μονάχος του.

Ο βασιλιάς, που ζούσε στο μεγάλο παλάτι κι ήταν όλο σκοτούρες, υποθέσεις και δουλειές, τον άκουγε κάθε βράδυ να τραγουδά και να παίζει μαντολίνο και απορούσε πού έβρισκε το κέφι να κάθεται μόνος του και να διασκεδάζει.

Ένα βράδυ λοιπόν, που τον βασιλιά τον πονούσε το κεφάλι του από τις πολλές υποθέσεις που είχε όλη τη μέρα, σκέφτηκε να πάει στο σπίτι του τσαγκάρη και να τον ρωτήσει πού βρίσκει τα λεφτά και το κέφι να διασκεδάζει φτωχός άνθρωπος. Άλλαξε τα ρούχα του ο βασιλιάς και φόρεσε ρούχα φτωχικά, για να μην τον καταλάβει ο τσαγκάρης, και χτύπησε την πόρτα του τσαγκάρη. «Κόπιασε, φίλε» είπε ο τσαγκάρης και του έδωσε μια καρέκλα να καθίσει στο τραπέζι του. Του έφερε και ποτήρι και πιάτο για να φάνε και να πιούν μαζί. «Περνώ κάθε βράδυ από δω» είπε ο βασιλιάς «και σε ακούω τραγουδάς και διασκεδάζεις. Πού βρίσκεις τα λεφτά, φτωχός άνθρωπος, και κάνεις τέτοιο πράγμα;» «Να» του λέει ο τσαγκάρης «όλη τη μέρα δουλεύω, φτιάχνω παπούτσια, μπότες για τον κόσμο, τα λίγα λεφτά που κερδίζω είναι αρκετά για να αγοράσω κάποιο μεζέ και λίγο κρασί για το βράδυ. Έλα να φάμε και να πιούμε και να διασκεδάσουμε μαζί». «Σ' ευχαριστώ πολύ» του είπε ο βασιλιάς «αλλά έχω δουλειά και βιάζομαι, άλλη φορά».

Ο βασιλιάς πήγε στο παλάτι του και σκεφτόταν όλη νύχτα τον τσαγκάρη. «Αν δεν έχει δουλειά», σκέφτηκε, «τι θα κάνει, πάλι θα διασκεδάζει;» Και για να τον δοκιμάσει έβγαλε την άλλη μέρα διαταγή να κλείσουν όλα τα μαγαζιά των τσαγκάρηδων σ' όλο το βασίλειο και να μη δουλεύει κανένας.

Ο τσαγκάρης, μόλις το άκουσε, πήγε να τρελαθεί από τη στεναχώρια του. Δεν μπορούσε να κάθεται όλη τη μέρα και να μην κάνει τίποτα. Έκλεισε το μαγαζί του και βγήκε στην πόλη να δει τι άλλο μπορούσε να κάνει. Εκεί που γύριζε απελπισμένος, έφτασε στο λιμάνι και άκουσε τον τελάλη που ζητούσε εργάτες για να ξεφορτώσουν ένα πλοίο, που είχε έρθει από την Αίγυπτο. «Όποιος ξεφορτώσει θα πάρει μια λίρα μεροκάματο» φώναζε ο τελάλης.

Ο τσαγκάρης πήγε αμέσως στο πλοίο και έπιασε δουλειά. Η μια λίρα ήταν πιο πολύ από ό,τι θα μπορούσε ποτέ να βγάλει δουλεύοντας όλη μέρα σαν παπουτσή. Τον συμπάθησε και ο καπετάνιος του πλοίου και όταν το απόγευμα τέλειωσε τη δουλειά και πήγε να πληρωθεί, του έδωσε κάτι παράξενα φρούτα, κίτρινα και μακρουλά από μέσα, που φύτρωναν πάνω στα δέντρα στη χώρα του Νείλου. Ο τσαγκάρης ήταν πολύ ευχαριστημένος. Έβγαλε διπλάσια λεφτά και είχε και καινούριο μεζέ για το τραπέζι του.

Όταν νύχτωσε και τον άκουσε ο βασιλιάς να τραγουδά, φόρεσε αμέσως τα παλιά ρούχα και κατέβηκε να μάθει τι έγινε. «Καλώς το φίλο μου» είπε ο τσαγκάρης μόλις τον είδε. «Έλα να δοκιμάσεις ένα καινούριο φρούτο που μου έδωσαν σήμερα. Και του διηγήθηκε πώς πέρασε τη μέρα του. «Και δες τύχη», λέει ο τσαγκάρης στο βασιλιά, «το πλοίο θα ξεφορτώνει για μια βδομάδα».

Πάλι δεν ήπιε και δεν έφαγε ο βασιλιάς γιατί βιαζόταν να πάει πίσω στο παλάτι του και την άλλη μέρα βγάζει καινούρια διαταγή να μην ξεφορτώνουν τα πλοία στα λιμάνια.

Στεναχώρια πάλι ο τσαγκάρης, βγήκε πάλι στο σεργιάνι να βρει δουλειά, γύριζε όλο το πρωί στα παζάρια και στο λιμάνι, δε βρήκε τίποτα και αποφάσισε να γραφτεί στρατιώτης. Έπαιρνε κάθε απόγευμα το μεροκάματό του και διασκεδάζε και έκανε και καινούριους φίλους στο στρατό.

Μια μέρα ήρθε η αδερφή του να τον δει. «Χρωστώ λεφτά», του είπε, «και θα με βάλουν φυλακή. Πρέπει να βρεις τρόπο να με βοηθήσεις». Ο τσαγκάρης δεν κρατούσε δεκάρα, ό,τι έβγαζε τα έτρωγε και τα έπινε κάθε βράδυ. «Τι να κάνω», σκεφτόταν. Δεν έβρισκε λύση και ήταν τόσο απελπισμένη η αδερφή του που τη λυπήθηκε και πήγε και πούλησε το σπαθί του και της έδωσε τα λεφτά που χρειαζόταν.

Μόλις έφυγε η αδερφή του έμαθε ότι την άλλη μέρα θα 'ρχόταν ο βασιλιάς στο στρατόπεδο για επιθεώρηση. Τότε πραγματικά δεν ήξερε τι να κάνει και πώς θα παρουσιαζόταν στην επιθεώρηση χωρίς το σπαθί του. Σκέφτηκε, σκέφτηκε και πήγε στο δάσος κι έκοψε ένα ξύλο. Το πελέκωσε, το έβαλε στο θηκάρι και φαινόταν ίδιο με το σπαθί.

Στάθηκε λοιπόν το άλλο πρωί γραμμή με τους άλλους στρατιώτες για να τους επιθεωρήσει ο βασιλιάς. Όταν ο βασιλιάς έφτασε κοντά του, στάθηκε. «Τράβα το σπαθί σου στρατιώτη και σκότωσε το διπλανό σου», του λέει. «Για τ' όνομα του Θεού, βασιλιά μου, τι μου έκαμε ο διπλανός μου για να του κάνω τέτοιο κακό;» «Είναι διαταγή», του λέει ο βασιλιάς. Ο τσαγκάρης έβαλε το χέρι του πάνω στο σπαθί και είπε δυνατά: «Θεέ μου κάμε το σπαθί μου ξύλινο για να μη μπορεί να σκοτώσει». Τραβά το σπαθί και λέει στο βασιλιά: «Είδες, βασιλιά μου, ο Θεός δε θέλει να γίνει το άδικο και έκαμε το σπαθί μου ξύλινο». Ο βασιλιάς έβαλε τα γέλια. «Κατάλαβα ότι είσαι πολύ ζύπνιος άνθρωπος και θα 'ρθεις στο παλάτι να σου δώσω την κόρη μου γυναίκα», του λέει.

Ο τσαγκάρης πήγε στο παλάτι και, όταν πέθανε ο βασιλιάς, κυβέρνησε αυτός τον τόπο καλά και δίκαια.

Αφού ολοκληρωθεί η αφήγηση του παραμυθιού, ο/η εκπαιδευτικός απευθύνει τις ακόλουθες ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης:

- Ποιος μπορεί να δείξει τη θέση της Κύπρου στο χάρτη;
- Τι σας έκανε εντύπωση στο παραμύθι που ακούσατε;

Ο/η εκπαιδευτικός αναφέρεται έπειτα στους επικούς νόμους που επινόησε ο Axel Olrik, εξηγώντας στους μαθητές/ήτριες ότι σε όποια χώρα κι αν βρισκόμαστε, κάποια πράγματα μένουν σταθερά στα παραμύθια. Γράφει στον πίνακα τους νόμους και στη συνέχεια καλεί τους μαθητές/ήτριες να εντοπίσουν όσο περισσότερους μπορούν στο παραμύθι. Τονίζει ότι δεν είναι απαραίτητο να τους βρούμε όλους. Για παράδειγμα, ο νόμος των διδύμων δεν συναντάται συχνά. Οι νόμοι είναι οι εξής:

1. ο νόμος της έναρξης.
2. ο νόμος της κατακλείδας.
3. ο νόμος της επανάληψης.
4. ο νόμος των τριών.
5. ο νόμος των δύο σε μία σκηνή.

6. ο νόμος της αντίθεσης.
7. ο νόμος των διδύμων.
8. ο νόμος της επικέντρωσης σε ένα μόνο χαρακτήρα.
9. ο νόμος της σημαντικότητας της τελευταίας θέσης.
10. ο νόμος της μονοεπεισοδιακής ακολουθίας της δράσης.
11. ο νόμος της επίτασης ή κορύφωσης της έντασης.
12. ο νόμος της σχηματοποίησης (Olrík, 1999:83-97).

Στη συνέχεια, ανοίγουν τα βιβλία της Γλώσσας στη σελίδα 61 και διαβάζουν το παραμύθι «Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης». Αφού ολοκληρωθεί η ανάγνωση ο/η εκπαιδευτικός ρωτάει:

- Έχουν ίδιο θέμα τα δύο παραμύθια;
- Μπορούμε να εντοπίσουμε και στο δεύτερο παραμύθι κάποιους από τους επικούς νόμους;

Αποδεικνύεται με αυτή την εργασία η παγκόσμια ισχύς των επικών νόμων.

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού, ένας μαθητής σχολιάζει: «Σπίρτο ο τσαγκάρης, κυρία!»

M2: Θα ήθελα να τον έχω κολλητό! Φοβερές απαντήσεις έδινε.

M3: Εσείς, κορίτσια τι λέτε;

M4: Δεν υπάρχουν κορίτσια πρωταγωνίστριες εδώ.

M5: Τσαγκάρης, βασιλιάς, στρατός...

M6: Ο βασιλιάς έμενε απέναντι από τον τσαγκάρη; Και παρατηρούσε τι έκανε κάθε βράδυ; Τα παλάτια δεν πρέπει να είναι μεγάλα, με τείχη και πολεμίστρες;

Οι υπόλοιποι: Στα παραμύθια όλα είναι δυνατά.

M6: Ναι, σωστά.

M7: Κι εγώ απόρησα, αλλά αν δεν τον έβλεπε δεν θα είχαμε υπόθεση.

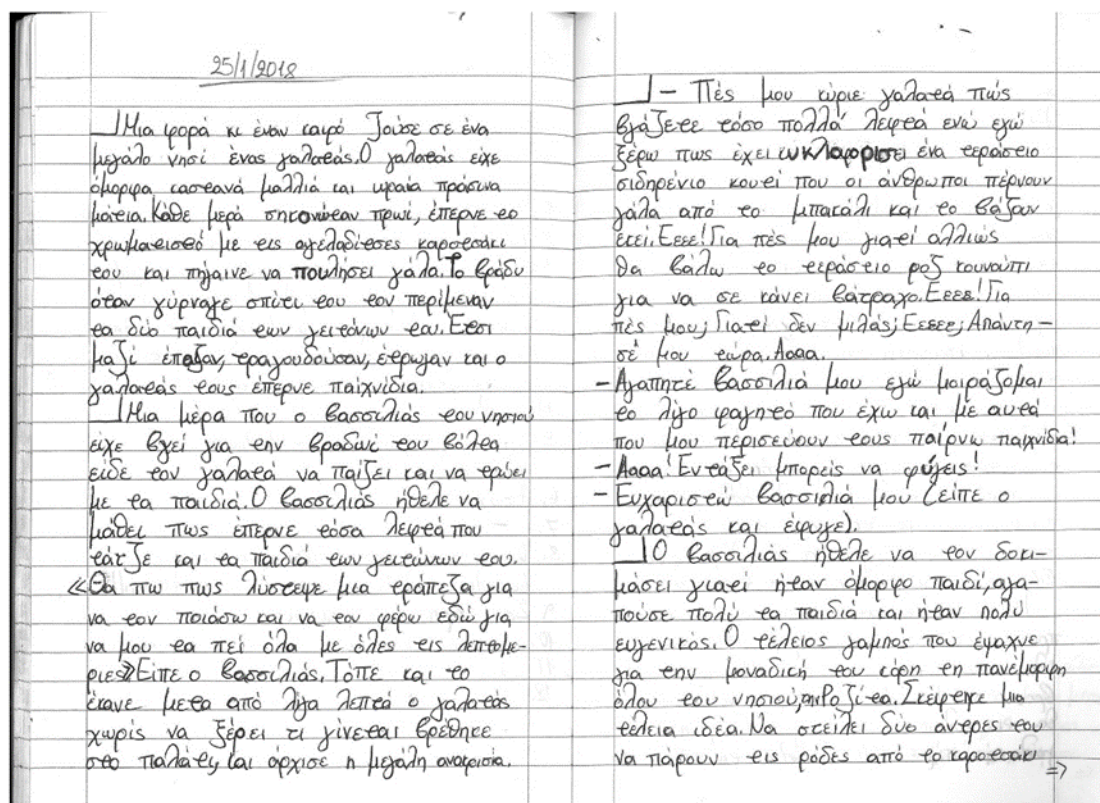
Δ: Τα σπίτια ήταν διαφορετικά χτισμένα στα παλιότερα χρόνια. Αρχικά κατοικούσαν όλοι σε ένα ή δύο δωμάτια και είχαν σε ξεχωριστό δωμάτιο τα ζώα. Όταν άρχισαν να έρχονται περισσότερα χρήματα στα χωριά, από τους γονείς που είχαν μεταναστεύσει στην Αμερική, τα χρησιμοποίησαν για να φτιάξουν και δεύτερο όροφο στα σπίτια τους. Όλα τα δωμάτια όμως ήταν πολυχρηστικά ακόμα (Παπαθανασίου, 2003:

125-128). Οπότε, είναι πολύ πιθανό ο τσαγκάρης του παραμυθιού μας να κατοικούσε σε σπίτι με όροφο κι έτσι να μπορούσε να τον παρατηρεί ο βασιλιάς.

Ακολούθως, η δασκάλα αναφέρεται στους επικούς νόμους. Τους γράφει στον πίνακα, και απαντάει όπου υπάρχουν απορίες. Δυσκολία στην κατανόηση υπήρχε στο νόμο των διδύμων και στη μονοεπεισοδιακή ακολουθία της δράσης. Με μία μικρή επεξήγηση, όμως, όλα έγιναν κατανοητά. Στη συνέχεια, αναζήτησαν τους επικούς νόμους στο παραμύθι και τους εντόπισαν με ευκολία. Μετά, κατά την ανάγνωση του παραμυθιού «Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης», υπήρχε ένας ενθουσιασμός. «Εδώ είναι το τρία», «Εδώ είναι οι δύο σε μία σκηνή», «Να και το τρίτο επεισόδιο». Βρήκαν όσους νόμους υπήρχαν με μεγάλη ευκολία.

Αξιολόγηση: Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν τους επικούς νόμους στα δύο παραμύθια του 5^{ου} διδακτικού δίωρου, για περαιτέρω εξάσκηση.

Επισυνάπτεται μια ιδιαίτερος ευφάνταστη παραλλαγή από μία μαθήτριά που πάντοτε εργαζόταν με πολύ κέφι.

του για να μην μπορεί να το εμπο-
λίσει και να μην πουλήσει γαλά. Όπως
τότε το έκανε.

Ο γαλατάς όταν το είδε σπεν-
χυρίθηκε πολύ. Πήρε το μισό του στο
παντοπωλείο πως είχε εφόδρα
σεροχμυλά ευριά. Έτσι πήρε μέσα το
πρή, με τα λεφτά που του είχαν
περιστεί, και τα έβαλε για ρόδες, έτσι
πούλησε κανονικά τα γαλάτα του. Μόλις
το έμαθε ο βασιλιάς έτρεψε τα χέρια
του λέγοντας: «δα πιάτε και δα του
σπάσετε το καρπόσι». Το άλλο πρωί
ο γαλατάς είδε το καρπόσι του σπασμέ-
νο και είπε: «δεν με δέλει άλλο να
πουλάω γαλάτα δα πιάω στην πρωτεύουσα
στην αδελφή μου για να δουλέψω στο
βιβλιοπωλείο για να πάρω και ελπίδα».

Ο πρώην γαλατάς όταν έφτασε στην
πρωτεύουσα είδε την αδελφή του να
κλαίει. Απέναντί του είναι πώς άλλα δεν
βρουν σε μια μέρα 100 χρυσά νομίσματα
θα εις κλείσουν το μαγαζί. Ο πρώην
γαλατάς πήρε 100 βιβλία τα έβαλε

σε ένα καρπόσι και βγήκε έξω να
πουλήσει βιβλία. Μέχρι το βράδυ είχε
πάρει 100 χρυσά νομίσματα έτσι τα
έδωσε στην αδελφή του αλλά ηδενε να
χρίσει πίσω στην επαρχία γιατί η
αδελφή του δα του ήταν συνέχεια
χρήματα.

Όταν χρίσε ο βασιλιάς χάρισε πολύ
γιατί νόμιζε πως έφυγε. Πέραν δύο
τρείς μέρες μέχρι που ο βασιλιάς
είπε: «Να γιατί δεν βγίνει να πουλήσει
έτσι και κατέγ το βήμα!! Πηγαίνετε τον
ένε νέο καρπόσι αλλά μην βάλετε
μέσα γαλά να δούμε ει δα πουλήσει»
Τα μεσάνυχτα δύο παλικάρια και τον
άρησαν ένα καρπόσι. Όταν το είδα
χάρισε πολύ αλλά είδε ότι δεν είχε γαλά
μέσα έτσι σκέφτηκε πως είχε ένα χιραγκί
με πορτοκάλια. Έτσι βράδιασε πήγε να
κόψει πορτοκάλια.

Το άλλο πρωί αφού πούλησε τα πορτοκάλια του άρεσε
ο βασιλιάς και καλά για πορτοκάλια. Όταν πήρε μέσα
στον παλάτι είδα τον βασιλιά να πηγαίνει προς
αυτήν, βράσε λίγο αλλά όταν χαμογέλασε χατέρευσε.
⇒

«Γεία σας κύρια γαλατά δέλω να σας
κάνω μια πολύ σοβαρή ερώτηση να σας
κάνω». Είπε ο βασιλιάς. «Ότι θέλετε
βασιλιά μου ό,τι και αν είναι δα
πιά σίγουρα ναι». Απάντησε ο γαλατάς
«Από σήμερα είσαι ο βασιλιάς του
νησιού γιατί δα παντρεύεις την κόρη μου
και όλο το παλάτι δα σου ανήκει». Είπε
ο βασιλιάς. Ο γαλατάς ήταν πολύ χαρούμενος
και είναι σπύβοντας και κοιτώντας το εαβάνι
είναι. «Η καλύτερη μέρα του κόσμου!
Η ζωή μου δα γίνει πολύ καλύτερη εδώ
με όλους αυτούς που με αγαπούν».

Βιβλιογραφία:

Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου Π. & Παπαϊωάννου, Κ. (2016). *Γλώσσα Στ' Δημοτικού*. Α' τεύχος. Αθήνα: Ι.Τ.Υ.Ε. – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Μαραγκού, Ν. (1994). *Παραμύθια της Κύπρου*. Αθήνα: Αρμός.

Olrik, A. (1999). *Epic Laws of Folk Narrative*. In: Dundes, A. (ed.). *International Folkloristics. Classic Contributions by the Founders of Folklore*. (pp. 83-97). U.S.A.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Παπαθανασίου, Μ. (2003). *Μεγαλώνοντας στον ορεινό χώρο. Παιδιά και παιδική ηλικία στο Κροκύλειο Δωρίδας τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Ι.Α.Ε.Ν. & Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

8.1.7. 7^ο διδακτικό δίωρο

Αφού ολοκληρωθεί η μελέτη κάποιων μορφολογικών χαρακτηριστικών των παραμυθιών, ως λογοτεχνικού είδους, επιχειρείται η σύνδεση των παραμυθιών με την καθημερινή ζωή των απλών ανθρώπων, στα παλιότερα χρόνια αλλά και σήμερα. Στο παρόν δίωρο το παραμύθι έχει ως θέμα την απόκτηση πλούτου μέσω της εύρεσης θησαυρού.

Πεδία σύνδεσης με τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και το Α.Π.Σ.:

- το μάθημα της Ιστορίας της Στ' Δημοτικού, ενότητα Β' και κεφάλαιο 2 «Οι συνθήκες ζωής των υπόδουλων», (σσ. 32-35).

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστούν ένας πολιτικός γεωγραφικός χάρτης της Ελλάδας και το κείμενο του παραμυθιού φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή/ήτρια.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Αφού διδαχθεί το κεφάλαιο 2 της Ιστορίας, ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού (Σέργη, 2005: 188-192).

«ΤΟ ΚΟΥΜΟΥΝΤΡΟ» - ΣΥΡΟΣ

Μια φορά κι έναν καιρό ζούσε ένας πολύ φτωχός χωρικός και είχε και τρία παιδιά. Μια μέρα, που δεν είχε ούτε ψωμί να τα ταΐσει, αποφάσισε να πάει στην πολιτεία και να ζητιανέψει. Πήρε λοιπόν μερικά σακουλάκια, ανέβηκε στο γαίδαρό του και ξεκίνησε. Στο δρόμο όμως νυχτώθηκε κι έτσι σταμάτησε, έδεσε το γαίδαρό του σ' ένα δέντρο και σκαρφάλωσε κι αυτός σ' ένα άλλο, μεγάλο, για να περάσει τη νύχτα του.

Ξαφνικά, εκεί που καθότανε, άκουσε φασαρία και ομιλίες από κάτω. Σκύβει και βλέπει σαράντα δράκους, που είχαν έρθει φορτωμένοι με μεγάλα σακιά. Σε μια στιγμή, πάει ο ένας κοντά στο δέντρο και λέει: «Άνοιξε κουμουντρί!» Αμέσως το δέντρο άνοιξε, μπήκαν μέσα οι σαράντα δράκοι κι είπε πάλι εκείνος, που ήτανε φαίνεται ο αρχηγός τους: «Κλείσε κουμουντρί!» Πέρασε κάμποση ώρα και μετά βγήκανε με άδεια τα σακιά τους. Είπε πάλι ο αρχιδράκος «κλείσε κουμουντρί», κι ύστερα έφυγαν και χάθηκαν μέσα στη νύχτα. Ο χωρικός παραξευρέθηκε πολύ μ' όλα αυτά που είδε κι άκουσε, κι είπε με το νου του: «Δεν κατεβαίνω να δω τι γίνεται με τούτο το μυστήριο δέντρο...»

Κατέβηκε λοιπόν, πήγε κοντά και λέει κι αυτός: «Άνοιξε κουμουντρί». Με μιας ανοίγει το δέντρο, μπαίνει μέσα ο άνθρωπος και τι να δει! Το δέντρο ήτανε γεμάτο με θησαυρό αμύθητο! Μετά λέει «Κλείσε κουμουντρί» και πιάνει, γεμίζει τα σακουλάκια, που είχε μαζί του για να πάει να ζητιανέψει κι ύστερα, «άνοιξε κουμουντρί», «κλείσε κουμουντρί» καβαλάει το γαϊδαρό του και δρόμο για το σπίτι του.

Από κει και πέρα η ζωή του άλλαξε. Πήρε φαγητά στα παιδιά του, ρούχα κι ό,τι άλλο χρειαζότανε, έφτιαξε και το σπίτι του και ζούσε πια σαν άρχοντας.

Αυτός ο χωρικός όμως είχε κι ένα γείτονα, πολύ πλούσιο, που μόλις είδε αυτά που συμβαίνουνε στο σπίτι του φτωχού, παραξευρέθηκε. Πήγε λοιπόν και τον ρώτησε πού τα βρήκε τα λεφτά κι έγινε άρχοντας από τη μια μέρα στην άλλη. Κι αυτός κάθισε και του διηγήθηκε όλη την ιστορία. «Θέλω να με πας κι εμένα» του λέει τότε ο πλούσιος. «Θα σε πάω αλλά μόνο μια φορά, γιατί αν μας τσακώσουν οι δράκοι... αλίμονό μας!» «Εντάξει. Μόνο μια φορά» λέει πάλι ο πλούσιος.

Το άλλο βράδυ λοιπόν, πήρε ο καθένας τους μερικά σακιά μεγάλα, καβάλησαν τα γαϊδούρια τους και ξεκίνησαν. Πριν φτάσουν κοντά, έδεσαν τα ζωντανά σ' ένα δέντρο, για να μην τα δουν οι δράκοι και μετά πήγαν με τα πόδια στο δέντρο που ήταν ο θησαυρός. Σκαρφάλωσαν και περίμεναν.

Σε λίγο ήρθαν οι δράκοι φορτωμένοι. Μπήκαν στο δέντρο, άδειασαν το θησαυρό που είχαν φέρει και μετά βγήκαν κι έφυγαν. Τότε κατέβηκαν κι αυτοί και με τον ίδιο τρόπο μπήκαν και γέμισαν τα σακιά τους. Τα φόρτωσαν στα γαϊδούρια και γύρισαν, πιο πλούσιοι από πριν, στα σπίτια τους.

Ο πλούσιος όμως ήταν αχόρταγος κι έτσι αποφάσισε να ξαναπάει για να πάρει κι άλλο θησαυρό. Ένα βράδυ λοιπόν ξεκίνησε και πήγε μόνος του και κατάφερε να μπει και να γεμίσει πάλι τα σακιά του. Μα όταν ήρθε η ώρα να βγει από το δέντρο ξέχασε να πει «κουμουντρί». Έλεγε: «Άνοιξε δέντρο», «Άνοιξε πόρτα», «Άνοιξε παράθυρο», τίποτα. Τι να κάνει τώρα; Καθόταν εκεί και προσπαθούσε να θυμηθεί τη λέξη, ώσπου κουράστηκε και, χωρίς να το καταλάβει, τον πήρε ο ύπνος. Στο μεταξύ γύρισαν οι δράκοι και τον βρήκαν μέσα. Τον αρπάζουν λοιπόν και πάνε και τον κρεμάνε πάνω σ' ένα δέντρο.

Πέρασε μια μέρα, πέρασαν δυο κι ο γείτονάς του στο χωριό άρχισε ν' ανησυχεί. Υποψιάστηκε όμως πως θα είχε πάει για το θησαυρό κι έτσι ξεκίνησε και πήγε να τον ψάξει. Όταν έφτασε τον είδε κρεμασμένο. Τον κατέβασε και τον πήρε στο χωριό.

Οι δράκοι τώρα, μόλις γύρισαν κι είδαν πως έλειπε ο κρεμασμένος είπαν: «Για να λείπει αυτός, πρέπει να υπάρχει κι άλλος κι ήρθε και τον ξεκρέμασε. Και πώς θα τον βρούμε τώρα;» Σκέφτηκαν, ξανασκέφτηκαν και σε μια στιγμή λέει ο αρχηγός τους: «Θα μπειτε όλοι μέσα σε ασκιά και θα κρατάτε κι από ένα μαχαιράκι. Εγώ θα σας φορτώσω στα μουλάρια, θα πάμε στο χωριό και θα φωνάζω πως πουλάω μέλι και λάδι. Αυτός που μας έκλεψε το θησαυρό, θα είναι ο πιο πλούσιος και θα βγει ν' αγοράσει. Όταν ακούσετε το σύνθημα: «Είναι ώρα», θα σκίσετε τα ασκιά, θα πεταχτείτε έξω και θα ορμήσουμε όλοι μαζί να τον σκοτώσουμε και να πάρουμε πίσω το θησαυρό μας». Όπως τα σκέφτηκε ο αρχηγός των σαράντα δράκων, έτσι και τα έκαναν.

Στο χωριό, μόλις άκουσε ο άνθρωπος ότι πουλάνε μέλι και λάδι είπε στις δούλες του – με τόσο θησαυρό είχε πάρει και δούλες – να βγουν και να τ' αγοράσουν όλα. Ο δράκος ξεφόρτωσε τα ασκιά και τα έβαλε το ένα δίπλα στο άλλο μέσα στην αποθήκη. Τότε ο άνθρωπος, ανυποψίαστος, του λέει: «Κουράστηκες να ξεφορτώσεις τόσα ασκιά. Κόπιασε να σου κάνουμε και το τραπέζι».

Κάθισαν λοιπόν κι άρχισαν να τρώνε. Το παιδάκι όμως, το πιο μικρό από τα τρία που είπαμε πως είχε ο άνθρωπος, μόλις άκουσε πως πήρανε μέλι, φώναζε και παρακαλούσε τη μάνα του να του δώσει να φάει. Με τα πολλά, πάει η γυναίκα, ανοίγει ένα ασκί και αντί για μέλι, βλέπει μέσα ένα δράκο. Κλείνει μάνι μάνι το ασκί, στέλνει μια δούλα και φωνάζει τον άντρα της και του λέει: «Άχου, άντρα μου, συμφορά μεγάλη θα μας βρει! Μέσα στα ασκιά είναι δράκοι και θα ξαμοληθούνε να μας φάνε!» «Μη φοβάσαι, γυναίκα» λέει ο άνθρωπος «και δεν είναι αυτοί πιο έξυπνοι από μένα. Μόνο φέρε μας μεζέδες πολλούς κι ύστερα βάλε μια βαρέλα νερό να βράσει κι έρχομαι». Μετά πήγε και κάθισε στο τραπέζι, που τρώγανε με το δράκο και, σαν να μην τρέχει τίποτα, συνεχίσανε το φαΐ και το κρασί. Σε λίγο, με τα κέρνα και ξανακέρνα, κατάφερε και μέθυσε το δράκο και τον έκανε τύφλα!

Σηκώνεται τότε ο καλός σου, πάει στην αποθήκη, ανοίγει ένα - ένα τα ασκιά και ρίχνει βραστό νερό πάνω στους δράκους και τους ξέκανε όλους!

Ο αρχηγός τώρα, μόλις συνήλθε απ' το μεθύσι, σηκώθηκε και λέει: «Καλά ήπιαμε, καλά φάγαμε. Πάω τώρα στην αποθήκη να φέρω και λίγο μέλι, να φάμε να γλυκαθούμε». Πάει λοιπόν και λέει: «Είναι ώρα», που ήτανε το σύνθημα για να σκίσουνε οι δράκοι τα ασκιά και να πεταχτούνε έξω. Μα αυτοί ούτε ασκιά σκίσανε, ούτε κουνηθήκανε από τη θέση τους. Ξαναλέει ο δράκος: «Είναι ώρα», τίποτα. Και πριν προλάβει να το ξαναπεί, πάει ο άνθρωπος από πίσω του, του ρίχνει κι αυτουνού βραστό νερό και πάρ' τον κάτω!

Έτσι τους ξεπάστρεψε όλους κι απόμεινε πια δικό του το κουμουντρί κι έζησε με τη γυναίκα του και τα παιδιά του ζωή πλούσια κι ευτυχισμένη.

Αφού ολοκληρωθεί η αφήγηση του παραμυθιού, ο/η εκπαιδευτικός απευθύνει τις ακόλουθες ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης:

- Ποιος μπορεί να δείξει στο χάρτη της Ελλάδας τη θέση της Σύρου;

- Τι σας έκανε εντύπωση στο παραμύθι που ακούσατε;
- Συνδέεται αυτό το παραμύθι με το μάθημα της Ιστορίας στο οποίο βρισκόμαστε;

Στην απάντηση των παιδιών ότι συνδέεται ο/η εκπαιδευτικός ρωτά ποιον συμβολίζει ο πρωταγωνιστής και ποιον συμβολίζει ο δράκος. Οι μαθητές απαντούν ότι ο δράκος έχει τον τρόπο συμπεριφοράς ενός κατακτητή, όπως οι Τούρκοι. Μπορούμε να ρωτήσουμε γιατί το πιστεύουν αυτό. Μήπως οι συνθήκες ζωής τους ήταν δύσκολες; Ποιος τις δυσκόλευε; Μήπως το παραμύθι ήταν ένας τρόπος άμυνας απέναντι στη σκληρή πραγματικότητα; Οι ραγιάδες, που κατά κύριο λόγο ήταν αγρότες, λάμβαναν ένα τιμάριο, κομμάτι γης, για να καλλιεργούν. Όταν ο πατέρας πέθαινε, η γη περνούσε στους γιους του, θεωρητικά ολόκληρη, στην πραγματικότητα όμως κατακερματισμένη σε μικρότερα κομμάτια. Εκτός από τη γη, που δεν επαρκούσε να θρέψει τους ανθρώπους, υπήρχαν φόροι από το θρησκευτικό μουσουλμανικό νόμο και από το Αυτοκρατορικό συμβούλιο καθώς και το παιδομάζωμα (Κιτσίκης, 2013: 153-157).

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού, ένας μαθητής είπε: «Αυτό είναι σαν τον Αλή Μπαμπά και τους σαράντα κλέφτες». Ένας συμπλήρωσε ότι είναι μία ελληνική παραλλαγή. Οι υπόλοιπες εντυπώσεις ήταν:

M3: Πώς χωρούσαν οι δράκοι στα ασκιά;

M4: Πώς δεν κατάλαβε ο δράκος τη δούλα που άνοιξε το ασκί;

M5: Πολλή δύναμη, λίγο μυαλό, παιδί μου.

M6: Πώς δεν τον έπιασαν ποτέ το φτωχό που πήγε τρεις φορές στη σπηλιά;

M7: Αν τον έπιαναν, δεν θα είχαμε παραμύθι σήμερα.

Δ: Έχει κάποια σχέση το παραμύθι που ακούσαμε με το μάθημα της Ιστορίας;

M: Για να ρωτάτε, έχει σχέση.

M2: Μα είχε δράκους το μάθημα;

M3: Όχι, άρα τι σχέση έχει;

Δ: Οι δράκοι είναι όντως δράκοι;

M: Μάλλον κακοποιοί, ληστές.

M2: Μεγαλόσωμοι άντρες.

Δ: Οι υπόδουλοι Έλληνες, αλλά και όλοι οι λαοί των Βαλκανίων που ήταν κάτω από τον τουρκικό ζυγό, περνούσαν καλά;

Όλοι/ες: Όχι.

Δ: Τότε, ποιοι ήταν οι δράκοι;

M: Ληστές;

M2: Οι Τούρκοι.

Δ: Είναι σωστές και οι δύο απαντήσεις. Οι υπόδουλοι υπέφεραν από το δυνάστη αλλά και τους ληστές που δρούσαν με τις συμμορίες τους στην ύπαιθρο. Σήμερα υπάρχουν δράκοι;

Όλοι/ες: Όχι.

M: Μόνο στα παραμύθια.

Δ: Κι αν συνέβαινε σήμερα μία ληστεία;

M2: Ο ληστής αναφέρεται ως «δράκος» στο ρεπορτάζ ειδήσεων.

Δ: Αποτελεί ένα άτομο που δεν είναι ενταγμένο στην κοινωνία αλλά ανήκει στο περιθώριο και φοβίζει τον κόσμο.

M: Γι' αυτό ο μπαμπάς μου κλειδώνει όλες τις πόρτες το βράδυ.

M2: Όλοι τις κλειδώνουμε!

Ακολουθούν οι εργασίες της αξιολόγησης όπου με ευκολία γράφουν τα δικά τους ρεπορτάζ, έχοντας συνδέσει τα παραμύθια με το παρελθόν αλλά και την καθημερινότητα, ανεξαρτήτως εποχής.

Αξιολόγηση: 1. Βάζω τις λέξεις στη σωστή κατηγορία (γάιδαρος, σακουλάκι, αυτοκίνητο, βυτιοφόρο, ύπνος πάνω σε δέντρο, βαλίτσα, ξενοδοχείο, ασκιά, μουλάρια, φορτηγό, περιπλανώμενος έμπορος, σούπερ μάρκετ, μέλι, τούρτα, δούλες, καμαριέρες, δράκος, ληστής, κουμουντρί, κρησφύγετο).

Παλιότερα χρόνια:

Νεότερα χρόνια:

2. Είμαι δημοσιογράφος και θέλω να γράψω ένα άρθρο για την εξάρθρωση σπείρας ληστών. Θα δημοσιευτεί στην τοπική εφημερίδα.

Οι δύο εργασίες, όπως τις συμπλήρωσε μία μαθήτριά.

1. Βάζω τις λέξεις στη σωστή κατηγορία:

γάιδαρος, σακουλάκι, αυτοκίνητο, ύπνος πάνω σε δέντρο, ξενοδοχείο, βαλίτσα, αγκιά, βυτιοφόρο, μουλάρια, φορητό, περιπλανώμενος έμπορος, σούπερ μάρκετ, μέλι, τούρτα, δοῦλες, καμαριέρες, δράκος, ληστής, κουμουντρί, κρυφίγγο.

Παλιότερα

χρόνια:

γάιδαρος, σακουλάκι, ύπνος πάνω σε
δέντρο, αγκιά, μουλάρια, περιπλανώμενος έμπορος,
σουπέρ, δοῦλες, δράκος, κουμουντρί

Νεότερα

χρόνια:

αυτοκίνητο, ξενοδοχείο, βαλίτσα, βυτιοφόρο,
φορητό, σούπερ μάρκετ, μέλι, καμαριέρες, ληστής,
κρυφίγγο

2. Είμαι δημοσιογράφος και θέλω να γράψω ένα άρθρο για την εξάρθρωση
σπείρας ληστών.

«Εξάρθρωση σπείρας ληστών»

Στις 20 Φεβρουαρίου
το βράδυ, ένας ηλίκειωμένος
τηλεφώνησε στην αστυνομία
επειδή μία ομάδα 6 ληστών
εισεβάρη μέσα στο σπίτι του
και έκλεψε 10.000 €
και πηλοτόμα αντικείμενα.
Η αστυνομία δεν κατάφερε
πιάσει τους ληστές.

Την άλλη μέρα (21 Φεβ-
ρουαρίου) η οικογένεια
που έμενε δίπλα από
το σπίτι του ηλίκειωμένου,
επειδή την αστυνομία
δεν είχε πιάσει,
εισεβάρη στο σπίτι τους,
και έκλεψε ηλεκτρικές
συσκευές και χρη-
ματά.

Το επόμενο βράδυ η
αστυνομία παρακολούθησε
το σπίτι των ληστών
και την ώρα που ση-
δαιναν να κλεισουν,
τους, ακολουθήσαν και
την ώρα που έμπαιναν
στο σπίτι που έκλεβαν,
η αστυνομία μπήκε
μέσα και έπιασε τους
ληστές και τους έβγαλε
κρυακή για 10 χρόνια.

Βιβλιογραφία:

Κιτσίκης, Δ. (2013). *Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1280-1924*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».

Κολιόπουλος, Ι., Καλλιανιώτης, Α., Μιχαηλίδης, Ι. & Μηνάογλου, Χ. (2017). *Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου. Βιβλίο Μαθητή*. Αθήνα: Ι.Τ.Υ.Ε. – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Σέρρη, Γ. (2005). *Παραμύθια από τις Κυκλάδες*. Αθήνα: Ερίνη.

8.1.8. 8^ο διδακτικό δίωρο

Αφού ολοκληρωθεί η διδασκαλία για τη σύνδεση των παραμυθιών με την πραγματική ζωή, ο/η εκπαιδευτικός συνεχίζει με ένα παραμύθι λίγο μεγαλύτερου μεγέθους, που ανήκει στα wonder tales. Τα παιδιά είναι πια εξοικειωμένα με την αφήγηση και κρίνεται ότι μπορούν να διαχειριστούν το μεγαλύτερο κείμενο. Σκοπός της δίωρης διδασκαλίας είναι να μπορούν οι μαθητές/ήτριες να εντοπίζουν στοιχεία, όπως το είδος του νομίσματος, σε ένα παραμύθι που τους/τις βοηθούν να καταλάβουν πότε περίπου καταγράφηκε για πρώτη φορά. Ακόμη, να εργαστούν ομαδικά ώστε να κατασκευάσουν ένα επιτραπέζιο παιχνίδι. Στο παρόν δίωρο το παραμύθι πραγματεύεται την κοινωνική άνοδο ενός φτωχού που πλούτισε.

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστούν ένας πολιτικός γεωγραφικός χάρτης της Ευρώπης, το κείμενο του παραμυθιού φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή/ήτρια, ένα χαρτόνι κανσόν, έξι χαρτιά μεγέθους Α4, μαρκαδόροι, κόλλες και το επιτραπέζιο παιχνίδι «Odyssey».

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού «The boy who played the bousouka» (Wheeler, 1904: 191-216), που έχει μεταφράσει η γράφουσα από τα αγγλικά.

«ΤΟ ΑΓΟΡΙ ΠΟΥ ΕΠΑΙΖΕ ΜΠΟΥΖΟΥΚΙ» -ΑΛΒΑΝΙΑ

Κάποτε, κάποια μέρα ενός χρόνου, σε μια πόλη πίσω από βουνά και ποτάμια, υπήρχε ένα φτωχό αγόρι που το έλεγαν Κερίμ. Δεν είχε μήτε πατέρα, μήτε μάνα, μήτε συγγενείς άλλους. Περιπλανιόταν στους δρόμους κι έτρωγε ό,τι του έδιναν οι περαστικοί. Πέρασαν έτσι δώδεκα χρόνια. Μια μέρα είδε έναν άνθρωπο του βουνού. Καθόταν στην άκρη του δρόμου κι έπαιζε μια μελωδία που άλλη σαν κι αυτή δεν είχε ξανακούσει το αγόρι στη ζωή του. Το μουσικό όργανο που χρησιμοποιούσε ήταν σαν μακρύ κουτάλι κι είχε τρεις χορδές που τις κινούσε με το φτερό ενός αετού. Σταμάτησε για να τον ακούσει. Όταν ο άντρας σταμάτησε να παίζει, το αγόρι ρώτησε: «Πώς λέγεται αυτό που παίζεις;» Ο άντρας απάντησε: «Λέγεται μπουζούκι». Ο Κερίμ είπε τότε: «Είναι δύσκολο να παίζεις;» «Όχι, αν έχεις δάσκαλο» απάντησε ο άντρας. «Καλύτερο δάσκαλο από μένα δε θα βρεις σ' αυτή τη γη κι αν μπορούσα να βρω κάποιον να ανταλλάξω το μπουζούκι μου, θα του μάθαινα να παίζει σε μια ώρα».

Όταν το άκουσε αυτό ο Κερίμ, κρέμασε το κεφάλι. Είχε αγαπήσει αυτή τη μουσική και ήθελε να έχει το μπουζούκι περισσότερο από κάθε τι στον κόσμο. «Αλίμονο!» είπε. «Τι έχω να σου δώσω εγώ σε αντάλλαγμα; Είμαι ένα φτωχό αγόρι και το μόνο που έχω είναι το όνομά μου». «Καλό είναι κι αυτό» είπε ο άντρας. «Πάντα ήθελα να έχω ένα όνομα. Δος μου το όνομά σου και πάρε το μπουζούκι». «Κι εγώ τι θα κάνω χωρίς όνομα;» διαμαρτυρήθηκε ο Κερίμ. «Δεν δυσκολεύτηκα χωρίς όνομα στη ζωή μου, αν και μερικές φορές ήταν άβολο. Δεν πειράζει όμως. Κάποιον άλλο θα βρω που θα δεχτεί να μου δώσει το όνομά του».

Κι έκανε να φύγει. Όταν τον είδε ο Κερίμ να σηκώνεται, του είπε: «Ανταλλάζω εγώ το όνομά μου με το μπουζούκι σου. Με λένε Κερίμ». Κι έτσι ο άντρας του έδωσε το μπουζούκι. Κάθισε μαζί του για μια ώρα στο πλάι του δρόμου και του έμαθε πώς να παίζει. Μετά τον αποχαιρέτησε κι έφυγε.

Ο Κερίμ έκατσε εκεί κι έπαιζε τόσο γλυκά που σταμάτησαν όλοι για ν' ακούσουν. Όταν τον φώναζαν με τ' όνομά του είπε: «Δεν είμαι πια ο Κερίμ. Αντάλλαξα τ' όνομά μου με αυτό εδώ το μπουζούκι». Από τότε όλοι τον έλεγαν «Αγόρι», «το Αγόρι που έπαιζε μπουζούκι».

Έφτασε έτσι δεκάξι χρονών. Άλλο τίποτε δεν έκανε νύχτα και μέρα, παρά μόνο έπαιζε μουσική. Κι έγινε τόσο καλός που λένε ότι και τα πουλιά που πετούσαν, και οι γάτες που κυνηγούσαν ποντίκια, σταματούσαν για να τον ακούσουν.

Μια μέρα το Αγόρι πέρασε το βουνό κι έφτασε στην ακροθαλασσιά. Έκατσε εκεί κι άρχισε να παίζει. Ήταν κοντά ένα πλοίο και φόρτωναν σπαθιά. Οι ναυτικοί σταμάτησαν, με τα φορτία πάνω στις πλάτες, για ν' ακούσουν. Ο καπετάνιος τους είπε: «Ας πάει ένας για να δει ποιος είναι αυτός και να τον φέρει εδώ. Θα παίζει τη μουσική του όσο φορτώνετε και θα τον πληρώσω όσο ζητήσει».

Πήγε ένας ναύτης κι έφερε το Αγόρι κι εκείνο έπαιζε τη μουσική του όση ώρα φόρτωναν. Όταν τελείωσαν δε ζήτησε αμοιβή άλλη από το να ταξιδέψει μαζί τους. Κι ο καπετάνιος δέχτηκε. Και κάθε μέρα τους διασκέδαζε με τη μουσική του ώσπου έφτασαν στο λιμάνι στην άλλη πλευρά της θάλασσας.

Ο βασιλιάς αυτής της πόλης είχε μια μοναχοκόρη, την πριγκίπισσα Ζίνα. Ήταν τόσο όμορφη σαν το φεγγάρι που φέγγει μέσα από ένα ασημένιο σύννεφο. Δε δεχόταν να παντρευτεί κανέναν, αν και πολλοί πρίγκηπες και βασιλιάδες ακόμη είχαν ζητήσει το χέρι της. Πάντα έλεγε: «Πατέρα μου μη με πιέζεις. Θα παντρευτώ αυτόν που εγώ επιθυμώ, ακόμα κι αν φτάσω τριάντα χρονών».

Το παλάτι έβλεπε προς το λιμάνι, εκεί που βρισκόταν το πλοίο. Ένα απόγευμα η πριγκίπισσα, την ώρα που καθόταν στο μπαλκόνι της, άκουσε τη μουσική από το μπουζούκι και μαγεύτηκε. Κάλεσε το βασιλιά και του είπε: «Πατέρα μου θα ήθελα να παντρευτώ τον οργανοπαίχτη. Δε με νοιάζει αν είναι κουτσός ή καμπούρης, ή πλούσιος ή ζητιάνος. Θα παντρευτώ αυτόν και κανέναν άλλο». Ο βασιλιάς είπε: «Αυτός ο οργανοπαίχτης αποκλείεται να είναι ευγενής. Και μια πριγκίπισσα δε μπορεί να παντρευτεί έναν κοινό θνητό». Κι αυτή απάντησε: «Κάποιος που παίζει τέτοια εξαιρετική μουσική δεν μπορεί να είναι κοινός θνητός με συνηθισμένο όνομα. Θέλω να

το ακούσω από το ίδιο του το στόμα». «Πολύ καλά, θα το ακούσεις από το ίδιο του το στόμα» είπε ο βασιλιάς. «Αν έχει ευγενικό όνομα, μπορώ να τον παντρευτώ;» Κι ο βασιλιάς συμφώνησε επειδή σκέφτηκε ότι αποκλείεται να συμβεί αυτό.

Έστειλε λοιπόν στρατιώτες στο καράβι κι έφεραν το Αγόρι στο παλάτι. Λοιπόν, η αίθουσα των ακροάσεων του παλατιού είχε ένα κρυφό παράθυρο. Μέσα από αυτό η κόρη του μπορούσε να δει όποιον πήγαινε στο βασιλιά. Όταν είδε το Αγόρι, που είχε τόσο ομορφιά και ψηλή κορμοστασιά, τον αγάπησε τόσο βαθιά σαν το βαθύ ωκεανό.

Το Αγόρι υποκλίθηκε μπροστά στο βασιλιά. «Πώς λέγεσαι;» τον ρώτησε εκείνος. «Πολυχρονεμένη βασιλιά! Δεν έχω όνομα». «Ποιος άκουσε ποτέ να υπάρχει άνθρωπος χωρίς όνομα; Πώς σε αποκαλούν, λοιπόν;» «Με λένε απλώς 'Αγόρι'». Ο βασιλιάς όταν το άκουσε αυτό έγινε κατακόκκινος από το θυμό του. Είχε δώσει υπόσχεση στην κόρη του και τώρα το μετάνιωने, μα τι μπορούσε να κάνει; Η βασιλοπούλα, από την άλλη, βγήκε όλο χαρά από την κρυψώνα της, τον έπιασε από το χέρι και του είπε: «Έχω την άδεια του βασιλιά και πατέρα μου να παντρευτούμε! Εσύ μπορείς; 'Η μήπως έχεις σύζυγο;»

Όταν την είδε το Αγόρι απόμεινε να την κοιτάζει άφωνο. Ήταν τόσο η ομορφιά της! Όταν συνήλθε της είπε: «Η καρδιά μου είναι δική σου! Δεν έχω σύζυγο αλλά ούτε και χωράφια ή χρήματα». «Δεν πειράζει» είπε η βασιλοπούλα «αυτά που έχω εγώ μας φτάνουν και μας περισσεύουν». Το Αγόρι όμως – όπως και όλοι οι βουνίσιοι - είχε την περηφάνια του και είδε και το θυμό στα μάτια του βασιλιά. Γι' αυτό της είπε μόλις παντρευτούν να αφήσει την περιουσία της και να πάνε στα μέρη του να ζήσουν. Η βασιλοπούλα δέχτηκε.

Κι έτσι την τρίτη μέρα παντρεύτηκαν και ζούσαν ευτυχισμένοι. Μετά από δύο μήνες όμως της είπε ότι ήρθε η ώρα να πάρουν το δρόμο για το σπίτι του κι εκείνη το είπε στον πατέρα της. Ετοίμασε στρατιώτες πολλούς και χρυσάφι για το ταξίδι τους αλλά το Αγόρι δε δέχτηκε τίποτα. Ο βασιλιάς όμως έδωσε κρυφά στην κόρη του ένα κασελάκι με ασημένιο κλειδί. Μέσα είχε τρεις πέτρες πολύτιμες, μια κόκκινη, μια μπλε, μια κίτρινη. Αυτές οι πέτρες μπορούσαν να κλαίνε όπως ένα μικρό παιδί, αν κάποιος τις έκλεβε. Και δε σταματούσαν το κλάμα τους μέχρι να επιστρέψουν στον αληθινό ιδιοκτήτη τους.

Αποχαιρέτησαν λοιπόν το βασιλιά και κίνησαν για τη γη του Αγοριού. Βρήκαν ένα πλοίο στην ακτή έτοιμο να σαλπάρει και μπήκαν κι αυτοί. Για πληρωμή το Αγόρι τους έπαιζε μουσική με το μπουζούκι του. Έφτασαν μια μέρα στο λιμάνι της πόλης του Αγοριού. Η πριγκίπισσα τον ρώτησε: «Μήπως είμαστε κοντά στη γη σου εδώ και κοντά στο σπίτι σου;» Το Αγόρι σκέφτηκε: «Τι να της πω που δεν έχω ούτε μια καλύβα, ούτε ένα επάγγελμα;» Κι έτσι απάντησε: «Όχι, το σπίτι μου είναι ακόμα πιο μακριά. Θα ξεκινήσουμε να πάμε σαν πέσει η πολλή η ζέστη. Εδώ κοντά όμως είναι μια καλύβα που χρησιμοποιούν περιπλανώμενοι ταξιδιώτες το χειμώνα. Πάμε να ζαποστάσουμε λιγάκι».

Πήγαν, πράγματι, και τη βρήκαν. Η πριγκίπισσα, κουρασμένη καθώς ήταν, έπεσε σε βαθύ ύπνο. Το Αγόρι θυμήθηκε τότε το κασελάκι που κουβαλούσε κρεμασμένο στο λαιμό της και πήγε σιγά σιγά και της το πήρε. Ίσως να είχε κανένα στολιδάκι που θα

το πούλαγε για να φάνε κάτι. Βγήκε έξω από την καλύβα και το άνοιξε. Είδε τα πολύτιμα πετράδια! Κι εκεί που τα θαύμαζε ήρθε ένας αετός και τα άρπαξε με τα νύχια του και πέταξε μακριά. Το Αγόρι άρχισε να τρέχει από πίσω του. Έτρεχε γρήγορα, σχεδόν πετούσε, ώσπου έφτασαν σε μια ακτή και ο αετός πέταξε πάνω από τη θάλασσα και χάθηκε από τα μάτια του.

Σ' εκείνη την ακτή ήταν τα λημέρια μιας συμμορίας ληστών. Μόλις τον είδαν, τον έδεσαν πάνω σ' ένα άλογο και τον κουβάλησαν σε μια μακρινή χώρα. Εκεί τον πούλησαν για δούλο σ' έναν έμπορο. Έμεινε στη δούλεψη του εμπόρου για μήνες πολλούς. Να δραπετεύσει δεν κατάφερε, μόνο θρηνούσε που άφησε πίσω τη γυναίκα του έρημη κι αβοήθητη. Ο αφέντης του ήταν ευγενικός άνθρωπος. Τον είδε μια μέρα που καθόταν και κοίταζε την ακτή και τον ρώτησε: «Τι σε βασανίζει παλικάρι μου; Τι μπορώ να κάνω για να σου φύγουν οι καημοί;» «Μου αρέσει πολύ να παίζω μουσική με το μπουζούκι. Αν είχα ένα, θα μου πέρναγε λίγο η μοναξιά». Ο έμπορος του αγόρασε ένα και κάθε μέρα έπαιζε τη μουσική του. Ταυτόχρονα προσευχόταν στο Θεό για τη γυναίκα του και παρακαλούσε τους αγγέλους να την προσέχουν και σύντομα να την ξαναβρεί.

Μια μέρα ο έμπορος του είπε: «Μου δούλεψες πιστά όλο αυτό τον καιρό. Είναι ένα νησί, όχι μακριά από εδώ, ακατοίκητο. Θα σου δώσω προμήθειες και σπόρους και ξύλα και σίδερα για να φτιάξεις ένα αμπέλι και σπίτι για να μείνεις. Πήγαινε και δούλεψε τη γη. Ό,τι κερδίσεις θα είναι δικό σου». Το Αγόρι τον ευχαρίστησε κι έφυγε. Το νησί ήταν γεμάτο πέτρες και ήθελε όργωμα και σκάψιμο για να ετοιμαστεί η γη για τη σπορά.

Ένα βράδυ καθόταν στην ακροθαλασσιά κι έπαιζε το μπουζούκι του. Είχε κουραστεί πολύ κι εκείνη τη μέρα. Τότε άκουσε το κλάμα ενός μωρού. Παραξεनेύτηκε γιατί άνθρωπος δεν υπήρχε εκεί. Όταν ξημέρωσε είδε στην κορφή του ψηλότερου πεύκου έναν αετό. «Μη μου πεις..» μουρμούρισε. Σκαρφάλωσε και μέσα στη φωλιά του αετού ήταν τα πολύτιμα πετράδια του! Μόλις άπλωσε το χέρι του και τα έπιασε, σώπασαν. Τότε σκέφτηκε ότι ο αετός του πήρε τα πετράδια όχι μόνο επειδή γυάλιζαν αλλά κι επειδή θα είχε ξαναδεί τέτοια. «Λες να υπάρχει θησαυρός στο νησί;» Ξεκίνησε να ψάχνει μήπως υπήρχε καμιά σπηλιά εκεί κοντά. Τρεις μέρες και τρεις νύχτες περπατούσε. Την τέταρτη μέρα είδε μια σπηλιά. Μπροστά της όμως ήταν κουλουριασμένο ένα τεράστιο φίδι και λιαζότανε. Μόλις τον είδε ανασηκώθηκε κι έβγαλε ένα σφύριγμα τόσο απειλητικό που του κόπηκαν τα πόδια του Αγοριού. Κρύφτηκε πίσω από ένα βράχο και σκεφτόταν τι να κάνει για να διώξει το φύλακα της σπηλιάς. Πήγε στο δάσος κι έπιασε μια άγρια αλεπού σε παγίδα. Την κουβάλησε μέχρι τη σπηλιά και το φίδι μόλις την είδε έτρεξε ξοπίσω της για να τη φάει. Το Αγόρι μπήκε στη σπηλιά και τι να δει! Χρυσά δουκάτα! Και τόσα που έφταναν για να γεμίσει ένα καράβι!

Χάρηκε το Αγόρι με το θησαυρό. Το βράδυ καθόταν στη θέση του μπροστά στη θάλασσα κι έπαιζε τη μουσική του. Τότε ήρθε προς το μέρος του ένα καράβι γεμάτο στρατιώτες. Άκουσαν τη μουσική του και μαγεύτηκαν. Άφησαν τα κουπιά και το κυματάκι τους έφερε στο νησί. «Τι κάνεις εδώ;» τον ρώτησαν. «Ο κύριός μου με άφησε εδώ να φυτέψω αμπέλια». «Μέχρι να ασπρίσουν τα μαλλιά σου δεν θα τα καταφέρεις.

Δεν έρχεσαι καλύτερα μαζί μας;» «Θα τα καταφέρω. Όπως με κάθε πέτρα που βάζουμε χτίζεται ένας πύργος έτσι κι εγώ θα φτιάξω στο νησί αμπελώνα». «Τότε θα μείνουμε κι εμείς να σε βοηθήσουμε» είπαν οι στρατιώτες και κατέβηκαν από το πλοίο κι έμειναν στο νησί για τρεις μήνες. Μετά έφυγαν.

Όταν ήρθε ο κύριός του να του φέρει τρόφιμα δεν πίστευε στα μάτια του. Τσαμπιά σταφύλια κρέμονταν από τα αμπέλια σε χρώματα κίτρινα και πράσινα και βαθυκόκκινα ως εκεί που έφτανε το μάτι. Από τη χαρά του είπε στο Αγόρι: «Για τη δουλειά που έκανε σου χαρίζω την ελευθερία σου. Τι άλλο θέλεις;» «Θέλω ένα πλοίο κι ένα φόρτωμα αλάτι» είπε το Αγόρι. Ο έμπορος ναύλωσε ένα πλοίο με είκοσι ναύτες και αλάτι και του τα χάρισε. Το Αγόρι του είπε: «Θα βγάλω χίλιες ρίζες αμπέλια και θα έρθω να τα φυτέψω στη γη σου. Σε σένα χρωστάω τον πλούτο μου». Ο έμπορος ευχαριστημένος έφυγε.

Το Αγόρι έβαλε τους ναύτες να ξεριζώνουν κάθε πρωί αμπέλια. Και κάθε βράδυ, όταν είχαν πια κοιμηθεί, φόρτωνε το θησαυρό στο καράβι. Σε δέκα μέρες ήταν όλα έτοιμα και σαλπάρισαν. Σε κάθε λιμάνι που σταματούσαν, κατέβαινε κι έπαιζε το μπουζούκι του. Σκεφτόταν: «Κανείς άλλος δεν παίζει το μπουζούκι σαν εμένα. Μπορεί κάπου να είναι η γυναίκα μου και να με ακούσει ή κάποιος να της το πει και να βρεθούμε».

Αυτά συνέβαιναν με το Αγόρι. Η πριγκίπισσα στο μεταξύ είχε γίνει ζητιάνα για να ζήσει. Μετά από πολλές περιπέτειες έφτασε πίσω στη χώρα της. Άκουσε κι ο βασιλιάς ότι μια κοπέλα όμορφη σαν τα κρύα τα νερά ζητιανεύει και ρωτάει αν είδε κανείς ένα Αγόρι να παίζει μπουζούκι. «Τον άτιμο! Την παντρεύτηκε και την παράτησε! Θα τον βρω και θα τον σκοτώσω!» είπε κι έβγαλε διαταγή αν κάποιος δει έναν περιπλανώμενο οργανοπαίχτη με μπουζούκι να τον ρίξουν στη φυλακή και να τον κρεμάσουν. Έστειλε γράμματα και στους γείτονες βασιλιάδες για να ψάχνουν όλοι. Μόλις λοιπόν το Αγόρι κατέβηκε στο λιμάνι του βασιλιά πεθερού του, ήρθαν στρατιώτες και τον οδήγησαν μπροστά στον αρχιδικαστή. «Τι μου δίνεις για να σωθείς;» τον ρώτησε. «Αλλιώς έχω διαταγή να σε κρεμάσω». Το Αγόρι σκέφτηκε τα πετράδια, που τα είχε ράψει μέσα στη φόδρα του πανωφοριού του για να μην τα χάσει. «Με τα πλούτη που έχω τώρα, θα πάρω άλλα στη γυναίκα μου». Τα έβγαλε και του τα έδωσε. Ο δικαστής τα πήρε αλλά, αντί να τον αφήσει ελεύθερο, διέταξε να τον δείρουν και να τον βάλουν στη χειρότερη, την πιο σκοτεινή φυλακή. Την επόμενη μέρα θα τον κρεμούσαν το μεσημέρι στην πλατεία.

Τα λαμπερά πετράδια, μόλις τα άρπαξε ο δικαστής και τα έβαλε στον κόρφο του, άρχισαν να κλαίνε σαν ένα μωρό. Τα έβγαλε κι άρχισε να τα χαϊδεύει και να τα κανακεύει αλλά δε σταματούσαν το κλάμα. Από φόβο μήπως κάποιος τα ακούσει και του τα πάρει, τα τύλιξε σ' ένα παλιό τουρμπάνι και τα ξανάβαλε στον κόρφο του.

Η πριγκίπισσα, που ήταν στην πόλη και ζητιάνευε, είδε τη φασαρία και τους στρατιώτες και ρώτησε τι συμβαίνει. Της είπαν ότι θα κρεμάσουν αύριο τον οργανοπαίχτη με το μπουζούκι. Αυτή τότε, κλαίγοντας με λυγμούς, έτρεξε στο παλάτι και χτυπούσε την πόρτα φωνάζοντας ότι θέλει να μιλήσει στο βασιλιά. Ο φρουρός όμως είδε το κουρελιασμένο φουστάνι της και δεν της άνοιξε την πόρτα.

Έτσι την επόμενη μέρα το μεσημέρι, οδήγησαν το αγόρι ματωμένο στην πλατεία. Ήρθε κι ο βασιλιάς και κάθισε στο θρόνο του. Μόλις τον είδε η πριγκίπισσα έτρεξε κι έπεσε στα πόδια του. «Ποια είσαι εσύ;» τη ρώτησε. «Είμαι η γυναίκα του». «Μην την πιστεύεις, βασιλιά μου» πετάχτηκε ο αρχιδικαστής. «Αυτή είναι μια ζητιάνα». «Πες μας την ιστορία σου» είπε ο βασιλιάς. Η πριγκίπισσα διηγήθηκε τις περιπέτειές της. Όταν έφτασε στο σημείο που έχασε τα πολύτιμα πετράδια της, ο βασιλιάς ρώτησε το Αγόρι: «Της τα έκλεψες;» «Όχι» αποκρίθηκε το αγόρι και διηγήθηκε κι αυτό τις περιπέτειές του μέχρι εκείνη τη μέρα.

Όταν τελείωσε, ο βασιλιάς είπε: «Μυστήριες αυτές οι πέτρες που μου λέτε. Και πώς κλαίνε;» «Σαν αυτό το κλάμα που ακούμε τώρα» είπε η πριγκίπισσα. «Βρείτε αυτό το παιδί που κλαίει και φέρτε το εδώ» διέταξε ο βασιλιάς. Ο αρχιδικαστής, που ήξερε από πού ακουγόταν το κλάμα, έκανε να φύγει όμως οι στρατιώτες τον έφεραν μπροστά στο βασιλιά και βρήκαν πάνω του το τουρμπάνι με τις πέτρες. Τις έδωσαν στην πριγκίπισσα κι αυτές πάλι σώπασαν το κλάμα τους. «Κρεμάστε τον αρχιδικαστή!» είπε τότε ο βασιλιάς.

Το Αγόρι και η πριγκίπισσα πήγαν μαζί του στο παλάτι κι έζησαν πολύ ευτυχισμένοι. Κι όταν ήρθε η ώρα, το Αγόρι κυβέρνησε το βασίλειό του δίκαια και συνετά. Τα πολύτιμα πετράδια τα έβαλαν στο χρυσό στέμμα του βασιλιά κι αυτά δεν ξαναέκλαψαν ποτέ πια.

Κι ήμουν κι εγώ εκεί κι έφαγα και ήπια καλό κρασί!

Σας είπα την ιστορία μου, πείτε μου κι εσείς τη δική σας!

Αφού ολοκληρωθεί η αφήγηση, ο/η εκπαιδευτικός απευθύνει τις παρακάτω ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης:

- Ποιος μπορεί να δείξει τη θέση της Αλβανίας στο χάρτη;
- Υπάρχουν κοινές αντιλήψεις ή και διαφορετικές ανάμεσα σε ελληνικά και αλβανικά παραμύθια;
- Υπάρχει κάποιο στοιχείο του συγκεκριμένου παραμυθιού που να φανερώνει την εποχή που καταγράφηκε πρώτη φορά;

Στην αρνητική απάντηση των μαθητών, ο/η εκπαιδευτικός τους/τις καλεί να ξαναδιαβάσουν το σημείο όπου το Αγόρι ανακάλυψε το θησαυρό.

- Τι είδους νομίσματα βρήκε;
- Γνωρίζετε τι είναι το δουκάτο;

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει μια σύντομη ιστορική αναδρομή για το νόμισμα. Το δουκάτο είναι 1. η περιοχή που διοικείται από το δούκα 2. χρυσό ή αργυρό νόμισμα ευρωπαϊκών κρατών (12^{ος}-19^{ος} αιώνας) (Μπαμπινιώτης, 2012: 345). Χρησιμοποιείτο ευρέως εντός της Ευρώπης προ του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Η σταθερή του αξία οφειλόταν στο βάρος του, το οποίο υπολογίζεται σε 3,4909 γραμμάρια καθαρού χρυσού 986 βαθμών καθαρότητας. Κόπηκε πρώτα στη Σικελία το 1140. Ονομάστηκε δουκάτο από το Δόγη Τζιοβάννι Ντάντολο. Από το 1557 έως

το 1857 ήταν νόμισμα πανευρωπαϊκής κυκλοφορίας ([https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%AC%CF%84%CE%BF_\(%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%AC%CF%84%CE%BF_(%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1))).

Στη συνέχεια, οι μαθητές/ήτριες χωρίζονται σε επτά (7) ομάδες. Ο/η εκπαιδευτικός τους δίνει οδηγίες ώστε να κατασκευάσουν ένα επιτραπέζιο παιχνίδι - «φιδάκι» - του παραμυθιού που άκουσαν (Πετκανοπούλου, 2014: 66-68). Το παιχνίδι στο οποίο βασίζονται για να το δημιουργήσουν είναι το φιδάκι «Odyssey» (www.mygreekgames.gr).

- Χωρίζουν το παραμύθι σε επεισόδια. Επιλέγουν από αυτά τα πέντε (5) σημαντικότερα.
- Η πρώτη ομάδα κατασκευάζει σε μεγάλο χαρτόνι κανσόν το ταμπλό του παιχνιδιού.
- Η δεύτερη έως την έκτη ομάδα ζωγραφίζουν τους πέντε σταθμούς του παραμυθιού.
- Η έβδομη ομάδα γράφει τις ερωτήσεις που θα απαντάει όποιος τυχαίνει να σταματήσει σε κάποιον από τους σταθμούς του παραμυθιού.
- Κερδίζει όποιος φτάσει πρώτος στο παλάτι.

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού, ένα κορίτσι που έχει καταγωγή από την Αλβανία λέει: «Τι ωραίο που ήταν! Μπορείτε να μας το ξαναπείτε;» (!) Οι υπόλοιποι/ες μαθητές/ήτριες δεν έφεραν αντίρρηση στο σχόλιο της συμμαθήτριάς τους, υποδηλώνοντας ότι τους κίνησε το ενδιαφέρον. Προφανώς δεν ειπώθηκε δεύτερη φορά. Όταν οι μαθητές/ήτριες ερωτήθηκαν για το αν υπάρχουν κοινές ή διαφορετικές αντιλήψεις ανάμεσα στα ελληνικά και τα αλβανικά παραμύθια, η μαθήτρια που είχε σχολιάσει προηγουμένως το παραμύθι επεσήμανε ότι δεν έβρισκε διαφορές στο παραμύθι που άκουσε σε σχέση με τα ελληνικά που είχαν παρουσιαστεί σε προηγούμενες διδακτικές ώρες και ότι έμοιαζε με τα γνωστά παραμύθια. Της άρεσε περισσότερο επειδή ήταν πιο μεγάλο σε έκταση και είχε περισσότερη δράση.

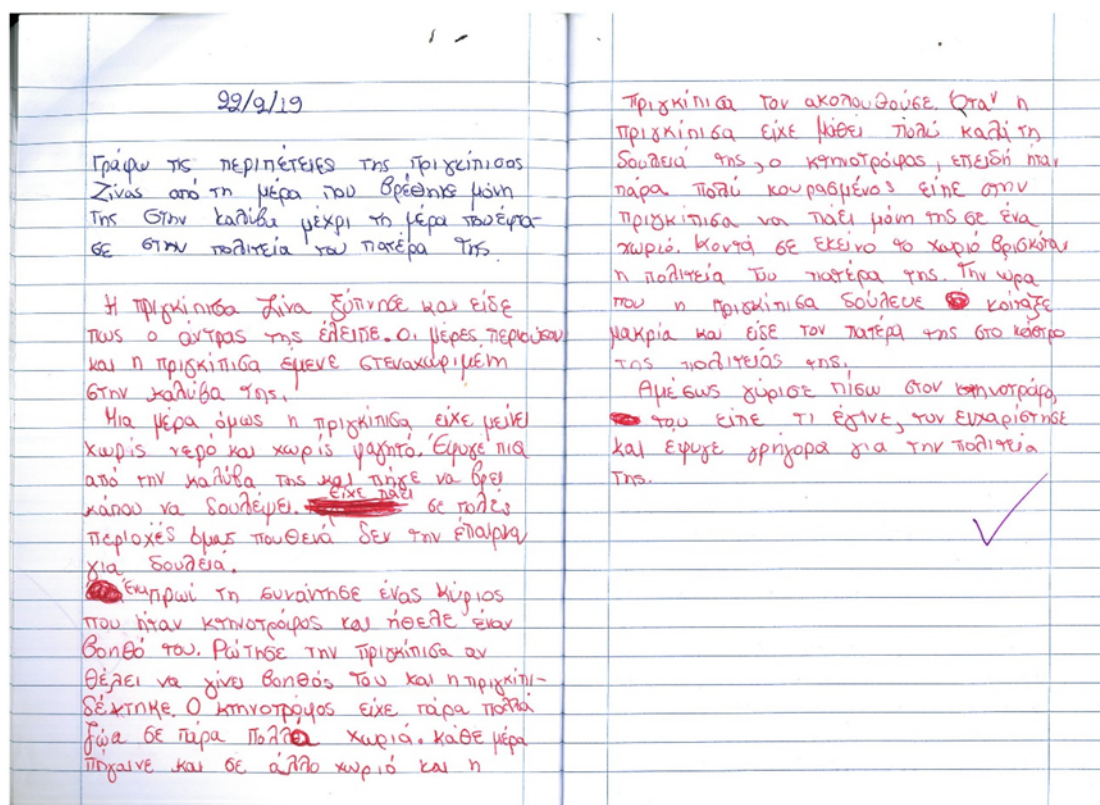
Στη συνέχεια η δασκάλα ρώτησε: «Υπάρχει κάποιο στοιχείο του συγκεκριμένου παραμυθιού που να φανερώνει την εποχή που καταγράφηκε πρώτη φορά;» Κανείς/καμία δεν απάντησε. Όταν τους ζητήθηκε να επικεντρωθούν στο σημείο με το θησαυρό, ένας μαθητής είπε: «Τα δουκάτα». Ένας άλλος ρώτησε: «Τι είναι αυτά;» Η δασκάλα έδωσε τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τα νομίσματα, τη χρήση τους και τα έτη κυκλοφορίας τους. Μία μαθήτρια σχολίασε: «Μόνο από μία λέξη μπορούμε να συμπεράνουμε πότε γράφτηκε ένα παραμύθι;» Η δασκάλα διευκρίνισε ότι το νόμισμα μας δίνει πολύ σημαντικές πληροφορίες, αλλά δεν μπορούμε να ξέρουμε την πρώτη φορά που ειπώθηκε ένα παραμύθι, μόνο την πρώτη φορά που καταγράφηκε. Περνώντας από το στόμα του κάθε αφηγητή άλλαζε και μπορεί να

αλλάζει ακόμα και μετά την πρώτη καταγραφή του. Ο κάθε αφηγητής το κάνει δικό του, βάζει τη σφραγίδα του.

Αξιολόγηση: 1. Οι μαθητές/ήτριες παίζουν το παιχνίδι που δημιούργησαν!

2. Το παραμύθι δεν αναφέρει τι περιπέτειες πέρασε η πριγκίπισσα μέχρι να φτάσει πίσω στο παλάτι. Προσθέτω ένα ή περισσότερα επεισόδια με τις περιπέτειες τις πριγκίπισσας, χωρίς να αλλοιωθεί η αφηγηματική ροή.

Ακολουθούν τα επεισόδια με τις περιπέτειες της πριγκίπισσας Ζίνας, όπως τα έγραψε μία μαθήτρια.

Βιβλιογραφία:

Μπαμπινιώτης, Γ. (2012). *Λεξικό για το Σχολείο & το Γραφείο*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Πετκανοπούλου, Μ. (2014). *Παίζουμε; 99+1 αυτοσχέδια επιτραπέζια παιχνίδια*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Wheeler, P. (1904). *Albanian wonder tales*. London: Raleigh House. Προσπέλαση στις 10/04/2017 στον ιστότοπο www.projectgutenberg.com.

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%AC%CF%84%CE%BF_\(%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%AC%CF%84%CE%BF_(%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1))

8.1.9. 9^ο διδακτικό δίωρο

Μετά την κατασκευή του επιτραπέζιου παιχνιδιού, ο/η εκπαιδευτικός συνεχίζει με τη δίωρη διδασκαλία που σκοπό έχει να συνδέσει την κατασκευή αναπτυγμάτων με το παραμύθι, κάνοντας τη μάθηση παιχνίδι. Στο παρόν δίωρο το παραμύθι παρουσιάζει τη φτωχή κοπέλα που παντρεύεται το βασιλιά.

Πεδία σύνδεσης με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ.

- το μάθημα των Μαθηματικών της Στ' Δημοτικού, 6^η θεματική ενότητα, κεφάλαιο 66: «Να το κάνω πακέτο; Κύβος και ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο: έδρες και αναπτύγματα», (σσ. 157-158).

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστούν ένας παγκόσμιος πολιτικός γεωγραφικός χάρτης, το κείμενο του παραμυθιού φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή/ήτρια, ένα χαρτόνι κανσόν, μαρκαδόροι, κόλλες, «Κάρτες αισθητικής αγωγής και χειροτεχνίας – Στ' Δημοτικού» από τις εκδόσεις Πατάκη και τα αναπτύγματα σπιτιών φωτοτυπημένα.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Αφού διδαχθεί το κεφάλαιο 66 των μαθηματικών, ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά τη διδασκαλία με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού «Το χαμαλάκι» (Κρόκος, 2008: 11-25).

«ΤΟ ΧΑΜΑΛΑΚΙ» - ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν δυο φίλοι. Από μικροί δε χωριζόντανε ποτέ. Ήτανε γειτόνοι. Μαζί στο σχολειό, μαζί κι όταν γίνανε σωστά παλικάρόπουλα.

Μια βραδιά, που καθόντανε σε μια ταβέρνα και κουτσόπιναν κρασάκι, ορκίστηκαν: όταν παντρευτούν και κάνουν παιδιά να συμπεθεριάσουν, για να 'ναι ως τα γεράματά τους αχώριστοι. Για να πιάσει μάλιστα ο όρκος τους, βρέζανε κατάχαμα τον τόπο με μαύρο μπρούσκο κρασί, έτσι που τα δυο κρασιά να γίνουν ένα.

Έφθασε η μέρα που παντρεύτηκαν. Όμως οι γυναίκες τους ήταν από άλλο τόπο η κάθε μια. Κι έτσι οι δυο φίλοι χωρίστηκαν. Τη μέρα όμως του χωρισμού συμφώνησαν: να ξανασμίξουν όταν μεγαλώσουν τα παιδιά τους για να τα παντρέψουν.

Ο Θεός τους άκουσε. Κι έτσι ο ένας έκανε αγόρι κι ο άλλος κορίτσι.

Εκείνος που είχε το αγόρι, είχε γίνει πολύ πλούσιος. Ο άλλος ο καημένος, αν και ήτανε καλός άνθρωπος και δουλευτής, δεν τα κατάφερε να πλουτίσει. Το κοριτσάκι του όμως, που όλο και μεγάλωνε, όλο κι ομόρφαινε, αυτό ήταν ο αληθινός του πλούτος. Όταν γίνηκε της παντρείας, λέει ο άντρας στη γυναίκα του:

-Γυναίκα, η κόρη μας μεγάλωσε και πρέπει να παντρευτεί. Θα πάω να βρω το φίλο μου κι ας μη μου 'γραψε ποτέ. Έχουμε ορκιστεί να παντρέψουμε τα παιδιά μας. Θα του πω πως ήρθε η ώρα να συμπεθεριάσουμε.

Τα ήξερε όλ' αυτά η γυναίκα του, γιατί κάποια μέρα της είχε μιλήσει για την παλιά του τη φιλία.

-Να πας άντρα μου, του λέει εκείνη. Σίγουρα κι αυτουνού ο γιος θα είναι έτοιμος για παντρεία και μπορεί να περιμένει να του δώσουμε την κόρη μας. Και να σου πω και τούτο: Όχι πως είναι κόρη μου. Μα έχει χάρες που λίγα κορίτσια τις έχουν.

Σηκώνεται ο φτωχός, ετοιμάζεται και μια και δυο πάει στον τόπο, που ήταν ο φίλος του. Ζούσε αυτός εκεί σαν μπέης. Είχε πολλούς στη δούλεψή του. Πλούσιος και ζακουστός. Άρχοντας. Χτυπά το χτυπητήρι της πόρτας του σπιτιού. Του σπιτιού είπα; Του παλατιού ήθελα να πω. Προβάλλει ένας υπηρέτης καλοστολισμένος. Του μισανοίγει την πόρτα. « Τι θέλεις;» Τα 'χασε για μια στιγμή ο φτωχός. Μα πήρε θάρρος και του λέει: «Θέλω τον αφέντη σου. Είναι, ξέρεις, αδερφικός μου φίλος». Του ρίχνει μια ματιά ο υπηρέτης από πάνω ως κάτω. Τον βρίσκει κακοντυμένο, αξιολύπητο. Δεν πίστεψε πως ο αφέντης του μπορούσε ποτέ να έχει έναν τέτοιο φίλο. Κλείνει ακόμα πιο πολύ την εξώθυρα, κι έτσι χαραγμένη καθώς την κρατά, του λέει πως λάθος χτύπησε πόρτα. Πού να φύγει όμως ο φτωχός; «Άνοιξέ μου. Δεν ακούς; Είμαι φίλος του αφέντη σου».

Και ζητούσε να μπει με το ζόρι. Φωνές ο φτωχός, φωνές ο υπηρέτης. Ακούει από πάνω ο πλούσιος και προβάλλει στο κεφαλόσκαλο. «Ποιος φωνάζει;» ρωτά θυμωμένος. «Αφέντη μου, ένας φτωχός λέει πως είναι φίλος σου και θέλει, σώνει και καλά, να σε δει». Αυτά είπε ο υπηρέτης. Σκύβει ο πλούσιος, αντικρίζει τον παλιό του φίλο, τον γνωρίζει και ... βάζει τις φωνές θυμωμένος. «Ποιος είσαι και τι θες εδώ;» «Τόσο γρήγορα με ξέχασες, φίλε; Και γιατί ρωτάς τι θέλω; Ξέχασες, δηλαδή, τον όρκο μας; Τα παιδιά μας μεγαλώσανε. Ήρθα για το γάμο τους». «Για το γάμο τους; Ποιος είσαι συ ο κουρελής, που έχεις και μούτρα να θέλεις να πάρει τ' αρχοντόπουλο ο γιος μου τη θεόφτωχη την κόρη σου; Ακούς εκεί ξεδιαντροπιά! Έξω από δω. Και γρήγορα, μη σε πετάξω με τις κλωτσιές πέρα». Φωνάζει τους δούλους του. Τρέχουν αυτοί και να σπρωξιές, να εκείνος μια με το μπαστούνι, τον πετάνε το φτωχό στο δρόμο μ' ένα καρούμπαλο στο κεφάλι. Ίσα ίσα που πρόφτασε ο καημένος να φύγει ζωντανός.

Παίρνει τον πίσω δρόμο ο δαρμένος. Φτάνει στο σπίτι του. Τον βλέπει η γυναίκα του και τα χάνει. «Καλέ τι έπαθες κι είσαι σ' αυτό το χάλι;» «Το και το γυναίκα. Ποιος το περίμενε ένα τέτοιο πράγμα από τον παλιό, τον ορκισμένο φίλο μου;» Ο φτωχός άνθρωπος το φυσούσε και δεν κρύωνε. Κι από τη στενοχώρια του άρχισε να μαραζώνει. Όμως ούτε αυτός είπε τίποτα στην κόρη, ούτε η γυναίκα του. Κι έτσι δεν το κακοκάρδισαν το κορίτσι.

Μια μέρα του λέει η γυναίκα του: «Άντρα μου, μην πικραίνεσαι κι εγώ θα βγω τη νύχτα και θα παρακαλέσω την τύχη να μου φανερώσει τον άντρα του παιδιού μας». «Τι λες τώρα, βρε γυναίκα; Είσαι με τα καλά σου, που θα βγεις μεσονυχτιάτικα να βρεις την τύχη του παιδιού μας;» «Μη σε νοιάζει. Άσε με να κάνω ό,τι με φωτίσει ο Θεός κι όλα θα πάνε δεξιά».

Το είπε και το έκανε. Τη νύχτα, που κοιμόντανε το κορίτσι τους, άναψε ένα κλεφτοφάναρο, τύλιξε το κεφάλι της με μια μαντίλα, έριξε μια χοντρή μπελερίνα στην πλάτη της, έκανε το σταυρό της και ξεκίνησε μες στο μαύρο το σκοτάδι στα δρομάκια. Εκεί που πήγαινε, βλέπει από μακριά να 'ρχεται άλλο ένα φαναράκι καταπάνω της. Όταν απαντήθηκαν πια τα δυο φανάρια, βλέπει ένα όμορφο παλικάρι. Σταματά. Τον καλησπερίζει: «Παλικάρι μου, όποιος και να 'σαι, είσαι η τύχη της κόρης μου. Έτσι είναι γραμμένο το τυχερό της». «Τι μου λες, καλή μου γυναικά; Ποιανής κόρης σου; Μήπως ξέρω εγώ την κόρη σου;» «Δεν την ξέρεις. Θα τη μάθεις σε λίγο. Έλα στο σπίτι μου, δεξ την κι ύστερα φύγε. Δε θα σε κρατήσω με το ζόρι. Όμως στο λέω και να το ξέρεις. Η μοίρα της εσένα έχει γραμμένο να πάρει για άντρα της. Την παρακάλεσα, ξέρεις, μ' όλη μου την καρδιά γι' αυτό και μου 'δειξε το δρόμο, που θα 'πρεπε να πάρω για να σε βρω». Τον παίρνει από το χέρι και τραβά κατά το σπίτι της. Αυτός την ακολούθησε, γιατί του έκανε εντύπωση η μεγάλη τόλμη της.

Έφτασαν εκεί. Βλέπει την κοπέλα ο νιος. Τρελάθηκε από την ομορφιά της. «Θα την παντρευτώ» λέει. «Και χωρίς αργοπορία».

Την άλλη μέρα κιόλας έγινε ο γάμος.

Το παλικάρι ήτανε γερό και όμορφο. Της είπε όμως πως κι αυτός δεν είναι πλούσιος. Η δουλειά του; Χαμάλης. «Όμως σ' αγαπώ και θα σ' αγαπώ» της λέει. «Κι ό,τι βγάλω, λίγα ή πολλά, θα τ' αφήνω στα χέρια σου. Κι εσύ πια κάνε κουμάντο». «Δεν πειράζει» λέει εκείνη. «Η δουλειά θα είναι ο πλούτος μας».

Από τα ξημερώματα το λοιπόν το προκομμένο εκείνο παλικάρι πήγαινε στη δουλειά του και αργά τη νύχτα γύριζε στο σπίτι τους. Κάθε βράδυ όμως που ερχότανε της έφερνε τότε μια λίρα, τότε μισή, τότε ένα τέταρτο της λίρας. Ό,τι έβγαζε τη μέρα. Και πάντα έμπαινε στο σπίτι με το χαμόγελο στα χείλη και με λόγια καλά.

Έτσι όμορφα περνούσε ο καιρός τους και όλοι τους ήταν ευχαριστημένοι. Πιο πολύ όμως η πεντάμορφη. Άφησε πια που αυτά που έβγαζε ο άντρας της τους φτάνανε και τους περισσεύανε με τη νοικοκυροσύνη της. Ούτε και που την ένοιαζε, που ο άντρας της ήταν χαμάλης. Όλοι της λέγανε πως, τόσο όμορφη που ήταν, μπορούσε να έχει μια πολύ καλή τύχη. Μα αυτηνής της άρεσε το χαμαλάκι της.

Μια μέρα ο διαλαλητής διαλαλούσε πως στην άλλη πολιτεία, σ' εκείνη που ζούσε ο πλούσιος φίλος του πατέρα της, πουλιότανε ένα σπίτι ως είκοσι λίρες. Μετράει τα χρήματά της η πεντάμορφη και τα βρίσκει δέκα λίρες μόνο. Λυπήθηκε, γιατί ήθελε να πάνε σε πιο μεγάλο σπίτι και σε πιο καλή πολιτεία. Το βράδυ, σαν ήρθε ο άντρας της, του λέει τον καημό της. «Μη στενοχωριέσαι, πεντάμορφη» της λέει. «Εγώ θα δουλεύω λίγο πιο πολύ και σε λίγες μέρες θα βγάλω τα χρήματα, που χρειάζονται για να πάρουμε το σπίτι, που θέλει η ψυχή σου. Καθώς ξέρεις, δεν είμαι πλούσιος, μα δε θέλω να σου λείπει τίποτα».

Όπως το είπε, έτσι κι έγινε. Σε μια βδομάδα έβγαλε ακόμα δέκα λίρες και αγόρασε το σπίτι. Πάει η κόρη με τη μάνα, το καθαρίζουν και σε λίγες μέρες κουβαλάνε μέσα.

Μια μέρα βγήκε η πεντάμορφη στο μπαλκόνι. Εκείνη την ώρα έτυχε να περάσει από κάτω ο γιος του πλούσιου. Άθελά του σηκώνει το κεφάλι και τα μάτια του πέσανε απάνω της. Πο πο τι ομορφιά ήταν εκείνη! Τρέλα! Δεν ήξερε ποια είναι η κοπέλα. Ούτε κι είχε τίποτα ακουστά γι' αυτήν. Πάει στο σπίτι του. Στο σπίτι το κορμί του, μα ο νους του στην όμορφη κοπέλα. Περνά και ξαναπερνά από κει ο νιος. Μα η κοπέλα δεν είχε καιρό να κάθεται στο μπαλκόνι. Ήτανε καλή δουλεύτρα και πάντα είχε κάτι να κάνει μέσα στο σπίτι της.

Έτσι ο γιος του πλούσιου έπεσε σε μεγάλη συλλογή. Δεν ήθελε να φάει. Ύπνο δεν είχε. Κι άρχισε να ρέβει. Πράμα που έκανε τους γονιούς του να φοβούνται. Μια μέρα είπε το μυστικό του στη μάνα του. Κι όταν το 'μαθε ο πατέρας του τού λέει: «Τι κάνεις έτσι, γιε μου; Αυτή που θες είναι κόρη ενός φτωχού, που είχε μούτρα να σε θέλει για γαμπρό. Και ξέρεις γιατί; Γιατί όταν ήμασταν παιδιά πράματα, παίζαμε και λέγαμε πως όταν θα έχουμε παιδιά δικά μας θα τα παντρεύουμε. Κατάλαβες; Αυτός ο τρελός το θυμόταν και τώρα που ήξερε πως είμαι πλούσιος, θαρρούσε πως θα με καταφέρει να σε χαραμίσω. Τόσο μικρό μυαλό είχε. Γι' αυτό κι εγώ τον έδιωξα κακήν κακώς». «Γιατί το 'κανες αυτό, πατέρα, χωρίς να με ρωτήσεις;» «Μα μια τέτοια φτωχογυναίκα θα 'παιρνες; Αν όμως ... τόσο πολύ τη θέλεις, μη χολοσκάς. Θα πάω τώρα κιόλας να σου τη φέρω. Αυτοί θα τρελαθούν από τη χαρά τους και θα μας προσκυνάνε κιόλας. Θα νομίσουν πως ονειρεύονται».

Μια και δυο ο πλούσιος μπαίνει στο αμάξι του και πάει στο σπίτι του φτωχού. Χτυπά την πόρτα και του ανοίγει ο ίδιος ο φίλος του. Χωρίς να του δείξει κακία, τον περνάει μέσα και του λέει: «Καλώς ήρθες. Πώς όμως καταδέχτηκες εσύ, πλούσιος άνθρωπος, να 'ρθεις στο φτωχικό μου;» «Ήρθα να σου πω πως η κόρη σου αρέσει στο γιο μου. Την είδε, λέει, μια μέρα στο μπαλκόνι και τη θέλει γυναίκα του, αν και, ξέρεις, αυτό δεν είναι της δικής μου της γνώμης. Θέλω όμως να κάνω το χατίρι του παιδιού μου». «Αυτά ήρθες να μου πεις; Μα δεν ντράπηκες λοιπόν;» Ανοίγει ο φτωχός την πόρτα και του λέει: «Φύγε από δω. Και να ξέρεις πως την κόρη μου την έχω παντρεμένη μ' ένα καλό και τίμιο παλικάρι και ζουν ευτυχισμένοι κι οι δυο. Κι εγώ, σαν γονιός, τους χαίρομαι». Θυμώνει τότες ο πλούσιος και τον αρχίζει στις βρισιές και στις φοβέρες: «Εσύ μωρέ, ένας ψωριάρης, ένας ζητιάνος, θα προσβάλλεις το γιο μου; Εσύ που θα 'πρεπε να χωρίσεις την κόρη σου για χατίρι του παιδιού μου; Το λοιπόν θα σε τραβήξω στα δικαστήρια και θα σε χώσω μέσα. Ναι. Θα πω ότι μ' έβρισες εμένα τον πλούσιο άρχοντα και με χτύπησες κιόλας. Μάλιστα. Και τότες όχι μόνο τη χωρίζεις... μα πέφτετε και μας προσκυνάτε». Αυτά είπε ο πλούσιος κι έφυγε μπαρούτι μοναχό από την ταραχή του. Ολάκερος έτρεμε.

Το βράδυ εκείνο, όταν έφτασε ο γαμπρός -το χαμαλάκι- στο σπίτι της πεντάμορφης, πιάνει εκείνη και του αραδιάζει με το νι και με το σήμα όλη την ιστορία για τον πατέρα της και για τον πλούσιο φίλο του. Τίποτα δεν του 'κρυψε. Μόνο που έλεγε κι έκλαιγε. «Μη φοβάστε» της λέει το χαμαλάκι. «Ας κάνει δικαστήριο. Μονάχα να του μηνύσετε πως θέλετε να το κάνει στο πιο μεγάλο δικαστήριο του τόπου. Να μη σας δικάσει ο βεζίρης, μα ο ίδιος ο Βασιλιάς, που δίνει το πιο σωστό δίκιο. Έτσι να του πείτε. Ξέρετε: ο Βασιλιάς είναι πολύ καλός και γνωστικός. Το έχω ακουστά εγώ αυτό από πολλούς. Κανέναν δεν αδικεί αυτός».

Την άλλη μέρα κιόλας πάνε στο δικαστήριο του Βασιλιά. Ο Βασιλιάς, ντυμένος με την ολόχρυση στολή του, καθότανε στο θρόνο του και δίκασε τους ανθρώπους.

Όταν ήρθε η σειρά τους, μπήκανε στη μεγάλη την αίθουσα, όπου γινότανε οι δίκες. Ρωτά ο Βασιλιάς: «Τι έχειτ' εσείς; Για ποιαν αιτία μαλώνετε;» Πρώτος πετάχτηκε και μίλησε ο πλούσιος: «Αφέντη Βασιλιά, αυτός εδώ ο φτωχός άνθρωπος το και το στα παιδικά μας χρόνια, και το και το σαν ορκιστήκαμε, και το και το σαν κάναμε παιδιά και τα μεγαλώσαμε, και το και το σα μου ζήτησε το γιο μου για την κόρη του». Δεν του είπε όμως το και το σαν τον έδιωξα με το ξύλο από το σπίτι, και το και το σαν του σήκωσα καρούμπαλο στο κεφάλι. Αυτά τα παράλειψε, γιατί, το και το, βρωμούσανε μπαρούτι. Και συνέχισε: «Όμως ο γιος μου έλαχε να δει τη φτώχη την κόρη αυτουνού του θεόφτωχου πατέρα και μ' ανάγκασε να πάω και να τη ζητήσω για νύφη μου. Κι ελόγου μου, ένας άρχοντας, καταδέχτηκα και πήγα. Και τούτος εδώ ο φτωχός μ' έδιωξε και με χτύπησε κιόλας και άκου και τ' άλλο: Εγώ, μου λέει, την έχω παντρεμένη τη θυγατέρα μου μ' ένα χαμάλη! Κι ο χαμάλης, λέει, είναι πιο καλός από το γιο σου. Ακούς, Βασιλιά μου; Το χαμαλάκι καλύτερο από το δικό μου το γιο, που είναι γαμπρός μια φορά και όμορφος δυο φορές και δαχτυλοδειχτούμενος τρεις φορές και άσε πια τον πλούτο του τέσσερις φορές».

Τότες ο Βασιλιάς ξεροκατάπιε, για να μη γελάσει, και ρωτά το φτωχό: «Γιατί δεν ήθελες να πάρει η κόρη σου το γιο του, μια και πρώτος τον γύρεψες;» «Γιατί, αφέντη Βασιλιά, όταν πήγα και του τον ζήτησα, θύμωσε πολύ και πρόσταξε τους δούλους του και με πέταξαν με τις σπρωξιές έξω από το σπίτι. Έφαγα δηλαδή και τις μπαστουνιές μου». «Ναι, αφέντη μου» πετάχτηκε τώρα και η γυναίκα του φτωχού. «Αλήθεια σου λέει ο άντρας μου. Κι όταν ήρθε στο σπίτι μας είχε καρούμπαλους στο κεφάλι κι άφησε πια την πίκρα του, που τόσο άσκημα του φέρθηκε ο παλιός του ο φίλος. Πολύ φοβήθηκα τότε, Βασιλιά μου... Όμως παρακάλεσα το Θεό να φανερώσει μια τύχη της κόρης μου και η τύχη της μας φανέρωσε ένα χαμαλάκι, που το βρήκα μια νύχτα που έτρεχα απελπισμένη στα έρημα τα δρομάκια και τη φώναζα. Το χαμαλάκι μας βγήκε παλικάρι μάλαμα. Ρώτησε την κόρη μου, αφέντη Βασιλιά μου. Να την. Εδώ είναι».

Ο Βασιλιάς γυρίζει στην κοπέλα, που καθότανε σε μια γωνιά και της λέει: «Κοπέλα μου, γιατί δεν αφήνεις το χαμάλη να πάρει τον πλούσιο γιο του φίλου του πατέρα σου;» «Γιατί, αφέντη Βασιλιά, αγαπώ τον άντρα που μου 'στειλε η τύχη μου κι ας είναι και χαμαλάκι. Είναι καλός. Δεν έχω γι' αυτόν κανένα παράπονο. Μπροστά στην αγάπη, που μου έχει, τι να τα κάνω τα πλούτη των κακών ανθρώπων; Σ' αυτόν τον κόσμο υπάρχουν πολλές νύφες, όμορφες και πλούσιες σαν κι αυτούς. Ας ψάξουν κι ας τις βρούνε. Σώνει και καλά εμένα θα πρέπει να πάρουν; Ας μ' αφήσουν ήσυχη με τον καλό μου τον άντρα. Αγαπιόμαστε κι αυτό μας φτάνει. Δε θέλω τους παράδες τους».

Ο Βασιλιάς ταράχτηκε μ' αυτά τα λόγια της κοπέλας και λες και του 'ρθε έξαψη, ξεκούμπωσε το σακάκι του και φάνηκε μια μαύρη ελιά που είχε κατάστηθα. Βλέπει η κοπέλα την ελιά και μένει με το στόμα ανοιχτό – μια σπιθαμή πες. Άθελά της βάζει και μια φωνή. «Τι έπαθες;» τη ρωτά ο Βασιλιάς. «Γιατί φαίνεσαι τρομαγμένη;» «Συμπάθα με, αφέντη Βασιλιά. Μα είδα κάτι, που μου κόπηκε η μιλιά». «Τι είδες;» «Φοβούμαι να στο μολογήσω». «Μίλα θαρεττά κι εδώ μέσα κανείς δε μπορεί να σε βλάψει». «Να, αφέντη Βασιλιά. Από τη στιγμή που μπήκαμε εδώ μέσα και σε αντίκρισα, είδα πως

μοιάζεις πολύ και στο πρόσωπο και στη φωνή με το χαμαλάκι μου, με τον άντρα μου δηλαδή. Κι είπα από μέσα μου πως ο Βασιλιάς έχει τα ίδια μοιασίδα με τον άντρα μου. Μα τώρα, που ξεκούμπωσες το σακάκι σου, βλέπω την ίδιαν ελιά στο στήθος σου και στην ίδια θέση μάλιστα, και σαστίζω, μαθές. Συχώρα με, Βασιλιά μου, γι' αυτά που έβαλε ο νους μου και ξεστόμισε το στόμα μου».

Μεμιάς ο πλούσιος βάζει τις φωνές, βρίζει το φτωχό και την πεντάμορφη, τους λέει ξεδιάντροπους και γυρνά στο Βασιλιά: «Τι τους βλέπεις, Βασιλιά μου; Ρίξ' τους στη φυλακή, τους αφιλότιμους. Ναι. Στη φυλακή».

Τότες πια ο Βασιλιάς, μπαρουτιασμένος, σηκώνεται πάνω και φωνάζει στον πλούσιο: «Οξω από δω παλιάνθρωπε! Θαρρείς πως, επειδή είσαι πλούσιος, περνά ο λόγος σου σε όποιον να 'ναι; Κι επειδή αυτοί εδώ είναι φτωχοί, πάει να πει πως έχουν άδικο και λένε και ψέματα;» Γυρίζει και στην πεντάμορφη και της λέει:

«Πεντάμορφη... Εγώ είμαι ο άντρας σου, το χαμαλάκι, καθώς λες. Καλά τα γνώρισες τα μοιασίδα μου. Όλη τη μέρα ήμουν βασιλιάς. Και το βράδυ ερχόμουν σα χαμαλάκι στο σπίτι σου. Ήθελα να σε δοκιμάσω. Ήθελα πάντα να παντρευτώ μια πεντάμορφη γυναίκα, να μ' αγαπά αληθινά και να 'χει γνώση και νοικοκυροσύνη. Κι εσύ τα έχεις όλ' αυτά. Η μοίρα, εκείνη τη νύχτα, έστειλε στο δρόμο μου τη μάνα σου, γιατί κι εγώ το ίδιο έψαχνα να βρω, γυναίκα για βασίλισσα».

Πέταξε τότες η Πεντάμορφη από τη χαρά της κι αγκάλιασε το Βασιλιά και τον φίλησε.

Στο μεταξύ, δρόμο ο πλούσιος κι ο γιος του. Φύγανε καταζεματισμένοι και καταφοβισμένοι, μην τους πιάσει ο Βασιλιάς και τους χώσει στη φυλακή.

Η Πεντάμορφη και οι γονιοί της μείνανε στο παλάτι. Εκείνη έγινε βασίλισσα και το παλάτι ήλιος από την ομορφιά της.

Και ζήσανε αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

Αφού ολοκληρωθεί η αφήγηση του παραμυθιού, ο/η εκπαιδευτικός απευθύνει τις ακόλουθες ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης:

- Ποιος μπορεί να μας δείξει τη θέση της Μικράς Ασίας στον παγκόσμιο χάρτη;
- Μπορείτε να φανταστείτε τι σχέση έχει ένα παραμύθι με τα Μαθηματικά;

Στην αρνητική απάντηση των μαθητών ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι όλα τα μαθήματα έχουν τρόπους σύνδεσης μεταξύ τους (διαθεματικότητα), ώστε να μας προσφέρουν ολοκληρωμένη γνώση (Ματσαγγούρας, 2004α: 59). Στη συνέχεια τους/τις χωρίζει σε ομάδες των δύο ατόμων (ανά θρανίο) και μοιράζει τα φωτοτυπημένα αναπτύγματα σπιτιών, ώστε να δημιουργήσουν την πόλη του παραμυθιού που άκουσαν. Κάθε ομάδα φτιάχνει τα δικά της σπίτια και, όταν τα ολοκληρώσουν, τα κολλάνε πάνω στο χαρτόνι. Έπειτα φτιάχνουν τη ρυμοτομία της πόλης, σχεδιάζουν την πλατεία, τους δρόμους και τη θάλασσα σε μία από τις γωνίες του χαρτονιού.

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού, ένας μαθητής σχολίασε: «Αν έχεις τέτοιους φίλους, τι να τους κάνεις τους εχθρούς». Όλοι/ες συμφώνησαν. Μία μαθήτρια είπε: «Θα ήθελα να ήμουν στη θέση της πεντάμορφης». Μία φίλη της διαφώνησε: «Είσαι σίγουρη; Εμείς το ξέρουμε ότι παντρεύτηκε το βασιλιά, αυτή δεν το ήξερε». «Από τα χαμηλά στα ψηλά, Τα αγόρια συμπλήρωσαν ότι θα ήθελαν να τιμωρήσουν τον «ξιπασμένο», «ψωροπερήφανο» φίλο. «Επειδή είναι πλούσιος νομίζει ότι μπορεί να κάνει ό, τι θέλει;» «Αν ήμουν εγώ βασιλιάς, θα τον είχα πετάξεις στο μουντρούμι». Υπήρχε εξαρχής διάθεση για δραματοποίηση του παραμυθιού, γι' αυτό και η δασκάλα τους είπε ότι θα υποδυθούν όποιο ρόλο επιλέξουν αλλά πρώτα πρέπει να κάνουν κάτι με τα μαθηματικά. Ακολούθησε γενική αποδοκιμασία με σχόλια όπως: «Περνάμε τόσο ωραία και μας θυμίζετε τα μαθηματικά;» Η δασκάλα εμφανίζει τις φωτοτυπημένες κάρτες με τα αναπτύγματα των σπιτιών και προτείνει να φτιάξουν την πόλη του παραμυθιού. Το κάθε παιδί φτιάχνει αρχικά από ένα και, στη συνέχεια, εκφράζουν τη διάθεση να φτιάξουν κι άλλα σπίτια. «Εντάξει, καλά περνάμε και με τα μαθηματικά τελικά» ήταν το σχόλιο μιας μαθήτριας που τα αντιπαθούσε ιδιαιτέρως. Όταν όλοι τα ολοκλήρωσαν, κολλήθηκαν σε ένα χαρτόνι, όπου στη συνέχεια σχεδιάστηκαν οι δρόμοι, η πλατεία και η θάλασσα σε μία άκρη. Μία μαθήτρια έφτιαξε και δεντράκια, την πρωταγωνίστρια και επέλεξε το σπίτι που αγόρασε στη μεγάλη πολιτεία. Χωρίστηκε το παραμύθι σε σκηνές. Έπειτα, έγινε διανομή ρόλων κατόπιν διαπραγματεύσεων ανάμεσα σε δύο μαθήτριες που ήθελαν και οι δύο να πάρουν το ρόλο της πεντάμορφης. Ακολούθησε συζήτηση με τη δασκάλα αναφορικά με το θέμα της διανομής ρόλων. «Εάν λείπει ένας από τους πιο μικρούς ρόλους, μπορεί να παρουσιαστεί ένα θεατρικό; Όλοι οι ρόλοι είναι άκρως απαραίτητοι στο ανέβασμα μίας παράστασης!» Οι μαθητές/ήτριες παρουσίασαν την έκτη και την όγδοη σκηνή.

Αξιολόγηση: Το ταμπλό γίνεται σκηνικό θεάτρου. Οι μαθητές/ήτριες καλούνται να αιτιολογήσουν τις θέσεις των σπιτιών, να καταδείξουν τα σπίτια των πρωταγωνιστών και να παρουσιάσουν σε ένα σύντομο δρώμενο μία σκηνή από το παραμύθι.

Παρατίθεται η θεατρική διασκευή του λαϊκού παραμυθιού.

«ΤΟ ΧΑΜΑΛΑΚΙ»

Σκηνή 1

Αφηγητής: Μια φορά κι έναν καιρό ήταν δυο φίλοι. Από μικροί δε χωρίζονταν ποτέ. Ήτανε γείτονες. Μαζί στο σχολείο, μαζί κι όταν γίνανε σωστά παλικάρια.

Μια βραδιά, που καθόντανε σε μια ταβέρνα και κουτσόπιναν κρασάκι, ορκίστηκαν: όταν παντρευτούν και κάνουν παιδιά να συμπεθεριάσουν, για να 'ναι ως τα γεράματά τους αχώριστοι. Για να πιάσει μάλιστα ο όρκος τους, βρέξανε κατάχαμα τον τόπο με μαύρο κρασί, έτσι που τα δυο κρασιά να γίνουν ένα.

Έφθασε η μέρα που παντρευτήκανε. Όμως οι γυναίκες τους ήταν από άλλο τόπο η κάθε μια. Κι έτσι οι δυο φίλοι χωρίστηκαν.

Φίλος πλούσιος: Καλώς τον! Σε περίμενα! Σου έστειλα γράμμα να βρεθούμε γιατί φεύγω.

Φίλος φτωχός: Φεύγεις; Πού θα πας;

Φίλος πλούσιος: Ξέρεις, ήθελα να σου πω τα νέα μου από κοντά. Παντρεύτηκα!

Φίλος φτωχός: Μπράβο! Να ζήσετε!

Φίλος πλούσιος: Ευχαριστούμε. Γι' αυτό και φεύγω. Η γυναίκα μου έχει σπίτι στη μεγάλη πολιτεία. Θα πάω λοιπόν κι εγώ εκεί και θα ψάξω να βρω μια τίμια δουλειά να θρέψω την οικογένειά μου.

Φίλος φτωχός: Πολύ χάρηκα με τα νέα σου. Δε στο κρύβω όμως πως στενοχωριέμαι κιόλας. Αφού φεύγεις από το χωριό, θα χαθούμε.

Φίλος πλούσιος: Όχι, βέβαια! Δεν ξεχνάω τον όρκο που δώσαμε. Θα συμπεθεριάσουμε, όταν με το καλό κάνουμε παιδιά κι έτσι δε θα χαθούμε ποτέ.

Σκηνή 2

Αφηγητής: Ο Θεός τους άκουσε. Κι έτσι ο ένας έκανε αγόρι κι ο άλλος κορίτσι. Εκείνος που είχε το αγόρι, είχε γίνει πολύ πλούσιος. Ο άλλος ο καημένος, αν και ήτανε καλός άνθρωπος και δουλευτής, δεν τα κατάφερε να πλουτίσει. Το κοριτσάκι του όμως, που όλο και μεγάλωνε, όλο κι ομόρφαινε, αυτό ήταν ο αληθινός του πλούτος. Όταν έγινε της παντριάς, λέει ο άντρας στη γυναίκα του:

Φίλος φτωχός: Γυναίκα, η κόρη μας μεγάλωσε. Πρέπει να την παντρέψουμε.

Γυναίκα φτωχού: Ναι, άντρα μου. Είναι πια δεκαπέντε χρονών.

Φίλος φτωχός: Θα πάω να βρω το φίλο μου. Δε μου έχει γράψει ποτέ. Αλλά ο όρκος είναι όρκος. Θα του πω πως ήρθε η ώρα να συμπεθεριάσουμε.

Γυναίκα φτωχού: Θα έχει μεγαλώσει και ο γιος του και μπορεί να περιμένει να του δώσουμε την κόρη μας. Κι όχι ότι είναι παιδί μας, αλλά την ομορφιά της και τη χάρη της λίγες την έχουν.

Φίλος φτωχός: Έτσι είναι. Ετοιμάσέ μου φαγητό για το δρόμο και μόλις ξημερώσει θα ξεκινήσω.

Σκηνή 3

Αφηγητής: Σηκώνεται ο φτωχός, ετοιμάζεται και μια και δυο πάει στον τόπο, που ήταν ο φίλος του. Ζούσε αυτός εκεί σαν μπέης. Είχε πολλούς στη δούλεψή του. Πλούσιος και ξακουστός. Άρχοντας. Χτυπά το χτυπητήρι της πόρτας του σπιτιού. Του σπιτιού είπα; Του παλατιού ήθελα να πω. Προβάλλει μια υπηρέτρια καλοστολισμένη. Του μισανοίγει την πόρτα.

Υπηρέτρια: Τι θέλεις; [τον κοιτάζει περιφρονητικά]

Φίλος φτωχός: Εεε... Θέλω τον αφέντη σου. Είναι φίλος μου από τα παλιά.

Υπηρέτρια: Έτσι κακοντυμένος που είσαι δεν γίνεται να είσαι εσύ φίλος με τον αφέντη μου. Αυτός είναι άρχοντας. Μάλλον μπερδεψες τα σπίτια.

Φίλος φτωχός: Άνοιξέ μου! Δεν ακούς; Είμαστε φίλοι με τον αφέντη σου και πρέπει να του μιλήσω.

Υπηρέτρια: Αποκλείεται. Κουρελήδες δεν μπαίνουν σ' αυτό το σπίτι.

Φίλος φτωχός: Άνοιξέ μου!

[μπαίνει ο πλούσιος]

Φίλος πλούσιος: Τι φασαρία είναι αυτή; Τι συμβαίνει;

Υπηρέτρια: Αφέντη, αυτός ο κουρελής, ο ζητιάνος επιμένει πως είναι φίλος σου και θέλει να μπει μέσα.

Φίλος πλούσιος: [κάνοντας τον ανήξερο] Ποιος είσαι εσύ και τι θες εδώ;

Φίλος φτωχός: Τόσο γρήγορα με ξέχασες, φίλε; Είχαμε ορκιστεί να παντρέψουμε τα παιδιά μας και ήρθα να κανονίσουμε το γάμο.

Φίλος πλούσιος: Το γάμο; Ποιος είσαι συ ο κουρελής, που έχεις και μούτρα να θέλεις να πάρει τ' αρχοντόπουλο ο γιος μου τη θεόφτωχη την κόρη σου; Ακούς εκεί ξεδιαντροπιά! Έξω από δω. Και γρήγορα, μη σε πετάξω με τις κλωτσιές πέρα! [γυρνάει στη Ζέτα] Φέρε γρήγορα το μπαστούνι μου κι αν δεν ακούει με το καλό να τον διώξεις με το άγριο!

Υπηρέτρια: Μάλιστα κύριε!

Φίλος φτωχός: Καλά, καλά, φεύγω. Μάλλον λάθος θα έκανα.

Σκηνή 4

Αφηγητής: Ίσα ίσα που πρόφτασε ο καημένος ο φτωχός να φύγει ζωντανός. Φτάνει στο σπίτι του. Τον βλέπει η γυναίκα του και τα χάνει.

Γυναίκα φτωχού: Καλέ τι έπαθες κι είσαι σ' αυτό το χάλι;

Φίλος φτωχός: Δε βλέπεις, γυναίκα; Έκανε πως δε με ήξερε και με χτύπησε κιόλας. Ποιος το περίμενε ένα τέτοιο πράγμα από τον παλιό, τον ορκισμένο φίλο μου; Το φυσάω και δεν κρυώνει.

Γυναίκα φτωχού: Άντρα μου, μην πικραίνεσαι κι εγώ θα βγω τη νύχτα και θα παρακαλέσω την τύχη να μου φανερώσει τον άντρα του παιδιού μας.

Φίλος φτωχός: Τι λες τώρα, βρε γυναίκα; Είσαι με τα καλά σου, που θα βγεις μεσονυχτιάτικα να βρεις την τύχη του παιδιού μας;

Γυναίκα φτωχού: Μη σε νοιάζει. Άσε με να κάνω ό,τι με φωτίσει ο Θεός κι όλα θα πάνε δεξιά.

Σκηνή 5

Αφηγητής: Το είπε και το έκανε. Τη νύχτα, που κοιμόντανε το κορίτσι τους, άναψε ένα κλεφτοφάναρο, τύλιξε το κεφάλι της με μια μαντίλα, έριξε μια χοντρή μπελερίνα στην πλάτη της, έκανε το σταυρό της και ξεκίνησε μες στο μαύρο το σκοτάδι στα δρομάκια. Εκεί που πήγαινε, βλέπει από μακριά να 'ρχεται άλλο ένα φαναράκι καταπάνω της. Όταν απαντήθηκαν πια τα δυο φανάρια, βλέπει ένα όμορφο παλικάρι.

Γυναίκα φτωχού: Παλικάρι μου, όποιος και να 'σαι, είσαι η τύχη της κόρης μου. Έτσι είναι γραμμένο το τυχερό της.

Βασιλιάς: Τι μου λες, καλή μου γυναίκα; Ποιανής κόρης σου; Μήπως ξέρω εγώ την κόρη σου;

Γυναίκα φτωχού: Δεν την ξέρεις. Θα τη μάθεις σε λίγο. Έλα στο σπίτι μου, δεξ την κι ύστερα φύγε. Δε θα σε κρατήσω με το ζόρι. Όμως στο λέω και να το ξέρεις. Η μοίρα της εσένα έχει γραμμένο να πάρει για άντρα της. Την παρακάλεσα, ξέρεις, μ' όλη μου την καρδιά γι' αυτό και μου 'δειξε το δρόμο, που θα 'πρεπε να πάρω για να σε βρω. Έλα, πάμε.

Βασιλιάς: Μου κάνει εντύπωση η μεγάλη τόλμη σου. Θα έρθω.

[μόλις φτάνουν στο σπίτι και τη βλέπει να κοιμάται] Θα την παντρευτώ. Και χωρίς αργοπορία.

Σκηνή 6

Αφηγητής: Την άλλη μέρα κιόλας έγινε ο γάμος. Το παλικάρι ήτανε γερό και όμορφο. Της είπε όμως πως κι αυτός δεν είναι πλούσιος. Η δουλειά του; Χαμάλης. Ό, τι χρήματα έβγαζε κάθε μέρα της τα έδινε. Η δουλειά ήταν ο πλούτος τους.

Έτσι όμορφα περνούσε ο καιρός τους και όλοι τους ήταν ευχαριστημένοι. Πιο πολύ όμως η πεντάμορφη. Άφησε πια που αυτά που έβγαζε ο άντρας της τους

φτάνανε και τους περισσεύανε με τη νοικοκυροσύνη της. Ούτε και που την ένοιαζε, που ο άντρας της ήταν χαμάλης.

Μια μέρα ο διαλαλητής διαλαλούσε πως στην άλλη πολιτεία, σ' εκείνη που ζούσε ο πλούσιος φίλος του πατέρα της, πουλιότανε ένα σπίτι ως είκοσι λίρες. Μετράει τα χρήματά της η πεντάμορφη και τα βρίσκει δέκα λίρες μόνο. Λυπήθηκε, γιατί ήθελε να πάνε σε πιο μεγάλο σπίτι και σε πιο καλή πολιτεία. Το βράδυ, σαν ήρθε ο άντρας της, του λέει τον καημό της. Κι αυτός σε μια βδομάδα έβγαλε ακόμα δέκα λίρες και αγόρασε το σπίτι. Πάει η κόρη με τη μάνα, το καθαρίζουν και σε λίγες μέρες κουβαλάνε μέσα.

Μια μέρα βγήκε η πεντάμορφη στο μπαλκόνι. Εκείνη την ώρα έτυχε να περάσει από κάτω ο γιος του πλούσιου. Άθελά του σηκώνει το κεφάλι και τα μάτια του πέσανε απάνω της. Δεν ήξερε ποια είναι η κοπέλα. Ούτε κι είχε τίποτα ακουστά γι' αυτήν. Πάει στο σπίτι του. Στο σπίτι το κορμί του, μα ο νους του στην όμορφη κοπέλα. Περνά και ξαναπερνά από κει ο νιος. Μα η κοπέλα δεν είχε καιρό να κάθεται στο μπαλκόνι. Ήτανε καλή δουλεύτρα και πάντα είχε κάτι να κάνει μέσα στο σπίτι της. Ο γιος του πλούσιου έπεσε σε μεγάλη συλλογή. Δεν ήθελε να φάει. Ύπνο δεν είχε. Κι άρχισε να ρέβει. Πράμα που έκανε τους γονιούς του να φοβούνται.

Γυναίκα πλούσιου: Τι έχεις παιδί μου; Τι έπαθες κι αδυνάτισες έτσι ξαφνικά;

Γιος πλούσιου: Ξέρεις ένα σπίτι στο μεγάλο σταυροδρόμι;

Γυναίκα πλούσιου: Λες εκείνο το καινούριο που αγόρασαν πριν ένα μήνα;

Γιος πλούσιου: Πέρασα από κει πριν λίγες μέρες και είδα μια πεντάμορφη κοπέλα.

Γυναίκα πλούσιου: Για έλα να ρωτήσουμε τον πατέρα σου. Σίγουρα θα ξέρει ποιος το αγόρασε και θα πάμε να τους γνωρίσουμε.

Φίλος πλούσιος: Τι συζητάτε εσείς;

Γυναίκα πλούσιου: Μήπως ξέρεις ποιος αγόρασε εκείνο το καινούριο σπίτι;

Φίλος πλούσιος: Φυσικά και ξέρω.

Γυναίκα πλούσιου: Το παιδί είδε μια κοπέλα στο μπαλκόνι του σπιτιού. Να πάμε να τους γνωρίσουμε;

Φίλος πλούσιος: Γι' αυτό είσαι έτσι, γιε μου; Αυτή που θες είναι κόρη ενός φτωχού, που είχε μούτρα να σε θέλει για γαμπρό. Και ξέρεις γιατί; Γιατί όταν ήμασταν παιδιά πράματα, παίζαμε και λέγαμε πως όταν θα έχουμε παιδιά δικά μας θα τα παντρέψουμε. Κατάλαβες; Αυτός ο τρελός το θυμόταν και τώρα που ήξερε πως είμαι πλούσιος, θαρρούσε πως θα με καταφέρει να σε χαραμίσω. Τόσο μικρό μυαλό είχε. Γι' αυτό κι εγώ τον έδιωξα κακήν κακώς.

Γιος πλούσιου: Γιατί το 'κανες αυτό, πατέρα, χωρίς να με ρωτήσεις;

Φίλος πλούσιος: Μα μια τέτοια φτωχογυναίκα θα 'παιρνες; Αν όμως ... τόσο πολύ τη θέλεις, μη χολοσκάς. Θα πάω τώρα κιόλας να σου τη φέρω. Αυτοί θα τρελαθούν από τη χαρά τους και θα μας προσκυνάνε κιόλας. Θα νομίσουν πως ονειρεύονται.

Σκηνή 7

Αφηγητής: Μια και δυο ο πλούσιος μπαίνει στο αμάξι του και πάει στο σπίτι του φτωχού. Χτυπά την πόρτα και του ανοίγει ο ίδιος ο φίλος του. Χωρίς να του δείξει κακία, τον περνάει μέσα και του λέει:

Φίλος φτωχός: Καλώς ήρθες.

Φίλος πλούσιος: Ήρθα να σου πω πως η κόρη σου αρέσει στο γιο μου. Την είδε, λέει, μια μέρα στο μπαλκόνι και τη θέλει γυναίκα του, αν και, ξέρεις, αυτό δεν είναι της δικής μου της γνώμης. Θέλω όμως να κάνω το χατίρι του παιδιού μου.

Φίλος φτωχός: Αυτά ήρθες να μου πεις; Μα δεν ντράπηκες λοιπόν; Φύγε από δω. Και να ξέρεις πως την κόρη μου την έχω παντρεμένη μ' ένα καλό και τίμιο παλικάρι και ζουν ευτυχισμένοι κι οι δυο. Κι εγώ, σαν γονιός, τους χαίρομαι.

Φίλος πλούσιος: Εσύ μωρέ, ένας ψωριάρης, ένας ζητιάνος, θα προσβάλλεις το γιο μου; Εσύ που θα 'πρεπε να χωρίσεις την κόρη σου για χατίρι του παιδιού μου; Το λοιπόν θα σε τραβήξω στα δικαστήρια και θα σε χώσω μέσα. Ναι. Θα πω ότι μ' έβρισες εμένα τον πλούσιο άρχοντα και με χτύπησες κιόλας. Μάλιστα. Και τότες όχι μόνο τη χωρίζεις... μα πέφτετε και μας προσκυνάτε.

Σκηνή 8

Αφηγητής: Αυτά είπε ο πλούσιος κι έφυγε μπαρούτι μοναχό από την ταραχή του. Ολάκερος έτρεμε.

Το βράδυ εκείνο, όταν έφτασε ο γαμπρός -το χαμαλάκι- στο σπίτι της πεντάμορφης, πιάνει εκείνη και του αραδιάζει με το νι και με το σίγμα όλη την ιστορία για τον πατέρα της και για τον πλούσιο φίλο του. Το χαμαλάκι τότε τη συμβούλεψε να ζητήσουν να τους δικάσει ο ίδιος ο Βασιλιάς, που δίνει το πιο σωστό δίκιο.

Την άλλη μέρα κιόλας πάνε στο δικαστήριο του Βασιλιά. Ο Βασιλιάς, ντυμένος με την ολόχρυση στολή του, καθότανε στο θρόνο του και δικάζε τους ανθρώπους. Όταν ήρθε η σειρά τους, μπήκανε στη μεγάλη την αίθουσα, όπου γινότανε οι δίκες.

Βασιλιάς: Τι έχετε' εσείς; Για ποιαν αιτία μαλώνετε;

Φίλος πλούσιος: Αφέντη Βασιλιά, αυτός εδώ ο φτωχός άνθρωπος το και το στα παιδικά μας χρόνια, και το και το σαν ορκιστήκαμε, και το και το σαν κάναμε παιδιά και τα μεγαλώσαμε, και το και το σα μου ζήτησε το γιο μου για την κόρη του. Όμως ο γιος μου έλαχε να δει τη φτωχή την κόρη αυτουνού του θεόφτωχου πατέρα και μ' ανάγκασε να πάω και να τη ζητήσω για νύφη μου. Κι ελόγου μου, ένας άρχοντας,

καταδέχτηκα και πήγα. Και τούτος εδώ ο φτωχός μ' έδωξε και με χτύπησε κιόλας και άκου και τ' άλλο: Εγώ, μου λέει, την έχω παντρεμένη τη θυγατέρα μου μ' ένα χαμάλη! Κι ο χαμάλης, λέει, είναι πιο καλός από το γιο σου. Ακούς, Βασιλιά μου; Το χαμαλάκι καλύτερο από το δικό μου το γιο, που είναι γαμπρός μια φορά και όμορφος δυο φορές και δαχτυλοδειχτούμενος τρεις φορές και άσε πια τον πλούτο του τέσσερις φορές.

Βασιλιάς [προσπαθώντας να μη γελάσει]: Γιατί δεν ήθελες να πάρει η κόρη σου το γιο του, μια και πρώτος τον γύρεψες;

Φίλος φτωχός: Γιατί, αφέντη Βασιλιά, όταν πήγα και του τον ζήτησα, θύμωσε πολύ και πρόσταξε τους δούλους του και με πέταξαν με τις σπρωξιές έξω από το σπίτι. Έφαγα δηλαδή και τις μπαστουνιές μου.

Γυναίκα φτωχού: Ναι, αφέντη μου. Αλήθεια σου λέει ο άντρας μου. Κι όταν ήρθε στο σπίτι μας είχε καρούμπαλους στο κεφάλι κι άφησε πια την πίκρα του, που τόσο άσκημα του φέρθηκε ο παλιός του ο φίλος. Πολύ φοβήθηκα τότε, Βασιλιά μου... Όμως παρακάλεσα το Θεό να φανερώσει μια τύχη της κόρης μου και η τύχη της μας φανέρωσε ένα χαμαλάκι, που το βρήκα μια νύχτα που έτρεχα απελπισμένη στα έρημα τα δρομάκια και τη φώναζα. Το χαμαλάκι μας βγήκε παλικάρι μάλαμα. Ρώτησε την κόρη μου, αφέντη Βασιλιά μου. Να την. Εδώ είναι.

Βασιλιάς: Κοπέλα μου, γιατί δεν αφήνεις το χαμάλη να πάρεις τον πλούσιο γιο του φίλου του πατέρα σου;

Κόρη φτωχού: Γιατί, αφέντη Βασιλιά, αγαπώ τον άντρα που μου 'στειλε η τύχη μου κι ας είναι και χαμαλάκι. Είναι καλός. Δεν έχω γι' αυτόν κανένα παράπονο. Μπροστά στην αγάπη, που μου έχει, τι να τα κάνω τα πλούτη των κακών ανθρώπων; Σ' αυτόν τον κόσμο υπάρχουν πολλές νύφες, όμορφες και πλούσιες σαν κι αυτούς. Ας ψάξουν κι ας τις βρούνε. Σώνει και καλά εμένα θα πρέπει να πάρουν; Ας μ' αφήσουν ήσυχη με τον καλό μου τον άντρα. Αγαπιόμαστε κι αυτό μας φτάνει. Δε θέλω τους παράδες τους.

[Ο βασιλιάς ανοίγει λίγο το πουκάμισο και η κόρη του φτωχού κάνει ήχο έκπληξης]

Βασιλιάς: Τι έπαθες; Γιατί φαίνεσαι τρομαγμένη;

Κόρη φτωχού: Συμπάθα με, αφέντη Βασιλιά. Μα είδα κάτι, που μου κόπηκε η μιλιά.

Βασιλιάς: Τι είδες;

Κόρη φτωχού: Φοβάμαι να στο μολογήσω.

Βασιλιάς: Μίλα θαρρετά κι εδώ μέσα κανείς δε μπορεί να σε βλάψει.

Κόρη φτωχού: Να, αφέντη Βασιλιά. Από τη στιγμή που μπήκαμε εδώ μέσα και σε αντίκρισα, είδα πως μοιάζεις πολύ και στο πρόσωπο και στη φωνή με το χαμαλάκι μου, με τον άντρα μου δηλαδή. Μα τώρα, που ξεκούμπωσες το σακάκι σου, βλέπω την ίδιαν ελιά στο στήθος σου και στην ίδια θέση μάλιστα, και σαστίζω, μαθές. Συχώρα με, Βασιλιά μου, γι' αυτά που έβαλε ο νους μου και ξεστόμισε το στόμα μου.

Φίλος πλούσιος: Τι τους βλέπεις, Βασιλιά μου; Ρίξ' τους στη φυλακή, τους αφιλότιμους. Ναι. Στη φυλακή!!!

Βασιλιάς [θυμωμένα]: Έξω από δω παλιάνθρωπε! Θαρρείς πως, επειδή είσαι πλούσιος, περνά ο λόγος σου σε όποιον να 'ναι; Κι επειδή αυτοί εδώ είναι φτωχοί, πάει να πει πως έχουν άδικο και λένε και ψέματα;

[προς την κόρη του φτωχού]

Πεντάμορφη... Εγώ είμαι ο άντρας σου, το χαμαλάκι, καθώς λες. Καλά τα γνώρισες τα μοιασίδα μου. Όλη τη μέρα ήμουν βασιλιάς. Και το βράδυ ερχόμουν σα χαμαλάκι στο σπίτι σου. Ήθελα να σε δοκιμάσω. Ήθελα πάντα να παντρευτώ μια πεντάμορφη γυναίκα, να μ' αγαπά αληθινά και να 'χει γνώση και νοικοκυροσύνη. Κι εσύ τα έχεις όλ' αυτά. Η μοίρα, εκείνη τη νύχτα, έστειλε στο δρόμο μου τη μάνα σου, γιατί κι εγώ το ίδιο έψαχνα να βρω, γυναίκα για βασίλισσα.

[αγκαλιάζονται με τους γονείς]

Αφηγητής: Στο μεταξύ, δρόμο ο πλούσιος κι ο γιος του. Φύγανε καταζεματισμένοι και καταφοβισμένοι, μην τους πιάσει ο Βασιλιάς και τους χώσει στη φυλακή.

Η Πεντάμορφη και οι γονείς της μείνανε στο παλάτι. Εκείνη έγινε βασίλισσα και το παλάτι ήλιος από την ομορφιά της.

Βιβλιογραφία:

Κασσώτη, Ο., Κλιάπης, Π. & Οικονόμου, Θ. (2017). *Μαθηματικά, Στ' Δημοτικού. Βιβλίο Μαθητή*. Αθήνα: Ι.Τ.Υ.Ε. – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κρόκος, Γ. (επ.) (2008). *Παραδοσιακά παραμύθια. Παραμύθια της Μικρασίας*. Αθήνα: Ακρίτας παιδικά.

Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2004α). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρη.

8.1.10. 10^ο διδακτικό δίωρο

Στα δύο τελευταία δίωρα θα εξεταστεί η αντιμετώπιση του πλούσιου άντρα και της πλούσιας γυναίκας από την κοινωνία. Κι επειδή οι κυρίες προηγούνται, ο/η εκπαιδευτικός ξεκινάει με το παραμύθι που αναφέρεται σε μια πλούσια κόρη. Παρά την εξέλιξη της τεχνολογίας και τη γενικότερη πρόοδο, η Betty Friedan(1963) αναφέρει ότι η ηρωίδα γυναίκα παραμένει «η χαρούμενη νοικοκυρά» (πρβλ. Dégh, 1994: 86). Ο χαρακτηρισμός αυτός θα διερευνηθεί στο παρόν δίωρο.

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστούν ένας πολιτικός γεωγραφικός χάρτης της Ευρώπης και το κείμενο του παραμυθιού φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή/ήτρια.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού «Lazybones» (Dégh, 1969: 142-147), το οποίο μετέφρασε η γράφουσα από τα αγγλικά.

«Η ΤΕΜΠΕΛΑ» - ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Υπήρχε κάποτε ένας πλούσιος κτηματίας που είχε μια κόρη. Ήταν η μοναχοκόρη του. Και αν και ήταν γερή και δυνατή, ήταν ένα τεμπέλικο κορίτσι που δεν ήθελε να πιάσει σκουπά στα χέρια της. Όλες τις δουλειές τις έκανε η μάνα της. Η τεμπेलιά της έγινε γνωστή στο χωριό και όλοι γι' αυτή συζητούσαν. Κανένας νεαρός δεν ερχόταν να ζητήσει το χέρι της σε γάμο, παρά τα πλούτη του πατέρα της.

Η μάνα της τής γκρίνιαζε: «Βλέπεις, κορίτσι μου, που κανένας δεν έρχεται να σε ζητήσει κι εσένα; Όλες οι φίλες σου έχουν κάποιο συνοδό στους χορούς ενώ εσύ κάθεσαι μόνη στο σπίτι. Κανένας νέος δε σε θέλει».

«Μη μ' ενοχλείς, μάνα! Το Σάββατο, που θα γίνει πάλι χορός, θα πάω κι εγώ μαζί με τους άλλους».

Έτσι κι έγινε. Πήγε στο χορό. Κι ενώ όλα τα κορίτσια χόρευαν με τους καλούς τους, αυτή κανείς δεν τη ζητούσε, ούτε για μια γυροβολιά. Στεκόταν μόνη, πίσω πίσω, χωρίς καβαλιέρο.

Τότε φάνηκε ένας νεαρός ανάμεσα στους χορευτές. Ήταν από ένα γειτονικό χωριό. Μόλις μπήκε, την είδε και του άρεσε, γιατί ήταν όμορφη κοπέλα. Ρώτησε τους άλλους ποια είναι αυτή και του είπαν ότι είναι κόρη ενός πλούσιου κτηματία με πολλά χωράφια. «Και γιατί δεν τη ζητάνε σε χορό;» απόρησε. «Είναι που δεν έρχεται συχνά στους χορούς και δεν ξέρει να χορεύει» του είπαν. Τότε αυτός το σκέφτηκε και μόλις ξεκίνησαν οι μουσικοί να παίζουν ένα νέο σκοπό, της ζήτησε να χορέψουν. Εντάξει, δεν ήταν καταπληκτική στο χορό, αλλά επειδή αυτός ήταν εξαίρετος χορευτής, πέρασαν καλά και διασκέδασαν. Όταν ο χορός τελείωσε, τη ρώτησε: «Πώς σε λένε; Πώς λένε τον πατέρα σου;» «Κι εσένα πώς σε λένε;» τον ρώτησε αυτή. «Το όνομά μου είναι Αντρέας και πριν φύγεις θέλω να μιλήσουμε γιατί θα έρθω να σ' επισκεφτώ». «Γιατί;» «Επειδή θέλω να πάω στη ρόδα του λούνα παρκ όταν θα είσαι κι εσύ εκεί». Η κοπέλα χάρηκε που κάποιος την ήθελε κι αυτή. Οι άλλοι όμως ακόμα την κορόιδευαν και δεν πίστευαν ότι μπορεί να γίνει κάτι.

Έτσι έφυγε χωρίς να του μιλήσει και πήγε γραμμή για το σπίτι. Είπε στη μητέρα της ότι θα έρθει κάποιος να ζητήσει την άδειά τους για να βγούνε. Και χάρηκαν κι οι δυο τους. «Να δείξεις όμως τον καλύτερό σου εαυτό. Μην ξεχνάς την κακή φήμη που έχεις εξαιτίας της τεμπελιάς σου».

Μια μέρα ήρθε ο νεαρός μαζί με δύο συστρατιώτες του. Η μητέρα της κοπέλας τον χαιρέτησε πολύ εγκάρδια: «Καλώς τον! Περάστε!». Τους έφερε καρέκλες να καθίσουν και ποτό να πιούνε και γλυκό να φάνε. Κι όταν έφαγαν ο νέος είπε: «Δε θέλω να σας τρώω το χρόνο σας. Ήρθα γιατί έμαθα ότι έχετε κόρη σε ηλικία γάμου. Τη γνωρίζω επειδή στο χορό που έγινε χορέψαμε μαζί. Έχω την άδειά σας να την παντρευτώ;»

«Καλέ μου, φυσικά σου δίνω την κόρη μου να την παντρευτείς. Είσαι όμορφος και φαίνεσαι και μυαλωμένος. Πρέπει να σου πω ότι δε θα το μετανιώσεις. Έχουμε μόνο ένα γιο και μια κόρη. Η κόρη μας θα πάρει μεγάλη προίκα και θα τη δεις με τα ίδια σου τα μάτια. Δε θα χρειαστεί να της αγοράσεις το παραμικρό. Και τη γη θα τη χωρίσουμε εξίσου στα δύο παιδιά μας».

Αμέσως μετά πήγαν στον παπά να βγάλουν άδεια για το γάμο. Και μετά από τρεις βδομάδες παντρεύτηκαν. Η νύφη είχε τόσα ρούχα και προικιά που τα μπαούλα δεν έκλειναν. Της έδωσαν όλα όσα του υποσχέθηκαν και τα μισά από τα ζωντανά τους. Και πήγαν στο χωριό του.

Ο γαμπρός ήταν χαρούμενος με τη μεγάλη προίκα και περίμενε και όλα τα άλλα που θα έστελναν οι γονείς της. Όμως η λεοπάρδαλη δεν μπορεί να βγάλει τις κηλίδες από το δέρμα της. Μια φορά τεμπέλα, για πάντα τεμπέλα. Η κοπέλα συνέχισε να ζει όπως ζούσε και στο σπίτι της. Να πλένει σεντόνια και να καθαρίζει; Όχι βέβαια! Τις Κυριακές που άλλαζε τα ρούχα της ποτέ δεν τα κρεμούσε στο καρφί πίσω από την πόρτα για να πάνε για πλύσιμο. Τα έκανε ένα κουβάρι και τα πετούσε στο τζάκι. Και κάθε Κυριακή έκανε το ίδιο. Ο άντρας της δεν πήρε χαμπάρι τι έκανε και όταν μετά από ένα χρόνο κοίταζε στα μπαούλα της δεν είχε μείνει ούτε μία φανελίτσα μέσα.

Μια από εκείνες τις μέρες ήρθε πρόσκληση για το γάμο ενός ξαδέρφου του στο διπλανό χωριό. «Γυναίκα, ετοιμάσου, θα σε πάω σ' ένα γάμο», της είπε. «Ποιος παντρεύεται;» τον ρώτησε. «Ο γιος του αδερφού του πατέρα μου». «Δεν μπορώ να έρθω μαζί σου» «Γιατί; Νέα είσαι! δεν έχουμε βγει και καθόλου απ' όταν παντρευτήκαμε». «Για να πάμε στο γάμο χρειάζομαι ρούχα». «Ασφαλώς έχεις ρούχα!» «Είχα..» «Τι συνέβη; Μη μου πεις ότι τα έστειλες πίσω στη μάνα σου! Δεν είχες μπαούλα τόσο γεμάτα που δύο άντρες δεν μπορούσαν να τα σηκώσουν;» «Δεν το ξέρεις ότι τα έκαψα όλα;» «Τι έκαψες; Τα ρούχα σου;» «Ναι, τα πέταξα στη φωτιά όλα εκτός από αυτά που φοράω τώρα» «Καλά, σε έμαθαν τα βρώμικα ρούχα σου να τα πετάς στη φωτιά; Δεν ήξερες ότι τα λερωμένα τα μαζεύουμε σ' ένα καλάθι και όταν μαζεψτούν πολλά τα πλένουμε; Και μετά τα σιδερώνουμε και τα ξαναβάζουμε στη θέση τους;» «Ποτέ στη ζωή μου δεν έπλυνα. Πώς να ξέρω τι έπρεπε να κάνω; Είπα να τα κάψω για να φεύγουν απ' τη μέση». «Λοιπόν, πολλά είπαμε. Μείνε με τα ρούχα που φοράς και θα πάμε στο γάμο. δεν έχουμε κουνηθεί από το σπίτι για ένα χρόνο και δε θα κάτσω κλεισμένος μέσα για χάρη σου». «Δεν βγαίνω έξω με αυτά τα ρούχα που είναι λερωμένα».

Τότε ο άντρας βγήκε έξω και έφερε άχυρο και καλάμια. Με τα υλικά που είχε χρησιμοποιήσει για τη σκεπή του σπιτιού, της έπλεξε ένα φουστάνι. Από πάνω της έβαλε κι ένα χαλάκι για να μη φαίνεται και της είπε να περάσουν πρώτα από το σπίτι της για να της δώσει η μητέρα της ρούχα να φορέσει για το γάμο.

Μόλις έφτασαν στο χωριό της, της είπε να περιμένει έξω στον κήπο μέχρι να πάει να εξηγήσει στους δικούς της τι είχε γίνει. Όταν τον είδαν, τον ρώτησαν: «Πού είναι η κόρη μας;» «Έχει έρθει, είναι έξω στον κήπο, δίπλα στα δεμάτια με το άχυρο.» «Και γιατί δεν ήρθε εδώ μέσα μαζί σου;» Κι εκείνος είπε στη μάνα της: «Πήγαινε, θέλει να σου μιλήσει πρώτα».

Η μάνα βγήκε έξω φωνάζοντας: «Πού είσαι κοριτσάκι μου;» «Εδώ είμαι! Βλέπεις; Του είπα ότι δεν μπορώ να πάω στο γάμο του ξαδέρφου του χωρίς ρούχα». «Καλά, τι φοράς;; Πού είναι τα φουστάνια που σου δώσαμε για προίκα;» «Τα έκαψα». «Και γιατί το έκανες αυτό;» «Για να μην τα πλύνω».

Τότε βγήκε ο άντρας της στην αυλή και είπε: «Τώρα δείτε και μόνοι σας τι είδους γυναίκα μου δώσατε για σύζυγο. Σε λιγότερο από ένα χρόνο ξεφορτώθηκε όσα ρούχα της δώσατε. Λοιπόν, σας τη γυρίζω πίσω. Δεν τη θέλω πια. Θα σας δώσω πίσω και την τελευταία δεκάρα που μου δώσατε. Δε μ' ενδιαφέρουν ούτε οι πλούσιοι συγγενείς της ούτε το γλέντι του γάμου που μας είχατε κάνει. Σας την αφήνω εδώ και απαλλάσσομαι πια».

«Να της δώσουμε κι άλλα ρούχα;», ρώτησε ο πατέρας της.

«Κρατήστε τα ρούχα σας και την κόρη σας. Δεν κάνει για σύζυγο».

Γύρισε στο χωριό του κι άφησε τη γυναίκα του με τους γονείς της. Κι ακόμα είναι εκεί μαζί τους. Αυτός ξαναπαντρεύτηκε, κι αν δεν έχει πεθάνει, είναι ακόμα ζωντανός ως αυτή τη μέρα.

Αφού ολοκληρωθεί η αφήγηση του παραμυθιού, ο/η εκπαιδευτικός απευθύνει τις παρακάτω ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης:

- Ποιος μπορεί να δείξει τη θέση της Ουγγαρίας στο χάρτη;
- Σας προβληματίσε κάτι στο παραμύθι που ακούσατε;

Στην απάντηση των μαθητών/ριών ότι το παραμύθι δεν έχει καλό τέλος, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να αναφερθεί στην έρευνα που πραγματοποίησε η Μαρία Γκασούκα στο χωριό Κατοχή, στο Δέλτα του Αχελώου, όπου στα 56 παραμύθια που ερεύνησε το πρότυπο που προβάλλεται είναι αυτό του όμορφου, σεμνού, νοικοκυρεμένου κοριτσιού που επιβραβεύεται για τη συμπεριφορά του όταν το επιλέξει ο άντρας για γάμο και συμφωνήσει με τον πατέρα του. Σε κάποια, λίγα, παραδείγματα που η ηρωίδα είναι ιδιαίτερα έξυπνη, η έξυπνάδα της δυσκολεύει τον άντρα να ξεπεράσει τις δυσκολίες του παραμυθιού. Στο τέλος, υποτάσσεται εκεί που ανήκει: «στον ιδιωτικό χώρο, κάτω από τη σκέπη του κύρη της» (Γκασούκα, 1999: 174-177).

Ο διαχωρισμός των ρόλων των φύλων ξεκινάει από τη γέννηση. Αρχισε από τα βιβλικά χρόνια και διατηρήθηκε ως τα χρόνια της φεουδαρχίας. Ο άντρας παρουσιάζεται ως σύζυγος, πατέρας, τροφέας, παροχεύς υλικών αγαθών, αυθεντία της οικογένειας. Είναι, επίσης, δυνατός, δραστήριος, επιθετικός, ανεξάρτητος, πολυμήχανος. Εμπλέκεται στην πολιτική, στον πόλεμο, στις δημόσιες σχέσεις. Τέλος, συχνά λείπει από το σπίτι. Ο ρόλος της γυναίκας περιστρέφεται γύρω από τρεις άξονες δραστηριότητας, την εκκλησία, την κουζίνα και τα παιδιά. Ο ρόλος της είναι πιο σύνθετος διότι στήνει το σπιτικό. Οι υποχρεώσεις της περιστρέφονται γύρω από το σπίτι, όπου και βρίσκεται συνήθως, εκτός από τις φορές που πηγαίνει στην εκκλησία για πνευματικό ανεφοδιασμό. Είναι η κολόνα του σπιτιού. Κάνει το σπίτι

ασφαλές καταφύγιο, μικρογραφία του σύμπαντος. Γεννάει, τρέφει και μορφώνει τα παιδιά και των δύο φύλων. Διατηρεί οικογενειακές σχέσεις, ως εκπρόσωπος του άντρα. Έχει δύναμη αλλά εξαρτάται από τον άντρα. Αυτός την προστατεύει κι αυτή, ως αντάλλαγμα, οφείλει πίστη και υποταγή (Dégh, 1994: 87).

Ο/η εκπαιδευτικός ζητάει από τους μαθητές/ήτριες να εντοπίσουν στοιχεία της συμπεριφοράς της ηρωίδας που πηγαίνουν ενάντια στο ρόλο της ως γυναίκας. Τους/τις ρωτάει επίσης αν επικροτούν τη συμπεριφορά της. Τονίζει ότι τα παραμύθια περιέχουν προειδοποιήσεις για την απρεπή συμπεριφορά. Όπου οι ηρωίδες δεν συμπεριφέρονται όπως προσδοκάται από αυτές και τιμωρούνται με κάποιο τρόπο, συνεισφέρουν στην προβολή του στερεοτυπικού ρόλου της γυναίκας (ό.π.:93).

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού, μία μαθήτρια σχολίασε: «Αυτό το παραμύθι είναι λάθος!»

Δ: Γιατί το λες αυτό;

Μ: Μα, δεν έχει καλό τέλος!

Μ2: Υπάρχουν παραμύθια χωρίς καλό τέλος;

Μ3: Αποκλείεται!

Μ4: Ακούσαμε μόλις ένα παραμύθι χωρίς καλό τέλος.

Μ5: Μήπως μπερδεύτηκε ο αφηγητής;

Μ6: Και θα το τύπωναν σε βιβλίο;

Μ7: Κυρία, είναι όντως λάθος;

Δ: Κι αν θέλει να περάσει ένα μήνυμα;

Μ: Να πλένουμε τα ρούχα μας;

Μ2: Να είμαστε εργατικοί, καλέ!

Μ3: Στενοχωρήθηκα, πάντως, που τη γύρισε πίσω στους γονείς της.

Δ: Αν ήσασταν στη θέση του άντρα της, τι θα κάνατε;

Αγόρια: Ό, τι έκανε ο πρωταγωνιστής!

Κορίτσια: Μα γιατί;

Μ: Καλά, δεν είχε πλύνει ποτέ της ρούχα; Εσείς δεν ξέρετε να πλένετε ρούχα;

Μ2: Ξέρουμε. Αυτή γιατί δεν έμαθε ποτέ;

Μ3: Δεν την έμαθε η μάνα της.

Μ4: Όμως πάντα είχε ρούχα καθαρά. Τόσα χρόνια δεν ενδιαφέρθηκε να κάνει κάτι μόνη της; Όλα τα ήθελε έτοιμα;

Δ: Ήταν τεμπέλα. Το παραμύθι έχει ξεκάθαρη προειδοποίηση προς τις απανταχού τεμπέλες, ακόμη κι αν είναι πλούσιες.

Μ: Κι αν ήταν τεμπέλης, πάλι θα είχε κακό τέλος;

Η δασκάλα εξηγεί ότι το παραμύθι προβάλλει τα πρότυπα της εποχής, δεν διατυμπανίζει την αυθεντία του, περιέχει απλώς προειδοποιήσεις για τη μη αποδεκτή κοινωνική συμπεριφορά. Η γυναίκα οφείλει την υποταγή στον κύρη του σπιτιού. Προϊδεάζει τους/τις μαθητές/ήτριες ότι θα ακούσουν την επόμενη φορά παραμύθι με πλούσιο άντρα και θα βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα.

Αξιολόγηση: 1. Οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες για να γράψουν μονολόγους όπου ο κάθε ένας από τους πρωταγωνιστές εκφράζει τις σκέψεις του.

2. «Η τεμπέλα» γίνεται δρώμενο! Οι μαθητές ανά δύο αναπαριστούν τη σκηνή της κορύφωσης, όπου ο άντρας της ανακαλύπτει ότι έκαιγε τα ρούχα της επί ένα χρόνο.

Ακολουθεί ο μονόλογος με τις σκέψεις των δύο πρωταγωνιστών, όπως τις έγραψε ένας μαθητής.

8/12/17

Μονόλογος Άντρα:

- Τι έπαθα ο καημένος! Τι ζερπέντα γυναίκα είναι αυτή που μου έδωσαν. Αλλά εγώ ψαίω, που μόλις την είδα θαρρώθηκα από την ομορφιά της. Καλά να πάω. Αλλά δεν θα κάτσω με σταυρωμένα τα χέρια, θα την πάω πίσω στους γονείς της. Ακούς εκεί! Αντί να κάτσει να πλένει και να σιδερώνει τα ρούχα της, αυτή τα έκαψε.

Μονόλογος Γυναίκας:

- Μα γιατί κάνει έτσι ο άντρας μου! Τι να έκανα. Αφού δεν ξέρω να πλένω και να σιδερώνω. Γι' αυτό η μάνα μου δε μου έδωσε πολλές ρούχα. Εγώ τα έκαγα και έτσι δε χρειαζόταν να κουρασώ για ζήποτα. Στο κάτω-κάτω δε ψαίω εγώ που έμαθα να είμαι ζερπέντα αλλά οι δικοί μου που με άφησαν να γίνω ζερπέντα και μου τα είχαν όλα έτοιμα.

Βιβλιογραφία:

Γκασούκα, Μ. (1999). *Κοινωνικές – Λαογραφικές Παράμετροι*. Αθήνα: Φιλιππότης.

Dégh, L. (1969). *Folktales of Hungary*. U.S.A.: The University of Chicago Press.

-(1994). *American Folklore and the Mass Media*. Bloomington& Indianapolis: Indiana University Press.

8.1.11. 11^ο διδακτικό δίωρο

Αφού εξεταστεί ο κοινωνικός ρόλος της πλούσιας γυναίκας, ο/η εκπαιδευτικός συνεχίζει τη διδασκαλία με σκοπό την εξέταση του κοινωνικού ρόλου του πλούσιου άντρα.

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστούν ένας πολιτικός γεωγραφικός χάρτης της Ευρώπης και το κείμενο του παραμυθιού φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή/ήτρια.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού «The magic box» (Sawyer, 1976: 217-225), το οποίο μετέφρασε η γράφουσα από τα αγγλικά.

«ΤΟ ΜΑΓΙΚΟ ΚΟΥΤΙ» - ΙΤΑΛΙΑ

Σε μια από τις καρπερές κοιλάδες στα Απέννινα ζούσε πριν από πολλά χρόνια ένας πλούσιος κτηματίας. Είχε πολλά κτήματα. Τα αμπέλια του ήταν πάντα κλαδεμένα καλά, οι ελιές του ήταν φροντισμένες και ποτέ δεν πάγωσαν από τον παγετό, το στάρι του ήταν πάντα περισσότερο από των γειτόνων του, τα γελάδια του και τα πρόβατά του έδιναν γάλα και μαλλί άφθονο. Όλα τα γεννήματά του ήταν άφθονα. Όταν τον έβλεπαν στην αγορά ή στα πανηγύρια έλεγαν «Να ο Τζίνιο Τόμπα. Οι γιοι του θα είναι πολύ πλούσιοι μια μέρα».

Είχε δύο γιους. Ο μεγαλύτερος ήταν ένας ατρόμητος νεαρός που προτιμούσε να χειρίζεται το ξίφος παρά την κλαδευτήρα. Ο Τόνιο, ο νεότερος, ήταν ένας κατεργάρης που προτιμούσε να κάθεται και να μην κάνει τίποτα παρά να λιχνίζει το στάρι. «Αν είχα ένα τρίτο γιο, ίσως αυτός γινόταν αγρότης» συνήθιζε να λέει ο γέρο - Τόμπα όταν έφερνε τα ασκιά με το κρασί να τα πουλήσει στο πανδοχείο. «Αλλά πρέπει να αξιοποιούμε όσο μπορούμε όσα μας δίνει η Παναγία».

Κι έτσι άφησε το μεγαλύτερο γιο του να γίνει στρατιώτης και να πάει να πολεμήσει και ετοίμασε τον Τόνιο να γίνει αγρότης όταν αυτός θα έφευγε από αυτή τη ζωή. «Άκουσέ με αγόρι μου. Σου αφήνω μια ζηλευτή κληρονομιά. Πρόσεξε να τη φυλάξεις και να τη δώσεις στον αδερφό σου αυξημένη. Κάποια μέρα θα κουραστεί να πολεμάει τους Ισπανούς και τους Γάλλους και θα γυρίσει σπίτι».

Σε λιγότερο από ένα χρόνο ο γέρο - Τόμπα πέθανε. Ο Τόνιο γύρισε από την κηδεία, έκανε το γύρο των χωραφιών για να δει αν είναι όλα στη θέση τους και μετά συνέχισε τη ζωή του. Σε πανηγύρι ή χορό ή στο πανδοχείο ήταν κι ο Τόνιο εκεί. Χόρευε την ταραντέλα καλύτερα απ' όλους και μπορούσε να παίζει τη φλογέρα του την ώρα που

χόρευε. Έφευγε από τα γλέντια τελευταίος απ' όλους όταν ξημέρωνε και πολύ συχνά το απόγευμα τον έβρισκε ακόμα να κοιμάται.

Οι γείτονές του τον έβλεπαν που σκορπούσε άσκοπα τις μέρες του και ξόδευε την περιουσία του πατέρα του. Του έλεγαν να προσέχει αλλά ποιος τους άκουγε; Όμως ένα μέρος με αφέντη είναι ένα πράγμα κι ένα μέρος χωρίς αφέντη είναι άλλο πράγμα. Ληστές ήρθαν απ' τα βουνά κι έκλεψαν τα γελάδια του ενώ οι γελαδάρηδες του κοιμόντουσαν, λύκοι έφαγαν από τα πρόβατά του, μια αρρώστια χάλασε τις ελιές του πριν τις μαζέψει και τα σταφύλια του άργησε να τα μαζέψει και το κρασί βγήκε στυφό. Οι εργάτες του άρχισαν σιγά σιγά να τον κλέβουν: λίγα πρόβατα από τη βοσκή, λίγο αλεύρι, ένα ασκί κρασί που κανείς δεν θα το έπινε. Οι αποθήκες του δεν επισκευάστηκαν στην ώρα τους κι έτσι μπήκε νερό και χάλασε πολλή απ' τη σοδειά του κι όσο δε χάλασε μπήκαν αρουραίοι και το 'φαγαν. Ατυχία πάνω στην ατυχία λοιπόν, μαζεύτηκε ένα βουνό από ατυχίες τόσο μεγάλο που ακόμα κι ο Τόνιο τις είδε.

Μια νύχτα τον έπιασε τρέλα. Στο πανδοχείο που καθόταν ήταν και δυο στρατιώτες που έπιναν και διηγόντουσαν τις περιπέτειές τους από τον πόλεμο. Αύριο το βράδυ μπορεί να καθόταν εκεί ο αδερφός του. Μόλις ερχόταν θα γινόταν αυτός ο αφέντης του σπιτιού. Θα ζητούσε να δει τους λογαριασμούς και μετά θα τον πετούσε στο δρόμο ή στη φυλακή. Ακόμα καλύτερα, θα τον έκοβε στα δύο με το σπαθί του και κανείς δεν θα αμφισβητούσε το δικαίωμά του.

Τέτοια σκεφτόταν και ο τρόμος του όλο και μεγάλωνε. Άρχισε να τρέχει και να ρωτάει τους ανθρώπους τι να κάνει. Πρώτα πήγε στον πανδοχέα κι αυτός γέλασε και του είπε: «Κάτσε μαζί μου Τόνιο να πιείς από το ωραίο μου Κιάντι. Μην ανησυχείς για τον αδερφό σου. Μπορεί να έχει σκοτωθεί». Μετά ρώτησε το γείτονά του κι αυτός γέλασε πιο δυνατά από τον πανδοχέα και του είπε: «Παίξε τη φλογέρα σου και δεξ αν μπορείς να φέρεις με τη μουσική τα γελάδια πίσω στα χωράφια σου και το κρασί πίσω στα ασκιά σου». Πήγε και στον παπά κι αυτός τον κοίταζε λυπημένα και του είπε να ανάβει κεριά για εννιά μέρες στην εκκλησία του Αγίου Αντωνίου στην Πάδουα και να του ζητήσει να του χαρίσει φώτιση. Στο δρόμο που πήγαινε για την εκκλησία συνάντησε ένα γελαδάρη του, το Ζέππο το χαζούλη. «Αφέντη φαίνεσαι τόσο τρομαγμένος, που θα τρελαθείς σαν και μένα. Άκου καλά τι θα σου πω. Να πας στη γριά τσιγγάνα που μένει πέρα στη σπηλιά. Είναι πολύ σοφή. Σ' αυτή να πας».

Ο Τόνιο ακολούθησε τη συμβουλή του γελαδάρη του. Ανέβηκε στο βουνό και μπήκε στη σπηλιά και βρήκε τη γριά τσιγγάνα. Άκουσε όσα της είπε ο νεαρός και μετά σηκώθηκε και πήγε στο βάθος της σπηλιάς της χωρίς να του πει ούτε λέξη. Όταν γύρισε μετά από ώρα κρατούσε στα χέρια της ένα κουτί. Ήταν σκαλιστό και είχε αγκράφες από μπρούτζο. Στην κορυφή του είχε μια τρυπούλα μικρή, τόσο μικρή που σχεδόν δε φαινόταν. Έβαλε το κουτί στα χέρια του και του είπε με φωνή βαθιά: «Κάθε πρωί, όσο ακόμα η πάχνη σκεπάζει τα χωράφια θα πηγαίνεις και θα ρίχνεις από έναν κόκκο σκόνης από αυτό το κουτί σε κάθε γωνιά της γης σου, στις αποθήκες, στα λιβάδια, στα αμπέλια. Πρόσεξε να μην ξεχάσεις ούτε μια γωνιά. Κάνε αυτό και θα πλουτίσεις όσο κι ο πατέρας σου. Ούτε πρωί να μην αφήσεις να περάσει χωρίς να το κάνεις αυτό. Και ποτέ μέχρι τη μέρα που θα πεθάνεις να μη σπάσεις τις αγκράφες και να μην ανοίξεις το κουτί. Αν το κάνεις αυτό, η μαγεία θα χαθεί».

Αυτή τη νύχτα ο Τόνιο δεν πήγε στο πανδοχείο ούτε σε χορό ούτε ήπια. Πήγε για ύπνο με τις κότες και ξύπνησε με το πρώτο λάλημα του πετεινού. με το μαγικό κουτί παραμάσχαλα, πήγε πρώτα στις αποθήκες του να σκορπίσει την πολύτιμη σκόνη. Αλλά βρήκε τους άντρες κοιμισμένους και τα ζώα νηστικά. Τους έβγαλε από τα κρεβάτια τους με τις αγριοφωνάρες του και συνέχισε να τους φωνάζει μέχρι που – μισοκοιμισμένοι – ξεκίνησαν να κάνουν τις πρωινές δουλειές. Από τις αποθήκες πήγε στα χωράφια και βρήκε το στάρι μισοκομμένο και χωρίς να έχει πιαστεί σε δεμάτια. Τα δρεπάνια ήταν παρατημένα στο πάτωμα κι είχαν αρχίσει να σκουριάζουν και οι άντρες κοιμόντουσαν ακόμα στις καλύβες τους. Ο Τόνιο σκόρπισε κι άλλη σκόνη κι έστρωσε τους θεριστές στη δουλειά.

Το ίδιο συνέβη στον ελαιώνα, στα αμπέλια και στα λιβάδια. Παντού έβρισκε τους άντρες κοιμισμένους και τις δουλειές παρατημένες στη μέση. «Παναγία μου, σώσε μας!» έλεγαν οι άντρες μεταξύ τους όταν έφευγε ο Τόνιο. «Ο αφέντης ξύπνησε νωρίς όπως έκανε κι ο πατέρας του. Πρέπει να προσέχουμε τις δουλειές μας, μήπως μας διώξει και πεινάσουμε».

Μετά από αυτό, κάθε πρωί ο Τόνιο ήταν ξύπνιος πριν βγει ο ήλιος και σκόρπιζε σκόνη από το κουτί σε κάθε γωνιά της γης του. Και κάθε πρωί έβλεπε κάτι καινούριο που χρειαζόταν τη φροντίδα του. Το πανδοχείο τον ξέχασε και η αγορά επίσης. Τα κορίτσια έψαζαν να βρουν άλλο συνοδό στους χορούς. Σε ένα χρόνο η φάρμα του γέρο Τζίνο Τόμπα άρχισε να ευημερεί. Όταν ο Τόνιο πήγαινε στην αγορά να πουλήσει το κρασί και το στάρι του κουνούσαν το δάχτυλο κι έλεγαν: «Να ο Τόνιο Τόμπα. Οι γιοί του – όταν παντρευτεί και τους γεννήσει – θα είναι πολύ πλούσιοι άνθρωποι».

Και στο τέλος τι έγινε; Ο μεγαλύτερος αδερφός του ποτέ δε γύρισε πίσω να διεκδικήσει την κληρονομιά του. Πρέπει να είχε σκοτωθεί στον πόλεμο. Τέλος πάντων, τα χωράφια ανήκαν στον Τόνιο. Παντρεύτηκε την κόρη του πιο πλούσιου γείτονά του κι απέκτησε δυο γιούς. Κι όταν ήρθε ή ώρα του να πεθάνει, είπε στο γιο του το Τζίνο να φέρει το κουτί και να σπάσει τις αγκράφες γιατί αυτός δεν είχε άλλη δύναμη πια. Ανασήκωσε το κεφάλι για να δει τι είχε μέσα το κουτί όλα αυτά τα χρόνια.

Και τι βρήκε; Κάτω από το καπάκι ήταν γραμμένα τα λόγια «Πρόσεξε καλά – το μάτι του αφέντη είναι αυτό που χρειάζεται». Στον πάτο είχαν μείνει μερικοί κόκκοι σκόνης από χώμα, το χώμα που βρίσκει κάθε άνθρωπος ανεβαίνοντας τα Απέννινα.

Αφού ολοκληρωθεί η αφήγηση του παραμυθιού, ο/η εκπαιδευτικός απευθύνει τις ακόλουθες ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης:

- Ποιος μπορεί να δείξει τη θέση της Ιταλίας στο χάρτη;
- Τι σας έκανε εντύπωση στο παραμύθι που ακούσατε;

Αφού οι μαθητές/ήτριες εκφράσουν τις απόψεις τους, ο/η εκπαιδευτικός κάνει μια αναφορά στους αφηγητές της Τοσκάνης. Νωρίς το απόγευμα, αφηγούνταν μαγικά παραμύθια στα μικρά παιδιά, χωρίς να υπερτονίζουν το μαγικά στοιχείο. Αργότερα, είχαν σειρά οι ιστορίες και τα τραγούδια για τους νεαρούς άνδρες και κοπέλες σε ηλικία γάμου. Εκεί, υπήρχαν συμβουλές για τη σωστή συμπεριφορά και

προειδοποιήσεις για τη μη αποδεκτή κοινωνικά συμπεριφορά. Αργά το βράδυ, οι αφηγήσεις ήταν αποκλειστικά για τα μεγαλύτερα μέλη της οικογένειας και τους γείτονές τους (Pellowski, 1990: 150).

Το παρόν δίωρο είναι το τελευταίο πριν το θεατρικό, συνεπώς κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθεί κατά πόσον οι μαθητές/ήτριες έχουν αντιληφθεί τη λειτουργία της αφήγησης, που είναι ο παραδοσιακός τρόπος παρουσίασης ενός παραμυθιού. Κατά την αφήγηση πρέπει να μεταφέρεται η ουσία του λαϊκού παραμυθιού (Dégh, 1994: 22). Στην ουσία, ο άνθρωπος είναι *homo narrans*, έχει ανάγκη να εκφράζεται, ακόμη και να μεγεθύνει τις εμπειρίες του (ό.π.:32) κι αυτή είναι μια δεξιότητα που μπορεί να καλλιεργηθεί στα πλαίσια της σχολικής τάξης.

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού, απλώθηκε απόλυτη σιγή στην τάξη. Ήταν αυτό που περιγράφει η έκφραση «Ένας άγγελος πέταξε μέσα στο δωμάτιο» (Koehler, 1999: 29). Όλοι/ες ήταν αμίλητοι. Μία μαθήτρια σήκωσε το χέρι της: «Κυρία, ήταν υπέροχο!» Όλη η τάξη συμφώνησε. «Είμαστε τόσο ήσυχοι, ακούγοντας μόνο ένα παραμύθι!» σχολίασε ένας αεικίνητος μαθητής. Η δασκάλα σημειώνει ότι ένα παραμύθι κουβαλάει την εμπειρία ενός λαού, τα πάθη και τους πόθους του γι' αυτό και συγκινεί την ψυχή μας. Στην ερώτηση αν τους έκανε κάτι εντύπωση, σε σχέση με το προηγούμενο παραμύθι, η απάντηση όλων ήταν ότι εδώ υπάρχει το καλό τέλος.

M: Ο Τόνιο άλλαξε συμπεριφορά όμως. Η τεμπέλα όχι.

M2: Όχι από μόνος του. Τόσες συμβουλές ζήτησε, ευτυχώς που ακολούθησε τη σωστή.

M3: Δεν ήταν όμως και πολύ μαγική, ούτε και το κουτί του.

M4: Ευτυχώς που στρώθηκε στη δουλειά.

M5: Είχε και το άγχος μήπως γυρίσει ο μεγάλος αδερφός του.

M6: Και είχε δίκιο. Κάτι ξέρω κι εγώ από μεγάλους αδερφούς. Ο δικός μου είναι φοβερά κουραστικός και τα ξέρει όλα.

M5: Κι ο δικός μου έχει πάντα δίκιο.

M7: Πάντως, παιδιά, αυτός ήθελε να αλλάξει. Η τεμπέλα παρέμεινε τεμπελχανού με το δίπλωμα.

M8: Κυρία, να αλλάξουμε τον τίτλο λίγο: «Η τεμπελχανού Μαρία».

Δ: Πολύ σωστή παρέμβαση. Κι έτσι θα κάνουμε τη δική μας παρέμβαση στο παραμύθι. Πιστεύετε ότι μπορείτε κι εσείς να αφηγηθείτε «Το μαγικό κουτί;»

M: Αφού το έχουμε μάθει ήδη σχεδόν απ' έξω.

Δ: Τα παραμύθια είναι κυρίως δράση, δράση, δράση. Δεν διαβάζουμε τα συναισθήματα των πρωταγωνιστών αλλά τα βλέπουμε στην πράξη. Μας μιλάνε γι' αυτά ή προσπαθούν αμέσως να ξεπεράσουν τις δυσκολίες, βελτιώνοντας τη θέση

τους. Δεν μεμψιμοιρούν, αντιμετωπίζουν τη ζωή με θάρρος και αγωνιστικό φρόνημα. Μπορείτε να γράψετε τρεις μονολόγους, μέσα από τους οποίους ο πρωταγωνιστής θα εκφράζει τα συναισθήματά του; Θα αφηγηθεί η κάθε ομάδα το παραμύθι με το δικό της τρόπο.

Αξιολόγηση: Ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει τους/τις μαθητές/ήτριες σε ομάδες των δύο(2) ατόμων και τους ζητά να απομνημονεύσουν και να αφηγηθούν το παραμύθι. Θα πρέπει να προσθέσουν τρεις μονολόγους, όπου ο ήρωας θα εκφράζει τα συναισθήματά του.

Ακολουθούν τρεις μονόλογοι, στους οποίους περιγράφονται τα συναισθήματα του ήρωα, όπως τα έγραψε ένας μαθητής.

Πέμπτη 23 Νοεμβρίου 2017 23/11/2017

Τα συναισθήματα του ήρωα μέσα από
τρεις μονόλογους: 1) όταν ήταν γεμισμένος
2) τη νύχτα σου
καθάλαβε ότι θα γινόταν
ο αδελφός σου.
3) όταν γύρισε από
στην τοιχοκρήνη και
άρχισε να βλέπει τη
μάγισσα σκηνή στα
χρυσάφια.

1) Χα! Εμένα δεν με ενδιαφέρει τι μου
λέει ο πατέρας μου! Είναι βλακείες!
2) Ώχ! Τι θα κάνω τώρα; Φοβάμαι! Τι θα
με κάνει ο αδελφός μου; Θα με βιάσει.
Πάνω να ζητήσω βοήθεια από τους
φίλους μου!
3) Αυτό θα πει καλός άνθρωπος! Όλοι
αι άλλοι με κορόιδεψαν. Άρα σου
πρέπει να ξυπνήσω και τους
αχρόζους!

• Έλα! φώναξε: «ΞΥΠΝΗΣΤΕ»

Βιβλιογραφία:

Dégh, L. (1994). *American Folklore and the Mass Media*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.

Pellowski, A. (1990). *The World of Storytelling. A Practical Guide to the Origins, Development and Applications of Storytelling*. New York: The H. W. Wilson Company.

Sawyer, R. (1976). *The way of the storyteller*. United States of America: Penguin Books.

8.1.12. 12^ο διδακτικό δίωρο

Στο παρόν διδακτικό δίωρο σκοπός είναι η μετατροπή του συγγραφικού λαϊκού παραμυθιού «Ο Τούρκος» [«The Turk» (Dégh, 1995: 271-289)] σε θεατρικό διάλογο και η συνακόλουθη παρουσίασή του στο κοινό της καλοκαιρινής σχολικής γιορτής. Επιλέχθηκε το συγκεκριμένο λαϊκό παραμύθι επειδή τα παιδιά από την αρχή της σχολικής χρονιάς εξέφρασαν την προτίμησή τους προς τα παραμύθια με το μοτίβο των τριών συμβουλών, είπαν ότι αυτά τους άρεσαν περισσότερο από όσα είπαμε και ήθελαν «να αφήσουμε το καλύτερο για το τέλος!»

Στα μέσα υλοποίησης θα χρειαστεί το κείμενο του παραμυθιού φωτοτυπημένο για κάθε μαθητή/ήτρια.

Εκκίνηση/Αφόρμηση: Ο/η εκπαιδευτικός αρχίζει τη διδασκαλία με την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού.

«Ο ΤΟΥΡΚΟΣ» - ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Μια φορά κι έναν καιρό, σ' έναν τόπο μακρινό, ζούσε ένα νεαρό ζευγάρι. Ήταν παντρεμένοι εδώ και τρία χρόνια κι ακόμα δεν είχαν κάνει παιδί. Παρακαλούσαν το Θεό να τους δώσει τουλάχιστον ένα, αλλά μάταια. Έπρεπε να αποδεχτούν ότι ο Θεός δεν θα εκπλήρωνε την επιθυμία τους να αποκτήσουν ένα παιδί. Αυτό λυπούσε πολύ το νεαρό άντρα.

Είπε στη γυναίκα του: «Γυναίκα, αφού ο Θεός δε μας δίνει ένα παιδί, θα σε αφήσω και θα φύγω. Θα ξενιτευτώ στον απέραντο κόσμο».

«Όχι, δεν θα το έκανες αυτό! Θα το κάνεις; Θα με αφήσεις; Αφού αγαπιόμαστε και δεν είναι δικό μου λάθος που ο Θεός δεν μας αφήνει να κάνουμε ένα παιδί».

«Άκου, πάω τα απογεύματα βόλτες για να περάσω καλά, πάω στους γείτονες και παντού υπάρχουν παιδιά. Χαίρονται μ' αυτά, παίζουν μαζί τους ενώ εγώ δεν έχω καμία χαρά. Γι' αυτό ετοιμάσου, όταν ξημερώσει θα φύγω».

Η γυναίκα νόμισε ότι αστειευόταν, όμως το επόμενο πρωί της είπε: «Γυναίκα, ετοίμασέ μου μερικά τρόφιμα για το δρόμο. Φεύγω».

«Καλά, αφού αυτό θέλεις, αφού δε λυπάσαι να με αφήσεις, φύγε. Αλλά μπορεί να θέλεις να επιστρέψεις κάποτε και να μην βρεις κανέναν στο σπίτι!»

Ξύπνησαν την επόμενη μέρα. Η γυναίκα ζύμωσε και ετοίμασε φαγητό. Δεν ήταν εύποροι κτηματίες, αλλά από ό, τι είχαν, με τη χάρη του Θεού, απ' όλα του έβαλε. Χαιρέτησε εκείνος τη γυναίκα του κι έφυγε. Η γυναίκα έκλαψε πικρά. Τον συνόδευσε ως την καγκελόπορτα, ελπίζοντας ότι θ' αλλάξει γνώμη και θα γυρίσει πίσω. Αλλά αυτός

έφυγε. Ήταν απόγευμα όταν έφυγε, περίπου μιάμιση ώρα πριν τη δύση του ήλιου. Η γυναίκα του πήγε για ύπνο κλαίγοντας.

Αλλά μετά το ξανασκέφτηκε. Γιατί να κλαίει; Αφού ο άντρας της δεν τη λυπήθηκε, αυτή γιατί να στενοχωριέται; Ξύπνησε το πρωί και δεν τον βρήκε στο σπίτι. Πήγε να πει στο γείτονα ότι ο άντρας της την εγκατέλειψε.

Ξαφνικά, άκουσε ανθρώπους στο δρόμο. Έλεγαν ότι την προηγούμενη νύχτα λύκοι είχαν κομματιάσει έναν άνθρωπο στην άκρη του χωριού. Δεν ήξεραν ποιος ήταν και ήταν τόσο χτυπημένος που δεν μπορούσαν να τον αναγνωρίσουν. Μετά μαθεύτηκε ότι ένας άντρας είχε εγκαταλείψει το σπίτι του – πρέπει λοιπόν να ήταν αυτός που έφαγαν οι λύκοι. Η γυναίκα έκλαιγε πικρά – η καρδιά της κόντευε να σπάσει στη σκέψη ότι αυτή έφταιγε για το θάνατο του άντρα της. Όλοι ήταν τόσο σίγουροι ότι ήταν αυτός ο άντρας, που εξέδωσαν πιστοποιητικό θανάτου. Η καημένη η γυναίκα ζούσε σε βαθιά θλίψη και συνήθως ήταν με δάκρυα στα μάτια. Οι γείτονες την επισκέφτηκαν και προσπάθησαν να την παρηγορήσουν λέγοντάς της ότι ο καλός Θεός θα τη φρόντιζε και θα ξαναστεκόταν στα πόδια της. Όποιος είχε κάτι παραπάνω θα το μοιραζόταν μαζί της. Δεν χρειαζόταν να κλαίει γιατί με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο θα τα κατάφερνε.

Έξι βδομάδες μετά τη φυγή του άντρα της κατάλαβε ότι δεν ήταν μόνη με τον εαυτό της. Ήταν έγκυος. Τότε άρχισε πάλι να κλαίει. «Θεέ μου, αυτός είναι ο λόγος που ο άντρας μου έφυγε. Αν το ήξερε, δεν θα έφευγε». Αλλά δεν το ήξερε αυτός, αφού ούτε η γυναίκα το είχε καταλάβει τότε. Είπε στους γείτονες τα νέα της και τις σκέψεις της. Την παρηγόρησαν. Της είπαν να μην κλαίει γιατί ο Θεός θα τη βοηθήσει.

(Τώρα ας αφήσουμε τη γυναίκα να συνεχίσει την εγκυμοσύνη της με την ησυχία της).

Όταν ο άντρας της έφυγε, δεν τον κατασπάραξαν οι λύκοι – άλλον άντρα έφαγαν. Περιπάτησε και περιπάτησε ώσπου έφτασε στην Τουρκία και συνέχισε μέχρι να φτάσει στην πρωτεύουσα. Στην πρωτεύουσα, πήγε κατευθείαν στον πρωθυπουργό και μίληκε στην υπηρεσία του, έκανε συμφωνία μαζί του.

Ο πρωθυπουργός είπε: «Θα ήθελες να εργαστείς για μήνες ή για χρόνια;»

«Θα προτιμούσα για χρόνια, για να μαζέψω μερικά χρήματα», απάντησε ο άντρας.

«Ωραία. Εγώ προσλαμβάνω τους υπηρέτες μου με τον εξής τρόπο. Τους δίνω ένα ζευγάρι μπότες και μένουν στη δούλεψή μου μέχρι να τρυπήσουν οι μπότες. Τότε έρχονται και μου το αναφέρουν κι όχι νωρίτερα».

Ο φτωχός άντρας σκέφτηκε: Πόσο μπορεί να κρατήσει ένα ζευγάρι μπότες; Ακόμα κι αν είναι από δέρμα βουβαλιού, δεν μπορούν να κρατήσουν πάνω από τρία χρόνια. Αφού τις χρησιμοποιείς συνέχεια, χαλάνε.

«Εντάξει», είπε «θα δουλέψω μέχρι να χαλάσουν οι μπότες και τότε θα έρθω να το δηλώσω».

Έτσι συμφώνησαν και υπέγραψαν το συμβόλαιο. Αμέσως μετά ο πρωθυπουργός του έφερε ένα ζευγάρι μπότες με γερά λουριά. «Ορίστε, φόρα τες. Να με ενημερώσεις όταν τρυπήσουν και τότε θα σε πληρώσω τους μισθούς σου και μπορείς να φύγεις».

Αμέσως μετά κάθισαν στο τραπέζι και του πρόσφερε φαγητό και ποτό – του φέρθηκε πολύ καλά. Όταν ξύπνησε το επόμενο πρωί, ένας στρατιώτης του έφερε τα γουρούνια και του είπε ότι θα είναι ο χοιροβοσκός. Του έδωσαν 300 γουρούνια. Ο στρατιώτης πήγε μαζί του μέχρι το δάσος και του έδειξε το λιβάδι που έπρεπε να βόσκουν. Κι έτσι άρχισε να πηγαίνει τα γουρούνια στη βοσκή. Αλλά αγόρασε και μια φλογέρα κι έπαιζε τη μουσική του την ώρα που περπατούσε πλάι στα γουρούνια. Επίσης, τραγουδούσε πολύ ωραία!

Μετά από μια βδομάδα, είχε εκπαιδεύσει τόσο καλά τα γουρούνια, που πήγαιναν το ένα πίσω από το άλλο, σαν στρατιώτες. Έπαιζε και τη φλογέρα του στο δρόμο. Οι άνθρωποι απ' όπου περνούσε αγαπούσαν τη μουσική του κι έβγαιναν έξω από τα παράθυρά τους, ακόμα κι από τον έκτο όροφο, για να τον δουν. Κι όταν τραγουδούσε, όλοι έβγαιναν έξω, σαν να περνούσε κηδεία, μόνο για ν' ακούσουν το τραγούδι του.

Χαιρόταν που φρόντιζε τα γουρούνια και το φαΐ που τον τάζαν ήταν πολύ καλό. Έτρωγε το ίδιο φαγητό με τον πρωθυπουργό. Αλλά και όταν πήγαινε στη βοσκή του έδιναν τρόφιμα, ψητό κοτόπουλο και γλυκά. Ήταν πολύ χαρούμενος γιατί του φέρονταν πολύ καλά.

Πέρασαν έτσι πέντε χρόνια από τη μέρα που έφτασε και δεν είχε καν κοιτάξει τις μπότες του να δει σε τι κατάσταση βρίσκονταν. Σκέφτηκε: Ας κοιτάξω να δω αν οι μπότες έχουν αρχίσει να χαλάνε.

Τις κοίταξε μα τις βρήκε πιο γυαλιστερές από τη μέρα που τις πρωτοφόρεσε. Δεν ήταν καθόλου φθαρμένες, ούτε λιγάκι. Σκέφτηκε: Δεν πειράζει, θα μείνω λίγο παραπάνω και θα μαζέψω περισσότερα χρήματα.

Κι έτσι έμεινε άλλα πέντε χρόνια. Κάθε απόγευμα έπρεπε να δίνει αναφορά για τα γουρούνια. Όταν επέστρεφε στο σπίτι έλεγε ότι όλα πήγαν καλά, όλα τα γουρούνια επέστρεψαν.

Μετά από δέκα χρόνια, ξαναέλεγε τις μπότες. Όχι μόνο δεν ήταν σκισμένες, ήταν πιο γυαλιστερές απ' όταν τις πρωτοφόρεσε. Σκέφτηκε: Τι είναι αυτό; Πώς αντέχουν τόσο πολύ; Αλλά δεν πειράζει. Θα μείνω ακόμη λίγα χρόνια, ίσως τότε να έχουν χαλάσει.

Πέρασαν έτσι δεκαπέντε χρόνια κι ακόμα οι μπότες δεν είχαν χαλάσει. Άρχισε να σκέφτεται: Θεέ μου, έφυγα πριν από δεκαπέντε χρόνια και δεν έχω καθόλου νέα από τη γυναίκα μου. Ποιος ξέρει σε τι μεγάλη φτώχεια να ζει; Θα ήθελα να γυρίσω πίσω αλλά δεν γίνεται αφού ο πρωθυπουργός μου είπε ότι δεν μπορώ να φύγω αν δεν χαλάσουν πρώτα οι μπότες.

Μετά από δεκαεννιά χρόνια, άρχισε να στενοχωριέται. Σκεφτόταν ότι ποτέ δεν θα χαλάσουν. Δεν είχε πια διάθεση να παίζει τη φλογέρα του ή να τραγουδάει. Κανείς δεν ήξερε τίποτα γι' αυτόν, μόνο οι χωρικοί που συναντούσε στο δρόμο για τη βοσκή.

Κι οι χωρικοί αναρωτιόντουσαν τι του συνέβη και ούτε έπαιζε μουσική ούτε τραγουδούσε πια. Μια μέρα μια χωρική τον πλησίασε:

«Καλή σου μέρα! Τι σου συμβαίνει και δεν τραγουδάς πια τα όμορφα τραγούδια σου ούτε παίζεις τη φλογέρα σου; Είσαι άρρωστος;»

«Όχι, δεν είμαι άρρωστος».

« Τότε γιατί είσαι τόσο λυπημένος;»

«Δεν μπορώ να σου πω».

«Όμως μου λείπουν τόσο πολύ οι ωραίες μελωδίες σου! Μήπως δεν είσαι καλά ή δεν σου φέρονται καλά;»

«Όχι, καλά είμαι. Καλύτερα κι απ' όσο ήμουν μέσα στην κοιλιά της μάνας μου».

«Πες μου λοιπόν, τι σου συμβαίνει; Τι σε κάνει να λυπάσαι;»

«Μη με ρωτάς. Τίποτα δεν μπορείς να κάνεις για να με βοηθήσεις στα προβλήματά μου».

«Σε παρακαλώ, πες μου. Μπορεί και να μπορώ! Τουλάχιστον μπορώ να μοιραστώ τη θλίψη σου».

«Κοίτα, εδώ και δεκαεννιά χρόνια δουλεύω για τον πρωθυπουργό. Είναι γραμμένο στο συμβόλαιό μου ότι θα μου δώσει ένα ζευγάρι μπότες και θα μείνω στην υπηρεσία του μέχρι να χαλάσουν. Όταν χαλάσουν μπορώ να φύγω. Τις φοράω για δεκαεννιά χρόνια και είναι πιο σφιχτές από την πρώτη μέρα. Στενοχωριέμαι γιατί δεν έχω καθόλου νέα από τη γυναίκα μου απ' όταν έφυγα και μπορεί να είναι κι άρρωστη. Οπότε θέλω να γυρίσω στο σπίτι μου αλλά δεν μπορώ μέχρι να χαλάσουν αυτές οι μπότες».

«Εντάξει, αν αυτό μόνο σε προβληματίζει, μπορώ να σου πω τι θα κάνεις. Αλλά μη με μαρτυρήσεις γιατί ο πρωθυπουργός θα με κρεμάσει!»

«Πώς θα προδώσω κάποιον που θέλει το καλό μου; Ποτέ δεν θα το έκανα αυτό».

«Ωραία. Άκου τι θα κάνεις. Όταν πας πίσω σήμερα το απόγευμα, θα βγάλεις τις μπότες σου, θα δέσεις τα κορδόνια μαζί και θα τις κατεβάσεις στον πάτο του πηγαδιού. Θα τις αφήσεις εκεί όλη τη νύχτα και το πρωί θα τις βρεις τρύπιες. Θα βάλεις χαρτόνια για σόλες. Θα πας τα γουρούνια στη βοσκή και το επόμενο απόγευμα θα δείξεις τις μπότες σου στον πρωθυπουργό. Αλλά μην πεις ότι σε βοήθησα!»

Έκανε όπως του είπε η χωρική. Μετά το φαγητό του έβγαλε τις μπότες του, έδεσε τα λουριά μαζί και τα κατέβασε μέσα στο πηγάδι. Όταν κατάλαβε ότι είχαν φτάσει στον πάτο, έδεσε τα λουριά σ' ένα καρφί.

Το πρωί, όταν ζύπνησε, πήγε στο πηγάδι και τράβηξε τις μπότες πάνω. Θεέ και Κύριε, δεν είχε μείνει ούτε ένα κομματάκι σόλας πάνω τους. Η λάσπη τις είχε καταπιεί. Βρήκε ένα χαρτόνι, το έβαλε για πάτο και τις φόρεσε. Πήγε τα γουρούνια στη βοσκή κι αυτή τη

φορά έπαιζε τη φλογέρα του με τόση όρεξη, που όλη η πόλη αντιλαλούσε. Όταν επέστρεφε από τη βοσκή το απόγευμα, τραγουδούσε περιχαρής. Όλοι τον παρατηρούσαν από τα παράθυρά τους, ακόμα κι αυτοί που έμεναν στους τελευταίους ορόφους. Έφτασε πίσω και πήγε γραμμή για τον πρωθυπουργό.

«Καλησπέρα, κύριε πρωθυπουργέ! Μπορώ να περάσω;»

«Καλώς τον! Φυσικά, πέρασε! Πες μου, πήγαν όλα καλά σήμερα;»

«Μια χαρά, κύριε πρωθυπουργέ. Όλα τα ζώα είναι εδώ και όπως κάθε μέρα έφαγαν καλά. Θα ήθελα να σας πω και κάτι ακόμα, αν έχετε χρόνο».

«Για σένα πάντα έχω χρόνο. Πες μου, τι συμβαίνει;»

«Οι μπότες μου, κύριε, χάλασαν».

«Αδύνατον!»

«Δείτε και μόνος σας, κύριε».

«Ναι, έχεις δίκιο, χάλασαν».

«Περπατούσα για καιρό έτσι, κύριε, πάνω σε χαρτονένιες σόλες».

«Και τώρα, γιε μου, τι θέλεις να κάνεις;»

«Θέλω να σας ευχαριστήσω, κύριε πρωθυπουργέ για την καλοσύνη που μου δείξατε όλα αυτά τα χρόνια. Ολοκλήρωσα τη δουλειά μου και θα ήθελα να επιστρέψω στο σπίτι μου. Έχω είκοσι χρόνια να δω τη γυναίκα μου. Ένας Θεός ξέρει πού βρίσκεται και πώς περνάει».

«Εντάξει, γιε μου. Πήγαινε και αύριο μετά τις οκτώ έλα να τακτοποιήσουμε τους λογαριασμούς μας».

(Τώρα ας τον αφήσουμε να ξεκουραστεί κι ας πάμε πίσω στο σπίτι του. Υπάρχουν κι εκεί προβλήματα).

Όταν πέρασαν οι εννιά μήνες, η γυναίκα γέννησε δίδυμα αγόρια. Τα θήλασε για ένα χρόνο κι έπειτα της τα πήρε το κράτος. Δεν ήθελε να της τα πάρουν γιατί τα λυπόταν κι είχε χαρεί τόσο πολύ μ' αυτά. Αλλά το κράτος δεν την άφηνε να τα κρατήσει επειδή ήταν γνωστό σε όλους ότι ζούσε σε πολύ μεγάλη φτώχεια κι είχε πεθάνει και ο άντρας της. Έτσι το κράτος αποφάσισε να τα πάρει και να τα μεγαλώσει. Η μητέρα θρήνησε για τα παιδιά που της πήραν, τόσο που σχεδόν ράγισε η καρδιά της. Το κράτος ανέλαβε την ανατροφή και την εκπαίδευσή τους κι όταν μεγάλωσαν έγιναν και οι δύο ιερείς. (Ας τους αφήσουμε τώρα για λίγο).

Στην Τουρκία τώρα, ζύπνησε ο άντρας το πρωί και πήγε στον πρωθυπουργό. Τον χαιρέτησε ευγενικά.

«Λοιπόν γιε μου, το αποφάσισες να γυρίσεις στο σπίτι σου;»

«Ναι, κύριε πρωθυπουργέ. Θα ήθελα να ξαναδώ την οικογένειά μου».

«Λοιπόν, θα σου πω κάτι που το είχα κρατήσει μυστικό όλα αυτά τα χρόνια. Δούλεψες για μένα τόσα χρόνια πιστά και τίμια και σ' έχω αγαπήσει. Δεν θα σε αφήνα να φύγεις αν δε μου έλεγες ότι θέλεις να δεις την οικογένειά σου. Αλλά αφού θέλεις να πας πίσω στη γυναίκα σου, και έχεις το δικαίωμα, θα σε αφήσω να φύγεις. Τώρα πες μου. Πώς πρέπει να σε πληρώσω;»

Μπήκε ένας στρατιώτης και άδειασε πάνω στο τραπέζι μια κασέλα χρυσάφι.

«Πες μου, γιε μου. Θέλεις αυτό το χρυσάφι ή να σου δώσω μερικές καλές συμβουλές;»

«Θα ήθελα και τα δύο, αν γίνεται, κύριε πρωθυπουργέ».

«Είσαι καλός άνθρωπος αλλά είσαι και σοφός. Θα σου δώσω και το χρυσάφι και τις συμβουλές. Κι έχω κι άλλα για σένα».

Έστειλε ένα στρατιώτη να αγοράσει μια καινούρια φορεσιά και μπότες και μια κυριακάτικη φορεσιά.

«Αυτά που έφερε ο στρατιώτης είναι δικά σου. Δεν είναι δυνατόν ένας υπάλληλος του πρωθυπουργού να φύγει από δω φορώντας κουρέλια. Πάρ' τα, παιδί μου και πήγαινε να ντυθείς».

Μόλις έφυγε ο άντρας ο πρωθυπουργός κάλεσε έναν στρατιώτη και του είπε: «Πάρε αυτό το σακούλι με το χρυσάφι. Θα πας στο φούρναρη και θα του πεις να το βάλει μέσα σε ψωμί και να το ψήσει. Να φροντίσει να κάνει από πάνω κρούστα χωρίς να λιώσουν τα νομίσματα από μέσα. Όταν το ετοιμάσει να μου το φέρεις».

Όταν ξαναήρθε ο άντρας ο πρωθυπουργός του είπε:

«Ντύθηκες; Ωραία. Τέντωσε τώρα τ' αυτιά σου για ν' ακούσεις τις συμβουλές. Τώρα που θα φύγεις από εδώ, να ταξιδεύεις πάντα τη μέρα, ποτέ τη νύχτα. Και πρόσεχε, κάθε φορά που θα νυχτώνει θα ψάχνεις να βρεις ένα μέρος να κοιμηθείς. Μπορεί να είσαι σ' ένα χωριό ή σε μία πόλη, πάντα θα ζητάς φιλοξενία και θα συνεχίζεις το ταξίδι σου το πρωί. Όταν κάπου βρεις φιλοξενία, αλλά λείπει ο αφέντης του σπιτιού και είναι μόνο η γυναίκα του εκεί, μη μείνεις. Πήγαινε κάπου αλλού που θα είναι και ο άντρας και η γυναίκα στο σπίτι. Το κατάλαβες;»

«Μάλιστα, κύριε πρωθυπουργέ».

«Αυτή ήταν η δεύτερη συμβουλή μου. Η τρίτη είναι: το βραδινό σου το θυμό να τον κρατάς για το πρωί. Τώρα θα σου δώσω κι ένα πιστοποιητικό που θα λέει ποιος είσαι. Θα ταξιδέψεις και θα βρεθείς σε άλλες πόλεις. Με αυτό, κανείς δε θα σου δημιουργεί πρόβλημα. Πάρε, επίσης, κι ένα όπλο με δώδεκα σφαίρες. Μπορεί να σου χρειαστεί. Θα σου δώσουμε κι ένα άλογο. Δεν μπορείς να φύγεις περπατώντας, ήσουν στην υπηρεσία του πρωθυπουργού».

Σε λίγο είχε ετοιμαστεί και το ψωμί και ένας στρατιώτης το έφερε.

«Σου δίνω επίσης κι αυτό το καρβέλι ψωμί. Θα το κόψεις μια μέρα που θα είσαι τόσο ευτυχισμένος όσο ποτέ άλλοτε στη ζωή σου. Και να θυμάσαι στο ταξίδι σου να

πηγαίνεις από τον πατημένο δρόμο κι όχι από μονοπάτια μέσα στο δάσος. Λοιπόν, παιδί μου, είσαι ευχαριστημένος από την αμοιβή σου;»

«Δεν ξέρω πώς να σας ευχαριστήσω, κύριε πρωθυπουργέ!»

«Στο καλό, παιδί μου και να προσέχεις στο ταξίδι σου. Να θυμάσαι τις συμβουλές μου και θα σου φανούν χρήσιμες».

Αποχαιρετίστηκαν με δάκρυα στα μάτια κι ο πρωθυπουργός έμεινε όρθιος στην πόρτα και τον χαιρετούσε μέχρι που χάθηκε από τα μάτια του. Κι από όπου περνούσε οι χωρικοί τον χαιρετούσαν δακρυσμένοι. Ήταν σε όλους πολύ αγαπητός.

Έφυγε από την πρωτεύουσα και προχωρούσε στο μεγάλο δρόμο και εκεί που προχωρούσε είδε δύο ανθρώπους να τρέχουν προς το μέρος του και απόρησε: Αυτοί γιατί τρέχουν τόσο πολύ μέσα στη ζέστη; Ας περιμένω να πλησιάσουν και θα τους ρωτήσω.

«Ε, σύντροφοι! Τι πάθατε; Γιατί τρέχετε τόσο γρήγορα; Τι σας συνέβη;»

«Καλησπέρα, σύντροφε! Τρέχαμε για να σε συναντήσουμε. Είπαμε με το φίλο μου ότι καλό είναι να είμαστε περισσότεροι μαζί στο δρόμο. Άλλωστε ποτέ δεν ξέρεις τι μπορεί να σου συμβεί όταν ταξιδεύεις».

«Ποιοι είστε; Κι από πού έρχεστε;»

«Είμαστε Ούγγροι. Ήμασταν στρατιώτες για δέκα χρόνια και τώρα γυρίζουμε πίσω στα σπίτια μας».

«Κι εγώ από την Ουγγαρία είμαι! Ας ταξιδέψουμε μαζί αφού πηγαίνουμε στην ίδια περιοχή».

«Καλά κάναμε και βιαζόμασταν να σε συναντήσουμε. Σταθήκαμε τυχεροί».

«Και μιας που νυχτώνει καλό είναι να βρούμε ένα καταφύγιο».

«Ναι, έχεις δίκιο. Βλέπω ότι πλησιάζουμε σ' ένα χωριό. Ας χτυπήσουμε την πόρτα στο πρώτο σπίτι που θα συναντήσουμε».

Φτάνουν σ' ένα σπίτι και χτυπάνε την πόρτα. Ανοίγει μια γυναίκα.

«Είμαστε ταξιδιώτες και ζητάμε φιλοξενία».

«Πολύ ευχαρίστως! Περάστε. Έχουμε χώρο να σας κοιμίσουμε».

Ο άντρας τη ρώτησε: «Ο άντρας σας πού είναι;»

«Πήγε στο βουνό να κόψει ξύλα».

«Δε θα θυμώσει όταν γυρίσει και μας βρει εδώ; Μπορείτε να μας δεχτείτε χωρίς να τον ρωτήσετε;»

«Αποκλείεται να θυμώσει. Συμφωνούμε σε όλα εμείς οι δύο. Θα σας προσφέρω ζεστό φαγητό, άνετα κρεβάτια και χώρο στο στάβλο για τα άλογά σας».

Οι δύο στρατιώτες είπαν τότε στον άντρα να μείνουν εκεί. Αυτός επέμενε: «Ας πάμε σ' ένα σπίτι που θα είναι εκεί ο αφέντης του».

«Μα γιατί θες να φύγεις; Μας προσφέρει τέτοια φιλοξενία και την περιφρονείς;»

«Εγώ, σύντροφοι, φεύγω. Εσείς μείνετε, αν θέλετε».

Ο άντρας πήγε στο διπλανό σπίτι όπου τον υποδέχτηκε ο αφέντης του σπιτιού και τον περιποιήθηκε. Έπειτα πήγε και στο δημαρχείο για να δηλώσει ότι είναι ταξιδιώτης και μόλις έφτασε στον τόπο αυτό. Τους έδειξε και το πιστοποιητικό που του είχε δώσει ο πρωθυπουργός και εντυπωσιάστηκαν. Έπρεπε να είναι έντιμος άνθρωπος για να μείνει για δεκαεννιά συνεχόμενα χρόνια στην ίδια δουλειά. Έφεραν πούρα Αβάνας και κάπνισε ένα. Κάπνιζε όπως οι Τούρκοι. Αφού κουβέντιασε με το δήμαρχο και τους δύο αστυνομικούς που ήταν εκεί, έφυγε για να δει τι συνέβαινε με τους συντρόφους του. Ήθελε να δει αν είχε επιστρέψει ο αφέντης του σπιτιού.

Μπήκε κρυφά από την καγκελόπορτα. Μια μεγάλη λάμπα ήταν αναμμένη. Οι δύο σύντροφοί του κάθονταν στο τραπέζι και η νεαρή γυναίκα κάτι ετοιμάζε πυρετωδώς στην κουζίνα. Ο κύρης του σπιτιού δεν είχε επιστρέψει ακόμα. Σκέφτηκε να κρυφτεί για λίγο. Ήθελε να δει τι θα έλεγε ο άντρας της όταν επέστρεφε και έβλεπε τη γυναίκα του να φιλοξενεί δύο ξένους χωρίς αυτός να το γνωρίζει. Στο πίσω μέρος του σπιτιού ήταν μια αποθηκούλα. Το φως από τη λάμπα του σπιτιού τη φώτιζε λιγάκι. Πήγε και κρύφτηκε κάτω από το παράθυρο. Από εκεί μπορούσε εύκολα να ακούει αλλά και να κρυφτεί, αν ερχόταν κάποιος.

Ξαφνικά άκουσε την καγκελόπορτα να ανοίγει. Σκέφτηκε ότι ήρθε ο αφέντης του σπιτιού. Αλλά ήταν ένας νεαρός άντρας, ένας φοιτητής. Άκουσε κι αυτός τη φασαρία από το σπίτι και σύρθηκε σιγά σιγά για να δει. Κοίταξε και είδε τους δύο ξένους να μιλάνε με τη γυναίκα. Χτύπησε συνθηματικά το τζάμι. Η γυναίκα το άκουσε και βγήκε έξω, αφήνοντας τους ξένους μέσα. Καλησπέρισε το νέο.

«Ποιοι είναι αυτοί μέσα;»

«Δύο ξένοι, ταξιδιώτες. Ζήτησαν φιλοξενία για απόψε και τους την πρόσφερα».

«Γιατί τους δέχτηκες;»

«Γιατί έτσι ήθελα. Τι σε πειράζει εσένα;»

«Με πειράζει».

«Έλα, μη μου θυμώνεις. Αυτό μπορεί να μας ωφελήσει».

Ο άντρας τέντωσε τα αυτιά του μέσα από την αποθήκη.

«Τι εννοείς; Δεν καταλαβαίνω τι λες».

«Εννοώ ότι ο άντρας μου θα επιστρέψει και θα του σερβίρω κι αυτουνού ένα καλό δείπνο με κρασάκι μπόλικο. Μετά θα τους ετοιμάσω τα κρεβάτια να κοιμηθούν όλοι. Και μόλις κοιμηθεί ο άντρας μου θα τον σκοτώσω και θα βάλω το μαχαίρι κάτω από τα μαξιλάρια των ξένων. Το πρωί θα πάω στην αστυνομία να πω ότι τους

φιλοξένησα και αντί για ευχαριστώ μου σκότωσαν τον αντρούλη μου. Θα τους πω να έρθουν να ερευνήσουν και έτσι θα βρουν το μαχαίρι».

«Αν δουλέψει το σχέδιό σου, θα είναι πολύ καλό».

«Θα δουλέψει, θα το δεις!»

Τότε το ζευγάρι αγκαλιάστηκε και φιλήθηκε. Ο άντρας βγήκε σιγά σιγά από την αποθήκη και έκοψε με το σουγιά του δύο άκρες από το σακάκι του φοιτητή και τις έβαλε στην τσέπη του. Ο φοιτητής έφυγε σε λίγο. Και μετά ο Τούρκος βγήκε από την κρυψώνα του κι έφυγε κι αυτός.

Πήγε στο σπίτι όπου τον φιλοξενούσαν. Ο αφέντης του σπιτιού τον περίμενε. Είχε ταΐσει το άλογό του. Του σέρβιραν ζεστό φαΐ και του φέρθηκαν ωραία, με σεβασμό. Το πρωί, μόλις ξύπνησε, πήγε να δει το άλογό του. Είχε φρέσκο άχυρο μπροστά του και όλες οι ακαθαρσίες ήταν καθαρισμένες. Μετά βγήκε έξω στο δρόμο και είδε κάποιους άντρες συγκεντρωμένους να μιλάνε και πιο πέρα κάποιους άντρες μαζί με γυναίκες. Χαιρέτησε το γείτονα:

«Καλημέρα!»

«Καλημέρα!»

«Γιατί είστε όλοι μαζεμένοι; Τι έγινε;»

«Χθες το βράδυ ήρθαν δύο ταξιδιώτες και της ζήτησαν να τους φιλοξενήσει. Κι αυτή, πρόθυμη όπως πάντα, τους δέχτηκε. Και πιο ήταν το ευχαριστώ; Σκότωσαν τον καημένο τον άντρα της, που ούτε κουνούπι δεν είχε πειράξει στη ζωή του».

«Και τώρα τι θα γίνει;»

«Σίγουρα θα τους δικάσουν».

«Πάμε στην πλατεία, βλέπω κι άλλους να πηγαίνουν προς τα εκεί».

Ο άντρας φεύγει κι αυτός αλλά προς άλλη κατεύθυνση.

Στην πλατεία είχε μαζευτεί κόσμος. Οι καμπάνες χτυπούσαν κι ο δήμιος ήταν ήδη εκεί και περίμενε. Έφεραν τους δύο συντρόφους. Ο δήμιος είπε:

«Ακούστε με. Όπως γνωρίζετε αυτοί οι δύο έχουν καταδικαστεί σε θάνατο. Όμως δεν μπορώ να τους κρεμάσω αν δεν κοιτάζω στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Μπορεί να έρχεται κάποιος να τους σώσει. Α! κοιτάζτε! Κάποιος έρχεται από εκεί!

Ο Τούρκος ερχόταν τρέχοντας και κουνούσε ένα λευκό μαντίλι.

«Ποιους θέλετε να κρεμάσετε;»

«Δύο άντρες, δύο κακοποιούς».

«Πώς το ξέρετε ότι είναι κακοποιοί;»

«Βρήκαμε το μαχαίρι κάτω από τα μαξιλάρια τους».

«Δεν πρέπει να τους κρεμάσετε, δεν τους αξίζει να κρεμαστούν».

«Και πώς το ξέρεις εσύ;»

«Το ξέρω. Αυτοί οι δύο άντρες είναι αθώοι».

«Πως το ξέρεις ότι είναι αθώοι;»

«Θα σας πω, αν με αφήσετε. Αλλά πρώτα φέρτε κι αυτούς τους δύο εδώ. Εμένα με ξέρετε ποιος είμαι. Πήγα και στο δημαρχείο χτες και παρουσιάστηκα. Ταξίδευα με αυτούς τους δύο άντρες χτες και δεν είναι κακοποιοί. Ζητήσαμε φιλοξενία σε αυτό το σπίτι, επειδή νύχτωνε. Οι σύντροφοί μου έμειναν αλλά εγώ πήγα στο διπλανό σπίτι. Όταν αργότερα ήρθα να δω αν τακτοποιήθηκαν καλά τι νομίζετε ότι είδα; Αυτόν το νεαρό φοιτητή να μιλάει με τη γυναίκα. Οργάνωσαν ένα σχέδιο να σκοτώσουν τον άντρα της για να μπορούν να ζουν μαζί ελεύθερα, όχι όπως τώρα, στα κρυφά. Ήταν μάλιστα τόσο απορροφημένοι από τη συζήτησή τους που έκοψα δύο άκρες από το σακάκι του νεαρού χωρίς να με πάρουν χαμπάρι. Δείτε τες, ταιριάζουν».

«Ναι, αλήθεια. Είστε ελεύθεροι να φύγετε».

Κι έτσι κρέμασαν το φοιτητή στη θέση των δύο συντρόφων και έβαλαν τη γυναίκα στη φυλακή για το υπόλοιπο της ζωής τους. Μοίρασαν στους τρεις άντρες χρυσάφι και τους άφησαν να φύγουν.

Οι τρεις σύντροφοι επέστρεψαν στο σπίτι που φιλοξενούνταν ο Τούρκος και πλήρωσαν τον οικοδεσπότη. Πήραν το δρόμο του γυρισμού.

Ο Τούρκος τους είπε: «Λοιπόν, σύντροφοι, είδατε ότι είχα δίκιο. Δεν έπρεπε να είχατε μείνει σε αυτό το σπίτι, που έλειπε ο αφέντης. Αν δεν ερχόμουν να δω τι συμβαίνει, θα σας είχαν κρεμάσει».

Οι δύο σύντροφοι του φίλησαν τα χέρια που τους έσωσε τη ζωή και του είπαν: «Θέλουμε να σου δώσουμε τα χρήματα που μας έδωσαν γιατί εσύ αξίζει να τα πάρεις».

«Δεν τα χρειάζομαι – αν θέλετε σας δίνω και το μερίδιό μου».

Αλλά επέμεναν και του τα έβαλαν στην τσέπη.

«Σου ανήκουν γιατί μας έσωσες από βέβαιο θάνατο».

Συνέχισαν το δρόμο τους ώσπου έφτασαν σ' ένα σταυροδρόμι. Ο ένας σύντροφος είπε:

«Ας πάμε από αυτό το μονοπάτι. Θα γλιτώσουμε δρόμο. Ο μεγάλος δρόμος βλέπω ότι κάνει το γύρο του βουνού».

Ο Τούρκος, όμως τους είπε: «Όχι, δεν θα έρθω μαζί σας».

«Καλά, την ώρα που θα φτάσεις εσύ εμείς θα έχουμε ταΐσει και τα άλογά μας. Θ' αργήσεις».

«Δε με νοιάζει. Προτιμώ να πηγαίνω από τον πατημένο δρόμο παρά από τα μονοπάτια».

Οι σύντροφοι έφυγαν. Ο άντρας σκέφτηκε: Πάλι δεν με άκουσαν. Ελπίζω να μην τους βγει σε κακό. Αλλά... για στάσου... φασαρίες ακούω.

Έτρεξε και τι να δει; Τους είχαν περικυκλώσει δώδεκα ληστές. Ο Τούρκος έβγαλε το όπλο του, σημάδεψε με ακρίβεια και πέτυχε και τους δώδεκα. Μετά φώναξε στους συντρόφους του που έτρεχαν φοβισμένοι.

«Σταθείτε! Μην τρέχετε άλλο! Είστε ασφαλείς. Δεν σας είπα να πάμε από το μεγάλο δρόμο; Αλλά εσείς πάλι ξέρατε καλύτερα. Μόλις σας έσωσα από βέβαιο θάνατο και κοίτα τι πήγατε να πάθετε πάλι!»

«Μας αξίζει ό, τι κι αν μας πεις».

«Δεν ξέρουμε πώς να σ' ευχαριστήσουμε για τη μεγάλη καλοσύνη που μας έχεις δείξει».

«Από εδώ και πέρα θα σε ακούμε. Ακόμα κι αν μας πεις να περάσουμε μέσα από φωτιά».

«Ακούστε με. Τώρα φτάνουμε στους προορισμούς μας οπότε οι δρόμοι μας θα χωρίσουν. Θέλω να σας επιστρέψω τα χρήματα που μου δώσατε. Θα σας χρειαστούν. Άλλωστε, κι εμένα μου έδωσε τόσα ο πρωθυπουργός που μου φτάνουν και μου περισσεύουν για την υπόλοιπη ζωή μου».

«Είσαι τίμιος και σοφός άνθρωπος. Σ' ευχαριστούμε για όλα».

«Κι αν ποτέ σε φέρει ο δρόμος από τα μέρη μας θα σε φιλοξενήσουμε με μεγάλη μας χαρά».

Πήρε ο καθένας το δρόμο του. Ο Τούρκος έφτασε το απόγευμα στο χωριό του κι ευχαρίστησε το Θεό που γύρισε στην πατρίδα του σώος και αβλαβής. Πήγε στο σπίτι του. Ο κήπος δεν υπήρχε πια. Κοίταξε από το παράθυρο και είδε ένα τραπέζι γεμάτο με τόσα φαγητά που άλλα δεν χωρούσαν. Είδε τη γυναίκα του ζωσμένη με μια άσπρη ποδιά να φέρνει κι άλλα φαγητά. Στο τραπέζι κάθονταν δύο νέοι ιερείς. Η γυναίκα του όλο τους σέρβιρε φαγητό και κρασί και τους αγκάλιαζε και τους φιλούσε και όλοι γελούσαν ευτυχισμένοι.

«Τι συμβαίνει εδώ; Εμένα μου έλειπε τόσα χρόνια και λυπόμουν που την άφησα πίσω κι αυτή τι κάνει εδώ; Διατηρεί δεσμό με ιερείς;»

Έβγαλε το όπλο από τη τσέπη του. Σκέφτηκε: Ας μην το κάνω. Όλες οι συμβουλές που μου έχει δώσει ο πρωθυπουργός αποδείχτηκαν σωστές. Ας τηρήσω κι αυτή την τελευταία. Θα κρατήσω το θυμό μου για το πρωί. Εδώ δίπλα φαίνεται ότι μένει ένας πλούσιος κτηματίας. Θα ζητήσω από αυτούς φιλοξενία και θα ρωτήσω να μάθω τι συμβαίνει στο σπίτι μου.

Χτύπησε την πόρτα και του άνοιξε ένας άντρας.

«Καλησπέρα! Τι θα ήθελες;»

«Είμαι ταξιδιώτης και ζητάω φιλοξενία για μένα και το άλογό μου».

«Πέρασε, μπορούμε να σε φιλοξενήσουμε εμείς. Κάθισε να ξεκουραστείς και θα πάω εγώ να φροντίσω το άλογό σου».

Όταν επέστρεψε τον ρώτησε:

«Έρχεσαι από μακριά; Το λέω γιατί βλέπω τη στολή σου»

«Ναι, έρχομαι από πολύ μακριά. Και ζητάω συγγνώμη που χτύπησα την πόρτα σας. Ήθελα να φιλοξενηθώ στο διπλανό σπίτι αλλά δεν ξέρω πως είναι τα πράγματα εκεί».

«Είναι πάρα πολύ καλά σήμερα».

«Είδα ένα τραπέζι γεμάτο με τόσα φαγητά που τα πόδια του κόντευαν να σπάσουν από το βάρος και συνέχιζαν να φέρνουν κι άλλα. Κι έτσι ήρθα σ' εσάς».

«Και γιατί δεν τους χτύπησες την πόρτα;»

«Επειδή ένας ακάλεστος επισκέπτης πρέπει να μένει έξω από την πόρτα, όπως λέει ο λαός μας».

«Εντάξει, κι εμείς θα σε περιποιηθούμε όσο καλύτερα μπορούμε».

«Δεν μπορεί να μου φύγει από το μυαλό η εικόνα του γεμάτου τραπεζιού. Γίνεται κάποιος γάμος δίπλα ή μήπως βάπτιση;»

«Υπάρχει τέτοια χαρά σ' εκείνο το σπίτι σήμερα που δεν μπορούμε να την περιγράψουμε. Αυτή η γυναίκα είναι χήρα και πέρασε όλη της τη ζωή μέσα στη θλίψη. Ο ήλιος έδωσε γι' αυτήν πριν από είκοσι χρόνια. Αλλά σήμερα λάμπει και πάλι στο σπίτι της».

«Γιατί; Τι της συνέβη;»

«Αφού θέλεις τόσο πολύ να μάθεις, θα σου πω. Η γυναίκα αυτή είναι χήρα για είκοσι χρόνια. Τον άντρα της τον κατασπάραξαν οι λύκοι. Και μετά γέννησε δύο αγόρια δίδυμα. Ο άντρας της είχε φύγει από τη θλίψη του που δεν γεννούσαν παιδιά και όταν το κατάλαβε ότι ήταν έγκυος, ήταν πολύ αργά πια. Η γυναίκα θήλασε τα παιδιά για ένα χρόνο κι έπειτα της τα πήρε το κράτος γιατί ήταν πολύ φτωχή. Μορφώθηκαν κι έγιναν κι οι δύο ιερείς. Η μητέρα τους δεν τους είχε δει μέχρι σήμερα, που επέστρεψαν στο σπίτι. Αύριο θα γιορτάσουμε. Θα κάνουν την πρώτη λειτουργία στο χωριό που γεννήθηκαν. Πρέπει να δεις πόσο συγκινημένη είναι η μητέρα τους! Φαντάσου τη χαρά της! Ήταν χωρίς τον άντρα της για είκοσι χρόνια και ζούσε χωρίς τα παιδιά της για δεκαεννιά χρόνια. Και τώρα θα κάνουν την πρώτη τους λειτουργία, και μάλιστα εδώ!»

«Μπορείς να τους ζητήσεις να έρθουν εδώ;»

«Είμαστε οι νονοί των παιδιών. Τη βοηθήσαμε στη δυστυχία που την είχε βρει, της πηγαίναμε φαγητό κι ό,τι άλλο χρειαζόταν. Κι άλλοι τη βοηθούσαν, όλοι τη λυπόμασταν για τα βάσανά της».

«Ωραία. Μπορείς να τους πεις να έρθουν εδώ για να τους δω;»

«Ναι, θα πάει η γυναίκα μου τώρα».

Όταν ήρθαν όλοι, ο νονός τους είπε:

«Ελάτε εδώ, παιδιά μου. Έχουμε έναν επισκέπτη, έναν ταξιδιώτη από μέρος μακρινό. Του είπα την ιστορία σας και ήθελε να σας γνωρίσει».

Τα παιδιά έκαναν χειραψία με τον ξένο, μα η μητέρα τους στεκόταν σε μια άκρη. Ο Τούρκος της είπε:

«Γιατί στέκεσαι παράμερα;»

«Εδώ στέκομαι, όπως όλοι».

«Άκουσα ότι είσαι χήρα».

«Ναι, εδώ και είκοσι χρόνια».

«Πώς πέθανε ο άντρας σου; Από ποια αρρώστια;»

«Τον έφαγαν οι λύκοι».

«Είναι αλήθεια αυτό; Μπορεί και να μην είναι αλήθεια. Ποιος το είδε;»

«Αλήθεια είναι».

«Κι αν σου έλεγα ότι ο άντρας σου είναι ζωντανός;»

«Τον άντρα μου τον έχει η γη. Κι έχει περάσει τόσος καιρός που το σώμα του θα είναι πια σκόνη».

«Κι αν ήταν ζωντανός, τι θα έλεγες; Σου λέω ότι πεθαμένος δεν είναι».

«Δεν μπορώ να το πιστέψω αυτό. Έχω και πιστοποιητικό θανάτου που το βεβαιώνει. Πώς θα μπορούσε ο άντρας μου να είναι ζωντανός;»

«Μήπως είχε ο άντρας σου κάποιο σημάδι στο σώμα του;»

«Ναι, είχε μια ελιά πάνω από τον αριστερό του ώμο».

«Σαν αυτή εδώ;» είπε ο Τούρκος τραβώντας το πουκάμισό του.

«Ναι, ακριβώς ίδια!»

«Λοιπόν, γυναίκα μπορείς να είσαι βέβαια ότι εγώ είμαι ο άντρας σου. Μαζί δώσαμε τους γαμήλιους όρκους μας. Κι έκαναν λάθος όταν είπαν ότι οι λύκοι με έφαγαν - δεν ήμουν εγώ».

Όταν άκουσαν οι νεαροί ιερείς ότι ο πατέρας τους ήταν ζωντανός, έπεσαν πάνω του και τον αγκάλιαζαν. Η γυναίκα του, οι κουμπάροι του, όλοι έκλαιγαν από τη χαρά τους. Πήγαν στο σπίτι της γυναίκας. Έφαγαν και ήπιαν μέχρι τις έντεκα το βράδυ. Οι ιερείς είπαν:

«Φάγαμε και ήπιαμε μέχρι τώρα, αλλά δεν μπορούμε να συνεχίσουμε γιατί θα κοινωνήσουμε αύριο».

Πήγαν να κοιμηθούν και το επόμενο πρωί οι ιερείς ζήτησαν από τον πατέρα τους να πάει στην εκκλησία μαζί τους. Του είπαν:

«Όταν ο πρωτότοκος θα λειτουργεί, ο μικρότερος θα κάνει το κήρυγμα και όταν ο μικρότερος θα λειτουργεί, ο πρωτότοκος θα κάνει το κήρυγμα».

Πόσο περήφανοι και χαρούμενοι ήταν όλοι την ώρα που πήγαιναν μαζί στην εκκλησία! Ο άντρας χρειαζόταν να τον κρατάνε κι από τις δύο πλευρές – λιποθυμούσε από ευτυχία!

Όταν γύρισαν από την εκκλησία, έκαναν γλέντι τρικούβερτο. Έκοψαν το ψωμί, επειδή ο άντρας ήταν τόσο ευτυχισμένος όσο ποτέ άλλοτε στη ζωή του. Έκοψε μια φέτα κι αμέσως χρυσά νομίσματα κύλησαν στο τραπέζι. Τι χαρά τους έδωσε αυτό!

«Πατέρα, που το βρήκες αυτό το χρυσάφι;»

Ο άντρας έβγαλε το πιστοποιητικό.

«Δείτε εδώ πού δούλευα. Ο πρωθυπουργός ήταν το αφεντικό μου για δεκαεννιά χρόνια. Μου είπε να κόψω αυτό το ψωμί τη μέρα της μεγαλύτερης ευτυχίας μου. Αυτό είναι το μισό μόνο».

«Τι εννοείς;»

«Έχω κι άλλο τόσο στη σέλα του αλόγου μου. Θα καλέσουμε όλο το χωριό να γιορτάσουμε!»

Μετά έκανε αίτηση στην επισκοπή και ζήτησε ο ένας γιος του να τοποθετηθεί στο χωριό και ο άλλος στο γειτονικό για να μπορεί να τους βλέπει κάθε μέρα που θα πήγαινε στην εκκλησία.

Μετά έζησαν μια χαρούμενη ζωή. Έγιναν πλούσιοι και πήραν τον τίτλο του κόμη. Είχαν τόσα πολλά χρήματα, που μπορούσαν να τα μοιράζονται με τους φτωχούς. Έφτιαξαν και τον κήπο τους, αλλά όχι στο παλιό τους σπίτι. Αγόρασαν ένα άλλο κι ήταν πέντε πατώματα ψηλό.

Αυτό είναι το τέλος! Τρέξτε και προσκαλέστε τους να σας επισκεφτούν αύριο!

Αφού ολοκληρωθεί η αφήγηση, ο/η εκπαιδευτικός ρωτάει τους/τις μαθητές/ήτριες:

- Τι σας έκανε εντύπωση στο παραμύθι που ακούσατε;

Αφού εκφράσουν τις απόψεις τους, ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να χωρίσουν το παραμύθι σε επεισόδια. Έπειτα, χωρίζονται σε οκτώ (8) ομάδες και η κάθε ομάδα μελετάει το κείμενο με σκοπό να το μετατρέψει σε διάλογο, βάζοντας την προσωπική της σφραγίδα. Αφού ολοκληρωθεί η συγγραφή των σκηνών, γίνεται η διανομή των ρόλων και η πρώτη πρόβα. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι η αφήγηση διαφέρει από τη δραματοποίηση. Η πρώτη αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο, στο «εκεί και τότε», ενώ η δεύτερη στο παρόν, το «εδώ και τώρα». Το κάθε παιδί προσπαθεί να υποδυθεί το ρόλο με αυθορμητισμό και φαντασία αλλά

ταυτόχρονα και να αποστασιοποιηθεί από το ρόλο, διότι είναι μια σύμβαση ανάμεσα στον/την ηθοποιό και το κοινό του, «μια ψευδαίσθηση» (Παπαδόπουλος, 2007: 30-33).

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού, οι εντυπώσεις ήταν πολλές.

M1: Τόσα χρόνια έκανε να κοιτάζει κάθε φορά τις μπότες του;

M2: Είπαμε, όλα είναι δυνατά στα παραμύθια. Εμένα με παραξένεψε που είκοσι χρόνια δεν έστειλε ούτε ένα γράμμα στη γυναίκα του.

M3: Έριξε μαύρη πέτρα!

M2: Στην πρωτεύουσα ήταν, είχε ταχυδρομεία. Τόση στενοχώρια πια που δεν έκανε παιδί! Μόνο η γυναίκα έφταιγε;

Δ: Ποιες είναι οι σκέψεις σας πάνω σε αυτό;

M1: Τι πείραζε που δεν έκαναν παιδί; Έπρεπε να φύγει από το σπίτι του γι' αυτό το λόγο;

M2: Κι εμένα η θεία μου είναι τρία χρόνια παντρεμένη και δεν έχουν κάνει παιδάκι.

Δ: Έχετε ακούσει για το «σερνικοβότανο»;

Όλοι: Όχι!

Δ: Οι γυναίκες έπιναν κάτι σαν τσάι. Έβραζαν ένα βότανο και πίστευαν ότι, πίνοντάς το, θα έκαναν παιδί και μάλιστα αγόρι. Ήταν πολύ σημαντικό για την οικογένεια να έχει παιδιά. Τα πρώτα παιδιά συνήθιζαν να παίρνουν το όνομα του «παππούλη» και της «κυρούλας», του παππού και της γιαγιάς (Παπαθανασίου, 2003: 80).

M1: Αυτός ο πρωθυπουργός τι έκανε στις μπότες και δε χάλαγαν; Να το κάνω κι εγώ γιατί χρειάζομαι καινούρια παπούτσια κάθε έξι μήνες.

M2: Και μετά χάλασαν από απλή λάσπη μέσα σ' ένα βράδυ.

M3: Οι σύντροφοι γιατί δεν τον άκουγαν;

M4: Είναι όπως κι εμείς δεν ακούμε τους γονείς μας!

M5: Και όπως στο πρώτο μας παραμύθι δείχνεις ένα σημάδι στο σώμα σου και μετά σε αναγνωρίζουν. Μου κάνει εντύπωση ότι αμέσως συμφιλιώνονται σαν να είχαν βρεθεί την προηγούμενη μέρα.

Δ: Υπάρχουν διαφορές στον τρόπο επικοινωνίας. Τώρα υπάρχει το ίντερνετ και ένα πλήθος εφαρμογών (Facebook, Instagram, Snapchat, Facetime) που χρησιμοποιούνται διαρκώς και γνωρίζουμε πού βρίσκεται κάποιος ή τι κάνει ανά πάσα ώρα και στιγμή. Παλιότερα, οι ρυθμοί ήταν πιο αργοί.

Έπειτα, η ολομέλεια της τάξης χώρισε το παραμύθι σε οκτώ(8) επεισόδια. Έπειτα, η δασκάλα χώρισε τους/τις μαθητές/ήτριες σε οκτώ ομάδες. Κάθε ομάδα ανέλαβε τη

συγγραφή μιας σκηνής. Επειδή το παραμύθι ήταν μεγάλο, το δώρο αυτό ήταν εργαστήρι δημιουργικής γραφής. Το κείμενο τροποποιήθηκε και προστέθηκαν κάποιοι ρόλοι, για να συμμετάσχουν όλα τα παιδιά στο θεατρικό.

Αξιολόγηση: Η θεατρική διασκευή του παραμυθιού και η παρουσίαση της θεατρικής παράστασης.

Παρατίθεται η θεατρική διασκευή του παραμυθιού, όπως παρουσιάστηκε στην καλοκαιρινή σχολική γιορτή.

«Ο ΤΟΥΡΚΟΣ» - ΟΥΓΓΑΡΙΑ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΥΗ

Αφηγητής: Μια φορά κι έναν καιρό, στα πολύ παλιά χρόνια σε μια μακρινή γη, ζούσε ένα νεαρό ζευγάρι. Ήταν παντρεμένοι για τρία χρόνια κι ακόμη δεν είχαν κάνει παιδί. Παρακαλούσαν το Θεό να τους δώσει τουλάχιστον ένα, μα δε γινόταν τίποτα. Ο άντρας στενοχωριόταν πολύ.

1^η σκηνή

[Πρωί στο σπίτι του ζευγαριού. Η Άννα είναι στην κουζίνα και ετοιμάζει το πρωινό κι ο Αντρέας μπαίνει και κάθεται στο τραπέζι]

Άννα: Καλημέρα άντρα μου!

Αντρέας: Καλημέρα γυναίκα μου! *[Η Άννα φέρνει το πρωινό]* Πρέπει να σου μιλήσω για μια απόφαση που πήρα.

Άννα: Πες μου! Μόνο γρήγορα γιατί πρέπει να μαγειρέψω. *[Κάθεται κι αυτή στο τραπέζι]*

Αντρέας: Άκου. Σκέφτομαι να φύγω. Είναι τρία χρόνια τώρα που είμαστε μαζί κι ένα παιδάκι δεν έχουμε κάνει. Είναι και τα οικονομικά μας δύσκολα γι' αυτό θα πάω να βρω μια δουλειά σε μια μεγάλη πόλη.

Άννα: Όχι! Δεν θα το έκανες αυτό!! Πού θα με αφήσεις μόνη μου; Δε με αγαπάς πια;

Αντρέας: Κοίτα, τα απογεύματα που πηγαίνω στους γείτονες για να διασκεδάσω λιγάκι, βλέπω να έχουν όλοι παιδιά. Χαίρονται που τα έχουν, παίζουν μαζί τους αλλά εγώ δεν έχω καμία χαρά. Γι' αυτό λοιπόν θα φύγω.

Άννα: Κι εμένα ποιος θα με βοηθάει οικονομικά; Η μάνα μου, που δεν έχει δεύτερο ρούχο ν' αλλάξει ή ο συγχωρεμένος ο πατέρας μου;

Αντρέας: Πρέπει να βρεις κι εσύ μια δουλειά το συντομότερο.

Άννα: Εντάξει, κάτι θα βρω οπωσδήποτε αλλά μη με αφήσεις...

Αντρέας: Το πήρα απόφαση και θα φύγω. Ετοίμασε μου φαγητό για το δρόμο. *[Η Άννα ετοιμάζει ένα σακίδιο και του το δίνει με αργές κινήσεις. Είναι πολύ θλιμμένη]*

Άννα: Τελικά θα φύγεις;

Αντρέας: Έτσι πρέπει να γίνει. Αλλά θα σ' έχω πάντα στην καρδιά μου. *[Αγκαλιάζονται και ο Αντρέας φεύγει.]*

Αφηγητής: Η Άννα όλη τη μέρα κοιτάζε από το παράθυρο μήπως και γυρίσει πίσω, μήπως είχε αλλάξει γνώμη αλλά μάταια. Πήγε να κοιμηθεί κλαίγοντας.

Αλλά μετά σκέφτηκε, γιατί να κλαίει; Αν ο άντρας της δεν τη λυπόταν, αυτή γιατί να λυπάται γι' αυτόν; Το πρωί όταν ξύπνησε δεν υπήρχε ούτε ίχνος του και πήγε δίπλα στο γείτονα να παραπονεθεί ότι ο άντρας της την εγκατέλειψε. Ξαφνικά άκουσε ανθρώπους να μιλάνε στο δρόμο. Λέγανε ότι την προηγούμενη νύχτα λύκοι είχαν κομματιάσει έναν άνθρωπο στην άκρη του χωριού. Δεν ήξεραν ποιος ήταν. Ήταν τόσο παραμορφωμένος που δεν μπορούσαν να τον αναγνωρίσουν. Μετά κυκλοφόρησαν στο χωριό τα νέα ότι ένας άντρας είχε αφήσει το σπίτι του – πρέπει λοιπόν να ήταν αυτός που έφαγαν οι λύκοι. Η γυναίκα έκλαιγε. Η καρδιά της κόντευε να σπάσει στη σκέψη ότι είχε οδηγήσει τον άντρα της στο θάνατό του. Όλοι ήταν τόσο σίγουροι ότι επρόκειτο για τον άντρα της γυναίκας αυτής που του έβγαλαν πιστοποιητικό θανάτου.

Άννα: Ας καθίσω λιγάκι, ζαλίζομαι πάρα πολύ. Κι αυτή η ανακατωσούρα στο στομάχι μου δε λέει να περάσει εδώ και μια βδομάδα. *[σκεπτική το ξαναλέει]* εδώ και μια βδομάδα... Δεν έχω πυρετό... Μήπως είμαι έγκυος; Αλλά τώρα το παιδί μου δεν θα έχει πατέρα. *[κλαίει]*

2η σκηνή

Αφηγητής: Εν τω μεταξύ ο Αντρέας ήταν ζωντανός και ταξίδευε. Δεν είχαν επιτεθεί σε αυτόν οι λύκοι. Περπατούσε και περπατούσε μέχρι που έφτασε στην Τουρκία αλλά δε σταμάτησε ώσπου να φτάσει στην πρωτεύουσα. Εκεί παρουσιάστηκε στο σπίτι του πρωθυπουργού.

Αντρέας: Καλή σας μέρα, κύριε πρωθυπουργέ. Μπορώ να σας μιλήσω;

Πρωθυπουργός: Βεβαίως, περάστε.

Αντρέας: Ψάχνω για δουλειά, κύριε πρωθυπουργέ.

Πρωθυπουργός: Και τι δουλειά θα ήθελες να κάνεις;

Αντρέας: Ό,τι δουλειά μου δώσετε θα τη δεχτώ.

Πρωθυπουργός: Έφυγε ο χοιροβοσκός που είχα. Δέχεσαι να πάρεις τη θέση του;

Αντρέας: Με μεγάλη μου χαρά!

Πρωθυπουργός: Θα ήθελες να εργαστείς για μήνες ή για χρόνια;

Αντρέας: Θα προτιμούσα για χρόνια, για να μαζέψω μερικά χρήματα.

Πρωθυπουργός: Ωραία. Εγώ προσλαμβάνω τους υπηρέτες μου με τον εξής τρόπο. Τους δίνω ένα ζευγάρι μπότες και μένουν στη δούλεψή μου μέχρι να τρυπήσουν οι μπότες. Τότε έρχονται και μου το αναφέρουν. Δέχεσαι;

Αντρέας: Βεβαίως!

Πρωθυπουργός: Έλα τότε να υπογράψεις το συμβόλαιο εργασίας σου και ο Λάζλο θα σου φέρει τις μπότες. Λάζλο! *[χτυπάει το κουδουνάκι]*

Λάζλο: Με φωνάζατε κύριε πρωθυπουργέ;

Πρωθυπουργός: Ναι. Φέρε, σε παρακαλώ, ένα ζευγάρι μπότες για τον Αντρέα. Θα είναι ο καινούριος μας χοιροβοσκός.

Λάζλο: Αμέσως, κύριε! *[τις φέρνει]*

Πρωθυπουργός: Πάρε αυτές τις μπότες και βάλε εδώ την υπογραφή σου. Ο Λάζλο θα σε οδηγήσει στην κουζίνα. Θα τρως ό,τι τρώω κι εγώ. Δε θα σου λείψει τίποτα.

3^η σκηνή

Αφηγητής: Όπως το είπε ο πρωθυπουργός, έτσι κι έγινε. Ο Αντρέας περνούσε καλά στη δουλειά του και κάθε πρωί όταν πήγαινε τα γουρούνια στη βοσκή αλλά και όταν τα γύριζε, έπαιζε στη φλογέρα του ζωντανούς σκοπούς ή τραγουδούσε. Όλη η πόλη έβγαινε στα παράθυρα και κρεμόταν στα μπαλκόνια ακόμα κι από τον έκτο όροφο για ν' ακούσει τη μουσική του.

Πέρασαν έτσι πέντε χρόνια, δέκα χρόνια, δεκαπέντε χρόνια και κάθε φορά που κοιτάζε τις μπότες του για να δει αν χάλασαν, τις έβρισκε πιο γυαλιστερές από τη μέρα που τις είχε πρωτοφορέσει. Όταν πέρασαν δεκαεννιά χρόνια, άρχισε να στενοχωριέται. Οι μπότες δεν είχαν χαλάσει. Κι έτσι σταμάτησε να παίζει τη μουσική του. Οι άνθρωποι τον έβλεπαν που πήγαινε κι ερχόταν λυπημένος. Μια μέρα μια χωρική τον πλησίασε:

Χωρική: Καλή σου μέρα! Τι σου συμβαίνει και δεν τραγουδάς πια τα όμορφα τραγούδια σου ούτε παίζεις τη φλογέρα σου; Είσαι άρρωστος;

Αντρέας: Όχι, δεν είμαι άρρωστος.

Χωρική: Τότε γιατί είσαι τόσο λυπημένος;

Αντρέας: Δεν μπορώ να σου πω.

Χωρική: Όμως μου λείπουν τόσο πολύ οι ωραίες μελωδίες σου! Μήπως δεν είσαι καλά ή δεν σου φέρονται καλά;

Αντρέας: Όχι, καλά είμαι. Καλύτερα κι απ' όσο ήμουν μέσα στην κοιλιά της μάνας μου.

Χωρική: Πες μου λοιπόν, τι σου συμβαίνει; Τι σε κάνει να λυπάσαι;

Αντρέας: Μη με ρωτάς. Τίποτα δεν μπορείς να κάνεις για να με βοηθήσεις στα προβλήματά μου.

Χωρική: Σε παρακαλώ, πες μου. Μπορεί και να μπορώ! Τουλάχιστον μπορώ να μοιραστώ τη θλίψη σου.

Αντρέας: Κοίτα, εδώ και δεκαεννιά χρόνια δουλεύω για τον πρωθυπουργό. Είναι γραμμένο στο συμβόλαιό μου ότι θα μου δώσει ένα ζευγάρι μπότες και θα μείνω στην υπηρεσία του μέχρι να χαλάσουν. Όταν χαλάσουν μπορώ να φύγω. Τις φοράω για δεκαεννιά χρόνια και είναι πιο σφιχτές από την πρώτη μέρα. Στενοχωριέμαι γιατί δεν έχω καθόλου νέα από τη γυναίκα μου απ' όταν έφυγα και μπορεί να είναι κι άρρωστη. Οπότε θέλω να γυρίσω στο σπίτι μου αλλά δεν μπορώ μέχρι να χαλάσουν αυτές οι μπότες.

Χωρική: Εντάξει, αν αυτό μόνο σε προβληματίζει, μπορώ να σου πω τι θα κάνεις. Αλλά μη με μαρτυρήσεις γιατί ο πρωθυπουργός θα με κρεμάσει!

Αντρέας: Πώς θα προδώσω κάποιον που θέλει το καλό μου; Ποτέ δεν θα το έκανα αυτό.

Χωρική: Ωραία. Άκου τι θα κάνεις. Όταν πας πίσω σήμερα το απόγευμα, θα βγάλεις τις μπότες σου, θα δέσεις τα κορδόνια μαζί και θα τις κατεβάσεις στον πάτο του πηγαδιού. Θα τις αφήσεις εκεί όλη τη νύχτα και το πρωί θα τις βρεις τρύπιες. Θα βάλεις χαρτόνια για σόλες. Θα πας τα γουρούνια στη βοσκή και το επόμενο απόγευμα θα δείξεις τις μπότες σου στον πρωθυπουργό. Αλλά μην πεις ότι σε βοήθησα!

Αντρέας: Θα πάω αμέσως να κάνω ότι με συμβούλεψες. Σ' ευχαριστώ!

4η σκηνή

Αφηγητής: Ο Αντρέας έκανε όπως του είπε η χωρική και πράγματι οι μπότες του τρύπησαν. Το επόμενο πρωί τους κόλλησε χαρτόνια για σόλες και το απόγευμα πήγε να το αναφέρει στον πρωθυπουργό:

Αντρέας: Καλησπέρα, κύριε πρωθυπουργέ! Μπορώ να περάσω;

Πρωθυπουργός: Καλώς τον Αντρέα! Φυσικά, πέρασε! Πες μου, πήγαν όλα καλά σήμερα;

Αντρέας: Μια χαρά, κύριε πρωθυπουργέ. Όλα τα ζώα είναι εδώ και όπως κάθε μέρα έφαγαν καλά. Θα ήθελα να σας πω και κάτι ακόμα, αν έχετε χρόνο.

Πρωθυπουργός: Για σένα πάντα έχω χρόνο. Πες μου, τι συμβαίνει;

Αντρέας: Οι μπότες μου, κύριε, χάλασαν.

Πρωθυπουργός: Αδύνατον!

Αντρέας: Δείτε και μόνος σας, κύριε. *[Ο Αντρέας σηκώνει το ένα πόδι και το άλλο για να τις δει ο πρωθυπουργός]*.

Πρωθυπουργός: Ναι, έχεις δίκιο, χάλασαν.

Αντρέας: Περπατούσα για καιρό έτσι, κύριε, πάνω σε χαρτονένιες σόλες.

Πρωθυπουργός: Και τώρα, γιε μου, τι θέλεις να κάνεις;

Αντρέας: Θέλω να σας ευχαριστήσω, κύριε πρωθυπουργέ για την καλοσύνη που μου δείξατε όλα αυτά τα χρόνια. Ολοκλήρωσα τη δουλειά μου και θα ήθελα να επιστρέψω στο σπίτι μου.

Πρωθυπουργός: Πολύ καλά. Ήρθε η ώρα να σε πληρώσω. Θέλεις αυτό το χρυσάφι ή να σου δώσω μερικές καλές συμβουλές; *[Ο πρωθυπουργός ακουμπάει ένα κασελάκι με χρυσά νομίσματα πάνω στο τραπέζι]*.

Αντρέας: Θα ήθελα και τα δύο, αν γίνεται, κύριε πρωθυπουργέ.

Πρωθυπουργός: Είσαι καλός άνθρωπος αλλά είσαι και σοφός. Θα σου δώσω και τα δύο. *[Σπρώχνει το χρυσάφι προς το μέρος του και χτυπάει το κουδουνάκι.]* Λάζλο!

Λάζλο: Μάλιστα, κύριε πρωθυπουργέ.

Πρωθυπουργός: Σε παρακαλώ να φέρεις μια καινούρια φορεσιά για τον Αντρέα και μπότες και μια κυριακάτικη φορεσιά.

Λάζλο: Αμέσως, κύριε πρωθυπουργέ. *[τα φέρνει]*

Πρωθυπουργός: Ωραία, σ' ευχαριστώ. Πάρ' τα, παιδί μου και πήγαινε να ντυθείς. *[Φεύγει ο Αντρέας. Ο πρωθυπουργός μιλάει πιο σιγά στο Λάζλο]* Πάρε αυτό το σακούλι με το χρυσάφι. Θα πας στο φούρναρη και θα του πεις να το βάλει μέσα σε ψωμί και να το ψήσει. Να φροντίσει να κάνει από πάνω κρούστα χωρίς να λιώσουν τα νομίσματα από μέσα. Όταν το ετοιμάσει να μου το φέρεις. *[φεύγει ο Λάζλο-μπαίνει ο Αντρέας]* Ντύθηκες; Ωραία. Τέντωσε τώρα τ' αυτιά σου για ν' ακούσεις τις συμβουλές. Τώρα που θα φύγεις από εδώ, να ταξιδεύεις πάντα τη μέρα, ποτέ τη νύχτα. Και πρόσεχε, κάθε φορά που θα νυχτώνει θα ψάχνεις να βρεις ένα μέρος να κοιμηθείς. Μπορεί να είσαι σ' ένα χωριό ή σε μία πόλη, πάντα θα ζητάς φιλοξενία και θα συνεχίζεις το ταξίδι σου το πρωί. Όταν κάπου βρεις φιλοξενία, αλλά λείπει ο αφέντης του σπιτιού και είναι μόνο η γυναίκα του εκεί, μη μείνεις. Πήγαινε κάπου αλλού που θα είναι και ο άντρας και η γυναίκα στο σπίτι. Το κατάλαβες;

Αντρέας: Μάλιστα, κύριε πρωθυπουργέ.

Πρωθυπουργός: Αυτή ήταν η δεύτερη συμβουλή μου. Η τρίτη είναι: το βραδινό σου το θυμό να τον κρατάς για το πρωί. Τώρα θα σου δώσω κι ένα πιστοποιητικό που θα λέει ποιος είσαι. Θα ταξιδέψεις και θα βρεθείς σε άλλες πόλεις. Με αυτό, κανείς δε θα σου δημιουργεί πρόβλημα. Πάρε, επίσης, κι ένα όπλο με δώδεκα σφαίρες. Μπορεί να

σου χρειαστεί. Θα σου δώσουμε κι ένα άλογο. Δεν μπορείς να φύγεις περπατώντας, ήσουν στην υπηρεσία του πρωθυπουργού.

[Χτυπάει η πόρτα, μπαίνει ο Λάζλο]

Λάζλο: Κύριε πρωθυπουργέ, ετοιμάστηκε το ψωμί.

Πρωθυπουργός: Πολύ καλά, σ' ευχαριστώ. Σου δίνω κι αυτό το καρβέλι ψωμί. Θα το κόψεις μια μέρα που θα είσαι τόσο ευτυχισμένος όσο ποτέ άλλοτε στη ζωή σου. Και να θυμάσαι στο ταξίδι σου να πηγαίνεις από τον πατημένο δρόμο κι όχι από μονοπάτια μέσα στο δάσος. Λοιπόν, παιδί μου, είσαι ευχαριστημένος από την αμοιβή σου;

Αντρέας: Δεν ξέρω πώς να σας ευχαριστήσω, κύριε πρωθυπουργέ!

Πρωθυπουργός: Στο καλό, παιδί μου και να προσέχεις στο ταξίδι σου. Να θυμάσαι τις συμβουλές μου και θα σου φανούν χρήσιμες.

5η σκηνή

Αφηγητής: Ας αφήσουμε για λίγο τον Αντρέα και ας δούμε τι έγινε στο σπίτι του. Όταν πέρασαν οι εννιά μήνες, η γυναίκα γέννησε δίδυμα, και τα δύο αγόρια. Τα θήλασε για ένα χρόνο και μετά το κράτος της τα πήρε. Δεν ήθελε να τα αφήσει γιατί της έδιναν μεγάλη χαρά. Αλλά επειδή ήταν πολύ φτωχή και χήρα, τα πήρε το κράτος να τα αναθρέψει για λογαριασμό της. Η καημένη η μητέρα έκλαψε πολύ.. Το κράτος ανέλαβε τη μόρφωσή τους και όταν τελείωσαν το σχολείο έγιναν και οι δύο ιερείς. Ας τους αφήσουμε τώρα πάλι για λίγο να δούμε τι θα συμβεί στον ήρωά μας στο ταξίδι της επιστροφής.

Ο Αντρέας ξεκίνησε το ταξίδι του και εκεί που προχωρούσε είδε δύο ανθρώπους να τρέχουν προς το μέρος του και απόρησε:

Αντρέας: *[μιλάει μόνος του]* Αυτοί γιατί τρέχουν τόσο πολύ μέσα στη ζέστη; Ας περιμένω να πλησιάσουν και θα τους ρωτήσω. *[μόλις τον φτάνουν]* Ε, σύντροφοι! Τι πάθατε; Γιατί τρέχετε τόσο γρήγορα; Τι σας συνέβη;

Γιάννος: Καλησπέρα, σύντροφε! Τρέχαμε για να σε συναντήσουμε. Είπαμε με το φίλο μου ότι καλό είναι να είμαστε περισσότεροι μαζί στο δρόμο. Άλλωστε ποτέ δεν ξέρεις τι μπορεί να σου συμβεί όταν ταξιδεύεις.

Αντρέας: Ποιοι είστε; Κι από πού έρχεστε;

Σάντορ: Είμαστε Ούγγροι. Ήμασταν στρατιώτες για δέκα χρόνια και τώρα γυρίζουμε πίσω στα σπίτια μας.

Αντρέας: Κι εγώ από την Ουγγαρία είμαι! Από ποια χωριά είστε εσείς;

Γιάννος: Εγώ πηγαίνω στο Έστεγκρομ κι ο σύντροφός μου στο Βίσεγκραντ.

Αντρέας: Ας ταξιδέψουμε μαζί αφού πηγαίνουμε στην ίδια περιοχή. Κι εγώ στο πλάι του Δούναβη πηγαίνω, στο Σέντεντρε.

Σάντορ: Καλά κάναμε και βιαζόμασταν να σε συναντήσουμε. Σταθήκαμε τυχεροί.

Γιάννος: Και μιας που νυχτώνει καλό είναι να βρούμε ένα καταφύγιο.

Αντρέας: Ναι, έχεις δίκιο. Βλέπω ότι πλησιάζουμε σ' ένα χωριό. Ας χτυπήσουμε την πόρτα στο πρώτο σπίτι που θα συναντήσουμε.

[Φτάνουν και ο Γιάννος χτυπάει την πόρτα. Ανοίγει μια γυναίκα]

Γιάννος: Καλησπέρα σας. Είμαστε ταξιδιώτες και ζητάμε φιλοξενία.

Ιλόνα: Πολύ ευχαρίστως! Περάστε. Έχουμε χώρο να σας κοιμίσουμε.

Αντρέας: Μόνο μια ερώτηση να σας κάνω. Ο άντρας σας πού είναι;

Ιλόνα: Πήγε στο βουνό να κόψει ξύλα.

Αντρέας: Δε θα θυμώσει όταν γυρίσει και μας βρει εδώ; Μπορείτε να μας δεχτείτε χωρίς να τον ρωτήσετε;

Ιλόνα: Αποκλείεται να θυμώσει. Συμφωνούμε σε όλα εμείς οι δύο. Θα σας προσφέρω ζεστό φαγητό, άνετα κρεβάτια και χώρο στο στάβλο για τα άλογά σας.

Σάντορ: Ωραία, σύντροφοι, ας μείνουμε.

Αντρέας: Ας πάμε σ' ένα σπίτι που θα είναι εκεί ο αφέντης του.

Γιάννος: Μα γιατί θες να φύγεις; Μας προσφέρει τέτοια φιλοξενία και την περιφρονείς;

Αντρέας: Εγώ, παιδιά, φεύγω. Εσείς μένετε, αν θέλετε.

Σάντορ: Γιατί; Δε βλέπεις ότι έχει την καλή διάθεση να μας περιποιηθεί;

Αντρέας: Ναι, το βλέπω, αλλά εγώ φεύγω. Θα ρωτήσω σε κάποιο άλλο σπίτι να φιλοξενηθώ.

Αφηγητής: Ο Αντρέας πήγε στο διπλανό σπίτι όπου τον υποδέχτηκε ο αφέντης του σπιτιού και τον περιποιήθηκε. Έπειτα πήγε και στο δημαρχείο για να δηλώσει ότι είναι ταξιδιώτης και μόλις έφτασε στον τόπο αυτό. Τους έδειξε και το πιστοποιητικό που του είχε δώσει ο πρωθυπουργός και εντυπωσιάστηκαν. Πολύ σημαντικό να είναι εργαζόμενος για δεκαεννιά συνεχόμενα χρόνια στην ίδια δουλειά. Αφού κουβέντιασε με το δήμαρχο και τους δύο αστυνομικούς που ήταν εκεί, έφυγε για να δει τι συνέβαινε με τους συντρόφους του.

Αντρέας: *[μιλάει μόνος του]* Ας κρυφτώ εδώ να δω τι θα γίνει. Ελπίζω να μη μπλέξουν που δεν άκουσαν τη συμβουλή μου. Αλλά... κάποιος έρχεται!

Φοιτητής: *[χτυπάει συνηματικά και μιλάει χαμηλόφωνα]* Ιλόνα!

Ιλόνα: Κάποιος χτυπάει. Με συγχωρείτε μισό λεπτάκι. Καμιά περίεργη γειτόνισσα θα είναι στην πόρτα. Συνεχίστε το φαγητό σας κι έρχομαι. *[Βγαίνει]* Καλέ, γιατί ήρθες τώρα;

Φοιτητής: Ποιοι είναι αυτοί μέσα;

Ιλόνα: Δύο ξένοι, ταξιδιώτες. Ζήτησαν φιλοξενία για απόψε και τους την πρόσφερα.

Φοιτητής: Γιατί τους δέχτηκες;

Ιλόνα: Γιατί έτσι ήθελα. Τι σε πειράζει εσένα;

Φοιτητής: Με πειράζει.

Ιλόνα: Έλα, μη μου θυμώνεις. Αυτό μπορεί να μας ωφελήσει.

[Ο Αντρέας τεντώνει τα αυτιά]

Φοιτητής: Τι εννοείς; Δεν καταλαβαίνω τι λες.

Ιλόνα: Εννοώ ότι ο άντρας μου θα επιστρέψει και θα του σερβίρω κι αυτουνού ένα καλό δείπνο με κρασάκι μπόλικο. Μετά θα τους ετοιμάσω τα κρεβάτια να κοιμηθούν όλοι. Και μόλις κοιμηθεί ο άντρας μου *[ο Αντρέας πλησιάζει σιγά σιγά και με το σουγιά κόβει δυο άκρες του σακακιού του φοιτητή]* θα τον σκοτώσω και θα βάλω το μαχαίρι κάτω από τα μαξιλάρια των ξένων. Το πρωί θα πάω στην αστυνομία να πω ότι τους φιλοξένησα και αντί για ευχαριστώ μου σκότωσαν τον αντρούλη μου. Θα τους πω να έρθουν να ερευνήσουν και έτσι θα βρουν το μαχαίρι.

Φοιτητής: Αν δουλέψει το σχέδιό σου, θα είναι πολύ καλό.

Ιλόνα: Θα δουλέψει, θα το δεις! Άντε πήγαινε τώρα γιατί έρχεται κι ο άντρας μου όπου να' ναι. *[φεύγει ο φοιτητής γρήγορα και σε λίγο μπαίνει ο άντρας της]*

Μπόρις: Ιλόνα!

Ιλόνα: Καλώς τον αντρούλη μου! Πως τα πήγες στο βουνό, χρυσέ μου; Έκοψες πολλά ξύλα; Μα είσαι τόσο προκομμένος! Έλα, έλα να ξεκουραστείς κι έχουν έρθει και δύο ταξιδιώτες.

Μπόρις: Θα τους πρόσφερες φιλοξενία φαντάζομαι.

Ιλόνα: Μα και βέβαια!

Μπόρις: Μπράβο σου. Πάμε μέσα να φάω κι εγώ γιατί νυστάζω φοβερά.

[φεύγουν]

Αντρέας: Δεν θα έχουν καλά ξεμπερδέματα. Αλλά ας πάω κι εγώ για ύπνο και το πρωί θα δω τι θα κάνω.

6η σκηνή

Αφηγητής: Ο Αντρέας πήγε στο σπίτι που τον φιλοξενούσαν και τον περιποιήθηκαν. Είχαν φροντίσει και το άλογό του. Το πρωί ξύπνησε επειδή άκουσε φωνές και φασαρία στο δρόμο. Βγήκε για να δει τι συνέβαινε.

Τζούλισκα: Τα μάθατε;

Σουζάνα: Τι έγινε; Γιατί είσαι αναστατωμένη;

Τζούλισκα: Καλά δε μάθατε εσείς τι έγινε χθες το βράδυ;

Βέρα: Όχι, μόνο άκουσα την Ιλόνα που φώναζες και βγήκα να δω τι έπαθε. Εσύ που μένεις δίπλα της σίγουρα θα ξέρεις να μας πεις.

Τζούλισκα: Χθες το βράδυ ήρθαν δύο ταξιδιώτες και της ζήτησαν να τους φιλοξενήσει. Κι αυτή, πρόθυμη όπως πάντα, τους δέχτηκε. Και πιο ήταν το ευχαριστώ; Σκότωσαν τον καημένο το Μπόρις, που ούτε κουνούπι δεν είχε πειράξει στη ζωή του.

Σουζάνα: Τρομερό!

Βέρα: Φοβερό!

Σουζάνα: Και τώρα τι θα γίνει;

Βέρα: Σίγουρα θα τους δικάσουν.

Τζούλισκα: Πάμε στην πλατεία, βλέπω κι άλλους να πηγαίνουν προς τα εκεί. *[ο Αντρέας φεύγει κι αυτός αλλά προς άλλη κατεύθυνση]*

Αφηγητής: Στην πλατεία έχει μαζευτεί κόσμος. Οι καμπάνες χτυπάνε κι ο αστυνομικός είναι ήδη εκεί και περιμένει. Φέρνουν τους δύο συντρόφους.

Αστυνομικός: Ακούστε με. Όπως γνωρίζετε αυτοί οι δύο έχουν καταδικαστεί σε θάνατο. Όμως δεν μπορώ να τους κρεμάσω αν δεν κοιτάξω στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Μπορεί να έρχεται κάποιος να τους σώσει. Α! κοιτάξτε! Κάποιος έρχεται από εκεί! *[δείχνει τον Αντρέα που έρχεται τρέχοντας και κουνάει ένα λευκό μαντίλι]*

Αντρέας: Ποιους θέλετε να κρεμάσετε;

Αστυνομικός: Δύο άντρες, δύο κακοποιούς.

Αντρέας: Πώς το ξέρετε ότι είναι κακοποιοί;

Αστυνομικός: Βρήκαμε το μαχαίρι κάτω από τα μαξιλάρια τους.

Αντρέας: Δεν πρέπει να τους κρεμάσετε, δεν τους αξίζει να κρεμαστούν.

Αστυνομικός: Και πώς το ξέρεις εσύ;

Αντρέας: Το ξέρω. Αυτοί οι δύο άντρες είναι αθώοι.

Αστυνομικός: Πως το ξέρεις ότι είναι αθώοι;

Αντρέας: Θα σας πω, αν με αφήσετε. *[κοιτάζει στο πλήθος να βρει την Ιλόνα και το φοιτητή]* Αλλά πρώτα φέρτε κι αυτούς τους δύο εδώ. Εμένα με ξέρετε ποιος είμαι. Πήγα και στο δημαρχείο χθες και παρουσιάστηκα. Ταξίδευα με αυτούς τους δύο άντρες χτες και δεν είναι κακοποιοί. Ζητήσαμε φιλοξενία σε αυτό το σπίτι, επειδή νύχτωνε. Οι σύντροφοί μου έμειναν αλλά εγώ πήγα στο διπλανό σπίτι. Όταν αργότερα ήρθα να δω αν τακτοποιήθηκαν καλά τι νομίζετε ότι είδα; Αυτόν το νεαρό φοιτητή να μιλάει με τη γυναίκα. Οργάνωσαν ένα σχέδιο να σκοτώσουν τον άντρα της για να μπορούν να ζουν μαζί ελεύθερα, όχι όπως τώρα, στα κρυφά. Ήταν μάλιστα τόσο απορροφημένοι από τη συζήτησή τους που έκοψα δύο άκρες από το σακάκι του νεαρού χωρίς να με πάρουν χαμπάρι. Δείτε τες, ταιριάζουν.

Αστυνομικός: Ναι, αλήθεια. Είστε ελεύθεροι να φύγετε.

Αφηγητής: Κι έτσι έβαλαν το φοιτητή και την Ιλόνα στη φυλακή για το υπόλοιπο της ζωής τους. Μοίρασαν στους τρεις άντρες χρυσάφι και τους άφησαν να φύγουν. Οι δύο σύντροφοι έδωσαν το δικό τους χρυσάφι στον Αντρέα, επειδή τους έσωσε, και συνέχισαν το δρόμο τους.

7^η σκηνή

Αντρέας: Φτάνουμε σ' ένα σταυροδρόμι.

Γιάννος: Ας πάμε από αυτό το μονοπάτι. Θα γλιτώσουμε δρόμο. Ο μεγάλος δρόμος βλέπω ότι κάνει το γύρο του βουνού.

Αντρέας: Όχι, δεν θα έρθω μαζί σας.

Σάντορ: Καλά, την ώρα που θα φτάσεις εσύ εμείς θα έχουμε ταΐσει και τα άλογά μας. Θ' αργήσεις.

Αντρέας: Δε με νοιάζει. Προτιμώ να πηγαίνω από τον πατημένο δρόμο παρά από τα μονοπάτια.

Γιάννος: Θα σε ξαναβρούμε σε λίγο. *[φεύγουν]*

Αντρέας: Πάλι δεν με άκουσαν. Ελπίζω να μην τους βγει σε κακό. Αλλά... για στάσου... φασαρίες ακούω. *[τρέχει]*

Αφηγητής: Τους είχαν περικυκλώσει δώδεκα ληστές. Ο Αντρέας έβγαλε το όπλο του, σημάδεψε με ακρίβεια και πέτυχε και τους δώδεκα. Μετά φώναξε στους συντρόφους του που έτρεχαν φοβισμένοι.

Αντρέας: Σταθείτε! Μην τρέχετε άλλο! Είστε ασφαλείς. *[όταν σταματάνε]* Δεν σας είπα να πάμε από το μεγάλο δρόμο; Αλλά εσείς πάλι ξέρατε καλύτερα. Μόλις σας έσωσα από βέβαιο θάνατο και κοίτα τι πήγατε να πάθετε πάλι!

Γιάννος: Μας αξίζει ό, τι κι αν μας πεις.

Σάντορ: Δεν ξέρουμε πώς να σ' ευχαριστήσουμε για τη μεγάλη καλοσύνη που μας έχεις δείξει.

Γιάννος: Από εδώ και πέρα θα σε ακούμε. Ακόμα κι αν μας πεις να περάσουμε μέσα από φωτιά.

Αντρέας: Ακούστε με. Τώρα φτάνουμε στους προορισμούς μας οπότε οι δρόμοι μας θα χωρίσουν. Θέλω να σας επιστρέψω τα χρήματα που μου δώσατε. Θα σας χρειαστούν. Άλλωστε, κι εμένα μου έδωσε τόσα ο πρωθυπουργός που μου φτάνουν και μου περισσεύουν για την υπόλοιπη ζωή μου.

Σάντορ: Είσαι τίμιος και σοφός άνθρωπος. Σ' ευχαριστούμε για όλα.

Γιάννος: Κι αν ποτέ σε φέρει ο δρόμος από τα μέρη μας θα σε φιλοξενήσουμε με μεγάλη μας χαρά.

8η σκηνή

Αφηγητής: Ο Αντρέας έφτασε το απόγευμα στο χωριό του κι ευχαρίστησε το Θεό που γύρισε στην πατρίδα του σώος και αβλαβής. Πήγε στο σπίτι του. Ο κήπος δεν υπήρχε πια. Κοίταξε από το παράθυρο και είδε ένα τραπέζι γεμάτο με τόσα φαγητά που άλλα δεν χωρούσαν. Είδε τη γυναίκα του ζωσμένη με μια άσπρη ποδιά να φέρνει κι άλλα φαγητά. Στο τραπέζι κάθονταν δύο νέοι ιερείς. Η γυναίκα του όλο τους σέρβιρε φαγητό και κρασί και τους αγκάλιαζε και όλοι γελούσαν ευτυχισμένοι.

Αντρέας: Τι συμβαίνει εδώ; Εμένα μου έλειπε τόσα χρόνια και λυπόμουν που την άφησα πίσω κι αυτή τι κάνει εδώ; *[βγάζει το όπλο από την τσέπη του]* Αλλά όχι. Ας μην το κάνω. Όλες οι συμβουλές που μου έχει δώσει ο πρωθυπουργός αποδείχτηκαν σωστές. Ας τηρήσω κι αυτή την τελευταία. Θα κρατήσω το θυμό μου για το πρωί. Εδώ δίπλα φαίνεται ότι μένει ένας πλούσιος κτηματίας. Θα ζητήσω από αυτούς φιλοξενία και θα ρωτήσω να μάθω τι συμβαίνει εδώ. *[χτυπάει την πόρτα]*

Κουμπάρα: Καλησπέρα σας! Τι θα θέλατε;

Αντρέας: Είμαι ταξιδιώτης και ζητάω φιλοξενία για μένα και το άλογό μου.

Κουμπάρος: Πέρασε, μπορούμε να σε φιλοξενήσουμε εμείς. Κάθισε να ξεκουραστείς και θα πάω εγώ να φροντίσω το άλογό σου. *[βγαίνει]*

Κουμπάρα: Έρχεσαι από μακριά;

Αντρέας: Ναι, έρχομαι από πολύ μακριά. Και ζητάω συγγνώμη που χτύπησα την πόρτα σας. Ήθελα να φιλοξενηθώ στο διπλανό σπίτι αλλά δεν ξέρω πως είναι τα πράγματα εκεί.

Κουμπάρα: Είναι πάρα πολύ καλά σήμερα. *[ζαναμπαίνει ο κουμπάρος]*

Αντρέας: Είδα ένα τραπέζι γεμάτο με τόσα φαγητά που τα πόδια του κόντευαν να σπάσουν από το βάρος και συνέχιζαν να φέρνουν κι άλλα. Κι έτσι ήρθα σ' εσάς.

Κουμπάρος: Και γιατί δεν τους χτύπησες την πόρτα;

Αντρέας: Επειδή ένας ακάλεστος επισκέπτης πρέπει να μένει έξω από την πόρτα, όπως λέει ο λαός μας.

Κουμπάρα: Εντάξει, κι εμείς θα σε περιποιηθούμε όσο καλύτερα μπορούμε.

Αντρέας: Δεν μπορεί να μου φύγει από το μυαλό η εικόνα του γεμάτου τραπέζιού. Γίνεται κάποιος γάμος δίπλα ή μήπως βάπτιση;

Κουμπάρα: Υπάρχει τέτοια χαρά σ' εκείνο το σπίτι σήμερα που δεν μπορούμε να την περιγράψουμε. Αυτή η γυναίκα είναι χήρα και πέρασε όλη της τη ζωή μέσα στη θλίψη. Ο ήλιος έδυσε γι' αυτήν πριν από είκοσι χρόνια. Αλλά σήμερα λάμπει και πάλι στο σπίτι της.

Αντρέας: Γιατί; Τι της συνέβη;

Κουμπάρα: Αφού θέλεις τόσο πολύ να μάθετε, θα σου πω. Η γυναίκα αυτή είναι χήρα για είκοσι χρόνια. Τον άντρα της τον κατασπάραξαν οι λύκοι. Και μετά γέννησε δύο αγόρια δίδυμα. Ο άντρας της είχε φύγει από τη θλίψη του που δεν γεννούσαν παιδιά και όταν το κατάλαβε ότι ήταν έγκυος, ήταν πολύ αργά πια. Η γυναίκα θήλασε τα παιδιά για ένα χρόνο κι έπειτα της τα πήρε το κράτος γιατί ήταν πολύ φτωχή. Μορφώθηκαν κι έγιναν κι οι δύο ιερείς. Η μητέρα τους δεν τους είχε δει μέχρι σήμερα, που επέστρεψαν στο σπίτι. Αύριο θα γιορτάσουμε. Θα κάνουν την πρώτη λειτουργία στο χωριό που γεννήθηκαν. Πρέπει να δεις πόσο συγκινημένη είναι η μητέρα τους! Φαντάσου τη χαρά της! Ήταν χωρίς τον άντρα της για είκοσι χρόνια και ζούσε χωρίς τα παιδιά της για δεκαεννιά χρόνια. Και τώρα θα κάνουν την πρώτη τους λειτουργία, και μάλιστα εδώ!

Αντρέας: Μπορείς να τους ζητήσεις να έρθουν εδώ;

Κουμπάρα: Είμαστε οι νονοί των παιδιών. Τη βοηθήσαμε στη δυστυχία που την είχε βρει, της πηγαίναμε φαγητό κι ό,τι άλλο χρειαζόταν. Κι άλλοι τη βοηθούσαν, όλοι τη λυπόμασταν για τα βάσανά της.

Αντρέας: Ωραία. Μπορείς να τους πεις να έρθουν εδώ για να τους δω;

Κουμπάρα: Πάω να τους φωνάξω. *[βγαίνει και ξαναμπαίνει μαζί με την Άννα και τα παιδιά της]*

Παιδί 1: Νονά, μας ήθελες κάτι;

Παιδί 2: Αφού πριν μιλήσαμε. Τι πάθατε;

Κουμπάρα: Ελάτε εδώ, παιδιά μου. Έχουμε έναν επισκέπτη, έναν ταξιδιώτη από μέρος μακρινό. Του είπα την ιστορία σας και ήθελε να σας γνωρίσει.

Παιδί 1: Γεια σας! *[κάνει χειραψία με τον Αντρέα]*

Παιδί 2: Πώς είστε; *[κάνει χειραψία με τον Αντρέα]*

Αντρέας: *[στην Άννα]* Γιατί στέκεσαι παράμερα;

Άννα: Εδώ στέκομαι, όπως όλοι.

Αντρέας: Άκουσα ότι είσαι χήρα.

Άννα: Ναι, εδώ και είκοσι χρόνια.

Αντρέας: Πώς πέθανε ο άντρας σου; Από ποια αρρώστια;

Άννα: Τον έφαγαν οι λύκοι.

Αντρέας: Είναι αλήθεια αυτό; Μπορεί και να μην είναι αλήθεια. Ποιος το είδε;

Άννα: Αλήθεια είναι.

Αντρέας: Κι αν σου έλεγα ότι ο άντρας σου είναι ζωντανός;

Άννα: Τον άντρα μου τον έχει η γη. Κι έχει περάσει τόσος καιρός που το σώμα του θα είναι πια σκόνη.

Αντρέας: Κι αν ήταν ζωντανός, τι θα έλεγες; Σου λέω ότι πεθαμένος δεν είναι.

Άννα: Δεν μπορώ να το πιστέψω αυτό. Έχω και πιστοποιητικό θανάτου που το βεβαιώνει. Πώς θα μπορούσε ο άντρας μου να είναι ζωντανός;

Αντρέας: Μήπως είχε ο άντρας σου κάποιο σημάδι στο σώμα του;

Άννα: Ναι, είχε μια ελιά πάνω από τον αριστερό του ώμο.

Αντρέας: *[τραβώντας το πουκάμισό του]* Σαν αυτή εδώ;

Άννα: *[με έκπληξη]* Ναι, ακριβώς ίδια!

Αντρέας: Λοιπόν, γυναίκα μπορείς να είσαι βέβαια ότι εγώ είμαι ο άντρας σου. Μαζί δώσαμε τους γαμήλιους όρκους μας. Κι έκαναν λάθος όταν είπαν ότι οι λύκοι με έφαγαν-δεν ήμουν εγώ.

Άννα: Αντρέα!

Παιδί 1 και 2: Πατέρα!

[Αγκαλιάζονται όλοι μαζί]

Αντρέας: Σήμερα είμαι τόσο ευτυχισμένος όσο δεν ήμουν ποτέ στη ζωή μου! Κουμπάρα, έχεις ένα μαχαίρι;

Κουμπάρα: Φυσικά. *[το φέρνει]*

Αντρέας: Θα κόψω αυτό το ψωμί.

Παιδί 1: Καλέ, πατέρα, ψωμί θα φάμε τώρα;

Παιδί 2: Η μαμά μας έχει ταΐσει του κόσμου τις λιχουδιές.

Αντρέας: [βγάζει το πιστοποιητικό του πρωθυπουργού] Δείτε εδώ πού δούλενα. Ο πρωθυπουργός ήταν το αφεντικό μου για δεκαεννιά χρόνια. Μου είπε να κόψω αυτό το ψωμί τη μέρα της μεγαλύτερης ευτυχίας μου. [το κόβει και κυλάνε κάτω νομίσματα]

Παιδί 1: Πατέρα, τι είναι όλο αυτό το χρυσάφι;

Αντρέας: Αυτό είναι το μισό μόνο.

Παιδί 2: Τι εννοείς;

Αντρέας: Έχω κι άλλο τόσο στη σέλα του αλόγου μου. Θα καλέσουμε όλο το χωριό να γιορτάσουμε. Σήμερα ξαναβρήκα την οικογένειά μου!

Αφηγητής: Κάλεσαν όλο το χωριό κι έκαναν γλέντι τρικούβερτο. Κι έπειτα έζησαν μια χαρούμενη ζωή. Πλούτισαν κι έγιναν δούκες. Είχαν τόσο πλούτο-και τον μοιράζονταν με τους φτωχούς. Έφτιαξαν και πάλι τον κήπο τους αλλά όχι στο παλιό σπίτι. Αγόρασαν καινούριο κι ήταν πέντε πατώματα ψηλό.

Αυτό είναι το τέλος! Τρέξτε και προσκαλέστε τους να σας επισκεφτούν αύριο!

Βιβλιογραφία:

Dégh, L. (1995). *Hungarian Folktales. The art of Zsuzsanna Palko*. U.S.A.: University Press of Mississippi, Jackson.

Παπαδόπουλος, Σ. (2007). *Με τη γλώσσα του θεάτρου. Η διερευνητική δραματοποίηση στη διδασκαλία της γλώσσας*. Αθήνα: Κέδρος.

Παπαθανασίου, Μ. (2003). *Μεγαλώνοντας στον ορεινό χώρο. Παιδιά και παιδική ηλικία στο Κροκύλειο Δωρίδας τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Ι.Α.Ε.Ν. & Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

Ημερολόγια έρευνας της διδασκαλίας:

Καλοκαιρινή γιορτή

Οι πρόβες χρειάστηκαν αρκετό χρόνο, καθώς και η απομνημόνευση των ρόλων από τους/τις μαθητές/ήτριες, καθώς δεν είχαν ξανανεβάσει θεατρική παράσταση. Όλο το Μάιο γίνονταν πρόβες στην τάξη καθημερινά. Τον Ιούνιο οι πρόβες πραγματοποιούνταν στο αμφιθέατρο του σχολείου, για να μάθουν τα παιδιά τις θέσεις τους στο χώρο. Ο σύλλογος γυναικών Πόρου «Η Ποριώτισσα» δάνεισε τα σκηνικά, καθώς διαθέτουν λαογραφική συλλογή που στεγάζεται στο κτήριο Συγγρού, το παλιό δημοτικό σχολείο του Πόρου. Οι μαθητές μαζί με τη δασκάλα τα κουβάλησαν, τα έστησαν και τα επέστρεψαν μετά το πέρας της παράστασης. Δανειστήκαμε ακόμη κι ένα παραβάν από το Κέντρο Υγείας. Καρφιτσώσαμε πάνω του δύο σκηνικά, τα οποία σχεδίασε και ζωγράφισε η καθηγήτρια των Εικαστικών, κ.

Ευγενία, μαζί με τα παιδιά. Στη μία πλευρά απεικονίζεται το εσωτερικό ενός σπιτιού και στην άλλη μεριά ένας δρόμος. Οπότε η σκηνή του θεάτρου χωριζόταν σε τρία μέρη: το χωριατόσπιτο, το πλουσιόσπιτο μαζί με το γραφείο του πρωθυπουργού και εξωτερικός χώρος, δηλαδή η πλατεία του χωριού και το σταυροδρόμι. Η παρουσίαση του θεατρικού έγινε στο αμφιθέατρο του 2^{ου} δημοτικού σχολείου. Στην ηχοληψία και τη μικροφωνική κάλυψη βοήθησαν εθελοντικά δύο μαθητές από το Γυμνάσιο.

9. Προτεινόμενες συνθετικές δραστηριότητες

1. «Οι φορεσιές των χωρών των παραμυθιών». Μπορεί να γίνει έρευνα από τους/τις μαθητές/ήτριες για να ανακαλύψουν τι φορούσαν οι άνθρωποι σε κάθε χώρα και να δημιουργήσουν μια ωραία αφίσα για την τάξη ζωγραφίζοντας οι ίδιοι/ες τις στολές. Θα μάθουν την Οπτική Εθνογραφία (Κακάμπουρα & Κασσαβέτη) στην πράξη.
2. «Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των ανθρώπων των χωρών από τα οποία γίνεται η αφήγηση των παραμυθιών». Μπορεί να γίνει συγκριτική μελέτη των θρησκειών και να γνωρίσουν οι μαθητές/ήτριες τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, αφού αναζητήσουν στοιχεία για την κάθε θρησκεία.
3. «Ένας παραμυθός στο σχολείο». Μπορεί να προγραμματιστεί επίσκεψη ενός παραμυθά στο σχολείο, ώστε να δουν οι μαθητές/ήτριες την αφήγηση σε επαγγελματικό επίπεδο. Στο σχολείο μας ήρθε ο Δημήτρης Προύσαλης με το Φίλιππο Πλακιά στις 17/5/2019.
4. Παζλ με θέμα τα παραμύθια. Καθ' όλη τη διάρκεια του project, μπορεί να υπάρχει ένα παζλ σε ένα θρανίο το οποίο θα συμπληρώνουν οι μαθητές/ήτριες. Είναι και ένας επιπλέον τρόπος δημιουργίας συνοχής των ομάδων. Εμείς επιλέξαμε το παζλ «Hugo Prades – Fairy Tales» με 1500 κομμάτια, εκδόσεις Heye.
5. Επιτραπέζια παιχνίδια σχετικά με παραμύθια. Εμείς επιλέξαμε το επιτραπέζιο παιχνίδι «Μια φορά κι έναν καιρό», εκδόσεις Κάισσα και το επιτραπέζιο παιχνίδι «Fantasiterninger Storyteller dice» από το κατάστημα Tiger(www.flyingtiger.com). Τα χρησιμοποιήσαμε κατά τη διάρκεια του project αλλά και σε σχολική εκδρομή!

Συμπεράσματα

Το σχέδιο διδασκαλίας πραγματοποιήθηκε με επιτυχία. Τα παιδιά έδειξαν μεγάλη προσοχή, προθυμία και κέφι κατά τη συμμετοχή τους. Μέχρι το τέλος της χρονιάς θυμούνταν ακόμα το πρώτο παραμύθι, τον «Ξενιτεμένο ψαρά», με όλες τις λεπτομέρειες! Όταν έβλεπαν τη δασκάλα να βγάζει φωτοτυπίες στο σχολείο έλεγαν: «Παραμύθι μυρίζει!». Είναι αξιομνημόνευτο το γεγονός ότι συναντούσαν τη δασκάλα το καλοκαίρι, καθότι είναι μικρό μέρος ο Πόρος, και τη χαιρετούσαν με τα λόγια του θεατρικού!

Οι στόχοι επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Ως προς τους γνωστικούς στόχους, οι μαθητές/ ήτριες στο τέλος του project ήταν σε θέση να διακρίνουν ένα λαϊκό παραμύθι ανάμεσα σε άλλα λογοτεχνικά αφηγήματα του εμπορίου, είχαν απομνημονεύσει σε αδρές γραμμές τις κατηγορίες του Διεθνούς Καταλόγου Κατάταξης παραμυθιών και μπορούσαν να αντιληφθούν τη διαφορά ανάμεσα στις ίδιες τις κατηγορίες λαϊκών παραμυθιών. Έμαθαν τρόπους να απομνημονεύουν ένα παραμύθι ώστε να το αφηγηθούν μπροστά σε κοινό, πρακτική που συναντιόταν στα παλιότερα χρόνια αλλά αναβιώνει εσχάτως μέσα από πολλά φεστιβάλ αφήγησης στην Αθήνα και σε άλλες γωνιές της Ελλάδας και του κόσμου. Γνώρισαν τα παραμύθια άλλων λαών και μέσα από τα παραμύθια και τους λαούς, τις ομοιότητες και τις διαφορές τους σε σχέση με τον ελληνικό λαό. Απέκτησαν μεγαλύτερη εξοικείωση με το χάρτη της Ευρώπης, εντοπίζοντας την εκάστοτε χώρα προέλευσης των παραμυθιών.

Ως προς τους συναισθηματικούς στόχους, οι μαθητές/ ήτριες ανέπτυξαν και καλλιέργησαν το σεβασμό απέναντι στη διαφορετικότητα των άλλων λαών και σε όλη την κουλτούρα τους. Αγάπησαν την αφήγηση λαϊκών παραμυθιών και την εξάσκησαν πολύ.

Ως προς τους ψυχοκοινωνικούς στόχους, οι μαθητές/ ήτριες δημιούργησαν μια ομάδα με συνοχή και ισχυροποίησαν ακόμη περισσότερο τους δεσμούς αυτής της ομάδας μέσα από τις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν. Έφτιαξαν πόλη, επιτραπέζιο παιχνίδι, παζλ, όλα ομαδικές δραστηριότητες οπότε έπρεπε να συνεργαστούν αλλά και ήθελαν να συνεργαστούν για να επιτύχουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Στην αρχή της χρονιάς, η δασκάλα ανέθετε δραστηριότητες και αρμοδιότητες. Προς το τέλος, μόνα τους τα παιδιά έφτιαχναν ομαδούλες και οι εργασίες ολοκληρώνονταν με επιτυχία. Η θεατρική παράσταση, κατά τη γνώμη μας, ήταν ο καλύτερος τρόπος για τη συνοχή της ομάδας της τάξης. Έπρεπε να δουλέψουμε τα λόγια και τις σκηνές τόσες πολλές φορές που άρχισαν όλοι/ες να τα μαθαίνουν απ' έξω. Κάποια παιδιά τα απομνημόνευσαν στο σπίτι τους, άλλα τα μάθαιναν στην τάξη. Κάποια στιγμή που είχαν τελειώσει τις εργασίες τους σε κάποιο άλλο μάθημα, έβγαζαν τα κείμενα του θεατρικού και τα μελετούσαν. Τα μαθήματα της διδασκτέας ύλης άρχιζαν να ολοκληρώνονται, συνεπώς οι πρόβες πραγματοποιούνταν καθημερινά. Στην αρχή, με κάποιο κόμπιασμα και δισταγμό. Αργότερα, με περισσότερο θάρρος. Ήθελαν να τα παρουσιάζουν ωραία διότι δεν ήθελαν να εκτεθούν στην παρέα των συνομηλίκων. Σε μία πρόβα, ένας μαθητής έριξε κάτω το ηχείο που είχαμε στήσει στην άκρη της σκηνής, πάνω στο ζήλο του να αποδώσει το ρόλο του. Το ηχείο έξησε, όπως

διαπιστώσαμε μετά από μία μικρή αναταραχή που επικράτησε. Στις τελευταίες πρόβες, του Ιουνίου, πηγαίναμε από το πρωί στην αίθουσα εκδηλώσεων και κάναμε πρόβες διαρκώς. Αρχίζαμε από την πρώτη σκηνή και συνεχίζαμε. Αν δεν ολοκληρώναμε τις σκηνές στο τέλος της μέρας, συνεχίζαμε την επόμενη μέρα κι όταν τελειώναμε, αρχίζαμε πάλι από την αρχή. Οι πρόβες ήταν πολλές, πάρα πολλές, αλλά οι ίδιοι/ες οι μαθητές/ήτριες το γνώριζαν ότι δεν έχουμε φτάσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα, στο να διαδέχονται οι σκηνές η μία την άλλη σε μία συνεχή ροή και να θυμούνται όλοι τα λόγια τους, οπότε δεν διαμαρτύρονταν αλλά μάλλον παρότρυναν τους «ξεχασιάρηδες» - γιατί κάποια αγόρια άργησαν να μάθουν τους ρόλους τους – να διαβάζουν ακόμα και στα διαλείμματα! Δύο μέρες πριν την παράσταση συνεννοηθήκαμε με τη γραμματέα της Λαογραφικής Συλλογής και πήγαμε να πάρουμε τα έπιπλα που θα χάριζαν στην παράστασή μας το ύφος και τον αέρα μιας άλλης εποχής. Τα στήσαμε, εν συνεχεία, στην αίθουσα και οι τελευταίες πρόβες κύλησαν πάρα πολύ καλά στον διαμορφωμένο χώρο. Δεν μπορούσαμε να δανειστούμε τα έπιπλα νωρίτερα, διότι η αίθουσα εκδηλώσεων είναι κοινή με το Γυμνάσιο και χρησιμοποιείται και για εκδηλώσεις του Δήμου Πόρου, οπότε υπήρχε κίνδυνος φθοράς ή απώλειάς τους. Αυτό, βέβαια, ήταν πηγή άγχους από τη μία πλευρά για την ευθύνη των αντικών και από την άλλη πλευρά για το ότι η διαμόρφωση του σκηνικού πραγματοποιήθηκε τις δύο τελευταίες ημέρες του σχολικού έτους μέσα σε πολύ τρέξιμο (και ιδρώτα). Την ημέρα της παράστασης, είχαν προγραμματιστεί κάποιες αθλητικές εκδηλώσεις της κάθε τάξης ξεχωριστά από τις 8.15 π.μ. έως τις 10 π.μ. και ακολούθησε η παράσταση. Αυτό μας έδωσε το περιθώριο για κάποιες τελευταίες επισημάνσεις και υπενθυμίσεις στους/τις μαθητές/ήτριες και μια τελική διευθέτηση του χώρου. Η παράσταση ήταν ανοιχτή στο κοινό και προσήλθαν οι γονείς, όχι μόνο της τάξης μας αλλά και των άλλων τάξεων, να την παρακολουθήσουν. Είχε διάρκεια μισή ώρα. Το κοινό παρακολούθησε με ενδιαφέρον και προσοχή και καταχειροκρότησε την προσπάθεια των παιδιών στο τέλος.

Ως προς τους ειδικούς στόχους, οι μαθητές/ήτριες «έπαιξαν» με τη δομή των λαϊκών παραμυθιών, έμαθαν να προσθέτουν επεισόδια, να αφαιρούν επεισόδια, να κάνουν ένα παραμύθι δικό τους. Έγιναν παραμυθάδες. Έλεγαν τα παραμύθια στους γονείς και στα μικρότερα αδέρφια τους, αναβιώνοντας την παράδοση και κρατώντας τη ζωντανή. Ήρθαν σε επαφή με έναν αληθινό παραμυθά και πήραν μία γεύση από τον τρόπο που διασκεδάζαν οι παλιοί. Πριν την επίσκεψη του Δημήτρη Προύσαλη στο σχολείο μας ήταν διστακτικοί/ές. Κανονίσαμε η αφήγηση να γίνει στην αίθουσα εκδηλώσεων του σχολείου μας και να είναι κοινή για εμάς και το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Πόρου. Όμως από αυτούς ήρθαν οι μαθητές/ήτριες από την Α΄ έως τη Δ΄ Δημοτικού. Οι δύο τελευταίες τάξεις δεν εκδήλωσαν ενδιαφέρον να συμμετάσχουν λέγοντάς μας ότι «δεν θέλουν να έρθουν, είναι μόνο για τα μικρά παιδιά». Οι αφηγήσεις πραγματοποιήθηκαν ξεχωριστά στην Α΄ και Β΄ Δημοτικού, στη Γ΄ και Δ΄, στην Ε΄ και Στ΄. Κατά τη διάρκεια της δικής μας αφήγησης, κατά την οποία παρουσιάστηκαν μύθοι και θρύλοι από την Άλωση της Πόλης, τα παιδιά άκουγαν μαγεμένα με σιγή και προσοχή. Ο αφηγητής τελείωσε πέντε λεπτά μετά το σχόλασμα αλλά όλοι/ες έμειναν και παρακολουθούσαν. Αφού ολοκλήρωσε την παρουσίαση, τα

παιδιά εκφράστηκαν ως εξής: «Κυρία, ήταν μαγικό!», «Θα ήθελα να τα ξανακούσω!», «Θα ήθελα να άκουγα και τα παραμύθια που είπαν στα μικρά!», «Πότε θα ξανάρθει;», «Οι άλλοι έχασαν που δεν ήρθαν!». Πιστεύουμε ότι αυτή η παρουσίαση λαϊκών παραμυθιών και μύθων βοήθησε σημαντικά τα παιδιά να άρουν την προκατάληψη ότι τα παραμύθια είναι μόνο για μικρά παιδιά. Αν και το είχαμε πει κατά τη διάρκεια του project ότι ήταν κυρίως διασκέδαση των μεγάλων, ήταν πολύ σημαντικό που το είδαν να εφαρμόζεται στην πράξη.

Η ανατροφοδότηση που λάβαμε από τους γονείς ήταν θετικότερη. Παρατήρησαν τη βελτίωση των παιδιών τους στην προφορική και τη γραπτή έκφραση. Διαπίστωσαν και το ότι σταμάτησαν οι τσακωμοί και οι μικροεντάσεις που υπήρχαν τα προηγούμενα χρόνια. Με τόσες δραστηριότητες και πρόβες ήταν αναγκαία η συνεργασία. Αυτό ήταν πολύ σημαντικό όχι μόνο για την τάξη αλλά και για ολόκληρο το σχολείο, διότι οι τσακωμοί συνέβαιναν τις ώρες των διαλειμμάτων, δημιουργώντας ένταση στην αυλή.

Τα παιδιά συνέχισαν να έρχονται την επόμενη χρονιά στο σχολείο για να χαιρετήσουν τη δασκάλα τους και για να ζητήσουν τη βοήθειά της στη συγγραφή. Η φιλόλογος τους ανακοίνωσε ότι θα ασχολούνταν με τα λαϊκά παραμύθια! Της έδειξαν τα κείμενα των παραμυθιών και επεξεργάστηκαν το θεατρικό!

Το πρόγραμμα είχε μεγαλύτερη επιτυχία από την αναμενόμενη. Σε μία επόμενη απόπειρα ενασχόλησης με τα λαϊκά παραμύθια στην τάξη, θα μπορούσε να υπάρξει συνεργασία με τον/ην εκπαιδευτικό φυσικής αγωγής, ώστε να γίνει εκμάθηση παραδοσιακών χορών των λαών με τους οποίους θα ασχοληθούμε και με τον/ην μουσικό, ώστε να γίνει εκμάθηση κάποιου λαϊκού τραγουδιού. Τα παραπάνω θα προσφέρουν μια σφαιρικότερη αντίληψη της κουλτούρας των άλλων λαών, διότι η γνώση διώχνει μακριά το φόβο και επέρχεται η αληθινή συμφιλίωση των λαών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Βιβλία Μαθητή:

- Ιορδανίδου, Ά., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου Π. & Παπαϊωάννου, Κ. (2016). *Γλώσσα Στ' Δημοτικού*. Α' τεύχος. Αθήνα: Ι.Τ.Υ.Ε. – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Κασσώτη, Ο., Κλιάπης, Π. & Οικονόμου, Θ. (2017). *Μαθηματικά, Στ' Δημοτικού*. Αθήνα: Ι.Τ.Υ.Ε. – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Κολιόπουλος, Ι., Καλλιανιώτης, Α., Μιχαηλίδης, Ι. & Μηνάογλου, Χ. (2017). *Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου*. Αθήνα: Ι.Τ.Υ.Ε. – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Crews, C. & Αγγελοπούλου, Ά. (2013). *Σεφαραδίτικα παραμύθια των Βαλκανίων*. Αθήνα: Απόπειρα.

Dégh, L. (1995). *Hungarian Folktales. The art of Zsuzsanna Palko*. U.S.A.: University Press of Mississippi, Jackson.

Ιωάννου, Γ. (επ.). (2017) *Παραμύθια του λαού μας*. Αθήνα: Ερμής.

Κρόκος, Γ. (επ.). (2008). *Παραδοσιακά παραμύθια. Παραμύθια της Μικρασίας*. Αθήνα: Ακρίτας παιδικά.

Μαραγκού, Ν. (1994). *Παραμύθια της Κύπρου*. Αθήνα: Αρμός.

Προύσαλης, Δ. (επ.). (2013) *Λαϊκά παραμύθια των Παλαιστινίων*. Αθήνα: Ασυνέχεια.

Sawyer, R. (1976). *The way of the storyteller*. United States of America: Penguin Books.

Σέργη, Γ. (2005). *Παραμύθια από τις Κυκλάδες*. Αθήνα: Ερίννη.

Τζανιδάκης, Μ. & Πετράκη Ζ.-Ι. (επ.). (1992). *Παραμύθια της Κρήτης*. Αθήνα: Νέοι Ακρίτες.

Thompson, S. (1975). *One hundred favorite folktales*. U.S.A.: Indiana University Press.

Wheeler, P. (1904). *Albanian wonder tales*. London: Raleigh House. Προσπέλαση στις 10/04/2017 στον ιστότοπο www.projectgutenberg.com.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Ελληνόγλωσσα

Αγγελίδης, Π. & Πανάου, Π. (2013). Αφήγηση και αξιοποίηση λαϊκών ιστοριών για την προώθηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στο: Αγγελίδης, Π. & Χατζησωτηρίου, Χ. (επ.) *Διαπολιτισμικός διάλογος στην εκπαίδευση: Θεωρητικές*

προσεγγίσεις, πολιτικές πεποιθήσεις και παιδαγωγικές πρακτικές. (σσ. 497-517). Αθήνα: Διάδραση.

Αγγελοπούλου, Α. (2014). *Ελληνικά παραμύθια Α'. Οι παραμυθοκόρες*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ι.Δ. Κολλάρου & Σίας Α.Ε.

Αδαμαντίου, Α. (1897). Τηνιακά. Δελτίο της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος. Τόμος Ε', (σσ. 277-281). Στο: Φιλιππότης, Σ. (επ.). *Τηνιακά παραμύθια*. (σσ. 15-25). Αθήνα: Ερίννη.

Αλεξιάδης, Μ. Αλ. (2004). Έλληνες παραμυθάδες (19^{ος}- 20^{ος} αι.). Στο: Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου, Κ. (επ.). *Η τέχνη της αφήγησης*. (σσ. 41-61). Αθήνα: Πατάκη.

- (2010). *Ελληνική και διεθνής επιστημονική ονοματοθεσία της Λαογραφίας*. Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα.

Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (1994). *Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Καστανιώτη.

- (2010). *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. & Δελώνης, Α. (1988). *Παιδική λογοτεχνία και σχολείο*. Αθήνα: Πατάκη.

Αυδίκος, Ε. (1996α). *Το παιδί στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη κοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- (1996β). Ο Παπαχριστοδούλου και το θρακιώτικο παραμύθι. Στο: Αυδίκος, Ε. (επ.). *Από το παραμύθι στα κόμικς. Παράδοση και Νεοτερικότητα*. (σσ. 259-271). Αθήνα: Οδυσσέας.
- (1997). *Το λαϊκό παραμύθι. Θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- (1999α). Ερμής ο Λόγιος και παιδί: μύθοι, ιδεολογίες, πολιτισμικές ταυτότητες. Στο: Θεοδώρου, Β. & Κοντογιάννη, Β. (επ.). *Το παιδί στη νεοελληνική κοινωνία. 19^{ος} – 20^{ος} αιώνας. Αξίες, αναπαραστάσεις, αποτυπώσεις*. (σσ. 23-53). Αθήνα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης & Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.
- (1999β). *Μια φορά κι έναν καιρό... αλλά... μπορεί να γίνει και τώρα. Η εκπαίδευση ως χώρος διαμόρφωσης παραμυθάδων*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Βαλασιάδης, Ε., Κατσαδώρας, Γ., Κακάμπουρα, Ρ., & Φωκίδης, Ε. (2017). Λαϊκός Πολιτισμός και Ψηφιακό Παιχνίδι στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Πρακτικά του 4^{ου} Συνεδρίου «Νέος Παιδαγωγός». (σσ. 1026-1033). Αθήνα: Ίδρυμα Ευγενίδου.

Γεωργογιάννης, Π. (1997). Μοντέλα εκπαίδευσης μειονοτικών παιδιών και μετακινούμενων πληθυσμών. Ειδικές προτάσεις για τις βαλκανικές χώρες. Στο: Γεωργογιάννης, Π. (επ.). *Θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*. (σσ. 45-56). Αθήνα: Gutenberg.

- Γκασούκα, Μ. (1999). *Κοινωνικές – Λαογραφικές Παράμετροι*. Αθήνα: Φιλιππότης.
- Corbett, P. (2016). *Ελα να φτιάξουμε μια ιστορία. 150+ δραστηριότητες δημιουργικής γραφής για παιδιά 7-12 χρονών*. Αθήνα: Πατάκη.
- Cummins, J. (2005). *Ταυτότητες υπό Διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την Ενδυνάμωση σε μια Κοινωνία της Ετερότητας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Δαμανάκης, Μ. (1997). *Η εκπαίδευση των παλιννοστώντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ερμογένους, Κ. & Παντέλα, Σ. (2013). Διδάσκοντας τις λαϊκές ιστορίες στο δημοτικό σχολείο: Μια πρόταση για προώθηση της διαπολιτισμικότητας. Στο: Αγγελίδης, Π. & Χατζησωτηρίου, Χ. (επ.) *Διαπολιτισμικός διάλογος στην εκπαίδευση: Θεωρητικές προσεγγίσεις, πολιτικές πεποιθήσεις και παιδαγωγικές πρακτικές*. (σσ. 421-449). Αθήνα: Διάδραση.
- Friedman, M. (2012). *Καπιταλισμός και Ελευθερία*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Ζαν, Ζ. (1996). *Η δύναμη των παραμυθιών*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Herzfeld, M. (2002). *Πάλι δικά μας. Λαογραφία, Ιδεολογία και η Διαμόρφωση της Σύγχρονης Ελλάδας*. Μετ. Μαρίνος Σαρηγιάννης. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Ηονορέ, C. (2011). *Το μανιφέστο της χαρούμενης παιδικής ηλικίας. Πώς να προστατεύσουμε τα παιδιά μας από τη νοοτροπία του υπερ-γονεϊσμού*. Αθήνα: Αερόστατο.
- Ιωάννου, Γ. (επ.). (2017) *Παραμύθια του λαού μας*. Αθήνα: Ερμής
- Κακάμπουρα - Τίλη, Ρ. (1999). Γλωσσικά και λογοτεχνικά κείμενα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: η συμβολή της Λαογραφίας στην πληρέστερη αξιοποίησή τους. Στο: Αναγνωστόπουλος, Β.Δ.(επ.). *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*. (σσ. 131-145). Αθήνα: Καστανιώτη.
- (2000). Πρόγραμμα Διδασκαλίας του Λαϊκού Πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Παρουσίαση και Αξιολόγηση. Στο: Περιοδικό «*Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*», τεύχος 16, Μάρτιος- Απρίλιος 2000. (σσ.16-24).
 - (2005). Ο λαϊκός πολιτισμός ως πεδίο διαπολιτισμικής εκπαίδευσης – Μια διδακτική πρόταση. Στο: Τριλιανός, Α. & Καράμηνας, Ι. (επ.). Πρακτικά Ε' Πανελλήνιου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή και θέμα: *Μάθηση και διδασκαλία στην κοινωνία της γνώσης*. Τόμος Β'. (σσ.267-274). Αθήνα: Κέντρο Έρευνας, Επιστήμης και Εκπαίδευσης.
 - (2006). Ο Νικόλαος Πολίτης και οι εκπαιδευτικοί ως συλλογείς λαογραφικού υλικού. Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: *Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας*. (Ακαδημία Αθηνών, 4-6 Δεκεμβρίου 2003), οργάνωση: Κ.Ε.Ε.Λ., Ακαδημία Αθηνών (υπό δημοσίευση).

Κακάμπουρα, Ρ. (2005). Πολιτισμική Ταυτότητα και Οικογένεια: Διαγενεακές προσεγγίσεις στη σχολική πράξη. Στο: *Κριτική Επιστήμη & Εκπαίδευση*. Τ.2/05. (σσ. 29-42).

- (2006). Λαογραφικά αρχεία και εθνική ταυτότητα: Μια σχέση αλληλεπίδρασης. Στο: Δημητρίου, Σ. (επ.) *Κριτική Διεπιστημονικότητα. Τ' 2ος . Έθνος και Ταυτότητα. Πολιτισμικές Αντιστάσεις*. (σσ. 108-135). Αθήνα: Σαββάλας
- (2010). Διδακτική του Λαϊκού πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Πρακτικά του 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης. Τόμος Β'.(σσ. 215-221).
- (2016). Βιογραφική/ βιοματική μέθοδος διδασκαλίας: Ερευνώντας την οικογενειακή ιστορία στη σχολική πράξη. Στο: Φ. Πολίτης, Ι. Φουρίδης & Σ. Χανδολιάς (επ.) *Ζητήματα Θεωρίας και Πράξης στην Εκπαίδευση: Σύγχρονες τάσεις και κατευθύνσεις*. Πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου (σσ. 284-293).Γύθειο.

Κακάμπουρα, Ρ. & Κασσαβέτη, Ο.-Ε. (2018). *Οπτική Εθνογραφία και Εκπαίδευση. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές προτάσεις*. Αθήνα: Πεδίο.

Κακάμπουρα, Ρ. Κασσαβέτη, Ο.-Ε., Σαμαρτζή, Ε, Μπαμπάλης, Θ. (2018). «Οπτική Εθνογραφία και εκπαίδευση: Μια Διδακτική Πρόταση», *Επιστήμες Αγωγής*, 1, σ. 74-94.

Καλαμπαλίκη-Μπάου, Θ. (2004). Ελάτε να διηγηθούμε παραμύθια... Στο: Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου, Κ. (επ.). *Η τέχνη της αφήγησης*. (σσ. 131-140). Αθήνα: Πατάκη.

Καλλέργης, Η. (1995). Αρχαιοελληνικές απηχήσεις στο νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι. Στο: Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. & Λιάπης, Κ. (επ.). *Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα*. (σσ. 27-39). Αθήνα: Καστανιώτη.

Καλογήρου, Τζ. (2005). Διδακτικοί προβληματισμοί για το μάθημα της Λογοτεχνίας Στο: Τριλιανός, Α. & Καραμήνας, Ι. (επ.). Πρακτικά Ε' Πανελλήνιου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή και θέμα: *Μάθηση και διδασκαλία στην κοινωνία της γνώσης*. Τόμος Β'. (σσ. 533-541). Αθήνα: Κέντρο Έρευνας, Επιστήμης και Εκπαίδευσης.

Καπλάνογλου, Μ. (1995). Ελληνικά λαϊκά παραμύθια στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Στο: Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. & Λιάπης, Κ. (επ.). *Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα*. (σσ. 205-210). Αθήνα: Καστανιώτης.

- (2017). *Παραμύθι και αφήγηση στην Ελλάδα: Μια παλιά τέχνη σε μια νέα εποχή. Το παράδειγμα των αφηγητών από τα νησιά του Αιγαίου και από τις προσφυγικές κοινότητες των Μικρασιατών Ελλήνων*. Αθήνα: Πατάκης.

Καστελλάν, Ζ. (1991). *Η Ιστορία των Βαλκανίων*. Αθήνα: Γκοβόστη.

Κατσαδώρας, Γ. (2007). Η παιδαγωγική σημασία του μύθου ζώων. Στο: Μαλαφάντης, Κ.Δ. & Κούτρας, Σ. (επ.). *Η παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση του παραμυθιού*. (σσ. 143-159). Αθήνα: Γρηγόρη.

- (2009). Η Εννοιολογική Δυναμική της Αφήγησης (με αφορμή δύο συνέδρια της Διεθνούς Εταιρείας Λαϊκής Αφηγηματολογικής Έρευνας). Στο: *Λαογραφία*, 42 (2010-2012).
- (2011). Ο λαϊκός πολιτισμός την εποχή της παγκοσμιοποίησης. Στο: Π. Φώκιαλη, Ν. Ανδρεαδάκης & Γ. Ξανθάκου (επ.). *Διεργασίες σκέψης στο σχολείο και την κοινωνία*. Τ. Α' (σσ. 90-99). Αθήνα: Πεδίο.

Katz, L. & Chard, S. (2011). *Η μέθοδος Project: Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της δημιουργικότητας των παιδιών της προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Διάδραση.

Κιτσίκης, Δ. (2013). *Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1280-1924*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».

Κυριακίδης, Σ. (1965). *Ελληνική Λαογραφία. Α'. Μνημεία του Λόγου*. Αθήνα.

Λαμπρέλλη, Λ. (2016). *Λόγος εύθραυστος και αθάνατος*. Αθήνα: Πατάκη.

Λουκάτος, Δ.Σ. (2004). Παραμυθάδες στα πληρώματα των ελληνικών πλοίων. Στο: Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου, Κ. (επ.). *Η τέχνη της αφήγησης*. (σσ. 31-40). Αθήνα: Πατάκη.

Μάγος, Κ. (2013). «Όταν το βασιλόπουλο συνάντησε τον Κέλογλαν»: Το λαϊκό παραμύθι ως μέσο διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στο: Αγγελίδης, Π. & Χατζησωτηρίου, Χ. (επ.) *Διαπολιτισμικός διάλογος στην εκπαίδευση: Θεωρητικές προσεγγίσεις, πολιτικές πεποιθήσεις και παιδαγωγικές πρακτικές*. (σσ. 477-496). Αθήνα: Διάδραση.

Μαλαφάντης, Κ.Δ. (2004). Η επανάληψη ως λειτουργικό στοιχείο της αφήγησης. Στο: Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου, Κ. (επ.). *Η τέχνη της αφήγησης*. (σσ. 197-217). Αθήνα: Πατάκη.

- (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση. Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.

Μαλαφάντης, Κ.Δ. & Μουλά, Ε. (2015). *Παραμύθι και κριτική παιδαγωγική. Μια διδακτική παρέμβαση*. Αθήνα: Διάδραση.

Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2004α). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρη.

- (2004β). *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση. Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση και Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρη. (2005). *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας. Τ. Β'. Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.

Μέγας, Γ.Α. (χ.χ.) *Συστηματική Λαογραφία*. (πανεπιστημιακές παραδόσεις).

- (2016). *Ελληνικά παραμύθια*. Τόμοι Α' και Β'. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» - Ι.Δ. Κολλάρου & Σίας Α.Ε.

Μερακλής, Μ.Γ. (1996). Ο Max Lüthi και το ευρωπαϊκό παραμύθι. Στο: Αυδίκος, Ε. (επ.). *Από το παραμύθι στα κόμικς. Παράδοση και Νεοτερικότητα*. (σσ. 15-24). Αθήνα: Οδυσσέας.

- (2001). *Τα παραμύθια μας*. Καισαριανή: Εντός.
- (2004α). *Ελληνική λαογραφία*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- (2004β). Η μία και η άλλη αφήγηση. Στο: Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου, Κ. (επ.). *Η τέχνη της αφήγησης*. (σσ. 19-29). Αθήνα: Πατάκη.
- (2007). *Εντεχνος λαϊκός λόγος. Κείμενα και κριτική νεοελληνικού λόγου*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- (2012). *Για το λαϊκό παραμύθι. Διδακτικές προτάσεις για νηπιαγωγούς και δασκάλους*. Αθήνα: Διάδραση.

Μερακλής, Μ.Γ. & Κακάμπουρα - Τίλη, Ρ. (2001). *Διαθεματικό Εκπαιδευτικό Υλικό για την Ευέλικτη Ζώνη, τ. Α', Γ'-Δ' τάξεις του Δημοτικού Σχολείου. Λαϊκός Πολιτισμός, Αφύπνιση στη Διαφορετικότητα των Γλωσσών και των Πολιτισμών*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων/Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Μιχαηλίδης – Νουάρος, Α. (1964). Η δομή ενός ελληνικού μύθου ή μερικά στοιχεία για την εσωτερική ζωή και ψυχосύνθεση του παιδιού στην Ελλάδα. Αθήνα. (2η έκδ. Αθήνα: Καστανιώτη, 2003)

Μπαμπάλης, Θ. (2011). *Η κοινωνικοποίηση του παιδιού στη σχολική τάξη: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Διάδραση.

Μπαμπάλης, Θ. & Μανιάτης, Π. (2013). Ενδυναμώνοντας τις ταυτότητες στην πολυπολιτισμική σχολική τάξη: Επικοινωνία, κοινωνική αλληλεπίδραση και διαπολιτισμική εκπαίδευση. Στο: Αγγελίδης, Π. & Χατζησωτηρίου, Χ. (επ.) *Διαπολιτισμικός διάλογος στην εκπαίδευση: Θεωρητικές προσεγγίσεις, πολιτικές πεποιθήσεις και παιδαγωγικές πρακτικές*. (σσ. 63-103). Αθήνα: Διάδραση.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2012). *Λεξικό για το Σχολείο & το Γραφείο*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπέτελχαϊμ, Μπ. (1995). *Η γοητεία των παραμυθιών. Μια ψυχαναλυτική προσέγγιση*. Αθήνα: Γλάρος.

Οικονομίδης, Δ. (1998). *Εθνολογικά – Λαογραφικά. Τόμος Β'*. Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων.

Παλαιολόγου, Ν. & Ευαγγέλου, Ο. (2011). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. Εκπαιδευτική πολιτική για παιδιά μεταναστών*. Αθήνα: Πεδίο.

Πανταζής, Β. (1999). Βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής. *Τα Εκπαιδευτικά*, 44-45.(σσ. 156-159).

- (2003). Η «ευρωπαϊκή διάσταση» ως πρόκληση για μια διαπολιτισμική εκπαίδευση. Στο: Μπαγάκης, Γ. (επ.). *Ο εκπαιδευτικός και η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση*. (σσ. 73-81). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Παπαδόπουλος, Σ. (2007). *Με τη γλώσσα του θεάτρου. Η διερευνητική δραματοποίηση στη διδασκαλία της γλώσσας*. Αθήνα: Κέδρος.

Παπαθανασίου, Μ. (2003). *Μεγαλώνοντας στον ορεινό χώρο. Παιδιά και παιδική ηλικία στο Κροκύλειο Δωρίδας τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Ι.Α.Ε.Ν. & Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

- (2012). *Δύο Ζαχαροπλάστες στην Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα. Διαδρομές & Ταυτότητες Περιπλανώμενων Τεχνιτών*. Αθήνα: Σμίλη.

Παπάκου – Λάγου, Α. (2004). Γνωριμία με σύγχρονους αφηγητές ελληνικών λαϊκών παραμυθιών. Στο: Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου, Κ. (επ.). *Η τέχνη της αφήγησης*. (σσ. 73-91). Αθήνα: Πατάκη.

Πετκανοπούλου, Μ. (2014). *Παίζουμε; 99+1 αυτοσχέδια επιτραπέζια παιχνίδια*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Πολίτης, Ν. (1909). Λαογραφία 1.Τ. Α΄.(σσ. 3-9).

Σακελλαρίου, Χ. (1995). *Το παραμύθι χτες και σήμερα: η ψυχοπαιδαγωγική και η κοινωνική λειτουργία του*. Αθήνα: Πατάκη.

Σκοπετέα, Ε. (1995). *Φαλμεράνερ. Τεχνάσματα του αντίπαλου δέους*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Στάινμπεργκ, Λ. (2006). *10 βασικές αρχές για να γίνετε καλύτεροι γονείς: όσα πρέπει να γνωρίζετε για την ανατροφή των παιδιών σας*. Αθήνα: Διόπτρα.

Τσιλιμένη, Τ. (2013). Η αφήγηση ιστοριών για την προώθηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης: Ζητήματα εφαρμογής και παραδείγματα. Στο: Αγγελίδης, Π. & Χατζησωτηρίου, Χ. (επ.) *Διαπολιτισμικός διάλογος στην εκπαίδευση: Θεωρητικές προσεγγίσεις, πολιτικές πεποιθήσεις και παιδαγωγικές πρακτικές*. (σσ. 451-475). Αθήνα: Διάδραση.

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%AC%CF%84%CE%BF_\(%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%AC%CF%84%CE%BF_(%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1))

Ξενόγλωσσα

Boas, F. (1914). Mythology and Folk - Tales of the North American Indians in *The Journal of American Folklore*. Vol. 27. No. 106 (Oct. – Dec. 1914). Pp. 374-410. Προσπέλαση στις 13/08/2018 στον ιστότοπο www.jstor.com.

Bogatyrev, I. (1962). *Slovak Epic Tales and Lyric Epic Songs*. Zboinitskii Cycle.

- Bolte, J. & Polivka, G. (1918). *Anmerkungen zu den Kinder und Hausmärchen der Brüder Grimm*. Berlin.
- Bošković-Stulli, M. (1985). Darstellerische Aspekte des Erzählens. *Fabula*, 26. (pp. 58-71).
- Bryant, S. (1969). *Comment raconter des histoires a nos enfants*. Paris: Fernand Nathan.
- Dawkins, R.M. (1953). *Modern Greek Folktales*. Great Britain: Oxford University Press.
- Dégh, L. (1969). *Folktales of Hungary*. U.S.A.: The University of Chicago Press.
- (1973). Folk Narrative in: Dorson, R. (ed.). *Folklore and Folklife*. (pp. 53-83). U.S.A.: The University of Chicago Press.
 - (1989). *Folktales and society. Story – telling in a Hungarian peasant community*. Transl.: E.M. Schossberger. U.S.A.: Indiana University Press.
 - (1994). *American Folklore and the Mass Media*. Bloomington& Indianapolis: Indiana University Press.
- Delarue, P. (1956). *The Borzoi Book of French Folk Tales*. U.S.A.: Alfred A. Knopf, Inc.
- Dorson, R. (1973). Concepts of folklore and folklife studies in: Dorson, R. (ed.). *Folklore and Folklife*. (pp. 1-50). U.S.A.: The University of Chicago Press.
- (1973). The use of printed sources in: Dorson, R. (ed.). *Folklore and Folklife*. (pp. 465-477). U.S.A.: The University of Chicago Press.
- Dundes, A. (ed.) (1988). *Cinderella. A casebook*. U.S.A.: The University of Wisconsin Press.
- (1999). *International Folkloristics. Classic Contributions by the Founders of Folklore*. U.S.A.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Eliade, M. (1963). *Aspects du mythe*. Paris: Gallimard.
- Friedan, B. (1963). *The Feminine Mystique*. New York: Dell.
- Johansson, E. (1993). Free sons of the forest. Storytelling and the construction of identity among Swedish lumberjacks. In: Samuel, R. & Thompson, P. (ed.). *The myths we live by*. (pp. 129-142). England: Routledge.
- Koehler, R. (1999). An Angel Flew Through the Room. In: Dundes, A. (ed.). *International Folkloristics. Classic Contributions by the Founders of Folklore*. (pp. 25-29). U.S.A.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Loiseau, S. (1992). *Les pouvoirs du conte*. Paris: Presses Universitaires de France.

- Lüthi, M. (1986). *The European Folktale*. Transl. J.D. Niles. U.S.A.: Indiana University Press.
- Mazower, M. (2000). *The Balkans. From the end of Byzantium to the present day*. Great Britain: Phoenix.
- Megas, G. (1965). *Griechische Volksmärchen*. Düsseldorf – Koeln: Eugen Diederichs Verlag.
- Muhawi, I. & Kanaana, S. (1989). *Speak bird, speak again. Palestinian Arab Folktales*. U.S.A.: University of California Press.
- Ó Duilearga, S. (1999). Irish Tales and Story Tellers. In: Dundes, A. (ed.). *International Folkloristics. Classic Contributions by the Founders of Folklore*. (pp. 153-176). U.S.A.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Olrik, A. (1999). Epic Laws of Folk Narrative. In: Dundes, A. (ed.). *International Folkloristics. Classic Contributions by the Founders of Folklore*. (pp. 83-97). U.S.A.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Parekh, B. (2006). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Hampshire – New York: Palgrave Macmillan.
- Pellowski, A. (1990). *The World of Storytelling. A Practical Guide to the Origins, Development and Applications of Storytelling*. New York: The H. W. Wilson Company.
- Pitre, G. (1892). On the Need for a Bibliography of Folklore. In: Dundes, A. (ed.). *International Folkloristics. Classic Contributions by the Founders of Folklore*. (pp.61-62). U.S.A.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Quisenie, J. (1990). *Récits et contes populaires*. Paris: Gallimard.
- Ranke, K. (1958). Betrachtungen zum Wesen und zur Funktion des Märchens. *Studium Generale*, 11.
- Rooth, A. B. (1988). Tradition Areas in Eurasia. In: Dundes, A. (ed.). *Cinderella. A casebook*. (pp. 129-147). U.S.A.: The University of Wisconsin Press.
- Sawyer, R. (1976). *The way of the storyteller*. United States of America: Penguin Books.
- Shavit, Z. (1989). The Concept of Childhood and Children's Folktales: Test Case – «Little Red Riding Hood». In: Dundes, A. (ed.). *Little Red Riding Hood. A casebook*. (pp. 129-158). U.S.A.: The University of Wisconsin Press.
- Soriano, M. (1973). *Les contes de Perrault. Culture Savante et Tradition Populaire*. Paris: Gallimard.
- Valasiadis, E., Katsadoros, G., Kakampoura, R., & Fokides, M. (2017). Project «Topognosia»: Strengthening Local Identity through Digital Games in Education. In:

The International Conference on Information, Communication, Technologies in Education Proceedings. (pp.260-270). Rhodes.

Von der Leyen, F. (1959). Mythos und Märchen. *DVfL*, 33.p.358.

Von Sydow, C.W. (1999). Geography and Folk-Tale Oikotypes. In: Dundes, A. (ed.). *International Folkloristics. Classic Contributions by the Founders of Folklore.* (pp. 137-151). U.S.A.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Weinrich, H. (1978). *Le Temps, le Récit et le Commentaire.* Transl. Michelle Lacoste. Paris: Seuil.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι ερωτήσεις για τους σταθμούς του παιχνιδιού «φιδάκι».

ΚΕΡΙΜ

1. Πού έφανε ο Κερίμ;
2. Με ποιον αναγκάστηκαν;
3. Τι έφαγε ο Κερίμ;
4. Τι έδωσε ο Κερίμ και τη πήρε;
5. Πού αναγκάστηκαν;
6. Ο Κερίμ είχε χοντρός;

ΠΛΑΤΕΙΑ

1. Πώς έφραξε η βασιλοπούλα στην πόλη;
2. Πώς έφραξαν για τις πέτρες;
3. Πώς έφραξε το αχόρι στην πόλη;
4. Γιατί πήγαν να κρεμάσουν το αχόρι;
5. Γιατί κρεμάσαν το βερίτη του βασιλιά;
6. Γιατί δεν κρεμάσαν το αχόρι;

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ!

1. Πού βρέθηκε το αχόρι;
2. Πώς βρέθηκε εκεί το αχόρι;
3. Ποιος είδε το αχόρι;
4. Από πού είδε το αχόρι η βασιλοπούλα;
5. Πού συναντήθηκε το αχόρι και η βασιλοπούλα;
6. Γιατί η βασιλοπούλα κοιτάζε το αχόρι;

ΠΑΛΑΤΙ

1. Πώς βρέθηκε το αχόρι στο παλάτι;
2. Γιατί ο βασιλιάς δεν αναγνώρισε το αχόρι;
3. Ποιος κρυφοκοιτάζε το αχόρι;
4. Γιατί η βασιλοπούλα κρυφοκοιτάζε την ευγένειά του βασιλιά με το αχόρι;
5. Τι ρώτησε ο βασιλιάς το αχόρι;
6. Το αχόρι ήθελε την βασιλοπούλα;

ΑΕΤΟΣ

1. Τι έλαμπε ο αετός από το αχόρι;
2. Τι έλαμπε το αχόρι μετά;
3. Τι έλαμπε η βασιλοπούλα μετά;
4. Πού τις βρήκε το αχόρι τις πέτρες;
5. Από πού πήρε ο αετός τις πέτρες;

Ακολουθούν φωτογραφίες από τη δημιουργία του επιτραπέζιου παιχνιδιού.

Παίζοντας το παιχνίδι. Τα παιδιά είχαν χωριστεί σε δύο ομάδες: αγόρια – κορίτσια. Νίκησαν τα αγόρια!

Φτιάχνοντας την πόλη!

Παίζοντας με τα ζάρια των παραμυθιών!

Παίζοντας το επιτραπέζιο παιχνίδι «Μια φορά κι έναν καιρό».

Φτιάχνοντας το παζλ με τα παραμύθια!

Η επίσκεψη του παραμυθά στο σχολείο!

Το θεατρικό!

Σκηνή 1η

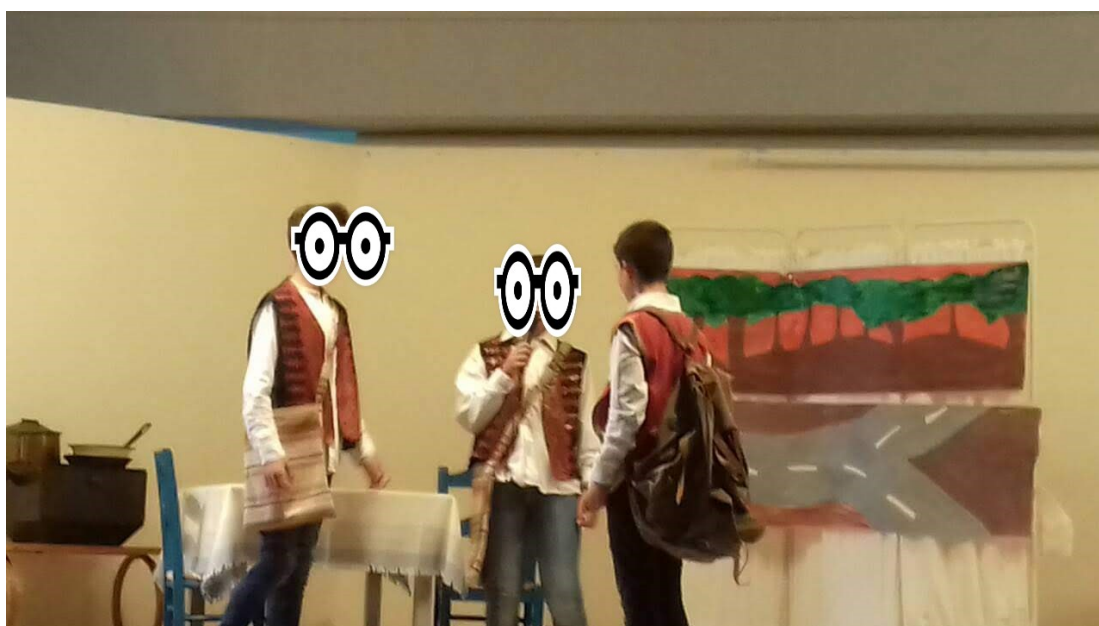

Σκηνή 6η

Σκηνή 7η

Σκηνή 8η

Η υπόκριση

